YUSUF HAS HACİB

KUTADGU BİLİG

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ÇEVİREN: AYŞEGÜL ÇAKAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

VI. BASIM

Yusuf Has Hacib (yaklaşık 1019-1085): Balasagunlu Yusuf, 11. yüzyılın en önemli Türk şair ve düşünürleri arasında yer alır. Hakkındaki bilgiler büyük ölçüde eseri Kutadgu Bilig*'deki ifadelere dayanır. Karahanlılar döneminde yaşamıştır. Balasagun'da yazmaya başladığı eserini Kaşgar'da tamamlamış, Karahanlı hükümdarı Ulu Buğra Han'a sunmuş ve has hacip unvanıyla ödüllendirilmiştir. İyi bir eğitim gördüğü, Arapça, Farsça ve İslam öncesi Türk kültürünü iyi bildiği anlaşılan Yusuf Has Hacib, eserinde devlet adamlarının niteliği, birey, toplum, devlet ilişkilerinin nasıl düzenlenmesi gerektiği üzerinde durmuş, yaşadığı toplumun geleneksel değerlerine uygun olarak iyiliği, erdemi ve akılcılığı önermiştir.*

Ayşegül Çakan (1960): Çeşitli gazete ve yayınevlerinde 1978'den bu yana editörlük yapmaktadır. Eski Türk Edebiyatı alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir. Kutadgu Bilig*'i Fergana nüshasını esas alarak manzum biçimde günümüz Türkçesine aktarmıştır.*

9 786053 323815

THG
0361809
NBN

KDV dahil fiyatı
26 TL

Genel Yayın: 3236

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

YUSUF HAS HACİB
KUTADGU BİLİG

ÖZGÜN ADI
KUTADGU BİLİG

ÇEVİREN
AYŞEGÜL ÇAKAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2010
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
ÖZGE NUR YILDIRIM

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

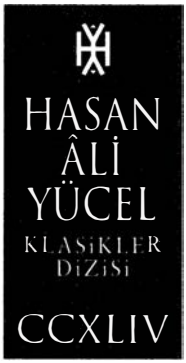
I. BASIM, ŞUBAT 2015, İSTANBUL
VI. BASIM, KASIM 2018, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-381-5 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. 2622. SOK. NO: 6 / 31
BAĞCILAR İSTANBUL
Tel: (0212) 445 32 38 Faks: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

YUSUF HAS HACİB

KUTADGU BİLİG

ÇEVİREN:
AYŞEGÜL ÇAKAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Sunuş ix

Mensur Mukaddime 1
Manzum Mukaddime 5
Babların Fihristi 13
Asıl Metin 21
1. Yüce Tanrı'nın Övgüsünü Söyler 23
2. Peygamber Aleyhisselamın Övgüsünü Söyler 25
3. Dört Sahabenin Övgüsünü Söyler 26
4. Parlak Bahar Mevsimi ve Ulu Buğra Han'ın Övgüsünü Söyler 27
5. Yedi Yıldızı ve On İki Burcu Söyler 31
6. İnsanoğlunun Değerinin Bilgi ve Akıldan Geldiğini Söyler 33
7. Dilin Erdemini, Kusurunu, Yararını ve Zararını Söyler 34
8. Kitap Sahibi Kendi Özrünü Söyler 36
9. İyilik Etmenin Övgüsünü ve Yararlarını Söyler 39
10. Bilgi ve Aklın Erdemini, Yararını Söyler 43
11. Kitabın Adı, Yorumu ve Kendi Yaşlılığını Söyler 47
12. Söz Başı: Hakan Kün-Toğdı Hakkında 50
13. Ay-Toldı'nın Kün-Toğdı Hakanın Hizmetine Geldiğini Söyler 55
14. Ay-Toldı'nın Hakan Kün-Toğdı'nın Huzuruna Çıktığını Söyler 64
15. Ay-Toldı Hakana Kendisinin Mutluluk Olduğunu Söyler 66
16. Ay-Toldı Hakana Devlet Sıfatını Söyler 69
17. Hakan Kün-Toğdı Ay-Toldı'ya Adalet Sıfatını Söyler 77
18. Hakan Kün-Toğdı Ay-Toldı'ya Adalet Sıfatının Nasıl Olması Gerektiğini Söyler 79
19. Ay-Toldı Hakana Dilin Erdemini ve Sözün Yararlarını Söyler 90
20. Mutluluğun Geçiciliğini, Talihin Kararsızlığını Söyler 97

21. Ay-Toldı'nın Oğlu Ögdülmiş'e Öğüt Verdiğini Söyler 105
22. Ay-Toldı'nın Oğlu Ögdülmiş'le Konuşmasını Söyler 113
23. Ay-Toldı'nın Hakan Kün-Toğdı'ya Vasiyetname Yazdığını Söyler 118
24. Hakan Kün-Toğdı'nın Ögdülmiş'i Çağırdığını Söyler 132
25. Ögdülmiş'in Hakan Kün-Toğdı'nın Huzuruna Çıktığını Söyler 134
26. Ögdülmiş'in Hakan Kün-Toğdı'nın Hizmetine Girdiğini Söyler 135
27. Ögdülmiş Hakana Aklın Suretini Söyler 153
28. Beyliğe Yaraşan Bir Beyin Nasıl Olması Gerektiğini Söyler 158
29. Ögdülmiş Beylere Vezir Olacak Birinin Nasıl Olması Gerektiğini Söyler 176
30. Ögdülmiş Hakana Kumandanların Nasıl Olması Gerektiğini Söyler 182
31. Ögdülmiş Hakana Ulu Hacibin Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler 194
32. Ögdülmiş Hakana Kapıcıbaşının Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler 200
33. Ögdülmiş Hakana Elçi Gönderilecek Kişinin Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler 205
34. Ögdülmiş Hakana Kâtibin Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler 210
35. Ögdülmiş Hakana Hazinedarın Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler 215
36. Ögdülmiş Hakana Aşçıbaşının Nasıl Olması Gerektiğini Söyler 221
37 Ögdülmiş Hakana İçkicibaşının Nasıl Olması Gerektiğini Söyler 224
38. Ögdülmiş Hakana Hizmetlilerin Beyler Üzerindeki Haklarının Neler Olduğunu Söyler 230
39. Hakan Kün-Toğdı'nın Odgurmış'a Mektup Yazıp Gönderdiğini Söyler 246
40. Ögdülmiş'in Odgurmış'a Gidip Vardığını Söyler 253
41. Odgurmış'ın Ögdülmiş'le Tartıştığını Söyler 255
42. Odgurmış Ögdülmiş'e Dünyanın Kusurlarını Söyler 268
43. Ögdülmiş Odgurmış'a Ahiretin Dünya Aracılığıyla Kazanılacağını Söyler 277
44. Odgurmış'ın Mektup Yazıp Hakana Gönderdiğini Söyler 282
45. Hakan Kün-Toğdı'nın Odgurmış'a İkinci Mektubu Gönderdiğini Söyler 295
46. Ögdülmiş'in Odgurmış'la İkinci Kez Tartıştığını Söyler 300
47. Ögdülmiş Odgurmış'a Beylere Hizmetin Töresini, Özelliğini Söyler 304
48. Ögdülmiş Kapıdaki Eratla Nasıl Geçinileceğini Söyler 313
49. Ögdülmiş Odgurmış'a Kara Halkla Nasıl Geçinileceğini Söyler 324
50. Alevilerle İlişkiyi Söyler 325
51. Bilge ve Bilginlerle İlişkiyi Söyler 325
52. Otacılarla İlişkiyi Söyler 326
53. Büyücülerle İlişkiyi Söyler 327
54. Düş Yoranlarla İlişkiyi Söyler 327

55. Yıldızcılarla İlişkiyi Söyler 328
56. Şairlerle İlişkiyi Söyler 329
57. Tarımcılarla İlişkiyi Söyler 330
58. Satıcılarla İlişkiyi Söyler 331
59. Hayvan Yetiştirenlerle İlişkiyi Söyler 333
60. Zanaatkârlarla İlişkiyi Söyler 334
61. Yoksullarla İlişkiyi Söyler 335
62. Nasıl Evlenileceğini Söyler 335
63. Oğul Kız Doğunca Nasıl Eğitileceğini Söyler 337
64. Çalışanlara Nasıl Davranılacağını Söyler 339
65. Ögdülmiş Odgurmış'a Yemeğe Gitmenin Töresini Söyler 342
66. Ögdülmiş Odgurmış'a Yemeğe Çağırmanın Töresini Söyler 347
67. Odgurmış Ögdülmiş'e Dünyadan Yüz Çevirip Var Olanla Yetindiğini Söyler 350
68. Hakan Kün Toğdı'nın Odgurmış'ı Üçüncü Kez Çağırdığını Söyler 367
69. Odgurmış'ın Ögdülmiş'e Geldiğini Söyler 374
70. Hakan Kün-Toğdı'nın Odgurmış'la Görüştüğünü Söyler 374
71. Odgurmış'ın Hakana Öğüt Verdiğini Söyler 381
72. Ögdülmiş Hakana İl Yönetmenin Töresini Söyler 404
73. Ögdülmiş'in Geçmiş Yaşamına Acıyarak Tövbeye Döndüğünü Söyler 415
74. Odgurmış'ın Ögdülmiş'e Fikir Verdiğini Söyler 422
75. Doğruluğa Doğruluk, İnsanlığa İnsanlık Yapmayı Söyler 425
76. Odgurmış'ın Hasta Olup Ögdülmiş'i Çağırdığını Söyler 438
77. Ögdülmiş Odgurmış'a Düş Yorumunu Söyler 441
78. Odgurmış Ögdülmiş'e Gördüğü Düşü Söyler 444
79. Ögdülmiş'in Odgurmış'ın Düşünü Yorumladığını Söyler 444
80. Odgurmış'ın Bu Düşü Başka Türlü Yorumladığını Söyler 445
81. Odgurmış'ın Ögdülmiş'e Öğüt Verdiğini Söyler 447
82. Kumaru, Ögdülmiş'e Odgurmış'ın Öldüğünü Söyler 462
83. Kumaru'nun Ögdülmiş'e Başsağlığı Dilediğini Söyler 462
84. Ögdülmiş'in Odgurmış'a Yas Tuttuğunu Söyler 463
85. Hakanın Ögdülmiş'e Başsağlığı Dilediğini Söyler 463

Ekleme Üç Kısa Bölüm 479
1. Gençliğe Acıyarak Yaşlılığını Söyler 481
2. Zamanın Bozukluğunu, Dostların Cefasını Söyler 484
3. Kitap Sahibi Yusuf Ulu Has Hacib Kendisine Öğüt Verir 487

Kaynakça 491

Sunuş

Kutadgu Bilig ve Yusuf Has Hacib

Kutadgu Bilig Türklerin İslamiyeti kabul etmesinden sonra yazılmış ilk eserlerden biridir. Uygur alfabesi ve Uygur Türkçesiyle mesnevi tarzında yazılan eser, edebî değerinin yanı sıra dönemin yaşayışını, değerlerini ve İslam öncesi Orta Asya Türk kültürünün ayrıntılarını yansıttığı için de önemlidir.

Kutadgu Bilig'in yazarı Yusuf Has Hacib (Balasagunlu Yusuf) XI. yüzyılda Karahanlılar döneminde yaşamış, aruz ölçüsüyle yazdığı eserini 1070 yılında Karahanlı hükümdarı Ulu Buğra Han'a sunmuş ve has haciplik unvanıyla ödüllendirilmiştir.

Yusuf Has Hacib eserini doğduğu Balasagun'da (Kırgızistan) yazmaya başlamış, Kaşgar'da (Doğu Türkistan) tamamlamıştır. Kitab-ı Divan-ı Lügati't-Türk'le (1072) aynı dönemde yazılmış olan Kutadgu Bilig'in elyazması üç nüshası günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Orhun Yazıtları, Divan-ı Lügati't-Türk ve Kutadgu Bilig Türk edebiyatının üç büyük yazılı anıtı olarak tanımlanmıştır. Bu yönüyle Kutadgu Bilig edebiyat tarihimizin en önemli yapıtları arasındadır.

Kutadgu Bilig'in Anlamı

Metinde birçok yerde geçen "kut" sözcüğü, dönemin Türkçesinde "Tanrı tarafından onanmış mutluluk, şans, talih

ve devlet" anlamlarında kullanılmıştır. "Kutadgu Bilig" ise en dar anlamıyla "Mutluluk Veren Bilgi" biçiminde açıklanabilir. Eser insana her iki dünyada kutlu olmak için gerekli olan yolu göstermek amacıyla kaleme alınmıştır. Aruzun "fa'ûlün fa'ûlün fa'ûlün fa'ûl" kalıbıyla yazılmış 6645 beyitten oluşan eserde yazar kimi beyitlerin uyaklarını dörtlük olarak düzenlemiş, çeşitli ses ve söz oyunlarına ve aliterasyonlara yer vermiştir.

Kutadgu Bilig'in Konusu

Kutadgu Bilig'de dört karakter üzerinden dört kavram anlatılır:

Kün-Toğdı ilig (Gündoğdu, hakan): Köni törü, doğru töre, doğru yasayı, adaleti simgeler.

Ay-Toldı (Dolunay, vezir): Mutluluğu, talihi, devleti simgeler.

Ögdülmiş (Övülmüş, vezirin oğlu): Aklı simgeler, adı aklın her zaman övülmüş olmasından gelir.

Odgurmış (Uyanmış, vezirin akrabası): Akıbeti, yaşamın sonunu simgelediği yazar tarafından belirtilir.

Kutadgu Bilig bu dört kişi arasında geçen konuşmalar ve olaylarla devleti yönetenlerde bulunması gereken nitelikleri birey, toplum, devlet ilişkilerinin nasıl düzenleneceğini öyküleyerek aktarır. Eski Türk geleneğinin toplumsal değerlerine uygun olarak iyiliği, erdemi ve akılcılığı öğütlerken insan yaşamının anlamı ve insanın toplumsal sorumlulukları üzerinde de durur.

Kutadgu Bilig'in Bölümleri

Kutadgu Bilig 1. Mensur Mukaddime, 2. Manzum Mukaddime, 3. Babların Fihristi, 4. Asıl Metin, 5. Ekleme Üç Kısa Bölüm'den oluşmaktadır.

İlk bölüm kim tarafından eklendiği bilinmeyen bir düzyazı giriş, ikinci bölüm yine yazarı bilinmeyen 77 beyitlik manzum giriştir. Üçüncü bölüm asıl metinle bire bir örtüşmese de bölümlerin dizini olarak düzenlenmiştir. Kutadgu Bilig'in asıl metni dördüncü bölümde yer alır, sonradan eklenmiş üç kısa bölümle eser sona erer.

Kutadgu Bilig'in Nüshaları

Eserin üç elyazması kopyası vardır. Biri Uygur, diğer ikisi Arap harfleriyle istinsah edilmiştir. Ancak her istinsahta metne eklemeler yapıldığı düşünülmektedir.

Viyana nüshası: 1439'da Herat şehrinde yazılmıştır. Arap harflerinden Uygur yazısına aktarılmıştır. Herat'tan Tokat'a, oradan da İstanbul'a getirilmiş, Avusturyalı tarihçi Hammer tarafından satın alınarak Viyana Ulusal Kütüphanesi'ne verilmiştir.

Mısır nüshası: Arap harfleriyle yazılmış bu nüsha 1896 yılında Kahire Hidiv Kütüphanesi'nin mahzeninde bulunmuştur. Yazıldığı tarih belli değildir.

Fergana nüshası: Eldeki nüshaların en önemlisidir. 1914 yılında Zeki Velidi Togan tarafından Türkistan'ın Fergana kentinde bulunmuştur. Bugün Taşkent'te olan Fergana nüshası Arap harfleriyle kopya edilmiştir. 12. yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir.

Türk Dil Kurumu bu nüshaların 1942 ve 1943 yıllarında tıpkıbasımlarını yapmış, 1947'de Reşit Rahmeti Arat'ın her üç nüshayı karşılaştırarak hazırladığı çevriyazı ve eleştirel metin, 1959'da da Türkçe düzyazı çevirisi yayımlanmıştır.

Bu Çalışmada İzlenen Yöntem

Eser, Fergana nüshasının tıpkıbasımındaki özgün metin esas alınarak günümüz diline manzum olarak çevrildi.

Aruz ölçüsüyle yazılmış olan metin, serbest vezinle, uyaklı, dizelerin ses değerleri ve söz dizimine uygunluk gözetilerek günümüz Türkçesine aktarıldı.

Çeviride ana metindeki anlam öne alınarak yazarın aktarmak istedikleri, metnin şiirselliğine uygun olarak verilmeye çalışıldı.

Türkçenin günümüze gelebilmiş yazılı ilk eserlerinden biri olduğu için o dönem kullanılan ve günümüzde de kullanmakta olduğumuz bazı sözcükler ve bileşik fiiller özellikle olduğu gibi bırakıldı. Okumanın akışını bozmamak için sözlükçe oluşturmak yerine açıklamalar dipnotlarla verildi.

Kutadgu Bilig üzerine değerli incelemeler yapmış iki dil bilimcinin, Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat ile Agop Dilaçar'ın eserleri de bu çalışmada yol gösterici oldu.

Ayşegül Çakan

MENSUR MUKADDİME

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd, şükür, minnet ve sonsuz övgü Tanrı azze ve celleye ki o ululuk sahibi, tam kudretli padişahtır. Yeri göğü yaratan, bütün canlılara rızık veren, neyi dilediyse yaptı, yine neyi dilese yapar. Yef'alüllahü ma yeşa ve yahkümü ma yürid.[1] Yine sayısız selam ve dua, insanların en iyisi, peygamberlerin seçkini, Tanrı'nın yüce peygamberi Muhammed Mustafa ve onun arkadaşları olan aziz ve değerli sahabeler üzerine olsun. Rızvanullahi aleyhim ecmain.[2]

Bu kitap çok değerlidir. Çin bilginlerinin örnekleriyle bezenmiş, Maçin ulemalarının şiirleriyle donanmıştır. Bu kitabı okuyan ve beyitlerini bilinir kılan kitaptan daha değerlidir.

Çin ü Maçin âlimleri ve bilgelerinin tümü ittifak ettiler ki Meşrik vilayetinde, bütün Türkistan illerinde, Buğra Han dilince, Türk lügatince bu kitaptan daha iyisini hiç kimse tasnif kılmadı. Bu kitap hangi padişaha ya da hangi iklime ulaştıysa gayet sanatkârca olduğundan ve sınırsız görkemliliğinden o illerin bilgeleri, bilginleri tarafından kabul gördü, her biri ona bir ad ve lakap verdiler. Çinliler Edebü'l-Mulûk adını verdiler, Maçin melikinin bilgeleri Ayinü'l-Memleke dediler. Meşrikliler Zinetü'l-Ümera adını koydular, İranlılar Şahname-i Türki adını vermişler, bazıları da Pendname-i Mulûk demişler. Turanlılar Kutadgu Bilig diye adlandırmışlar.

1 Ne dilerse onu yapar, neye hükmederse öyle hükmeder

2 Sahabenin adı anılınca söylenen saygı cümlesi

Bu kitabın yazarı Balasagun doğumlu, günahtan sakınan biridir. Ama bu kitabını Kaşgar ilinde tamamlayıp Meşrik Meliki Tavgaç Buğra Han huzuruna sunmuştur. Melik Buğra Han da değerli bulmuş, [yazarı] yüceltip kendi has hacibliğini[3] vererek onu takdir etmiştir. Onun için Yusuf Ulu Has Hacib adı ve ünü dünyaya yayılmıştır.

Bu aziz kitap dört büyük ve önemli temel üzerine bina kılınmıştır. Birincisi adalet, ikincisi devlet, üçüncüsü akıl, dördüncüsü kanaat. Yine [yazar] her birine Türkçe bir ad vermiştir. Adalete Kün-Toğdı adını verip padişah yerine tutmuş, devlete Ay-Toldı adını verip vezir yerine koymuş, akla Ögdülmiş adını verip vezirin oğlu yerine koymuş, kanaate Odgurmış adını verip vezirin kardeşi demiştir. Onlar arasındaki münazaralarda geçer gibi soru cevaplı sözler söylemiştir. Okuyanın gönlü açılıp kitap yazarını iyi duayla yâd etsin diye.

3 Günümüzde protokol müdürü, başdanışman

MANZUM MUKADDİME

1 Her şeyden önce gelen bir olan Tanrı'dır
Sonsuz hamd ve övgü ancak ona yaraşır

2 Ululuk sahibi, güçlü, zü-l-celal
Yaratan, türeten ve kadir kemal

3 Yerin, göğün ve yaratılmış olanların
Rızkını hazırlamıştır, sen güle güle ye

4 Saymadan verir herkese rızkını
Herkese yedirir ama yemez kendi

5 Aç koymaz hiçbir zaman bütün canlıları
Yedirir içirir yarattıklarının tamamını

6 Nasıl ki diledi her şey oldu
Her kimi dilerse kılar onu ulu

7 Salat ve selam o seçilmiş resule
Yine arkadaşlarına saygı ve selam

8 Muhammed Peygamber yaratılanların başıdır
Bütün bunların o göz üstünde kaşıdır

9 Yine bu kitap çok azizdir
Bilen için bir bilgi denizidir

10 Bezenmiş değerli bilgilerle
Sen artık şükret kanaat ile

11 Bütün parçalarında büyüklerin sözü
Sıralanıp dizilmiştir inciler gibi

12 Bu Meşrik meliki, Maçinliler beyi
Bilgili, anlayışlı, dünyanın önde gelenleri

13 Hepsi bu kitabı alıp benimsemiş
Hazine içine koyup gizlemiş

14 Birinden birine miras olarak kalır
Başkalarına vermez kendine alır

15 Yararlıdır bu [kitap] yok hiç zararı
Çoğu Türkler anlamaz bunun manasını

16 Kitabı işitenler bilir ancak onu
Her okuyan yazan anlayamaz bunu

17 Elini tutup yol gösterir bak kitabın sözleri
Her iki dünyada düzenlenir işleri

18 Çin ü Maçin bilgelerinin hepsi
Övmüşlerdir bunun güzelliğini

19 Bu Meşrik ilinde, Türk ve Çin'de
Bunun gibi başka bir kitap yoktur

20 Kitabın kadrini de bilgili bilir
Akılsız kişiden zaten ne beklenir

21 Değme kişiye kitabı vermemeli
Dostun bile olsa emin olmamalı

22 Nasıl ki bilgisiz bilemezse bunu
Akıllı anlayıp gözetir onu

23 [Yazar] Buğra Han zamanında
Yine han dilince yazmış bunu

24 Bunun gibi bir kitabı daha önce kim yazmış
Bundan sonra da böyle ustaca kim söyleyebilir

25 Böyle bir kitabı yapacak hani
Yapan olursa ben överim onu

26 Her kent, ülke ve sarayda
Ayrı ayrı ad verilmiştir bu kitaba

27 Her ilin büyüğü, bilgesi tutup
Ad vermiş o ilin töresine uyup

28 Çinliler Edebü'l-Mulûk diye adlandırır
Maçinliler Enisü'l-Memalik adını verir

29 Bu Meşrik ilinde ulular buna
Zinetü'l-Ümera diyorlar, doğru

30 İranlılar buna Şahname derler
Turanlılar Kutadgu Bilig diye anar

31 Ne türlü sözler değişik dillerdeki
Kullanılmış bunun için bak bütün illerdeki

32 Yine bu kitaba ad vermiş olan
O iyi kulları Tanrı esirgesin

33 Ey bu kitabı makbul bulan
Türk dilinde böyle bir eser gördün mü

34 Yine bu kitap yararlıdır herkese
Daha çok kentleri yöneten meliklere

35 Bu mülkü yönetenlerin kimler olduğunu
Onlara gerekli olanları bilgeler söylüyor

36 Meliklerin korunmasının gerekleriyle
Egemenliğin tertip ve şartı

37 Mülkün harap olması, bekasının nedeni
Egemenliğin kalıcı olması ya da nasıl elden çıktığı

38 Yine bu ordu ve askerin nasıl toplanacağı
Konak yerinin ve sefer yolunun nasıl bulunacağı

39 Bunların tertibini de kitapta açıklamış
Hepsini seçerek ayırmış

40 Yine mülkü güçle elinde tutan kişi
Yararlı insanlara buyurdu işi

41 Anlayışlı birisi gerekli bu işlere
Işık vermesi için ay nasıl bağışlandıysa

42 Halkının hakkı vardır melikler üzerinde
Melikin hakkı da halkının üzerinde

43 Yine bu halk gözetsin onu
Melik de gözetsin onların tenini ve canını

44 Bir de meliklerin nasıl savaş edeceğini
Savaşta ordularını nasıl dizeceğini

45 Söyler, bak nasıl yapılır hile
Düşman askerini yenmek isterse

46 Melikin nasıl davranması gerek ki
Halkı da ona gönülden uysun

47 Bu türlü meliki halkı sever
Yüzünü göreyim diye ona koşar

48 Uğurlu diye kimleri hizmetine alıp yakın tutmalı
Kimleri uğursuz diye kovmalı

49 Kimi kendine bağlayıp yakın tutmalı
Kimi uğursuz diye kendinden uzaklaştırmalı

50 Yine nasıl siyaset edip baş kesmeli
İkincisi nasıl ferasetle gönül almalı

51 Nasıl akıllı, bilgili, alp yürekli olmalı
Hazineyi nasıl doldurup akıtmalı

52 [Hakan] ne kadar güçlü olursa halkın üzerinde
O kadar rahat olur bütün işlerinde

53 Bu birkaç harf benden mirastır sana
Bana da dua etmeyi unutma

54 Dikkat edersen kitabı derleyen kişi
Hünerli biriymiş, kişiler başı

55 Bu türlü erdemler, akıllar ile
Süslemiş yaşamını ve mutlu olmuş

56 Dürüstlük, saygı ve ibadeti benimsemiş
Günahtan sakınan, bilgili, temiz biriymiş

57 Yaşadığı yer Kuz-Ordu ilidir
Soylu bir ailedendir, dili de ona göredir

58 Doğduğu ilinden çıkıp ayrılmış
Kitabını koşuk olarak yazıp tamamlamış

59 Tümünü bitirmiş ve düzenlemiş
Kaşgar ilinde bu koşuk tamamlanmış

60 Meliklerin önünde okumuş bunu
Bu Tavgaç Buğra Han, hanlar hanı

61 Ona çok değer vermiş, hilat giydirmiş
Kaleminin hakkıdır diye akla hürmet göstermiş

62 Bu Has Hacib adını vermiş ona
Onu kendi yakınları arasına almış

63 Bunun için ona saygı gösterirler
Kendisine doğrudan Yusuf Has Hacib derler

64 Yine bu kitabın içindekileri söyler
Bunu dört soylu temel üzerine kurar

65 Bunlardan biri adalettir, doğruluk üzerine
İkincisi devlettir, kut ve ikbal üzerine

66 Üçüncüsü akıldır, ululuk ile
Dördüncüsü kanaat ve afiyettir

67 Bunların her birine ayrı ad vermiş
Sözlerini bu adlar altında söylemiş

68 Adalete Kün-Toğdı hakan adını verir
Onu hükümdar katında tutar

69 Bu Ay-Toldı adı devleti simgeler
Bunu onun veziri yerine koyar

70 Ögdülmiş'e akıl adını vermiş
Buna da vezirin oğlu demiş

71 Kanaate Odgurmış adını veriyor
Buna da vezirin akrabası diyor

72 Bunun hikmeti bak bu dört şey üstüne
Kitabını tamamlamış bunların üzerine

73 Arapça ve Farsça kitaplar çoktur
Bizim dilimizce bütün hikmetleri toplayan budur

74 Bilgili bilir bunun değerini
Akıllı anlar bilginin kıymetini

75 Bu Türkçe koşukları yazdım sana
Okurken unutma dua kıl bana

76 Ben dünyadan gidiyorum dinle beni
Bundan ibret al ve aç gözünü

77 İlahi, ancak sensin bağışlayacak bizi
Bütün müminlere göster yüzünü

BABLARIN FİHRİSTİ

1. Bölüm - Tanrı azze ve cellenin övgüsünü söyler
2. Bölüm - Peygamberimiz ulu Muhammed Mustafa'nın övgüsünü söyler
3. Bölüm - Peygamberimizin dört arkadaşının övgüsünü söyler
4. Bölüm - Yaz faslını ve Buğra Han'ın övgüsünü söyler
5. Bölüm - Yedi yıldızı ve on iki burcu söyler
6. Bölüm - İnsanoğlunun değerinin akıl ve bilgiden geldiğini söyler
7. Bölüm - Dilin erdemini, kusurunu, yararını ve zararını söyler
8. Bölüm - Kitap sahibi kendi özrünü söyler
9. Bölüm - İyilik yapmak konusunda öğüt ve nasihat verir
10. Bölüm - Bilgi ve aklın erdemini ve yararını söyler
11. Bölüm - Kitabın adını, yorumunu ve kendi yaşlılığını söyler
12. Bölüm - Tavır ve davranış bozukluğunun zararını söyler
13. Bölüm - Söz başı: Hakan Kün-Toğdı'nın adalet sıfatını söyler
14. Bölüm - Ay-Toldı'nın hakan Kün-Toğdı'ya geldiğini söyler
15. Bölüm - Ay-Toldı'nın hakan Kün-Toğdı'nın huzuruna çıktığını söyler

16. Bölüm - Ay-Toldı, hakana kendisinin mutluluk olduğunu söyler
17. Bölüm - Devlet sıfatını, vefasız tavrını söyler
18. Bölüm - Hakan Kün-Toğdı'nın Ay-Toldı'ya kendisini gösterdiğini söyler
19. Bölüm - Kün-Toğdı adalet sıfatının nasıl olduğunu söyler
20. Bölüm - Ay-Toldı'nın hakana soru sorduğunu söyler
21. Bölüm - Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı
22. Bölüm - Dilin erdemlerini ve sözün yararlarını söyler
23. Bölüm - Vezir Ay-Toldı'nın sorusu ve hakanın cevabı
24. Bölüm - Söylemek mi daha iyidir yoksa sessiz kalmak mı
25. Bölüm - Kutun süreksiz olduğunu ve devletin dönekliğini söyler
26. Bölüm - Ay-Toldı'nın oğlu Ögdülmiş'e öğüt verdiğini söyler
27. Bölüm - Ay-Toldı'nın hakana vasiyetname yazdığını söyler
28. Bölüm - Hakanın Ögdülmiş'i çağırdığını ve onun hizmet için huzura kabul edildiğini söyler
29. Bölüm - Hakanın Ögdülmiş'e sorusu
30. Bölüm - Ögdülmiş'in hakana cevabı
31. Bölüm - Ögdülmiş hakana aklın sıfatını söyler
32. Bölüm - Beylerin nasıl olması gerektiğini söyler
33. Bölüm - Vezirlerin nasıl olması gerektiğini söyler
34. Bölüm - Kumandanların nasıl olması gerektiğini söyler
35. Bölüm - Ulu hacibin nasıl olması gerektiğini söyler
36. Bölüm - Kapıcıbaşlarının nasıl olması gerektiğini söyler
37. Bölüm - Elçinin nasıl olması gerektiğini söyler
38. Bölüm - Kâtibin nasıl olması gerektiğini söyler

39. Bölüm - Hazinedarın nasıl olması gerektiğini söyler
40. Bölüm - Aşçılarbaşının nasıl olması gerektiğini söyler
41. Bölüm - İçkicilerbaşı şarapdarın nasıl olması gerektiğini söyler
42. Bölüm - Hizmetlilerin beyler üzerinde ne gibi hakları olduğunu söyler
43. Bölüm - Hakanın sorularına Ögdülmiş'in cevaplarını söyler
44. Bölüm - Hakan Kün-Toğdı'nın Odgurmış'a mektup yazdığını söyler
45. Bölüm - Ögdülmiş'in Odgurmış'a gittiğini söyler
46. Bölüm - Ögdülmiş'in Odgurmış'la münazara ettiğini söyler
47. Bölüm - Ögdülmiş'in Odgurmış'ı davet ettiğini söyler
48. Bölüm - Dünyanın erdemlerini, yararını, zararını haber verir
49. Bölüm - Odgurmış Ögdülmiş'e dünyanın ayıplarını, kusurlarını söyler
50. Bölüm - Ögdülmiş Odgurmış'a fani dünya ile baki ahiretin nasıl kazanılacağını söyler
51. Bölüm - Odgurmış'ın hakana öğütlerini yazıp gönderdiğini söyler
52. Bölüm - Hakanın Odgurmış'a ikinci kez mektup gönderdiğini söyler
53. Bölüm - Ögdülmiş'le Odgurmış'ın ikinci münazarasını söyler
54. Bölüm - Beylere hizmet etmenin töresini, adabını söyler
55. Bölüm - Kapıdaki eratla nasıl geçinileceğini söyler
56. Bölüm - Kara halkla nasıl geçinileceğini söyler
57. Bölüm - Alevilerle nasıl geçinileceğini söyler
58. Bölüm - İlim adamları, otacılar, büyücüler, rüya yorumcuları, müneccimler, şairler, çiftçiler, hayvan yetişti-

ricileri, ustalar ve yoksullarla nasıl geçinileceğini söyler

59. Bölüm - Evlenmeyi ve oğul kız yetiştirmeyi söyler

60. Bölüm - Hizmetlilere nasıl davranılacağını söyler

61. Bölüm - Yemeğe çağırmayı ve çağrıya uyup uymamayı söyler

62. Bölüm - Yemeğe gidilirse nasıl yenileceğini, nasıl yenilmeyeceğini söyler

63. Bölüm - Toplantıya çağırmak beyan edilir

64. Bölüm - Odgurmış'ın dünyayı yererek ayıplarını sayıp kanaati övdüğünü söyler

65. Bölüm - Gafillikten uyanmak beyan edilir

66. Bölüm - Ögdülmiş'in Odgurmış'ı ziyaret için çağırmaya gittiğini söyler

67. Bölüm - Odgurmış'ın hakanın yanına geldiğini söyler

68. Bölüm - Odgurmış'ın hakana öğüt verdiğini söyler

69. Bölüm - Ögdülmiş hakana il yönetmenin töresini söyler

70. Bölüm - Ögdülmiş'in pişman olup tövbe etmek istediğini söyler

71. Bölüm - İnsanlığa insanlıkla yanıt vermeyi söyler

72. Bölüm - Odgurmış'ın hasta olup Ögdülmiş'i çağırdığını söyler

73. Bölüm - Odgurmış'ın düş gördüğünü söyler

74. Bölüm - Odgurmış'ın düşünü yorumladığını söyler

75. Bölüm - Odgurmış'ın Ögdülmiş'e öğüt verdiğini söyler

76. Bölüm - Ögdülmiş hakana Odgurmış'ın hastalandığını söyler

77. Bölüm - Ögdülmiş'in kardeşinin yanına gittiğini söyler

78. Bölüm - Ögdülmiş'in Odgurmış için yas tuttuğunu söyler
79. Bölüm - Yaşamı boşa geçirdiğine pişman olduğunu söyler
80. Bölüm - Yusuf gençliğine acıyarak yaşlılığını söyler
81. Bölüm - Zamanenin bozukluğunu, dostların cefasını söyler
82. Bölüm - Kitap sahibi kendine öğüt vererek kendi özrünü diler

ASIL METİN

1
Yüce Tanrı'nın Övgüsünü Söyler

1 Bir olan Tanrı adıyla söze başladım
Yaratan, yetiştiren, göçüren Tanrım

2 Binlerce övgüyle senalar ona
Son yok ulu, bir Tanrıma

3 Kara yer, mavi gök, güneş, ay, gece
Yarattı tüm varlıkları zaman, zamane

4 Diledi, yarattı tüm varlıkları
Bir kez ol dedi, oldu hepsi

5 Tüm yaratılmışların onunla işi
İhtiyacı yok, yok onun eşi

6 Ey güçlü, yeterli, sonsuz Tanrı
Alamaz senden başkası bu adı

7 Yücelik senin, büyüklük senin
Senden başkası olamaz dengin

8 Ey bir Tanrı, yoktur ortağın
Her şeyin başında sen, sonunda sen varsın

9 Hesaba vurulmaz senin bir'liğin
Her şeye yeter bu kudretin

10 Kuşkusuz birsin ey sonsuz Tanrı
Katılmaz, karılmaz tek olan ayrı

11 Ey içi dışı bilen, ey hakkü'l-yakîn[4]
Gözümden uzaksın, gönlüme yakın

12 Varlığın belli, gün, ay gibi parlak
Niteliğine yetecek gönül bizde yok

13 Varlıklarda değil senin birliğin
Varlıkları sen yarattın, onlar senin

14 Varlıkları yarattın, onlar geçici
Yok olur varlıklar, sensin kalıcı

15 Yaratıcılığına yaratılanlar tanık
Yaratılmış iki, bir olana tanık

16 Onun ne eşi var ne de benzeri
Nasıl olduğuna yaratılanın yetmez aklı

17 Yürümez, yatmaz, uyumaz
Benzersiz, eşsiz, anlatılmaz

18 Arkada, önde değil ne solda ne sağda
Yeri ne altta ne üstte ne de ortada

19 Yeri o yarattı, yeri yok onun
Onsuz yer yok, her yer onun

20 Ey sırra yakın, ey gönülde yüce
Bütün suretler tanıktır sana

21 Yarattın on binlerce, sayısız canlıyı
Ova, dağ, deniz, tepe ve çukurları

22 Mavi göğü bezedin on binlerce yıldızla
Kara geceyi aydınlattın gündüzle

23 Uçan, yürüyen ve duran her canlı
Senin verdiklerinle yedi içti

24 Yüce arştan altındaki toprağa kadar
Ey Rabbim büyük küçük sana muhtaçtır

---

4 Hakkü'l-yakîn: İslam düşüncesinde bilginin en kesin biçimine ulaşmış olmak.

25 Ey Tanrı'nın birliğine inanan, onu öv dilinle
Aklını bırak, inandın gönlünle

26 Nasılına girme, gönlünü dinle
Varlığına inan, kavuş erince

27 Kendini tut, nasıldır sorma
Onu sorgusuzca bil, sözü uzatma

28 Ey dertsiz Tanrım, sen bu dertli kulunun
Acıyıp bağışla tüm günahlarını

29 Sana sığındım, umudum sensin
Muhtaçlığımda elimden tut benim

30 Sevgili peygamberle birlikte kıl beni
Elimden tutsun kıyamet günü

31 On binlerce selam dört halifeye
Ulaştır zamanın sonsuzluğunda

32 Ulu günde göster onların yüzünü
Elimi tutup doğrulasınlar sözümü

33 Seni gereğince övemedim
Seni sen öv, kesildi sözüm benim

2
Peygamber Aleyhisselamın Övgüsünü Söyler

34 Sevgili peygamberi Tanrı gönderdi
Halkın seçkini, insanların en iyisi

35 Karanlık gecede halka ışık oldu
Işığıyla seni aydınlattı

36 Çağrı getirdi o Tanrı'dan sana
Bundan ötürü girdin sen doğru yola

37 Atasını anasını gözetmedi
Tek dileği ümmetine yol göstermekti

38 Gündüz yemedi, gece yatmadı
Rab'dan senin iyiliğini istedi, seni kolladı

39 İyiliğini istedi gece gündüz emeklerle
Onu öv sen şimdi, sevincini dile

40 Bütün kaygısı ümmeti içindi
Kurtulup rahata ermesini isterdi

41 Atadan anadan daha içtendi
Tanrı'dan hep bunu dilerdi

42 Tanrı rahmetiydi o halk üzerine
Dürüsttü, güvenilirdi kendisine

43 Alçakgönüllüydü, hoş tavırlıydı
Edepliydi, içtendi ve eli açıktı

44 Kara yer, mavi gökte kutsaldı
Tanrı katında onun yeri ayrıydı

45 Halka önder olanların başıydı
Bütün peygamberlerin sonuncusuydu

46 Şimdi onun yoluna gönül bağladım
Sevip sözünü tuttum, kavline uydum

47 Tanrım sen gözet benim gönlümü
Sevgili peygamberle kesme bağımı

48 Kıyamette göster dolunay yüzünü
İlahi, o tutsun benim elimi

3
Dört Sahabenin Övgüsünü Söyler

49 Bu dört kişi onun arkadaşıydı
Her işte onun yardımcılarıydı

50 İkisinden kadın aldı, ikisi güveyi
Bunlardı halkın en iyileri

51 Hepsinden önce gelir Ebubekir
Tanrı'ya inanan, özü sözü bir

52 Malını, canını, tenini verdi
Peygamberin rızasıydı tek dileği

53 Sonra Ömer geldi, insanların seçkini
Dili, gönlü bir, halkın sevdiği

54 Doğru dinin temeli, yardımcısı
Şeriatın yüzünden perdeyi o kaldırdı

55 Sonra Osman vardı, yumuşak huylu
Seçkindi, edepli ve eli boldu

56 Feda etti malını ve kendisini
Peygamber ona verdi iki kızını

57 Ali vardı sonra bambaşka, akıllı
Cesur, kahraman ve yürekli

58 Cömert, bilgili ve temiz yürekli
Günahtan sakınırdı, büyüktü adı

59 Bunlardı dinin, şeriatın kökü
Bunlar çekti kâfir, münafık yükünü

60 Bu dört kişi bana dört asıl unsur[5]
Denkleşse unsurlar yaşam tam olur

61 Benden onlara bin selam olsun
Rabbim selamım seninle onlara ulaşsın

62 Benden yana hoşnut olsunlar
Ulu günde elimi tutsunlar

4
Parlak Bahar Mevsimi ve Ulu Buğra Han'ın Övgüsünü Söyler

63 Doğudan esegeldi baharın yeli
Dünyaya açıldı cennetin yolu

64 Yağız yer miskle doldu, kâfur gitti
Dünya bezenmek istiyor, kürkünü giydi

65 Bahar esintisi zorlu kışı sürdü götürdü
Parlak bahar yine mutluluk yayını kurdu

5 Dört unsur: Toprak, su, hava, ateş

66 Güneş döndü yine eski yerine
Balık burcundan Koç burcuna

67 Kurumuş ağaçlar donandı yeşille
Bezendi doğa al, sarı, yeşil, kızılla

68 Kara yer yeşil ipeği yüzüne örttü
Çin kervanı üstüne ipek yaydı

69 Ova, kır, dağ bunu yayıp döşendi
Yamaçlar al, yeşil giyip süslendi

70 Binlerce çiçek gülerek açıldı
Dünyaya misk kokusu saçıldı

71 Saba yeliyle geldi karanfil kokusu
Dünya baştan aşağı misk koktu

72 Kaz, ördek, kılkuyruk, kuğu kalktı uçtu
Bağrışıp kaynıyor yukarı doğru

73 Kimi uçar bak kimi konar
Kimi kanat çırpar, kimi su içer

74 Guguk, turna sesleri gökte yankılanır
Deve kataı gibi dizilip kanat çırparlar

75 Kekliğin eşine seslenişi
Gönül verilmiş bir kıza çağrı gibi

76 Keklik öttü gülüp katılırcasına
Ağzı kan kızıl, kaşı kapkara

77 Kara karga mızrak gibi gagasıyla öter
Sesi genç bir kızın sesine benzer

78 Çiçeklikte bülbül bin sesle şakır
Sanki gece gündüz İbrani suresi[6] okur

79 Karaca çiftleri çiçekler üstünde oynar
Geyikler dişi erkek sıçrar, koşar

80 Gök kaşını çattı, yaş saçar gözü
Çiçek güler katılır, bak açtı yüzünü

---

6 İbrani Suresi: Makamla okunan Zebur sureleri

81 Birden dünya baktı kendi kendine
Sevindi, güvendi elindekine

82 Gözü bana ilişti, dünya açtı sözünü
Dedi: Görmedin mi hakanın yüzünü

83 Uyuyorsan şimdi aç sen gözünü
İşitmedinse işit şimdi sözümü

84 Bin yıldan beri duldum, soluktu benzim
Dulluktan soyundum beyaz gelinlik giydim

85 Bezendim, ulu hakan oldu beyim
Canım feda olsun o dilesin

86 Bulut kükredi, vurdu nöbet davulunu
Şimşek çaktı, çekti hakanın tuğunu

87 Biri kınından çıkar, ona il sunar
Biri adını dünyaya yayar

88 Tavgaç Ulu Buğra Han tuttu dünyayı
Kutsasın iki cihanda Tanrı adını

89 Ey dinin izzeti, devletin yardımcısı
Ey milletin tacı, şeriatın hizmetlisi

90 Tanrı sana bütün dileklerini verdi
Esirgemesin senden desteğini

91 Ey dünya cemali, ululuğun güzelliği
Ey devletin ışığı, dönek kutun hâkimi

92 Oluverdi evren, sana verdi tahtı
Sürdürsün Tanrı bu taht ile bahtı

93 Dünya bu hakanla sükûn buldu
Onun için dünya armağan sundu

94 Esirlikten geliyor sema kuşları
Kimi Hindistan'dan, Bizans'tan kimi

95 Ötüşleriyle adını anarlar
Güvençle, sevinçle, onu överler

96 Türlü çiçekler yerde, türlü görüntü
Ova, dağ, kır yeşil, mavi örtülü

97 Kimi kokusuyla ona hizmet etti
Kimi güzelliğiyle kapısını açtı

98 Kimi elini uzatıp tütsü tutar
Kimi kokular saçar, dünya misk kokar

99 Kimi tutar doğudan bin armağan sunar
Kimi batıdan hizmetine koşar

100 Kulluğa gelmiş kutluluk kapıda durur
Kapıda duran kulluğa durur

101 Dünya bu kulluğa böyle hazırlandı
Düşman boyun eğdi, kendini yok etti

102 Dünyaya yayıldı hakanın ünü
Onu görmeyen gözlerden gitti uyku

103 Dünya erinç buldu, töre kuruldu
Doğru töreyle hakanın adı duyuldu

104 Kim görmek isterse vefalı, cömert birini
Gelip görsün bu hakanın yüzünü

105 Cefasız, vefalı birini göreyim diyen
Her tavrı vefadır, onun yüzünü görsün

106 Sana yararı olmasını istersen
Beri gel, hizmet et, gönül ver, ısın

107 Alçakgönüllü, içten ve soylu
Birini görmeyi dilersen gel gör onu

108 Ey tavrı doğru, aslı iyi hakan
Yoksun kalmasın dünya senden

109 Ey kutlu hakan, Tanrı sana verdi mutluluğu
Ona şükredip adını bin kez oku

110 Eski bir söz var meselden gelir
Atanın yeri, adı oğluna kalır

111 Atanın yeri kaldı adıyla birlikte
Bu ada sen de binlerce ekle

112 Armağan sundu binlercesi uzatıp elini
Sen de armağan et Kutadgu Bilig'i

113 Onların armağanı gelip geçici
Benim armağanım oldu kalıcı

114 Nice derlense dünya malı tükenip gider
Yazılsa kalır söz, dünyayı gezer

115 Kitaba yazıldı hakanın adı
Ey kutlu hakan, adın sonsuza kaldı

116 Ya Rab, devletini artır, dileğini ver
Her işinde arka ol, desteğini ver

117 Sevdiğini esen tut, düşmanını gider
Sevincini dolu tut, tasasını gider

118 Yağadursun yağmur, açılsın çiçek
Kurumuş ağaçtan salınsın pürçek

119 Evren böyle dönüp dursun
Düşmanının başı öne eğilsin

120 Kara yer kızıl bakır olana dek
Ya da ateşten yeşil çiçek açana dek

121 Dirliği sürsün, bin kutla dolsun
Çekemeyen gözler ateşte yansın

122 Başka ne varsa arzusu, dileği
Daima arkasında olsun Tanrı desteği

123 Sevinçle, avunçla, güvençle ilini yönetsin
Yaşı Lokman yılını aşsın

5
Yedi Yıldızı ve On İki Burcu Söyler

124 Ezeli Tanrı adıyla söze başladım
Türeten, büyüten, göçüren Tanrım

125 Yarattı dilediği gibi bütün evreni
Dünya için aydınlattı güneşi, ayı

126 Yarattığı evren durmadan döner
Onunla birlikte yaşam da döner

127 Mavi göğü yarattı üstünde yıldızla
Karanlık geceyi yarattı, aydınlık gündüzle

128 Gökteki yıldızın bezek kimi
Kimi kılavuz, öncü kimi

129 Bir kısmı ışıktır yaratılmışa
Bir kısmı kılavuz yol yitirmişe

130 Kimi daha yüksek, kimi alçak
Kimi ışıklı, kimi parlak

131 Bunlardan en üstte Satürn dolaşır
İki yıl sekiz ay bir evde kalır

132 Ondan sonra ikinci Jüpiter'dir
Bir evde tam on iki ay kalır

133 Üçüncü Mars'tır, öfkeyle dolaşır
Baktığı yerde yeşermiş kurur

134 Işık verir dördüncü, dünya aydınlanır
Ona bakanların gözü kamaşır

135 Sevimli yüzüyle Venüs beşinci
Severek bakarsa avut kendini

136 Ondan sonra Merkür gelir
Kim ona yanaşırsa dileği olur

137 Bunlardan en altta bu Ay dolaşır
Güneşle bakışınca dolunay olur

138 On iki burcun da şunlardır adı
Kimi iki evli, tek evde kimi

139 Koç bahar yıldızı, sonra Boğa gelir
İkizler'le Yengeç art arda yürür

140 Bak Aslan'la komşu Buğdaybaşı
Akrep ve Yay'ın Terazi arkadaşı

141 Sonra gelir Oğlak, Kova ve Balık
Bunlar doğduğunda yayılır ışık

142 Üçü bahar yıldızı, üçü yaz
Üçü kış yıldızı, üçü güz

143 Üçü ateş, üçü su, üçü hava
Üçü toprak ki bunlardan oluşur dünya

144 Bunlardan her biri birinin düşmanı
Düşmanı düşmanla durdurdu Tanrı

145 Barışmaz düşmanlar artık barıştı
Görüşmez düşmanlar kini ortadan kaldırdı

146 Düzenleyici Tanrım dirlik verdi
Barıştırdı, düzenledi ve düzeltti

147 Bundan sonra söz ettim insanlıktan
Değeri gelir bilgi, akıl ve anlayıştan

6
İnsanoğlunun Değerinin Bilgi ve Akıldan Geldiğini Söyler

148 Tanrı insanı yarattı, seçip yükseltti
Ona bilgi, erdem, akıl ve anlayış verdi

149 Ona hem gönül verdi hem açtı dilini
Hem alçakgönüllülük, hem biçim hem hareket verdi

150 Verdiği bilgiyle insan yüceldi bugün
Anlayış verdi ve çözüldü düğüm

151 Tanrı kime akıl, bilgi verirse
Onun eli uzanır birçok iyiliğe

152 Bilgiyi büyük bil, anlayışı ulu
Bu ikisi yüceltir seçkin kulu

153 Bu söze tanık geldi işte şu söz
İşit bunu, sözü tam burada kes

154 Anlayış nerede olsa ululuk bulur
Bilgi kimde olursa büyük o olur

155 Anlayışlı anlar, bilgili bilir
Bilen, anlayan dileğine erişir

156 Bilginin anlamını öğren, bak ne der
Bilgili olandan hastalık gider

157 Bilgisiz kişiyi hastalık bulur
Tedavi edilmezse kişi tez ölür

158 Ey bilgisiz, hastalığını söyle
Bilgisizliğin ilacı ne ey bilge

159 Anlayış bir yulardır, onu tutabilenler
Bin türlü arzuya, dileğe ererler

160 Anlayış insana yarar getirir
Bilgiden ötürü insan yücelir

161 Anlayışla işle bütün işlerini
Bilgiyle koru elindekini

7
Dilin Erdemini, Kusurunu, Yararını ve Zararını Söyler

162 Anlayış ve bilgiyi ulaştıran dildir
İnsanı aydınlatan dilin değerini bil

163 Kişiyi dil yüceltir, mutluluk verir
Kişiyi dil ucuzlatır, başını götürür

164 Dil aslan gibidir, eşikte yatar
Dikkat etmezsen eğer başını yer

165 Dilinden çeken insan ne der işit
Bu sözü kulağına küpe et

166 Bana çok çektirdi bu dilim
Başım kesilmesin, keseyim dilim

167 Sözünü gözet ki başın gitmesin
Dilini gözet ki dişin kırılmasın

168 Bilgili dil için bir söz söyledi
Koru başını ey dil sahibi dedi

169 Esenlik diliyorsa senin bu özün
Dilin çıkarmasın yararsız sözü

170 Bilerek söylenen söz bilgi sayılır
Bilgisizin sözü kendi başını yer

171 Fazla sözde fazla yarar görmedim
Ama konuşmayı da zararlı bulmadım

172 Az ve yerinde söylenmeli söz
Bin söz düğümünü bu bir sözle çöz

173 Kişi söz ile yükseldi, melik oldu
Çok söz başı gölge gibi yerde bıraktı

174 Çok söyleyene bilgi gevezelik etti der
Eğer söylemezse de dilsiz der

175 Öyleyse sen de açık dil kullan
Aranır kişidir dili açık olan

176 Dilini gözeten başını gözetir
Sözü kısa kesen ömrünü uzatır

177 Dilin yararı var ama yası da fazla
Arada övülür, sövülür de arada

178 Öyleyse bilerek konuşmalı
Sözün karanlıktaki körlere göz olmalı

179 Bilgisiz karanlıktadır bu belli
Yürü ey bilgisiz, bilgiden al nasibini

180 Doğan ölür, kalan iyi söz
İyi söz söyle, ol ölümsüz

181 İki nesne ile insan yaşlanmaz
Biri iyi tavır, biri iyi söz

182 Kişi doğdu, öldü, sözü kaldı bak
Kendi gitti insanın, adı kaldı bak

183 Eğer ölümsüz olmak istersen
Ey bilge, iyi olmalı sözün, davranışın

184 Dili övdüm ancak arada sövdüm
Sözü sana anlatmaktı amacım

185 Sözü gizlemeyi anlayış istemez
Gereken sözü söyler insan gizlemez

186 Söylediğim bu sözler oğluma
Oğul benden altta, nasıl denk olsun bana

187 Sana söyledim sözümü ey oğul
Sana verdim öğüdümü ey oğul

188 Benden sana kalan gümüş, altın olsa
Onları sen bu söze denk tutma

189 Gümüşü kullanırsan biter, tükenir
Sözümü kullanırsan gümüş kazanılır

190 Kişiden kişiye kalan sözdür
Kalan sözü tutmanın yararı yüzdür

* * *

191 Ey büyük bilge, bugün kaşını çatma
Kendi özrümü söylersem ben sana

8
Kitap Sahibi Kendi Özrünü Söyler

192 Dileğim söz söylemek ey bilge
Benden sonra geleceklere

193 Anlayış karşı çıktı, dedi ki
Sözün yanlışsa sana zarar verir

194 Halkın dili kötüdür, seni çekiştirir
Kişinin huyu kıskançtır, etini yer

195 Bakınca gördüğümde azaldı yük
Kendime dedim, söyle, içini dök

196 Neden dersen eğer açayım sana
Ey yiğit, sen sözümü dinle

197 Yanılmaktan gelir bu insan adı[7]
Yanılgı insan için yaratıldı

198 Yanılmamış kişi kim, söyle bana
Yanılmış binlerce sayayım sana

199 Bilgili azdır, bilgisiz çok
Anlayış az, anlayışsız çok

200 Bilgisiz bilgiliye düşmandır
Bilgisiz bilgiliyle savaşır

201 Kişiden kişiye çok fark var bilirim
Bu fark bilgiden gelir bunu söylerim

202 Bu sözümü bilgiliye söyledim
Bilgisizin dilini ben bilemedim

203 Bilgisize sözüm yok benim
Ey bilge, hizmetindeyim senin

204 Sakınarak söyledim sana sözümü
Sundum sana işte kendi özrümü

205 Söz söyleyici şaşar hem yazar
Anlayışlı işitse, onarır, yapar

206 Söz deve burnu gibi kancalıdır
Nereye çekilirse oraya gider

207 Çok kişi var bilerek söyleyen
Benim için değerli adam, sözü anlayan

208 Bütün iyilikler bilgiden gelir
Bilgiyle göğe bile yol bulunur

209 Her sözünü bilgiyle söylemelisin
Herkes bilgiyle büyüktür, bunu bilmelisin

210 Söz mavi gökten kara yere indi
Sözle insanlık değer kazandı

---

7 Özgün metinde insan=yalnguk, yanılmak=yangluk

211 Kişi gönlü dipsiz deniz gibidir
Bilgi dibinde yatan incidir

212 Denizden çıkarmazsa inciyi kişi
İster inci olsun ister çakıl taşı

213 Kara yer altındaki altın taştır
Eğer çıkarsa beylerin başına tuğ tokası olur

214 Bilgili bilgisini ortaya çıkarmazsa
Aydınlatmaz bilgisi yıllarca dursa

215 Anlayış ve bilgi iyi şeyler
Bulursan kullan da uçup göğe er

216 Anlayış ve bilgiye aklı yeter
Bu ilin beyi dinle ne der

217 Dünyayı elde tutmak için anlayış gerek
Halka hâkim olmak için akıl gerek, bir de yürek

218 Anlayışla tuttu dünyayı tutan
Bilgiyle hüküm sürer halkı yöneten

219 Âdem dünyaya indiğinden beri
İyi töre anlayışla yapılageldi

220 Hangi çağda olursa olsun bugüne kadar
Bilgiliye kısmet oldu daha iyi yer

221 Anlayarak asılır kişinin kötüsü
Bilgiyle çözülür halkın güçlüğü

222 Bu ikisiyle çözemezsen bırak bilgiyi
Kılıca değdir o zaman elini

223 Büyük bilge beyler, halkın başı
Kılıçla kaldırmış bilgisizin işini

224 Dünyayı elde tutmak için anlayış gerek
Halkı yönetmek için bilgi gerek

225 Bu ikisi olursa insan tam olur
Dünyanın tamamı onun olur

226 Her iki dünyayı da istersen eğer
Çaresi iyiliktir yaparsan eğer

227 Eğer iyi olmak istiyorsan
Durma iyilik yap, başka söze ne gerek

228 İnsan ölümlüdür, ölümsüz olan adı
Ölümsüz kaldı onun iyi adı

229 Sen ölümlüsün, ölümsüz olan adın
Adın ölümsüz olursa sen de yaşarsın

9
İyilik Etmenin Övgüsünü ve Yararlarını Söyler

230 Eğer halkı yönetmekteyse elin
Hep iyi olsun tavrın, sözün

231 Gençlik geçer, dirilik uçar
Bu düş gibi dünyadan bedenin göçer

232 Dirilik sermayedir, getirisi iyilik
İyiliğin getirisi yiyecek giyecek

233 Dinle ne demiş kişilerin iyisi
Yürüyen, soluyan, ölümlüdür hepsi

234 Dünyada ne insanlar doğdu bak
Yaşadı bir süre yine öldü bak

235 Gerek bey, gerek kul, iyi ya da kötü
Adının izi kaldı, kendi öldü

236 Sana geldi şimdi sıra
Sen iyilik yap herkesten önce

237 Diri ölür sonra döşenir yere
İyi insanın adı kalır ölse de

238 İki türlü ad var dilde söylenir
Biri iyi, biri kötü diye dünyada kalır

239 Kötüye sövülür, iyi övülür
Kendine sor hangisi iyidir

240 Eğer iyi olursan adın övülür
Ey alçakgönüllü, kötü olursan sana çok sövülür

241 Neden Dahhak'a[8] sövüldü
Neden Feridun[9] övüldü

242 Biri iyiydi onu övdüler
Biri kötüydü ona sövdüler

243 Kötülüğü mü yeğlersin iyiliği mi
Sövülmeyi mi istersin övülmeyi mi

244 Hangisini istersen seçebilirsin
İyi kötü sonucundan yakınma yarın

245 Buna benzetir sözü deneyimli kişi
Deneyimli kişi bilir il gün işini

246 Kişi iyi adıyla gör alkış bulur
Adı kötü olan ölünce beddua bulur

247 Nice sınadım kötülük yapanı
Gidevardı, günden güne azaldı gücü

248 Ne kadar gördüm kötülerin işi
İleri gitmedi ey bilgili kişi

249 Kötülük ateştir, ateşse yakar
Yolunda geçit yok, çıkmaza sapar

250 Bizden önce gidenlere, eğer bakarsan
Halk ya da bey, dünyayı elinde tutan

251 Bunlardan kim eriştiyse bilgiye
Onlar hâkim oldu bugün dünyaya

252 Dünya beylerinden bilgiye erenler
Doğru töre kurmuş olan iyi kişiler

253 Bugün de kim iyi diye anılırsa
İyilerin başında önce onlar gelir

---

8 Dahhak: Zalim İran hükümdarı

9 Feridun: Dahhak'ın yerine geçirilen hükümdar

254 Bilgiye yakın duran büyük bey olmuş
Bilgiliyi kendisine yakın tutmuş

255 Eline aldığı işi bilip işlemiş
Bilgiyle iş görüp halkı yönetmiş

256 İli ilerlemiş, halkının varlığı artmış
Halkın varlığını kendisine kalkan yapmış

257 Adı iyi olmuş, cömertlikle nam salmış
Ölse bile adı canlı kalmış

258 Öleceğini bilerek hazırlanmış
Kitaba koyup adını bırakmış

259 Bugün kim okusa onları bilir
Onlara öykünerek iyilik yapar

260 Bilgi dünyada her şeyden üstündür
Bilgisiz denirse insana sövgüdür

261 Ne demiş işit, bilgili bir kişi
Dünyayı sınamış, yetişmiş yaşı

262 Bilgisiz yer bulursa eğer başköşede
Başköşe eşik olur, eşik başköşe

263 Eğer bir bilgeye eşikte yer düşerse
Eşik başköşeden daha değerli olur

264 Yeri ister başta olsun ister eşikte
Bütün bu saygı hep bilgiliye

265 Dikkat edersen asil kişiler iki türlüdür
Biri bey, biri bilge, bunlar insanların başıdır

266 Bundan başkalarını yılkı saymalı
Dilersen bunu tut, dilersen onu

267 Sen şimdi hangisisin bana bunu aç
İkisinden biri ol, üçüncüden kaç

268 Kılıç aldı biri, halkını düzenler
Kalem aldı biri, doğru yolu bulup seçer

269 Onlardan kalageldi iyi töre
Kimin eline geçerse onu yüceltir

270 Ölüden diriye miras kalan sözdür
Kalan sözü tutmanın yararı yüzdür

271 Bilgisiz karanlıktadır bu belli
Bilgiden payını al ey karanlıktaki

272 Kişi süsü sözdür, bu söz çeşitli
Durma öv dilim iyi sözlü kişiyi

273 Türkçe bir mesel var buna benzer
Onu söylüyorum işte, şunu yansıtır

274 Aklın süsü dildir, dilin süsü söz
Kişinin süsü yüzdür, yüzün süsü göz

275 İnsan dille söyler sözünü
İyi söz ağartır söyleyenin yüzünü

276 Bakarsan görürsün şimdi bu Türk beyleri
Dünya beylerinin en iyileri

277 Bu Türk beylerinden adı belli
Tonga Alp Er'dir kutu belli

278 Yüksektir bilgisi, çoktur erdemi
Akıllı, bilgili, halkın seçkini

279 Ne seçkin ne yüce ne yiğit eren
Dünyada tetik durup bu cihana hükmeden

280 İranlılar Efrasiyab[10] der ona
Bu Efrasiyab iller aldı akınlarla

281 Erdem, akıl ve bilgi gerekli
Dünyayı tutmak için uzatana elini

282 İranlılar kitaba yazmış bunu
Yazılmasaydı kim bilirdi onu

283 Ne iyi demiş cesur, yiğit er
Yiğitler sıkı düğümleri çözer

10 Efrasiyab: İranlıların Alp Er Tonga'ya verdikleri isim

284 Cihanı elde tutmak için bin erdem gerek
Eşeği alt etmek için aslan olmak gerek

285 Dünyaya hâkim olana erdem gerek bin tümen
Bununla tutulur il gün, dağılır duman

286 Kılıç vurur, biçer düşmanın boynunu
Töredir düzelten ilini, halkını

10
Bilgi ve Aklın Erdemini, Yararını Söyler

287 Ey büyük bilge, dileğim söyleşmek
Bilgi ve akıldan söz etmek

288 Akıl karanlık gecede meşale gibidir
Bilgi seni aydınlatan ışıktır

289 İnsan akılla değer bulur, yücelir
Bu ikisiyle saygınlık kazanır

290 Buna inanmazsan gör Nuşinrevan'ı[11]
Akıl gözüyle aydınlattı cihanı

291 Yasayı doğru yürüttü, zenginleşti halkı
İyi zamanda adını iyi kıldı

292 Duydum şöyle bir bilgili sözü
Dedi: Cehennemlikti, kurtuldu özü

293 Küçük oğlana bak, akıl ulaşacaktır ona
Yaşı yetmeyince yürümez kalem

294 Akıllı insan da yaşlanır, bunar
Akıl gidince kalem de susar

295 Bir deli birini vurup öldürse bile
Ölüm yok ona hem verilmez ceza

296 Neden dersen, o akılsızdır
Akılsız kişiler boşlukta durur

---

11 Nuşinrevan: Adaletiyle tanınan Sasani hükümdarı

297 Bu değer ve saygı akla verilir
Akılsız kişi bir avuç çamur gibidir

298 Dikkat edersen çok yerinde söylenmiş şu söz
Akılsız, bilgisiz kendini yükseltemez

299 Dikkat edersen herkes üstüne bir şeyler giyer
Akıllı, bilgili bak kendi değerlidir

300 İnsan akılla bulsa bulsa soyluluk bulur
Bilgiyle insan yapsa yapsa beylik yapar

301 Kimde akıl varsa o asil olur
Kimde bilgi varsa o beylik bulur

302 Yağız yere insanoğlu elini değdirdi
Bilgiyle her şeye gücü yetti

303 Kişi akılla insan adını alır
Bilgiyle beyler il işini düzenler

304 Yüz binlerce erdem var övgüye değer
Akılla yapıldığı için övülürler

305 Aklın azını azımsama, yararı çok
Bilginin azını azımsama, değeri çok

306 Şu dört şeyin azını az görme
Büyükler söylemiş bak bunu dinle

307 Bu dördün biri ateş, düşman birisi
Üçüncüsü hastalık, canın tuzağı

308 Bunların sonuncusu da bilgidir
Bu dört şeyi ucuz tutma, değeri yüksektir

309 Bunların her birinin yararı, zararı çoktur
Kimi borç, kimi alacak gibidir

310 Bilgi kimya gibi nesneyi tutar
Akıl ordusu bu nesnede durur

311 Miskle bilgi birbirine benzer
Bunları tutup gizlemek olmaz

312 Miski gizlesen kokusundan belli olur
Bilgiyi gizlesen dilin ayarından belli olur

313 Bilgi beyliktir yoksul bırakmaz
Hırsızın eli onu alamaz

314 Köstektir kişiye bilgi ve akıl
Köstekli kişi yararsız şeylere pek yanaşmaz

315 Sevdiği atını insan köstekli tutar
Gerekli atını gözetimde tutar

316 Köstekli kaçamaz, gereğince yürür
Bukağılı uzaklaşamaz, istediğin kadar gider

317 Akıl sana yeminli bir arkadaştır
Bilgi sana içten bir kardeştir

318 Bilgisize bildiği, yaptığı düşmandır
Başka düşmanı olmasa da bu ikisi yeter

319 Buna benzer bir Türkçe mesel var
Oku bunu sen, gönlüne al

320 Akıllı kişinin eşi yine aklı
Bilgisiz kişinin sövgüdür adı

321 Bilgiye bilgisi olur giysi, aş
Bilgisizin hâli kötü arkadaş

322 Akıllı kişi öfkeyi kendinden uzaklaştırır
Bilgili bey öfkelenmez, iyi ad alır

323 Bu ikisi ile işe yaklaşma
Eğer yaklaşırsan geçer yaşamın boşa

324 Pişman olur öfkeyle iş yapan
Yanılır öfkeyle kalkan insan

325 İyi tavırla ılımlı olmak gerek
Ay gün de doğsa beyin uyumlu olması gerek

326 İyi huylu olmalı bey hem alçakgönüllü
Akıllı olmalı hem de bilgili

327 Akıl gerek seçmeye kişiyi
Bilgi gerek yapmaya işini

328 Yararlıyı, yararsızı dikkatle görüp
Gerekliyi, gereksizi tam sorup

329 Ayırt eder, eler, seçebilirse
Her işinde gözünü keskin tutarsa

330 Böylece tam ve sağlam olur işi
Bilgili kişiler pişmiş yer aşı

331 Dileğine erer böyle bir kişi
Her iki dünyada ilerler işi

332 Kızgınlık ve öfke insan için ne kötüdür
Bu ikisi yüzünden insan eziyet çeker

333 İşit, büyük bilge ne diyor
Ey iyi insan, işini bu söze göre gör

334 Kızarsa insan bilgisizce davranır
Öfkelenirse akılsız kalır

335 Kızgınlık bilgiyi alır götürür
Öfke iyi huyluyu da kabalaştırır

336 Dinle ne der bilgili kişi
Bilgili sözü, sevgili can gibi

337 Şu birkaç şey kişiye zarar
Bunu bilen insan kendini kollar

338 Bunlardan biri bu dil yalanı
Bir başkası da sözün kayganı

339 Üçüncüsü içkiyi sevmektir
Yaşamla ilgiyi kesmektir

340 Bir başkası da inatçı olmaktır
İnatçı tavırla sevinçsiz kalmaktır

341 Kabalık ne istenmez şeydir
Böylesi insanın evini dumana boğar

342 Öfkelidir, dilini tutamaz diğeri
İncitir insanı açınca dilini

343 Bu birkaç şey bulunursa bir insanda
Ondan uzaklaşır mutluluk da

344 Talih ona gülmez, başıboş gezinir
Kötü tavrını da birlikte gezdirir

345 Yürü, iyilik yap ey iyi kişi
İyilik olur hep iyinin işi

346 Ne der işit şimdi alçakgönüllü kişi
Sınayıp yükselerek eline almış il işini

347 Kocamaz bu iyi insan nice yaşlansa
Kötülük giderilmez nice uğraşılsa da

348 Yaşı kısadır kötünün, pişmanlıkla yaşlanır
Uzun ömürlüdür iyi, pişman olmadan yaşar

349 İyi insan her gün bir dileğine ulaşır
Kötünün sıkıntısı her gün bin kat artar

11
Kitabın Adı, Yorumu ve Kendi Yaşlılığını Söyler

350 Kitap adı verdim Kutadgu Bilig'i
Kutlu olsun, okuyanın tutsun elini

351 Sözümü söyleyip kitabı bitirdim
Her iki dünyayı tutman için eline sundum

352 Kişi kutla elinde tutarsa iki dünyayı
Mutlu olur, bu sözüm tümüyle doğru

353 Bu Kün-Toğdı hakan dedim söz başı
Yorumlayıp açıklayayım ey iyi kişi

354 Sonra söyledim bu Ay-Toldı'yı
Ondan yayılır kutluluk ışığı

355 Bu Kün-Toğdı dediğim doğru töredir
Bu Ay-Toldı dediğim ise mutluluktur

356 Sonra anlattım bak Ögdülmiş'i
Akıldır adı, yüceltir kişiyi

357 Ondan da sonrası Odgurmış'tır
Tarafımdan akıbet diye yorumlanmıştır

358 Bu dört kişi üstüne söyledim sözümü
Okursan açıktır, keskin kıl gözünü

359 Sevinçle yaşayan ey iyi yiğit
Sözümü yabana atma, gönülden işit

360 Yılma, ayrılma doğruluk yolundan
Gençliği boşa geçirme, ondan yararlan

361 Sıkı tut gençliği, çabuk geçer
Nice sıkı tutsan da gençlik kaçar

362 Sende varken gençlik gücü
İbadet et, boşa geçirme bunu

363 Pişmanım, gençliğe öykünür özüm
Öykünmek yararsız, keseyim sözüm

364 Kimin kırkı geçerse yaşanmış yılı
Esenleşir onunla gençliğin dili

365 Elli yaşım değdirdi bana elini
Kuğu tüyüne döndürdü kuzgun gibi saçımı

366 Altmış yaş çağırır gel diye beni
Ecel pususu olmasa giderim şimdi

367 Kimin yaşı geçmişse altmışı
Tadı yok onun, kış olur yazı

368 Otuza dek koruduğumu aldı elli
Ne yaparım altmış değdirirse elini

369 Ne yaptım ki elli yaşım ben sana
Neden geldin şimdi bu öçle bana

370 Tatlı gelirdi bana gençlikte her işim
Zehir oldu şimdi yediğim aşım

371 Bedenim ok gibiydi, gönlüm yay
Gönlümü ok gibi yapmalıyım, bedenim oldu yay

372 Gençlik ne topladıysa bana
Yaşlılık gelip aldı, gelir sana da

373 Ey çergeci,[12] gel beni çergile
Yıl, ay tutsağı oldum eziyet ile

374 Kösteksiz ama adım atamaz ayağım
Karardı, parlamaz gören göz bebeğim

375 Gönül ateşinin tadı vardı, gitti
Uzaklaştı benden gençlik adı

376 Uyan ey kır saçlı, ölüme hazırlan
Geçmiş günlerin için ağlayıp yakın

377 Geçip gitti günler boş yere
Bu kalan günlerinin özrünü dile

378 Ey ölümsüz Tanrım, beni canlı kıldın
Bu sayısız canlıyı ölümlü yarattın

379 Senden diliyorum, sana yalvarıyorum
Diri tut beni, yaşımı kıl uzun

380 Senden güç isteyerek söze başladım
Bitirme gücünü sen ver Tanrım

381 Durma dilim, öv yaratanı
Yararsızı benden uzaklaştıranı

382 Seçti, yarattı ve aydınlattı gönlü
Doğru yol üzerinde tuttu gönlümü

383 Karanlıktaydım, aydınlattı gecemi
Karanlıklar içindeydim, doğdurdu günümü

384 Azıp yürüyordum, gösterdi yolumu
Ateşte yanardım o korumasaydı

385 Seçti, ayırdı ve yüceltti beni
Azmışların yolundan döndürdü beni

12 Çergeci: Padişah çadırını beklemekle görevli asker

386 Gönlümü bezedi aydınlıkla
Dilimi bezedi tanıklıkla[13]

387 Gönül verdi, göz, akıl ve bilgi
Açıverdi sözümü, söyletti dilimi

388 Sevgili peygamberin yolu esenliğe erdirir beni
O peygamber olsun tutacak benim elimi

389 Bunların hepsi Tanrımın fazlıydı
Benim gibi tapınmasız kuluna değer verdi

390 Bunun şükrünü şimdi nasıl öderim
Yıllarca, aylarca yaşasa bile özüm

391 İlahi, bilirsin bu acizliğimi
Sana açarım ben her sıkıntımı

392 Kılamam birinin şükrünü bile
Benden şükür kıl sen kendi kendine

393 Doğru yol üzerinde tutadur beni
Çıkarma üzerimden bu iman giysisini

394 Tenimden çıkarken benim bu canım
Şehadet ile kesilsin son nefesim

395 Tek başıma da kalsam kara yer altında
Sonsuz rahmetin orada ulaşır bana

396 Yararsız kulunum ben, çoktur günahım
Kendi fazlınla affet beni ey Tanrım

397 Bütün müminleri sen bağışla
Yarınki bekadan bugün kıl lika[14]

12
Söz Başı: Hakan Kün-Toğdı Hakkında

398 Akıl açıklar bak bilgi bildirir
Dünyanın dönek tavrını sana aktarır

13 Tanıklık: Kelime-i şehadet
14 Lika: Kavuşma, yüzünü gösterme

399 Bu kocamış dünya dönek huyludur
Tavrı kız gibidir, yaşı uzundur

400 Arada nazlanır genç bir kız gibi
Sevmek isteyince vermez elini

401 Seveni sevmez, geyik gibi kaçar
Kaçana yapışır, ayağına sarılır

402 Bazen bezenir ardından koşar
Bazen görmemiş gibi önüne bakar

403 Bir bakarsın çabucak çevirir yüzünü
Nice tutmak istesen vermez kendini

404 Çok beyleri kocattı, yaşlanmaz kendi
Çok beyleri göçürdü, kesilmez sözü

* * *

405 Dünyada büyük bilge bir bey vardı
Bu beylik içinde uzun yaşadı

406 Bu Kün-Toğdı'ydı adı belli
Dünyaya yayılan ünü, kutu belli

407 Yaradılışı dürüst, tavrı ılımlıydı
Sözü doğru, gözü günlü zengindi

408 Bilgili bir beydi, akıllıydı çok
Kötüye ateş olmuştu, düşmana yokluk

409 Aynı zamanda yürekli ve dürüsttü
Günden güne yükseltti bu tavrı onu

410 O böyle bir beydi, bu bilgisiyle
İşini düzenledi ve böyle yaşadı

411 Siyaseti yardım için yapardı
Bu yardım insanlığa yaraşırdı

412 Buna benzer geldi şairin sözü
Bunu okuyanın açılır gözü

413 İnsanda himmet ve mürüvvet denk olmalıdır
Kötü ve düşkünü yanından kovmalıdır

414 İnsanlığa himmet ve mürüvvet gerekli
Himmet ve mürüvvetle ölçülür kişinin değeri

415 Kün-Toğdı bey bu davranışıyla
Gün gibi ay gibi parladı dünyaya

416 Akıllı kim varsa çağırdı onu
Bilgili kim varsa yüceltti onu

417 Dünyadaki diğer seçkin beyler
Akıllı ve bilgili, yanına geldiler

418 Kendi düzenledi il gün işini
Yanına almak istedi seçkin kişileri

419 Kendisine yardım edecek biri işe başlasa
Kendisi biraz dinlense, onlar işlese

* * *

420 Yalnız otururken bir gün bunaldı, dedi ki
Zor bu beyliğin sözü hem işi

421 Baş ağrıtır, görsen ne çoktur işi
Bu işleri yapar akıllı kişi

422 Kendim yapamam bütün halkın işini
Bana işini bilir bir adam gerekli

423 Bana gereken şimdi yetkin birisi
Akıllı, bilgili, kişiler başı

424 Bana içten bağlı, tam doğru olmalı
Dili gönlü bir olup işten anlamalı

425 Yapıverse benim işlerimi
Görüverse iç ve dış işlerimi

426 Ne diyor işit sınamış kişi
Başından geçirmiş, yetirmiş yaşı

427 Destek gerek beye, yardımcılar
Akıllı, bilgili, bilge ilciler

428 Yardımcı gerek bütün işleri bilen
Bilip işleyerek dileğine erişen

429 Yardımcısı olursa bey zahmet çekmez
İşler yoluna girer, töre bozulmaz

430 Bil ki bütün işlerde yardımcı gereklidir
Bu beylik işinde daha çok yardımcı edinmelidir

431 Bey yardımcı aradı, bulamadı
Her işe kendi el atmak zorunda kaldı

432 Her gün pek çok emek verdi
Huzur istedi, zahmetle karşılaştı

433 Dikkat edersen çok yerinde şu söz
Sınanıp söylendiğinden kutlu bir söz

434 Erince emekle varılır
Sevinçle kaygı birlikte yürür

435 İnsan nice büyürse baş ağrısı da büyür
Başı nice büyükse o kadar büyük börk giyer

436 Hakan göz kulak oldu iline
Kapalı kapılar açıldı ona

437 Yararsızı boğdu, elini bağlayıp
Kötüyü kovdu ilinden sürüp

438 Bu önlemlerle ilini yönetti
Kutu günden güne arttı, yükseldi

439 Her yerde böyle önlem almak gerek
Bu beylik işinde daha uyanık olmak gerek

440 Bu il işinde önlem ve uyanıklık
Devletin uzun yaşamasında yararlı olur

441 Buna benzeyen bir şair sözü vardır
Şair sözleri dilin temelidir

442 Uyanıklık ve önlem hep övülmüştür
İhmal yüzünden bin tümen insan ölmüştür

443 Aymaz olma sen önlem al bu işte
Bu önlemle her iki dünyayı dile

444 Kendine çok güvenen boş bulunur
Düşman geldiğinde önce aymazlar ölür

445 Ne der işit bu dünyaya egemen olan
Önlem alıp düşmanını yenmiş olan

446 Ey hakan, ülke istersen al önlemini
Bu önlem hem şeriatın emri

447 Aymaz insan gözünü kapatıp aymazlık içinde uyur
Aymazlıktan sakın ey kadirbilir

448 Hakanın önlemi ile yarar sağladı
Bu yararla ilde huzur sağlandı

449 Böylece hakan ilini ilerletti, halkı zengin oldu
Kurtla kuzu aynı yerden içti su

450 Sevenleri sevinçle onu övdüler
Düşmanları işitip boyun eğdiler

451 Kimi gelip sığındı ve korunma istedi
Kimi gelip öptü hakanın eşiğini

452 Ne der gönlü uyanık, işit şimdi
Sözü bin renge bürünmüş çiçek gibi

453 Bu beylik, ululuk çok iyi şeydir
Dürüst olursa insan ey yüzü sevinçle parlayan

454 Beylik iyidir ama daha iyisi
Yasadır, onu doğru uygulamalı

455 Ne kutlu olur halkın günü
Bey iyi olup yürürse doğru

456 Ne uğurlu kuttur insana iyi adı
Bu iyi adı ve kutu sonsuza kaldı

457 Ne iyi bey olur o iyi kişi
İnsanlıkla görürse ilin işini

458 Hakanın iyiliği ilden ile ulaştı
Ünü bütün dünyaya yayıldı

459 Dua arttı ilde bak iyi ad aldı
Büyüdü günden güne kutu ve adı

460 Dünya halkı işitip onu arzuladı
Yakınına gelip toplandı

461 Dünyaya tam bir kut kuşağı bağladı
Kurtla kuzu birlikte yaşadı

13
Ay-Toldı'nın Kün-Toğdı Hakanın Hizmetine Geldiğini Söyler

462 Ay-Toldı adında zeki bir er vardı
Duydu hakanın ününü, hazırlandı

463 Yiğit bir gençti, tavrı uyumlu
Akıllı, bilgili, iyi gönüllü

464 Yüzünü görenin gözü kamaşır
Sözü yumuşak ama dili doğrudur

465 Her türlü erdemi tam olarak öğrenmişti
Bu erdemlere göre davranırdı

* * *

466 Özüne bakıp dedi: Ben bugün
Binlerce erdemimle ilde öncüyüm

467 Neden burada boş duruyorum
Hakana varayım, hizmet edeyim

468 Hakana yarar sağlasın bu erdemlerim
Bağışta bulunursa eğer gider üzüntülerim

469 Akıllı, bilgili, uyumlu bir beymiş
Yanında erdemli insanları istermiş

470 Aklın kıymetini yine akıllı bilir
Bilgenin sattığını bilgili alır

471 Şairin dediği söz buna benziyor
Dili ve sözüyle şunu yansıtıyor

472 Bilginin kıymetini bilgili bilir
Akla saygı bilgiden gelir

473 Nereden bilsin deli bilginin değerini
Bilgiyi nerede bulsa alır bilgili

* * *

474 Ay-Toldı atını, silahını aldı
Hizmet için yola çıkayım dedi

475 Kendine gerekenleri edindi
Bu zeki bilge, hakana doğru yöneldi

* * *

476 Bir yandan da dedi: Ben gideceğim
Hakanın hizmetine gireceğim

477 Gurbet elde her şey aranır
Elim daralırsa yüzüm sararır

478 Gurbet işi insana çok ağır gelir
Gurbetlikte ne insanlar yanılır

479 Bana gerekir bolca altın gümüş
Kendim işleteyim desem bir iş

480 Ne der işit şimdi derin bilgili
Temiz insan buna benzetir sözünü

481 Kim gidip hizmete gireyim dese
İki nesne gerek, sözüm herkese

482 Biri diriliktir, sağlıklı beden
Eksiksiz çalışıp yüzü ağartan

483 Bir diğeri som altındır ey zeki
Onu işletip ilerletsin kendini

484 O zaman işe yarar bu hizmet
Bunu bilene bu kapı kilitli olmaz

485 Götürdü altın gümüş ve davar
Dedi: Darda kalırsam bana bu yarar

* * *

486 Evden çıktı, yürüyüp gitti
Bazen yürüdü, bazen durdu

487 Geldi hakanın bulunduğu şehre
Kavuştu dilek ve arzusuna

488 Kent içinde kalacak yer aradı
Bulamayınca sanki dünya daraldı

489 Bunaldı, sonra bir imarethaneye varıp
Gece yattı orada yatak serip

490 Ne der akıllı işit, bilerek
Sana söz söyledi, bilgiden alarak

491 Bak ters olur işi kimseyi tanımadan
Yalnız başına kalabalığa girenin

492 Bu yeni gelenin işi çok sarptır
Tanıdığı yoksa sıkılıp durur

493 Tanıdığı olmayan karanlıktayım sanır
Onu ayıplama, karanlıkta giden yolunu şaşırır

494 Kişi girmediği ile girerse yani
Gelin gibi olur, tutulur dili

495 Yabancıyı esirge, yedir içir ve
İyi davran ey büyük bilge

496 Yabancıya iyi davrananın parlar yüzü
Misafire iyi davrananın yayılır ünü

497 Kişiye değme yerde tanıdık gereklidir
Her türlü iş tanıdıkla yoluna girer

498 Ay-Toldı bir süre böyle davrandı
Gariplik içinde yüzü sarardı

499 Yine de bazı kişilerle tanıştı
Kendine oda tuttu, yüzü güldü

500 Kendine eş dost buldu, yakınlaştı
Büyüğe küçüğe güler yüzlü davrandı

501 Ay-Toldı yaptığı işi kendine göre
Danıştı tanıştığı ünlü birine

* * *

502 Ay-Toldı'nın arkadaşı iyi biriydi
Bu kişinin adı Küsemiş'ti, iyilik yapmaktı işi

503 Ay-Toldı ona gönül sözünü açtı
Kendisi kimdir, nedir dileği

504 Yerinden kalkıp neden buraya geldiğini
Bildiği ne varsa söyleyiverdi hepsini

* * *

505 Hakana yakın bir has hacib vardı
Mertti, hakanın sırdaşıydı

506 Küsemiş bir gün onun yanına gitti
Sözünü uygunca söyledi

507 Bu hacib onun sözünü dikkatle dinledi
İsteği neymiş iyice soruşturdu

508 Küsemiş onun bütün söylediklerini yanıtladı
İsteği nedir, kimdir anlattı

–Hacibin Küsemiş'e cevabı–

509 Hacib dedi: Önce bana gelsin
Ben onu göreyim, o da beni görsün

510 Sonra duyurayım hakana bunu
Hangi gün geleceği belirlensin

–Küsemiş'in Ay-Toldı'ya sözü–

511 Küsemiş kalkıp çıktıktan sonra
Gelip dedi: Ay-Toldı gün doğdu sana

512 Sen şimdi gidip tanış hacible
Dileğin neyse ondan dile

513 Seni görsün, bilsin, işitsin sözünü
Kendin söyle ne istediğini

514 Gerçi ben söyledim dediklerini ama
Bir de sen kendin açıkla

515 Ne güzel söylemiş dili, gönlü bir
Dikkat edilirse bu söz tam yerinde söylenmiştir

516 Başkası da söyler kişinin sözünü
Ama kendi işine daha yakındır kendisi

517 Kişi ne denli iyi ve yakın olsa da
Düşün, kendinden daha yakın olabilir mi

518 Yakın birini istiyorsan eğer kendine
Kendinden yakını yoktur sözün kısası

* * *

519 Giyindi Ay-Toldı yerinden kalktı
Küsemiş'le çıktı oraya gitti

520 Kapıya gelip, attan inip, yürüyüp girdiler
Hacibin adamları gelip karşıladılar

* * *

521 Küsemiş girip görüştü, tekrar çıktı
Onu alıp hacibe götürdü

522 Görüp aldı hacib başköşede yer gösterdi
Güzel ve içten sözler söyledi

–Hacibin Ay-Toldı'ya sorusu–

523 Sordu hacib: Şimdi gönlün nasıl
Gelip nereye indin, yerin nasıl

524 Bildiğin var mı, arkadaş, kardeş
Bakanın var mı, yiyecek içecek, aş

525 Yine sordu, dileğin nedir
Ne iş yaparsın, ihtiyacın nedir

–Ay-Toldı'nın hacibe cevabı–

Bu Ay-Toldı ey hacib dedi
İşittim bu Kün-Toğdı hakanı

İşittim uzaktan onun ününü
Bilgisi ve aklıyla verdiği öğütleri

İstedim ki hizmet edeyim ona
Hizmete geldim kapısına

Hakana hizmet etmek dileğim
Hacib uygun görürse sözümü hakana iletsin

* * *

Görüp sevdi hacib bu Ay-Toldı'yı
Diliyle söyledi ona övgüsünü

Yüzünü, görünümünü, davranışını
Hepsini iyi gördü, konuşmasını da beğendi

Gönlü onu sevdi ve beğendi
Hakanın hizmetine bu yarar dedi

Ne der işit sevilmiş kişi
Sevilenin erdem olur her işi

Sevilen kişinin ayıbı erdem olur
Sevilmeyenin erdemi kusurdur

Bu söze tanık geldi şu söz
Oku bunu sen ey iyi öz

Gönül kimi severse onun kusuru erdem olur
Bütün ters işleri düz, eksiği tam olur

Gönül kimi severse onun her şeyi sevilir
Gören göze vursa bile görünmez olur

–Hacibin Ay-Toldı'ya cevabı–

Yanıt verdi hacib Ay-Toldı'ya bak
Şimdi acele etme işi bana bırak

Ben önce hakana sözünü açayım
Kim olduğunu, ne istediğini diyeyim

540 Seni bilsin, sonra yüzünü görsün
Ucuz tutmasın, sana değer versin

541 Sana gerekenlere ben bakacağım
Bütün işlerini severek yapacağım

* * *

542 Çok güzel sözler söyledi
İşini izlerim diye söz verdi

543 İyi insanlar işte böyle olur
Halkın sırtındaki yükü azaltır

544 Ne der işit halkın başında olan
Her işini araştırarak yapan insan

545 Devletin başına geçen kimse
Halkı yönetmeli iyi töreyle

546 Kimin eli halkı yönetmekte ise
O yumuşak huylu ve düzgün tavırlı olmalıdır

547 Kimin sözü halk içinde geçerli ise
O tatlı dilli ve alçakgönüllü olmalıdır

548 Dönektir bu devlet, hem yapar hem bozar
Kararlı değildir, bıkarsa kaçar

549 Bu kuta inanma, iyilik yap
Bugün sendeyse yarın başkasında bil

550 Bu kuta güvenme ey kut bulan
Gelen kut bir gün gidecektir

551 Ey devlet sahibi, bu devlet ile
Durayım dersen dur sen iyilik ile

552 Sana beylik, ululuk gelirse
Kendini küçük tut, ak saçlı olana dek bu ululuk içinde

* * *

553 Yine dedi hacib, sen git şimdi
Sevinçle yaşa, bağladın devlet kuşağını

554 Sen biraz sabret, her işin zamanı var
Zamanı gelince açılır kilitli kapılar

555 Yine ne iyi söylemiş bilgili sözünü
Bilgili sözü dikkat edersen ipekli kumaş gibi

556 Eğer acele edersen iş uzar, geç kalır
Acele yapılmış işler pişmanlıkla sonuçlanır

557 Zamanını gözet, işinde acele etme
İş olur zamanı gelince ey bilge

–Ay-Toldı'nın hacibe cevabı–

558 Ay-Toldı bütün bu sözleri dinledi
Kendimi tutup bekleyeyim dedi

559 Hacib beni gördü, dinledi
O görüp söylesin uygun vakti

560 Ne zaman hacib isterse beni
O zaman geleyim, o söylesin gününü

* * *

561 Kalkıp çıktı oradan Ay-Toldı
Evine gelip girdi, üstünü çıkardı

* * *

562 Hacib baktı Ay-Toldı'nın tavrı
Diğer insanlardan ayrı

563 Dedi: Görmedim hiç böyle birini
Halkın arasında akıllı, bilgili

564 Bu türlü kişiler az bulunur
Az bulunduğu için adı az olur

565 Hangi nesne az ise o değerlidir
Değerli nesne ne kadar aransa da bulunmaz

566 Bu gibi kişiler hakana gereklidir
Hakana gereken şey bak ile de gereklidir

567 Erdemli insan herkese yararlıdır
Bu erdemle insan dilek ve arzularına ulaşır

* * *

568 Zamanı geldi hacib hakana meseleyi
Ay-Toldı'nın tavrını, asaletini açtı

569 Deyiverdi hâlini, davranışını
Sayıverdi bilgisini, aklını

–Hakanın hacibe cevabı–

570 Dinledi hakan, dedi: Getir hani
Nerededir, bir göreyim onu

571 Tam da böyle birini isterdim şimdi
Görüp baksa, yapsa beyliğin işlerini

572 Her istediğim oldu, biri kalmıştı
Böyle bir kişiye ihtiyacım vardı

573 Haydi git, çağır onu sen bana
Ey yiğit insan, çıkar onu huzuruma

* * *

574 Kalkıp çıktı hacib, kapıya geldi
Bir oğlan gönderip haber saldı

575 Bu oğlan koşarak ulaştırdı haberi
Ay-Toldı kalkıp sevinçle giyindi

576 Atına binip geldi, kapıda indi
Hacib karşıladı onu, içeri aldı

577 Ağırladı onu hacib, saygıyla yer gösterdi
Ay-Toldı da edeple oturdu

* * *

578 Hakanın huzuruna girdi hacib
Hakana konuyu arz etti ayakta durup

–Hakanın hacibe cevabı–

579 Hakan dedi: Seslen yanıma gelsin
Göreyim ben onu, o da beni görsün

* * *

580 Hacib çıktı, dedi: Ay-Toldı buyur
Huzura gir ve talihinin bağını kur

14
Ay-Toldı'nın Hakan Kün-Toğdı'nın Huzuruna Çıktığını Söyler

581 Ay-Toldı girdi ve diz çöküp göründü
Yüzünü görünce hakanın açıldı gönlü

582 Saygıyla eğildi, hakana sözünü açtı
Güzel sözleriyle kendini sevdirdi

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

583 Hakan sordu: Adın nedir, sen kimsin
Nereden gelirsin, nerelisin

* * *

584 Sakince söze başladı Ay-Toldı
Açıklıkla sözünü söyledi

585 Dinginlik ve tevazu aklın tavrıdır
Akılsız insanlar tümden yılkıdır

586 Buna benzeterek söylemiş şair şu beyti
Birine işin düşerse acele etme, sabırla söyle

587 Acele girme işe, sabırlı ol, serin
Acele işler pişmanlık verir yarın

588 Hiçbir işte acele etme, serin tut kendini
Serinse bulur kul beylik katını

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

589 Ey kutlu hakan dedi Ay-Toldı
Hizmetle hoş olur bu kulluk adı

590 Adım kul, hizmetkâr, yerim kapıdır
Doğruluk davranışım, hizmet tavrımdır

591 Sana gelmek için uzun yol yürüdüm
Dileğime bugün erdim, arzuma kavuştum

592 Dileğim şudur, sen beni yermeden
Hizmetine yakın tut hiç usanmadan

* * *

593 Hakan işitti bu sözü sevindi
Dilediği gibi buldu sınadığı kişiyi

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

594 Hakan dedi: Ay-Toldı gördüm seni
Sevindirdi görünüşün, tavrın beni

595 Sen uğurlu işlerinle ve bağlılıkla
Hizmet edip yakın ol bana

596 Benden bağış olsun, senden hizmet
Hizmetinden ötürü açar kapını kut

597 Dürüst ol, çalış bugünden sonra
Çalışma hakkını bey öder çalışana

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

598 Yer öptü Ay-Toldı, dedi: Hakan
İyi gözle bakarsa, devlet elini verir

599 Hizmet için geldim evden kalkıp
Uzun yol yürüdüm sana yüz vurup

600 Bu hizmette Tanrı bana güç versin
Yanlış yapmaktan korusun, gözetsin

* * *

601 Sevinip gülerek kalkıp çıktı
Yolu aydınlandı, aklı, gönlü açıldı

602 Ne der işit kutuna ulaşmış er
Kutla birlikte dileğini bulmuş er

603 Gülerek bakarsa beyler kişinin yüzüne
Onun gönlü dirilir hem güvenir kendine

604 Beyler kime gösterirse güler yüzü
Onun gözü parlar hem dinlenir sözü

605 Kimi tutarsa beyler kendine yakın
Herkes ona yakınlık gösterir, görün bakın

606 Kuttur bey, kuta yakın olursa kişi
Dileğine kavuşur ilerler bütün işleri

* * *

607 Ay-Toldı o günden sonra işe başladı
Hizmetinde eksik yoktu, erken kalktı

608 Gündüz kapıdakilerle durdu, gece nöbetçilerle
Çalıştı eksiksiz, içtenlikle

609 Hakanın yanına girer çıkardı
Hakan ona iyi gözle bakardı

610 Hizmetini artırdı günden güne
Yüceltti hakan onu gün geçtikçe

611 Çalışmayla beyler ağırlar kulu
Çalışma beğenildikçe küçük olur ulu

612 Hizmet et, hizmetle kul bey olur
Hizmeti içe sinmeyince dileğini kim bulur

613 İşit şimdi bilge sözü ne der
Bunu yansıtan sözü ne ince söyler

614 Çalışmayla insan isteğine ulaşır
Yararsız insan eşiğe yaraşır

615 Çalışan dürüstlükle hizmet eder
Bundan ötürü dileğine erer

616 Bu Ay-Toldı her gün hizmet etti
Hakan da ona bağış kapısını açtı

617 Günden güne yükseldi, kabul gördü
Kaygısı azaldı, sevinci arttı

618 İşini pek severek yaptı Ay-Toldı
Hakan da yardım etti, malı çoğaldı

619 Hakan her türlü işte sınadı onu
Hizmetlisini tam istediği gibi buldu

15
Ay-Toldı Hakana Kendisinin Mutluluk Olduğunu Söyler

620 Hakan bir gün yalnız otururken
Çağırttı, geldi Ay-Toldı sevinerekten

621 Girdi Ay-Toldı, huzurda ayakta durdu
Hakan imledi, gel otur dedi

622 Ay-Toldı cebinden bir top çıkardı, koydu
Sonra da ona yaslanıp oturdu

623 Hakan türlü sorular, bilgiler sordu
Yanıt verdi Ay-Toldı, söyledi

624 Sevindi hakan bak güldü yüzü
Onu gördü Ay-Toldı yumdu gözünü

625 Sözünü kesti hakan, hiç konuşmadı
Gözünü yumdu Ay-Toldı hiç açmadı

626 Az sonra hakan yine söze girdi
Yanıt verdi Ay-Toldı, yüzünü astı

627 Dikkatle baktı hakan, inceledi
Bilgisini, sezgisini ve aklını tam buldu

628 Sevgiyle baktı hakan avundu
Bu Ay-Toldı hemen yüzünü çevirdi

–Hakanın Ay-Toldı'ya sözü–

629 Hakan kızdı artık, karardı benzi
Dedi ki: Hey, acele etmek insan için ne kötü

630 Yanıldı bu işte benim bu özüm
Ne diye açarım herkese sözüm

631 İşit bilgilinin dili ne söyler
Acele işin pişmanlığı yıllarca sürer

632 Acele yapılan işler nasıl çiğ olur
Acele pişen aşı yiyen hasta olur

633 Yanlışlıkların başında acelecilik vardır
Bütün iyi işler sakin yapılanlardır

634 Acelecilik şu ki seni bilmeden
Yakın tuttum kendime hiç denemeden

635 Beylere hizmet eden kulun
Hizmetinden ötürü açılır yolu

636 Kulu hizmette pişirip, sınayıp görmeli
Sonra değer verip yükseltmeli

–Ay-Toldı'nın hakana sorusu–

637 Bu Ay-Toldı ey kutlu hakan dedi
Ne oldu böyle kızdın, oldun ateş gibi

638 Günahım ne acaba, bilmiyorum
Deyiver de sonra dinle sözümü

639 Suçum varsa güçlüsün, beni kına
Yoksa yüzünü karartma bana

640 Ne der dinle akıl buna benzeterek
Kıyaslayıp manasıyla örnek vererek

641 Hizmetli yanılırsa onu çağırmak gerek
Neden yanılmış sormak gerek

642 Kusuru varsa tutup kınamak
Yoksa bin iyilikle avutmak gerek

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

643 Yine kızarak hakan dedi ki
Ey bilgisiz, ahmak kişi

644 Kendine bir bak, kimsin sen bana
Nereden geldi bu büyüklenme sana

645 Hizmet desem daha hizmetin yok
Yarar desem bana yararın yok

646 Sen hizmet etmeden değer verdim sana
Makam verdim, üstünlük tasladın bana

647 Topa yaslandın şimdi otururken
Böyle oturulur mu, bir düşün istersen

648 Seninle konuştum, sözünü dinledim
Gözünü yumunca şaşırdım kaldım

649 Üstünde durmadım, konuştum yine
Niye yüz çevirdin bana bir söyle

İşitmedin mi şu sözünü bilgelerin
Yakın olursan beye kendini gözetmelisin

Atan ya da anan söylemedi mi
Ey oğlum, beyinle denk tutma kendini

Söylemedi mi sana takımbaşın
Kafa tutma beyine, gözet başını

Bu beyler ateştir, ateşe yaklaşma
Eğer yaklaşırsan hazır ol yanmaya

Hafife alma, beyler yanan ateştir
Yanan ateş yaklaşana bir felakettir

Dikkat et beyler ateş gibidir
Baş kaldıranın başını koparır, kanını emer

Bakadursa artık ondan korkadur
Eğer korkmazsan o seni gücüyle korkutur

16
Ay-Toldı Hakana Devlet Sıfatını Söyler

Ay-Toldı gülerek dedi: Anladım
Dinle sözümü, açıklayayım

Bilerek yaptım ben bu işleri
Senin bunu anlaman gerekirdi

Benim de şimdi sana geldiğim
Yaradılışımdı bu, sana gösterdiğim

Önce yer gösterdin ben oturmadım
Yer yok bana bunu anla demek istedim

Sözüme destek olsun diye yere top koydum
Neye benzediğimi göstermek istedim

Nasıl ki düz yerde top yuvarlanır
Devlet de onun gibidir, uzaklaşır

Severek bakınca sen, yumdum gözümü
Bu gösterir sana nasıl biri olduğumu

664 Bugün ben de devlet gibiyim
Bana kim ilişse onu tutarım

665 Yine konuştun sen, ben de cevap verdim
Severek bakınca yüzümü gizledim

666 Gerçek tavrımı gösterdim sana
Dedim tavrım değişken, inanma bana

667 Ne der işit şimdi şu Türkçe meseli
Başından neler geçirmiş bir ak sakallı

668 Güvenme boş kuta, kutlu kişi
İnanma bu kuta, adlı kişi

669 Akar su, güzel söz ve kut durmadan
Gezinirler dünyayı durup dinlenmeden

670 İnanılmaz bu kuta, vefasız, dönektir
Yürürken hemen uçar, ayağı kaygandır

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

671 Hakan dedi: Anladım, açtın sözünü
Kurtuldun isteyip günahının özrünü

672 Bana açıkla şimdi, nedir erdemin
Büyük söz söyledi bu korkusuz dilin

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

673 Ay-Toldı dedi: Erdemim çoktur
İnsana kısmet ancak benden gelir

674 Yaradılışım yumuşak, bakarsan yaşım küçük
Beylere, büyüklere bendendir geçit

675 Yüzüm güzel, tavrım ılımlıdır
Dilenen her şey elimin altındadır

676 Nerede olursam olayım bütün arzular
Benimle birlikte yürür, bana bağlanır

677 Erinç bendedir, zahmet benden kaçar
Sevinç bendedir, üzüntü benimle yolunu şaşar

678 Bana karşı koyan acıyla üzülür
Bana boyun eğen arzusunu bulur

679 Vurayım diyenin kendisi vurulur
Ezeyim diyenin kendisi ezilir

680 Bu söz şimdi şuna benzedi
Bunu işitip anlasın bilgili kişi

681 Kut nerede olsa boyun eğ, yanaş
Eğer baş kaldırırsan kaygıyla güreş

682 Bu kut gelirse insan doğrusu mutlu olur
Binlerce arzuya ererek, aş yer

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

683 Hakan dedi: Anladım bunlar erdemin
Kusurun var mı senin söyle, bileyim

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

684 Ay-Toldı dedi: Bana üzüntü oluyor
Kusurum yok, velakin insanlar diyor

685 Benim kusurum, dönek diye insanlar
Beni ayıplayıp yargılarlar

686 Kusur değil bak benim değişkenliğim
Ben hep yeni şeyleri seçerim

687 Bütün eski şeyler yıpranmış olur
Eskinin yükü sıkıntı olur

688 Yeni şey olur da eskiye ne gerek
Güzel şey olur da kötüye ne gerek

689 Dikkat edersen bütün tatlar yenide bulunur
Tat almak için de zahmete katlanılır

690 Bu kaypak tavrım için söverler
Bu adım için bana kusur bulurlar

691 Alp er buna benzetip açıkça söyledi
Bu söze tanıktır bak onun manası

692 Yaratılmış ne varsa yok olacaktır
Yaratan Tanrı ne isterse onu kılar

693 Dirilik dediğin yel gibi geçer
Kaçar, tutulamaz, onu kim bulur

694 Güvenme bu kuta gelir ve gider
İnanma devlete verir ve alır

695 Dönek olmasaydı bu devletin huyu
Ne güzel şey olurdu bu kut ey kuzu

696 Devlet gelici gidici olmasaydı
Parlayan gün kararmazdı

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

697 Hakan dedi: Anladım kararsızlığını
Gidecek olursan durdurmanın çaresi var mı

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

698 Ay-Toldı dedi: Benim yapım
Geyik gibidir davranışım

699 Beni hemen bulamaz sevmek isteyen
Bulansa tutamaz, kaçarım ondan hemen

700 Beni bulan insan tutup bağlayabilirse
Kaçamam ben ondan kesinlikle

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

701 Hakan dedi: Açıkla, bağın nedir
Seni nasıl bağlamalıdır

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

702 Ay-Toldı dedi: Bana bağ olan
Birkaç şey vardır, vereyim nişan

703 Beni bulan olmalı alçakgönüllü
Tatlı dilli ve yumuşak sözlü

704 Kendini gözetmeli, çok abartmamalı
Kötü, çirkin işe yakın durmamalı

705 Dengeli tutmalı derilmiş malını
Düzenlemeli yolunu, eylemini, tavrını

706 Kendinden büyüğe saygı göstermeli
Kendinden küçüğe tatlı söylemeli

707 İnsanları kibirle incitmemeli
Alçalıp kendinden küçüğe güldürmemeli

708 Gevşeyip içkiye dadanmamalı
Boşuna malını saçmamalı

709 Eliyle, diliyle oyuna katılmamalı
Tavrını doğruluk üstüne kurmalı

710 Dönek kutun kösteği bunlardır
Böyle bağlanırsa kut, kaçamaz, kalır

711 Bu söze tanık şu şair sözü
Şair sözü söze kattı tuzu

712 Geyik gibidir devlet, insana gelir sırayla
Eğer gelirse tut hemen bağla

713 Devlet gitmez durur, tutabilirsen
Eğer giderse sıra sana gelmez hemen

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

714 Hakan dedi: Anladım ey kut seni
Çok sevdim ama bırakacak gibisin beni

715 Gevşekliğin, kararsızlığın olmasa
Ne iyi olurdu gelmen bana

716 Velakin vefasız, kararsızsın
Vefalı görünüp cefa edersin

717 Anadan, atadan içten olup
Elinden tutarsın güler yüz gösterip

718 Arada görmemiş gibi yüz çevirirsin
Değişik olur bütün tavrın, sözün

719 Önce toplar sonra saçarsın her şeyi
Çağırırsın ama gelene kaparsın kapıyı

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

720 Ay-Toldı dedi: Ey kutlu hakanım
Kusurumu, erdemimi tam söyledim

721 Beni kim bulup sıkı tutayım derse
Deyiverdim nelerle tutacaksa

722 Beni tutan bana yular vurmazsa
Geyik gibi kaçarım ben, kim yetişebilir

723 Ne der işit sınamış yaşlı
Sınamış yaşlıların sözü, sözün mayası

724 Gelir kut, tutamazsan gider
Mal verir, yiyemezsen alır

725 Dönek kutu bulursan sıkı tut
Eğer tutamazsan yine gideceğini bil

726 Kutlanmış kişi sakınmalıdır
Tüm densiz işlerden uzaklaşmalıdır

727 Kendisi temiz olup yürürse doğru
Bunun bağı budur, bilmeli bunu

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

728 Hakan dedi: Anladım kusurunu, erdemini
Bu Ay-Toldı adının nedir anlamı

729 Nedir bunun manası, açıkla bana
Bileyim, anlayayım, güveneyim sana

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

730 Ay-Toldı, bilgeler benim adımı
Ve yapımı aya benzetirler dedi

731 Ay doğarken önce çok küçüktür
Günden güne büyür, yukarı ağar

732 Dolunay olunca dünyaya parlar
Dünya halkına ışık saçar

733 Büyüyüp tamamlanınca en yukarı çıkar
Yine küçülmeye başlar, güzelliği gider

734 Parlaklığı azalır yine kaybolur
Önce küçük doğar, sonra yine dolunay olur

735 İşte ben de onun gibiyim
Bazen var olurum, bazen kaybolurum

736 Nice düşkün insana yüz vurursa özüm
Gittikçe görkemi artar onun, kesildi sözüm

737 Zenginleşip büyüyünce, yayılınca ünü
Uzaklaşırım ondan, gider yüz suyu[15]

738 Yine saçılır onun toplanmış malı
Eskisi gibi olur yine hâli

739 Buna benzer bir şair sözü var
Bu şair sözü bilgisizin gözüdür

740 Gelir kut kişinin adı ünlenir
Yeni ay gibi parlaklığı artar ve büyür

741 Dönek ve deli devlete gönül bağlama
Dolunay gibidir bu devlet, yine küçülür

742 Adımın başka bir anlamını diyeyim sana
Şimdi bunu da dinle ve güven bana

743 Bu ay yerini, evini değiştirir, değişken olan
Yerinde duramaz ne yapsan

744 Ayın burcu Yengeç, bu ev döner
Hem evi döner hem kendi döner

745 Hangi eve girse bu ay hemen çıkar
Çıkmak için de yattığı yeri yıkar

746 Bak ben de ona benzerim
Bazen yukarı çıkarım, bazen inerim

747 Gelirim, giderim, ileri doğru yürürüm
Dünyayı gezerim, yoktur benim yerim

15 Yüz suyu: Onur, saygınlık

748 Bunun için adım Ay-Toldı oldu
Bilge ince bir sözle bu adı koydu

749 Ben devletim, kusurumu, erdemimi
Deyiverdim işte hastalığı ve ilacını

750 Açıkça söyledim sözlerimi, şimdi bana inan
Bırakmak istersen bırak, tutmak istersen tut

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

751 Hakan dedi: Sözünü dinledim
Aydınlattın beni, seni beğendim

752 Arıyordum şimdi senin gibi bir kişi
Tanrı verdi dileğimi ey insanların başı

753 Tanrı kime verirse dilek ve arzusunu
O şükrederek Tanrı'yı yanıtlamalı

754 Bugünden sonra ben durmadan
Buna şükretmeliyim erinmeden

755 Dinle ne der zeki bir bilge
Kendi gitti kitabını bıraktı bize

756 Şükret ey nimet sahibi, erk sahibi
Şükredilirse Tanrı artırır nimeti

757 Bu nimet sahibi unutur özünü
Bunun şükrünü kılsa nimet çevirmez yüzünü

758 Az bir iyiliğe çok şükür kıl
Nimet çok olursa onun kadrini bil

759 Şükredenin nimeti birse on olur
Biri on olur ve evi mal ile dolar

* * *

760 Hakan Ay-Toldı'yı övdü ve
Dedi: Çalış bana gündüz gece

761 Çok mal davar verdi ve onu övdü
Ağırladı ve altın gümüş verdi

762 Bütün işlerini ona söyledi hakan
Öğüt ve bilgi istedi ondan

763 Ay-Toldı da kendisine verilen değeri
Gördü ve bağlılıkla çalıştı

764 Hakan bir süre denedi onu
Ve herkesten üstün buldu

17
Hakan Kün-Toğdı Ay-Toldı'ya Adalet Sıfatını Söyler

765 Hakan bir gün yalnız kalmak istedi
Evini boşalttı, canı sıkıldı

766 Çağırdı Ay-Toldı'yı bir yol
Ay-Toldı girdi, kavuşturdu kol

767 Hakanın karşısında ayakta durdu
Hakan konuşmadan bir süre sustu

768 Bakıp gördü hakan gözüyle imledi
İşaretle ona gel otur dedi

769 Ay-Toldı dingin, yavaşça oturdu
Gönlü rahat, gözlerini yere indirdi

770 Hakana göz ucuyla bakınca gördü
Kaşı gözü düğüm, acılı yüzü

771 Gümüş kürsü kurmuş üzerinde oturur
Bu kürsünün üç ayağı ayrıdır

772 Büyük bir bıçağı elinde tutar
Solunda acı ot, sağında şeker

773 Onu görünce Ay-Toldı'nın doğrusu
Soluğu kesildi, çok korktu

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

774 Bir an durdu hakan başını çevirdi
Ay-Toldı'ya dedi: Kımıldat dilini

775 Neden konuşmuyorsun dilsiz gibi olup
Beni burada böyle yalnız bulup

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

776 Ay-Toldı dedi: Ey kutlu hakan
Benim konuşmaya yok cesaretim

777 Bugün hakanın tavrını değişik görüyorum
Ey zeki bilge, ondan çekiniyorum

778 Bilgi halka açıkça şu bilgiyi verdi
Kızgın, öfkeli beylerin yanına yaklaşma dedi

779 Ne güzel demiş büyük bilge
Öfkelenince benzer beyler ateşe, zehire

780 Eğer beyler kızgın ve öfkeliyse
Yakın durma onlara ey yumuşak başlı

781 Kızgın olursa beyler gelip öfkesi
Uzak dur onlardan, dokunur zararı

782 Buna benzer geldi şu söz şimdi
Bunu gönlüne al ve gözet kendini

783 Kızgın, öfkeli beylerin varma yanına
Ucuzlatır bu seni eğer vardınsa

784 Bak aslana benzer bu beylerin kendi
Kızarlarsa başını keserler ey parlak bilgili

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

785 Hakan dedi: Söyle bakalım bana
Neden şaşırdın sen buna

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

786 Ay-Toldı dedi: Ben şuna şaşırdım
Nedir bu oturduğun gümüş tahtın

787 Bu oturduğun nasıl bir tahttır sana
Bunun manasını anlayayım, deyiver bana

İkincisi nedir elindeki bu bıçak
Benim bunu da iyice bilmem gerek

Üçüncüsü bu sağındaki şeker
Solundaki acı ot, nedir bunlar

Bakınca gördüm ki öfkelisin
Bunu görünce bildiğimi yitirdim

Bu hâli görünce korkup
Konuşmadım ben ağzımı açıp

18
Hakan Kün-Toğdı Ay-Toldı'ya Adalet Sıfatının Nasıl Olması Gerektiğini Söyler

Hakan dedi: Tamam, seni anladım
Bunların anlamını sana açıklayayım

Seni çağırdım ben önceki gün
Ağırladım, yer gösterdim o gün

Bu olur olmaz işleri bana gösterip
Kızdırdın beni sen, ama kendini savundun

Kızdığımı görüp bana ilendin
Dayandım buna ben ama asıldı yüzün

Sen bana, ben kutum, tanı beni
Sana anlatmak için böyle yaptım, anla bunu

Diyerek, neden böyle yaptığını ayıra seçe
Anlattın, hepsini anladım ben de

O anda senin kusurunu geçiştirdim
Erdeminin dengince değer verdim

Bugün de ben yaradılışımı
Göstereyim sana bütün erdemlerimi

Bak ben buyum, doğruluk ve yasa
Yasanın özelliği budur, dikkat et buna

801 Üstünde oturduğum bu kürsü
Ey gönlümü doyuran, ayağı üçlü

802 Üç ayaklı şeyler devrilmeden durur
Üçü düz durdukça dengede olur

803 Eğer üç ayaktan eğrilirse biri
Kayar ikisi de, uçar üzerindeki

804 Üç ayaklı her şey dosdoğru durur
Eğer dört olursa, biri eğri olur

805 Düz olan bir şeyin her tarafı iyidir
Bütün iyilerin dikkat edersen tavrı düzgündür

806 Yana yatan bir şey bak eğri olur
Bütün eğrilerde kötü tohum bulunur

807 Düz olan şey eğrilirse duramaz, düşer
Eğer doğru olursa düşmez, yerinde durur

808 Benim tavrım eğrilmez, doğrudur
Doğru eğrilirse eğer bu kıyamet günüdür

809 Doğruluk üzerine keserim ben işi
Ayırmam ben bey ya da kul diye kişiyi

810 Bu bıçak böyle elimde durur
Ey becerikli, biçip keserek işler

811 Bıçak gibi keserim ben işi
Uzatmam davacının işini

812 Şekerse güçlükle karşılaşan
Kapıma gelince adalet bulanlar için

813 O kişi şeker gibi tatlı gider
Sevinir ve yüzü güler

814 Acı otu da zorba kişiler içer
Güçlük çıkarıp dürüstlükten kaçanlar

815 Kavgalaşıp gelirler, yasayı uygularım
Acı ot içmiş gibi olduklarını görürüm

816 Benim sert olup kaş çatışım
Zorbalar için bu sevimsizliğim

817 Gerek oğlum olsun, yakın ya da yabancı
Gerek yolcu olsun, konup geçici

818 Yasada ikisi de bana birdir
Karar verirken farklı değildir

819 Bak bu beyliğin temeli doğruluktur
Doğrulukla beyler dirlik bulur

820 Buna benzer bir söz söylemiş akıllı kişi
Kim akıllı sözünü tutarsa yoluna girer işi

821 Doğruluk üzerinedir beyliğin temeli
Doğruluk yoludur bu beyliğin kökü

822 Yasa yaparken ile doğru olursa
Bey dilek ve arzularına kavuşur

–Ay-Toldı'nın hakana sorusu–

823 Yine Ay-Toldı, kutlu hakan dedi
Hakanın adı neden Kün-Toğdı oldu

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

824 Hakan dedi: Bilge benim tavrımı
Görüp güneşe benzeterek verdi bu adımı

825 Güneşe bak, küçülmez hep doludur
Parlaklığı eksilmez, hep aynıdır

826 Benim de yaradılışım ona benzer
Doğrulukla doludur, hiç eksilmez

827 İkincisi doğar güneş, ışır bu dünya
Kendinden eksilmez ışığı, ulaşır halka

828 Benim düzenim de böyle, yok olmam
Bütün halka birdir sözüm, tavrım

829 Üçüncüsü güneş doğunca yer ısınır
Binlerce renkli çiçek açılır

Hangi ile benim törem değse
Düzenlenir o il tümden taş olsa

Doğar güneş, temiz pis demez
Herkese ışık verir, ışığı eksilmez

Benim de eylemim aynı böyledir
Herkes benden payını alır

Bir de bu güneşin burcu sabittir
Bu sabit dediğim temeli sağlam olduğu içindir

Güneşin burcu Aslan'dır, bu burç kımıldamaz
Kımıldamadığı için evi de bozulmaz

Benim tavrımı gör, yine aynıdır
Ben hiç değişmem, parlaklığım aynıdır

–Ay-Toldı'nın hakana sorusu–

Ay-Toldı dedi: Ey kutlu hakan
Ülkeyi aşsın, dünyaya yayılsın adın

Ben de bu uzun yolu yürüyüp
Sana geldim zorluk çekip, yorulup

Bu tavır ve erdemlerin olduğu için
İsteyerek geldim şimdi hizmet için

Söyleyiver bana nasıl çalışayım
Neyi seversin, onu tutayım

Hizmet beyin istediği gibi olmadıkça
Yaramaz bu hizmet nice emek verilse de

Ne der işit Ila atlığı[16]
Hizmetiyle büyümüş kutlu kişi

Hizmetli hizmet ederken beyine
Beyini sevindirecek yolu tutmalı

Hizmeti bu beylere özgü yapmalı
Bey hizmeti beğenirse açar kapıları

16 Ila atlığı: Ila ilinin ünlü kişisi

844 Hizmetli hizmeti bilirse başköşeye erişir
Hizmeti bilmezse başköşeden eşiğe gelir

845 Beyini hoşnut ederse hizmet eden kulu
Açılır bu kula saygınlık yolu

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

846 Hakan dedi: Şimdi anladım söylediğini
Dikkatli ol, hoşnut etmeye çalış beni

847 Yararsız şeyleri diyeyim sana
Sen temiz ol, yaklaşma bunlara

848 Sevmediklerimden biri yalandır
Daha da kötüsü güç kullanandır

849 Hırslıysa tavrı, kendi çiğse
Aceleciyse ve açgözlüyse

850 Bundan başka işte yine öfkeli
İçkiciyse ya da uzunsa eli

851 Bu tür insanlar yaramaz bana
Deyiverdim şimdi açıkça sana

852 Sen bana yararlı olmak istiyorsan
Bu birkaç şeyi kendinden uzak tut ey ünlü insan

853 Bana günden güne yakınlaşırsın
Sana verdiğim değeri artırırsın

–Ay-Toldı'nın hakana sorusu–

854 Ay-Toldı dedi: İşittim bunu
Bir sorum daha var, söyleyiver onu

855 Bu iyilik nasıl bir şeydir
İyinin tavrı, özü ne gibidir

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

856 Hakan dedi: İyi yararlı olandır
Halka çok yararı dokunandır

857 Hep iyilik eder bütün halka
Yine yaptığını kakmaz başa

858 Kendi çıkarını gözetmez, insanlara yararlıdır
Karşılık beklemeden çalışır

–Ay-Toldı'nın hakana sorusu–

859 Ay-Toldı yine dedi: Anladım
Başka bir dileğimi daha sorayım

860 Bana doğrudan söz et, doğru nasıldır
İnsan onunla gününü nasıl aydınlatır

861 Hangisine derler doğruluk yolu
Nedir bu doğruluğun aslı

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

862 Hakan bak doğru insanın kendi
Sözü, gönlü ve dili birdir dedi

863 Dışı içi gibi, içi dışı gibidir
Bu insan tam doğru kişidir

864 Gönlünü çıkarır avcuna koyar
Yanıldığını görüp utanmadan yürür

865 Kuta ermek için doğruluk gerekir
İnsanlık doğruluğun tam adıdır

866 Ender bulunan insan değil insanlıktır
Az olan insan değil doğruluktur

867 Şair buna benzetip söyledi bu sözü
Sana söyledi şimdi bak bu sözü

868 Yeryüzünde gezip dolaşan pek çok kişi var
Benim için en değerli olan dürüst insandır

869 Kişi az değil kişilik azdır
Doğru kişileri akıl övmüştür

–Ay-Toldı'nın hakana sorusu–

870 Yine dedi Ay-Toldı, kutlu hakan
Bu sözün gizini bana açıklasan

871 Bu iyi kişiler kötü olur mu
Kötünün biri de iyiye yönelir mi

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

Hakan dedi: İyi iki türlüdür
Bunlardan biri doğrudan iyilik yolunu tutandır

Biri anadan doğma iyidir
Bak iyi olup doğru yolda yürür

Bir diğerinin iyiliği ödünçtür
Kötüye katılırsa kötülük yapar

Kötü de iki türlüdür yine
İkisi de aynı ayarda sanma

Doğuştan kötüdür bunlardan biri
Bu insan ölmeyince arınmaz kiri

Diğeri öykünerek kötü olur
Arkadaşı iyiyse iyi olur

Doğuştan iyiden hep iyilik gelir
Dünya halkı ondan faydalanır

Doğuştan kötünün yoktur ilacı
Dünyaya beladır, halka acı

Buna benzer bir Türkçe atasözü var
Dinle, anla ve bunu özüne al

İyilik ana sütüyle gelirse insana
O insan ölünceye kadar yolundan dönmez

Yaradılıştan gelen davranış
Ölüm bozmadıkça bozulmazmış

Ana karnında oluşan yaradılış
Kara yer altında biter artık

Eğer iyinin arkadaşı kötü olursa
Kötü huylu olur o kötünün arkadaşı da

Kötü iyinin olursa arkadaşı
Bulur tüm iyiliklere ışığı

İyi ya da kötü yolda olmanın bir nedeni de
Arkadaşlık kurmalarıdır birbirleriyle

887 Beyi iyi olursa halk da düzgün olur
Tavrı iyi, davranışı olumlu olur

888 Beyler kendine yakın tutarsa iyileri
Kötüler iyiye döndürür işlerini

889 Kötüler yakın olursa beye
Uzanır elleri ilin dibine

890 Kötüler başıboş olursa bak iyiler yiter
İyiler üstün olursa kötüler gider

891 Eğer talih eseri bu beyler iyi olursa
Kuşkusuz iyi olur onların halkı da

892 Bu beyler kötü olmadıkça kötülerin
O ilde benzi kızarmaz sevinçten

893 Ne iyi töre kurdu beyler beyi
Kötünün cezası kamçı, zindandır yeri

894 Eğer iyi olursa halkın başındaki
İyi olur onun bütün işçileri

895 Eğer beylerin kendi iyi olursa
Zenginleşir halkı ve düzelir dünya

–Ay-Toldı'nın hakana sorusu–

896 Yine dedi Ay-Toldı, anladım bunu
Hakanın buyurduğu sözler doğru

897 Bu iyiyi insan iyi diye bilir
Yararını görür, onu ister

898 Tüm insanlar onu sever, arzular
Onu arayanlar nasıl bulurlar

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

899 Hakan dedi: İyi seçkin şeydir
Seçkinlerin aradığı da budur

900 Seçkin ve ender olan değerlidir
Onu gerçekleştirmek kolay değildir

901 Kötülük ucuzdur ve onu yapacak
Kötü iş ucuzdur ve öyle olacak

902 Hangi şey ucuzsa o yerde yatar
Çin kumaşları değerli olduğundan başköşede yer alır

903 İyilik yokuş gibidir, tırmanana zor
Kötülük iniş gibidir, kolay yapılır

904 Bak akıl buna benzer bir söz söyledi
Akıllı sözü tutmanın çoktur yararı

905 Yokuş gibidir iyilik, çıkamaz kişi
Değme insan yapamaz bu işi

906 Değerli şeylerin zordur yapılması
Bilgisiz ve değersiz yapamaz bu işi

–Ay-Toldı'nın hakana sorusu–

907 Ay-Toldı dedi: Ey kutlu hakan
Bunca övgü ve iyilik almış adın

908 İnsanın kusuru, yanılgısı var mı
Akıllı ne olduğunu bilip anlar mı

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

909 Hakan dedi: İyi hep övülür
Kötülerinse savları şudur

910 Yakınlık kurar insan insanla
İyi işini yapamaz kötü olmasa

911 Bu kavgada zayıf kaldığından
Kötü gününü karartır iyinin

912 Kim iyilik dilerse iyilik yapar
Çatışmaya ya da zayıflığa bakmaz

913 Kim bugünlük sevincini isterse
Kötülük yapar ama yarın kaygı çeker

914 İyilik dileyen insan ne der işit
Hep iyilik yap, iyiliği kendine arkadaş et

915 Zarar vermez iyilik bugün sana
Yarına yararı var, inan sen buna

916 Yararlı görünse bile kötülük bugün
Yarın zarar verir, bunu görürsün

917 İyilik sağdır bak kötülük sol
Solunda cehennem, sağında cennet vardır

918 Kötülük nice erinçle geçirse bugünü
Pişmanlıkla geçer yarınki günü

919 Nice zorluk çekse iyi kişi
Pişman olmaz yarın düzelir işi

920 Bunu hakikat bil Ay-Toldı sen
Pişman olmam iyi adla ölürsem

921 Ne iyi söylemiş doğrunun dili
Doğru insan dili, sözün temeli

922 Kötü olup kim yerse de iyiyi
Dilerim ey iyi, arayıp seni

923 Ey iyi, sana kim doyar söyle bana
Beri gel şimdi açım ben sana

924 Nice düşkün olsa da bu iyi kişi
Ben olayım o iyinin arkadaşı

925 Kötülük beylik verse bile bana
Gerekmez bu beylik, bırakırım sana

926 İnsanın hâli kötüdür, görüyor gözüm
Erinci az ama pişmanlığı uzun

927 Buna benzer söyledi şair bu sözü
Okursan açılır, keskin kıl gözünü

928 Kim pişman olmuş iyi olduğuna
Nam salsa da kötü, mahkûm pişmanlığa

929 Kötülük edenin pişmanlıktır yanıtı
İyilik yap, kötülükten al öcünü

930 Nasıl öveyim bu kötü kişiyi
Nasıl dileyeyim bu kötü işi

931 Küstahlık, kabalık, aksilik hepsi
Kötülerin tavrıdır ey ulu

932 Bela, mihnet, zahmet, pişmanlık, keder
Kötülüğün yanıtıdır ey yiğit bunlar

933 Nasıl sevmeyeyim bu iyi kişiyi
Nasıl övmeyeyim ben bu iyi işi

934 Cömertlik, insanlık, yarar ve iyilik
Bu iyi kişiden gelir kuşkusuz

935 İyi insan arkadaşların en iyisidir
Bu iyi iş işlerin en iyisidir

936 Arkadaşın iyiyse ne istersen iste
Bir yol bulmak için iyi arkadaş gerekir sana

937 Erinç, arzu, nimet, güvenç, avunç
Hep iyiliğin yanıtıdır bu sevinç

* * *

938 Hakan dedi: Söylediklerimi anla Ay-Toldı
Bunlar sorduklarına yanıttı

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

939 Yer öptü Ay-Toldı, ayağa kalktı
Ey kutsal hakan, ey iyi töre dedi

940 Dünya erki buldun, uzasın yaşın
Erinçle, iyilikle esen olsun başın

941 Bozulmasın beyliğin, büyüklüğün de
Yaşa avunç, dirlik, sevinç içinde

942 Ululukla hâkim ol birçok ile
Beyliğin sağlam olsun bu güçle

943 Akagelsin arzun, kurumasın
Devlet yaşlanmadan kapında dursun

944 Bütün sevinçler sana gelsin
Düşmanın kaygıyla sızıp ölsün

945 Sana kim hizmet etse yaraşır
Yaraşana hizmet edilirse kut kapısı açılır

946 Ne der işit hizmet etmiş insan
Hizmetiyle arzu ve dileğini bulmuş olan

947 Hizmet etme, layık olana et edersen
Layık olan bey bilir hizmetlinin hakkını

948 Eli açık olana hizmet et sen
Onun evi altından, kapısı gümüşten

949 Cimriye hizmet etme ey hizmetli kişi
Yaşamın boşa geçer, ağrıtır başını

950 Kendinden esirger cimri malını
Kişiye nasıl verir söyle hakkını

* * *

951 Ay-Toldı sözünü kesti, kalkıp çıktı
Sevinçle evine yöneldi

952 Eksiksiz çalıştı ondan sonra
Gece yatakta, gündüz ayakta

953 Gerçekten içtenlikle çalıştı
Hakan onu günden güne kendisine yaklaştırdı

954 Yine böyle bir süre geçti
Ay-Toldı hizmetiyle kendini beğendirdi

19
Ay-Toldı Hakana Dilin Erdemini ve Sözün Yararlarını Söyler

955 Hakan bir gün Ay-Toldı'yı çağırdı
Yer verdi, otur diye işaret etti

956 Ay-Toldı saygıyla oturdu
Gözünü yere dikti ve sessizce durdu

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

957 Hakan dedi: Ay-Toldı konuşsana
Niye sessiz duruyorsun, ne oldu sana

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

958 Ay-Toldı dedi ki: Ey beyler beyi
Aklını yitirir kul görünce beyi

959 Hakan buyurmadan ne söyleyeyim
Bir şey sormadan ne diyeyim

960 Bilgili sözünü dinle sen itiraz etme
Sorulmadan önce sözünü söyleme

961 Kim birini çağırırsa gerekli diye
Önce o başlamalıdır söze

962 Sorulmadan söze başlayana
Doğru söyler kim hayvan derse

963 Yine ahmak ve delidir bil ki
Beyler sormadan açan dilini

964 Kızıl dil kısaltır senin ömrünü
Esenlik istersen sıkı tut onu

965 Ne der dinle kendini tutan insan
Esen yaşar kendine baskın çıkan

966 Kara başın düşmanı kızıl dildir
Nice baş yedi ve yemektedir

967 Başını kurtarmak için gözet dilini
Dilin değme günde tehdit eder başını

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

968 Hakan dedi: Sözünü anladım, tamamını
Canlı birinin hiç konuşmaması da olmazdı

969 Ancak iki türlü insan konuşmaz
Biri bilgisiz, biri dilsiz

970 Dilsizin kilitlidir dili, söylemez
Bilgilinin dili de sözünü gizlemez

971 Bilgisiz dilini sıkı tutmalı
Bilgili diline güç vermeli

972 Bilgili sözü yere su gibidir
Akıtınca suyu yer nimet verir

973 Bilgili kişinin sözü eksilmez
Akan duru pınarın suyu kesilmez

974 Sulak yerler gibi olur bilgeler
Çıkar su, nereye ayak vursalar

975 Bilgisiz kişinin gönlü kum gibidir
Nehir girse dolmaz, ot ve yem bitmez

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

976 Yine dedi Ay-Toldı, hakan bilir ki
Bu dilin zararı insanın yaşamına mal olur

977 Diriyse insan nasıl söylemez
Gerekli sözleri kişi gizlemez

978 Sorulması gerek ki insan söylesin
Sorulmazsa sözünü sıkı saklasın

979 Soru sormak erkektir ey hakan
Cevabı dişidir, yeterince düşünürsen

980 Dişiye bir erkek bak eri olur
Onlardan olsa olsa iki çocuk doğar

–Hakanın Ay Toldı'ya sorusu–

981 Hakan dedi: Sözünün hepsi doğru, anladım
Başka bir şey daha var soracağım

982 Bu dilin zararını söyledin, duydum
Onun yararı var mı, bunu da doğruca söylesen

983 Şimdi bu dil zararından korkarsan
Yatar kalır bütün yararlı sözün

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

984 Ay-Toldı dedi: Yararı çok sözün
Eğer söyleyebilirsem, dönerse dilim

985 Boş söz bilgisiz dilinden çıkar
Bilgisize bilgeler hayvan der

986 Densiz, boş konuşur ayaktakımı
Kara başını yer bu boş sözleri

987 Boşa söylenirse söz ne kadar zarar verir
Eğer yerinde söylenirse yararlı olur

988 Kara halk karnı doyarsa öküz gibi yatar
Boş sözle avunur, bedenini semirtir

989 Yalnızca yiyen, doyan ve yatan yılkıdır
Bu yılkı dediğim onun yaradılışıdır

990 Bilgili kişiler kendini yıpratır
Bilgiyle avunur, canını semirtir

991 Bedenin payı hep boğazdan girer
Canın payı doğru söz kulaktan girer

992 Bilginin göstergesi olan iki şey vardır
Bu iki şeyle insan kızıl renk alır

993 Biri dildir bak birisi boğaz
Bu ikisini sıkı tutmanın yararı sayılmaz

994 Bilgilinin boğazını ve dilini tutması gerek
Boğazını, dilini gözeten bilgililer gerek

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

995 Hakan dedi: Anladım bu sözü, bellidir
Sözün aslı nedir ve kaç türlüdür

996 Nereden çıkar söz nereye varır
Bunu da deyiver bana ey bilir

997 Nice söylememeli, nice söylemeli
Ne der buna akıllı, bilgili

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

998 Bu Ay-Toldı dedi: Sözün yeri sırdır
Söz on türlü, söylenecek birdir

Biri söylenecektir, yasak dokuzu
Yasak söz aslında sözün kokuşmuşu

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

Yine sordu hakan: Sözün yararı nice
Zararı da nicedir bana açıkla

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

Bu Ay-Toldı dedi: Sözün yararı ulu
Yerine düşürürse yüceltir kulu

Sözün yararıyla bak yağız yerdeki
Mavi göğe yükselir, olur başköşedeki

Eğer söylemesini bilmezse de sözünü
Yere indirir mavi gökten özünü

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

Yine sordu hakan: Sözün çoğu
Azı nasıl olur, aç bana bunu

–Ay-Toldı'nın Hakana cevabı–

Ay-Toldı dedi: Sözün çoğu şudur
Sormadan söylenip, insanı bıktırır

Bu az söz de şöyledir
Sorulduğu zaman söylenendir

Bir şair buna benzetip söyledi sözü
Sözle düzelterek açtı dilin yüzünü

Sözü iyi söyle sakınarak
Sorulunca söyle kısa olarak

Sözü çok dinle, fazla söyleme
Akılla söyle, bilgiyle süsle

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

Hakan dedi: Anladım bu sözü de
Başka bir sorum var, onu da söyle

1011 Kimden dinlemeli sözün doğrusunu
Sözü kime demeli, aç bana bunu

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

1012 Ay-Toldı dedi: Sözü bilenden dinlemeli
Sonra da bilmeyene söylemeli

1013 Sözü büyükten dinlemek gerekli
Tutsun diye küçüğe deyivermeli

1014 Çok dinleyip birer birer söylemeli
Bana böyle dedi büyük bilgili

1015 Çok söylemekle bilge olmaz kişi
Çok dinleyen bilge bulur başköşeyi

1016 Dilsiz olsa da insan bilgili olabilir
Sağır olursa bilgiye ulaşamaz

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

1017 Hakan yine dedi: Anlaşıldı bu da
Başka bir sorum var, sorayım onu da

1018 Dili tutmalı mı söyletmeli mi
Sözü açmak mı yeğdir gizlemek mi

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

1019 Ay-Toldı, hakan dinlesin dedi
Dille söylenmezse kalır bu bilgi

1020 Dile sövmek olmaz, çoktur övgüsü
Sözün övgüsü var, hem de sövgüsü

1021 Bütün bu yaşayan sayısız canlının
Dili tanıktır birliğine Tanrı'nın

1022 Türetti yüz binlerce canlıyı
Diliyle Tanrı'yı överler hepsi

1023 Yaşayanlara gerekli olan budur
Biri gönül, biri dilin sözüdür

1024 Doğru söz için yarattı gönül ve dili
Sözü eğri olanın ateştir yeri

1025 Bak doğru söylenirse sözün yararı çoktur
Eğer eğri söylenirse hepsi sövgüdür

1026 Doğru söyleyecekse dilin kımıldasın
Sözün eğriyse onu gizlemelisin

1027 Eğer konuşmazsan dilsiz der kişi
Çok söyleyenin adı geveze başı

1028 İnsanın ucuzu geveze olan
İnsanın değerlisi cömert olan

* * *

1029 Bu sözleri işitti hakan sevindi
Gözünü göğe dikti, elini kaldırdı

1030 Tanrı'ya şükretti, onu pek övdü
Ey Tanrım, bağışlayansın dedi

1031 Bütün iyilikler senden geldi bana
Tapınmasız kulunum ben, günahkârım sana

1032 Dileğimi verdin, bütün arzularımı
Erinç, dünya, devlet ve tüm iyilikleri

1033 Bunun şükrünü nasıl ödeyeyim sana
Ey kusursuz, bunun şükrünü sen kıl sana

* * *

1034 Sözünü kesti, hazinelerini açtı
Fakir fukaraya çok mal dağıttı

1035 Ağırladı hakan bu Ay-Toldı'yı
Açıverdi elini, diliyle övdü

1036 Vezirlik verdi ona, unvan ve mühürle
Tuğ ve davul verdi zırh ile

1037 Bütün ilde onu yetkili kıldı
Düşmanı boyun eğdi, ortadan kayboldu

* * *

1038 Bu Ay-Toldı bütün işleri yoluna koydu
Bu dönemde kendine güven kazandı

1039 Zenginleşti halk, düzenlendi ili
Hakana dua etti halkın dili

1040 Kurtuldu halk, gitti zahmetleri
Kuzuyla kurt birlikte yaşamaya başladı

1041 Düzenlendi ili hem yasa yapıldı
Hakanın devleti günden güne arttı

1042 Bir süre böylece geçti
Halkın, ilin bütün işleri düzeldi

1043 Ülkeye katılan kent, ulus çoğaldı
Hakanın hazinesi altın gümüş doldu

1044 Sevindi hakan, erinç buldu
Dünyaya adı ve sözü yayıldı

20
Mutluluğun Geçiciliğini, Talihin Kararsızlığını Söyler

1045 Ay-Toldı isteklerinin tümüne kavuştu
Geçici kut yaşlandı, desteğini çekti

1046 Bilge yine iyi söylemiş
Tam olunca nimet, yiyecek bulunmaz demiş

1047 Yine bu konuda bilge ne demiş
Tam olunca nimet, yaş tükenirmiş

1048 Ne iyi söylemiş bilgili sözünü
Bu bilge sözü, bilgisizin gözü

1049 İnen çıkar, çıkan iner
Yürüyen durur, parlayan söner

1050 Her şey kendi olgunluğunu bekler
Olgunlaşınca da inişe geçer

1051 Ay-Toldı tüm dileklerini buldu
Tüketti yaşamı, durakaldı malı

1052 Yine küçüldü bu dolunayı
Katı kışa döndü, parlak yazı

1053 Uyumlu unsurlar[17] içten karıştı
Güçlendi biri, üçünü tuttu bastırdı

1054 Unsurlar değişti, çiğ oldu aşı
Ağır oldu gönlü, hastalandı

1055 Unsurlar bozulunca gücü çok eksildi
Söğüt gibi düz bedeni, eğildi gitti

1056 Ağır hastalık geldi yere çaldı
Döşeğe girip yattı, bunaldı

1057 Otacılar gelip nabzına baktılar
Hastalığı neymiş deyiverdiler

1058 Biri dedi: Kan tutmuş bunu
Açıp damarını akıtmalı kanı

1059 Biri dedi: Müshil içirmek gerek
Kabız olmuş şimdi boşaltmak gerek

1060 Biri gül suyuyla şerbet hazırladı
Biri hazırladığı içkiyi verdi

1061 Ot, ilaç kalmadı bak neler yaptılar
Yarayan ne varsa onu verdiler

1062 Yararı olmadı günden güne hastalığı arttı
Azaldı gücü, yitirdi kendini

1063 Ne der işit sakınan[18] kişi
Sakınan kişidir kişilerin başı

1064 Gerek selise kat, gerek tiryak yap
Gerek matridus kat, gerek müshil yap[19]

1065 Gerek otacı tut, gerekse sihirbaz
Ölene hiçbiri yararlı olmaz

---

17 Uyumlu unsurlar: Eski tıbba göre insan bedenindeki balgam, safra, sevda ve kanın uyumu sağlığın, uyumun bozulması hastalığın sebebidir

18 Sakınan: Dinin yasaklarına uyan

19 Selise, tiryak, matridus, müshil: Çeşitli panzehir ve ilaçlar

1066 Aymaz olma ey hayatta olan
Yaşıyor olsan da öleceksin sen

* * *

1067 Duydu hakan Ay-Toldı'nın hâlini
Ölümün öncüsü hastalık değdirmiş elini

1068 Hakan sormaya geldi bu Ay-Toldı'yı
Gelip gördü, yatar hâlini

–Hakanın Ay-Toldı'ya sorusu–

1069 Sordu hakan: Şimdi gönlün nasıl
Hastalığın nedir, uykun nasıl

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

1070 Ay-Toldı ey kutlu hakan dedi
Çaresiz hastalık tuttu beni

1071 Doluydu ayım, küçüldü
Güzeldi görüntüm, şimdi bozuldu

1072 Sevinçle doğardı doğan günüm
Günüm batar gibi, ışımaz gecem

1073 Güvendiğim dirilik kayboldu
Kararsız dünya çevirdi yüzünü

1074 Sevinç, arzu, nimet geride kalır
Tasa, kaygı, mihnet bana gelir

1075 İşte bugün senden ayrılıyorum
Pişmanlık ve sıkıntıyla inleyerek gidiyorum

1076 Ne der işit büyük il beyi
Halkın başındaki insanların iyisi

1077 Ne iyi olurdu bu devlet gelse
Gitmese, dileğe göre davransa

1078 Ne iyi şeydir bu beylik işi
Ölüm olmasa yürüse kişi

1079 Ne görkemliydi yiğitlik günü
Yaşlılık olmasa yürüse doğru

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

1080 Hakan dedi: Ay-Toldı bırak bu sözleri
Böyle söyleme ey temiz gönüllü

1081 İnsan hastalanır bak iyi olur
Ey güçlü, hastalık yalnız sana değildir

1082 Niye böyle kötü konuşuyorsun
Niye gönlünü bozuyorsun

1083 Seninle avunup yaşıyordum
Şimdi değişti sözün, buna üzülüyorum

1084 Tanrı iyi etsin, böyle söyleme
Yüreğimi yakma böyle sözlerle

–Ay-Toldı'nın hakana cevabı–

1085 Ay-Toldı dedi: Ey kutlu hakan
Arama, ilacı yok bu hastalığın

1086 Her kim doğarsa ölecektir
Her ne yükselirse inecektir

1087 Yokuşun inişi var, yükselmenin batışı
Sevincin kaygısı var, acının tatlısı

1088 Yine sana dedim sözümü
Kararsız tavrımı, değişken huyumu

1089 Ben tavrımı anlattım sana
Gönül bağlamamalıydın bana

1090 Gidiyorum ben, kuşku duyma buna
Doğan ölmez denirse inanma

1091 Güvenilmez deme, sövme bana
Bırakacak seni de, inanma dünyaya

1092 Cefa kıldı diye ilenme bana
Benden de cefacı olan bu dünyadır sana

1093 Boş bulunma, öleceksin benden sonra
İnanma dünyaya, güvenme ona

1094 Değer verdin daha ben çalışmadan
Yeterince hizmet veremedim ey hakan

1095 Benim arzum, dileğim ölmek değil
Gidip gelmekliğim bugün değil

1096 Yukarı gidiyorum güçsüzleşip
Kurtulacak yerim yok canlılık bulup

1097 Yoktum, yarattı, yetiştirdi beni
Küçük oğlandım, büyüttü beni

1098 Yalın yüzlüydüm, sakal bitirdi
Kara kuzgundum, kuğuya benzetti

1099 Ok gibiydi, eğildi bedenim
Ömür tükendi, doldu zamanım

1100 Yine iyi demiş bilgili bilge
Ey mutlu insan, bunu dinle

1101 Eğer başı olursa kuğu rengi
İnsan gönlünü kuğu gibi ak kılmalı

1102 Kimin dal gibi boyu eğrilirse
Vakti geldi, gönlünü doğrultmalı

1103 Kara saç sakalın rengi ağarınca
Pusudaki ölüme hazırlanmalı

1104 Şair sözü buna benzeterek söyledi
Ey iyi insan sen işit bunu

1105 Kara saçın ağarması ölüm habercisi
O yaşayana hatırlatır yaşamın değerini

1106 Çok nimet tattın, hayatı da
Ölüm de seni yer unutma

–Hakanın Ay-Toldı'ya cevabı–

1107 Hakan dedi: Ay-Toldı acele etme, sabırlı ol
Bu hastalık günahlarını öder yarın

1108 Bütün inleyenler ölseydi
Dünyada rızık yiyecek kişi kalmazdı

1109 Tanrı hastalığını iyileştirsin
Gönlünü çökertme, rahat yatasın

* * *

1110 Dua etti hakan, açtı dilini
Şifa diledi Rab'dan, açtı elini

1111 Kalkıp çıktı oradan üzüntüyle
Dönüp saraya girdi düşük gönülle

1112 Yoksullara paylaştırdı davar, eşya
Yararlı olur mu diye düşündü ona

1113 Ölüme gümüşün yararı olsaydı
İnsan gümüşü kurtulmalık yapardı

1114 Ölüme fidye verebilseydi kişi
Verip ölmezdi ilin başı

* * *

1115 Ay-Toldı'nın hastalığı ağırlaştı
Umarsız kalıp canından elini çekti

1116 Dedi: Yaşamı kötü harcadım
Pişmanım, şimdi boşluktayım

1117 Yaşamı geçirdim aymazlıkla
Gençliği harcadım boşuna

1118 Yaşama kaçmış biriydi özüm
Ecel tuttu götürür, neye yarar sözüm

1119 Dünya malı derledim açgözlülükle
Mal kalır, ben giderim bugün yokluğa

1120 Çok kişiye uzattım elimi, dilimi
İşte ölüm geldi tuttu, kıstı sesimi

* * *

1121 Böyle pişman olup çok ağladı
Pişmanlığı ölüm karşısında yarar kılmadı

1122 Ne gamsız olur bu insanoğlu
Dileğince yaşamaz sağlıklı gününü

1123 Dileğini bulsa yaşamayı bilmez
Ey bilge, yaşasa dileğini bulamaz

1124 Biraz iyi olsa kendini unutur
Mavi göğe bile sözüm geçer sanır

1125 Saygınlık bulsa kibirli olur
Ölüm gelince siner, pişmanlıkla ölür

1126 Yiyip doyunca deve aygırı kesilir
Eğer karnı açsa bile bile zehir yer

1127 Kaygıdan süzülüp erinçten bıkar
Sevdiğini bulur, bulunca hemen yerer

* * *

1128 Pişman oldu Ay-Toldı, uzunca sustu
Dedi: Ben yitirdim doğru yolu

1129 Bu altın gümüşü neden topladım
Neden fakirlere paylaştırmadım

1130 Neden boşverdim sanki iyi işlere
Neden sövdüm günahsız kişilere

1131 Önden gönderseydim iyilikleri
Yararı olurdu yarın belli ki

1132 Ne yararı var bu pişmanlığın bugün
Sözümü, sesimi tuttu kesti ölüm

1133 Ne der işit keskin gözlü er
Merhametli ve doğru sözlü er

1134 Bütün canlılar için ölüm bir kapı
Girer bu kapıdan yaşayanların hepsi

1135 Nedir yaşam, nedir ölüm
Nereden geliyorum ben, nereye yolum

1136 Niçin doğdum sanki yine öleceksem
Niçin güldüm sanki ağlayacaksam

1137 Dünyada ölümden katı ne var
Doğan insan böyle diyerek ölür

1138 Buna benzer söylemiş şair sözü
Bunun manasını anlayanın açılır gözü

1139 Dünyada ne var ölümden katı
Ölümü düşünenin gider bin tadı

1140 Ölüm bir denizdir, yok dibi ucu
Bakarsan görürsün dipsiz olduğunu

1141 Ölümü bilen onu bilmezden gelirse
Sözün yararı olmaz ölüm geldiğinde

1142 Erinçlerle avunup boş bulunanın
Ölüm gelince uyansa da yetmez gücü

1143 Çok mala doymayan açgözlü kişi
Ecel gelince pişman olur, yürümez işi

1144 Dönek kutla avunup ona güvenen cesur insan
Kara yer altında parçalar yüreğini

1145 Ey sevinçlerle avunup çok gülen
Ölümlü insan, ağlamaya hazırlan

1146 Ne der işit akıllı, bilir
Bu sözü uygulayan ondan yararlanır

1147 Yarınlık yerinin iyi olmasını isteyen
Her iki dünyayı kötü kılmasın

1148 Kötülük yapma sen ey tavrı düzgün
İyi olsun bugün tavrın, sözün

* * *

1149 Ay-Toldı pişmanlıkla çok ağladı
Pişmanlığı bu hâline yarar sağlamadı

1150 Yoksullara altın gümüş dağıttı
Akrabalarına bol bol öğütte bulundu

1151 Gözünü göğe dikti, dedi: Ey Tanrım
Senden başka Tanrı bilmedim

1152 Yarattın, yetiştirdin, büyüttün beni
Senin fazlınla oldu, bilirim bunu

1153 Sana tapınırdı benim bu özüm
İşte ecel geldi, kesti sözüm

1154 Kaçacak yerim yok, yitirdim bilgiyi
Senin rahmetin tutsun şimdi elimi

1155 Alçaklıkla birçok kötülük yaptım
Asaletinle sen affet ey aziz Tanrım

1156 Aymazlıkla boşa geçti yaşamım
Beylik zamanımı boşa harcadım

* * *

1157 Sözünü kesti, bir süre düşündü
Oğlunu gördü, gözünü yaş bürüdü

21
Ay-Toldı'nın Oğlu Ögdülmiş'e Öğüt Verdiğini Söyler

1158 Bir tek oğlu vardı bu Ay-Toldı'nın
Küçüktü yaşı daha bu oğlanın

1159 Adı Ögdülmiş'ti, soyu temiz
Yüzü güzeldi, huyu temiz

1160 Oğlunu kendi yanına çağırdı
Tutup kucakladı, gözünden akıttı yaşı

1161 Dedi: Oğlum, şimdi ben gidiyorum
Sana kaldı malım, varlığım

1162 Sen benim gözümün ışığıydın
Gidiyorum sağ ve esen kalasın

1163 Yine iyi demiş bir Türk kumandanı
Oğul kız görür gözün ışığı

1164 Dipsiz bir denizdir oğul kız derdi
Oğul kız sarartır kızıl benzini

1165 Kimin oldu ise oğlu kızı
Nasıl gelir o kişinin uykusu

1166 Oğuldan kızdan ötürü ata yer kendini
Oğul kız anmaz bile atasının adını

1167 Ay-Toldı dedi: İşit ey oğul
Sözümü unutma gönülden dinle

1168 Bana bak, babaydım şimdi sana
Adım Ay-Toldı'ydı, bak şimdi bana

1169 Hayatı bitti bu Ay-Toldı'nın
Pişmanlıkla inler, ama yararı yok bunun

1170 Tatlıdır yaşam, acı bu ölüm
Yakaladı şimdi, hani kaçacak yolum

1171 Avundum bu dünyaya verip gönlümü
Uzaklaştı benden bak vefa kılmadı

1172 Beni aldattı dünya, severek çağırdı
Gönül verdiğimde benden bıktı

1173 Cefa kıldı dünya, kocadı bu kut
Seni de aldatmasın bu sözü aklında tut

1174 Gerekli işimi hep yerde koyup
Gereksizi yaptım nefsime uyup

1175 Hayat tipi yeli gibi geçti
Kendime acıyarak inliyorum şimdi

1176 Rüşvet ya da malla düzelmez işim
Elimi tutacak yok bir kişim

1177 Ne der dinle gafletten uyanmış kişi
Ölümü anlayıp yeterince bilmiş kişi

1178 Ölümü gören bilgenin bilgisi gitti
Akıllı aklını yitirdi, akılsız kaldı

1179 Ne kötü şey bu ölüm tırmığı
Ne kötü olur kişiye vurması

1180 Süslü sarayları bozan ölüm
Bütün toplanmışları saçan ölüm

1181 Buna benzer söyledi şiir söyleyen
Oku bunu sen, anlayan insan

1182 Hangi nesne var ki dünyada hilesiz
Hangi hile var ki dünyada çaresiz

1183 Her nesneye hile, düzen, çare var
Eğer bu ölümse, ölüm hilesiz

–Ögdülmiş'in Ay-Toldı'ya sorusu–

1184 Dinledi oğul atasının sözünü
Dilini açtı, ataya çevirdi yüzünü

1185 Dedi: Ey atam, bir sözüm var sana
Onu sorayım ben, deyiver bana

1186 Bu dünyada çok yaşadın
Bilgi ve erdemler edindin

1187 Sordun, dinledin, öğrendin
Sınayıp yaşadın, her şeyi gördün

1188 Ne ise, ölüme var mı çare
Ölüme karşı o yolu tutalım ey bilge

1189 Eğer hile, çare yoksa başka
Malını, hazineni, hepsini dağıt yoksula

1190 Hazine, mal, başına karşılık olabilirse
Sen esen ol, altın gümüş bulunur yine

1191 Ne der işit gözü tok kişi
Tuz ekmek hakkını gözeten kişi

1192 Paylaştır malını insanlara, yedir içir
Mal seni harcamasın, sen onu harca

1193 Esenlik gerek insana, mal eksik olmaz
Dirilik gerek kuşa, yem eksik olmaz

1194 Diri olursa insan dileğine ulaşır
Başı, canı sağ olursa arzusuna kavuşur

–Ay-Toldı'nın Ögdülmiş'e cevabı–

1195 Yanıt verdi Ay-Toldı, dedi: Oğul
Dinle sözümü, bu işten çekil

1196 Altın gümüş ölüme fayda etmez
Bilgi ve akıl da onu önlemez

1197 Ölümü önleseydi dünya malı
Ölümsüz olurdu beyler beyi

1198 Bilgelere hikmet yarar sağlamadı
Bilgelerin bilgi elini tutmadı

1199 Ölüme ot, ilaç yararlı olsaydı
Otacılar hep hayatta kalırdı

1200 Ölüm karşısındakine göre davransaydı
Değerli peygamberler ölmezdi

1201 Doğan her canlı ölecektir
Ölümlü doğup diri kalan hani

1202 Konak yeridir bu dünya, gelen geçer
Her şeyi yiyen ejderha gibidir, yedikçe acıkır

–Ögdülmiş'in Ay-Toldı'ya cevabı–

1203 Dinledi bak Ögdülmiş dedi: Ey baba
Ölümün geldiğini iyi bildiğin hâlde

1204 Neden ona göre davranmadın
Neden şimdi inleyip ona ileniyorsun

1205 Neden derledin bu kalacak malı
Neden dağıtmadın artan malını

1206 Keyfince, gafletle yaşayan insan
Pişman olup kendine ilensin

1207 Yararı ne ey ata bugün pişmanlığın
Başını yere vurup bin kat ağlamanın

–Ay-Toldı'nın Ögdülmiş'e cevabı–

1208 Ay-Toldı dedi: Ey oğlum işit
Beni gör, boş verme, ahiretlik iş et

1209 Aymazlık beni yok etti, pişmanım
Sen uyanık ol güzel yüzlüm

1210 Nice doğanlar ölmek için doğdu
Nice istemesen de sonunda götürür ahret gücü

1211 Ölümlü insanların tümü zamana tutsak
Yetince vakti bak bir adım atamaz

1212 Şair buna benzer bir söz söylemiştir
Eğer anlaşılırsa bu tam bir sözdür

1213 Her şeyin vakti var, günü belli
Soluk alıp vermenin sayısı belli

1214 Yıl, ay, gün gibi geçer ömür
Geçen gün belli, seni göçürür

1215 Ay-Toldı yine, ey oğul dedi
Ne hâlde giderim, uyan, gör beni

1216 Sıkıntıyla gidiyorum, tek kaygım sensin
Bugün küçüklükte bensiz kalırsın

1217 Ne olacaksın sen benden sonra
Bundan başka kaygı yok bende

1218 Baba emek verirse oğlu üzerine
Bundan ötürü oğlu bilir töre

1219 Sıkı tutarsa oğlunu bak iyi olur
Atası anası mutlu olur

1220 Eğer sıkı tutulmazsa o oğul
Yazık olur, sen o oğuldan umudunu kes

1221 Oğlun atası bilge ve zeki olursa
Sıkı tutmalı oğlunu, bunun ilacı budur

1222 Ne der işit oğlu olan kişi
Başından geçirmiş, yeterli yaşı

1223 Kimin varsa oğlu kızı
Ağlayıp sızlamaktır onun işi

1224 Küçükken oğlunu başıboş bırakırsa baba
Oğulda günah yok, babadandır cefa

1225 Oğul kız kötü olursa, tavrı yanlışsa
Babadır kötü olan, yanlış onda

1226 Sıkı tutarsa baba oğluna öğretip
Büyüyünce sevinir oğul kız yetişip

1227 Baba olan oğlunu sıkı eğitsin
Arkadan gelenler ona gülmesin

1228 Oğula kıza öğretmeli erdem ve bilgi
Bu erdemle olsunlar alçakgönüllü

–Ögdülmiş'in Ay-Toldı'ya cevabı–

1229 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Baba
Yanıp tütüyorum ben senin kaygınla

1230 Bende seninle gelseydim, durmasaydım
Senin kaygılarını görmeseydim

1231 Merhametli Tanrım senin canını
Bağışlayıp beni alsaydı

1232 Eğer almaz da sana gelirse bu ecel
Yazılmıştır bu ecel ezelden

1233 Neden kaygılanırsın, ağlaman neden
Neden bu ağıt, Tanrı hükmü gelen

1234 Eğer dünya, devlet kaldığı için
Ağlıyorsan, ağlama, buna yetmez gücün

1235 Eğer türlü nimet kaldı diye
Ağlıyorsan bunlar için de ağlama yine

1236 Senden önce çok insan dünyayı tattı
İnleyerek onu bırakıp gitti

1237 Sen şimdi bilirdin cefacı dünyanın
Cefa edeceğini, gafil davrandın

1238 Bütün dünya bireyin olsa bile
Payına düşen iki bezdir, kalır dünya

1239 Geçirdiğin yaşam için pişman oluyorsan
Haklısın ağla, kurumasın gözün

1240 Artık geri gelmez geçirdiğin günün
Ne yaptınsa yaptın, seni bekler karanlık gecen

1241 Benim içinse bu endişe, kaygı
Endişe etme sen sevin şimdi

1242 Yaratılmıştın, yaratılan ölür
Yaratılan ölür, yaratan kalır

1243 Sen eli açık ve bağışlayan bir babaydın
Senden de bağışlayıcıdır yaratan

1244 Seni o yarattı, sana kut verdi
Şu söze inan, bana vermez mi

1245 Değersize değer ondan gelir
Küçüğe ululuk ondan gelir

1246 Dikkat et buna benzer bir akıllı sözü var
Akıllı sözü akılsızlar için gözdür

1247 Gerçek aziz odur ki azizlere izzet
Ondan gelir, izzet ve aziz şimdi az bulunur

1248 Ucuza ağırlık, küçüğe ululuk verir
Kötüler onun büyüklüğüne sığınır

* * *

1249 Dinledi Ay-Toldı oğlunun sözünü
Açtı elini, göğe dikti gözünü

1250 Tanrı'ya şükretti bol bol
Vermiş diye oğluna akıl

–Ay-Toldı'nın Ögdülmiş'e cevabı–

1251 İçim rahat etti dedi oğluna
Tanrı fazlıyla, mutlulukla yaşa

1252 Doğru söylemiş akıllı bak şu sözü
Onun manasını bil, keskin kıl gözünü

1253 Tanrı kime verirse akıl, anlayış ve bilgi
Bütün arzularına ulaşır onun eli

1254 Kimin tavrı iyi, davranışı olumluysa
Bütün dileklerine ulaşır, parlar ayı, güneşi

1255 Bütün iyiliklerin kaynağı bu iyi davranış
Davranışı iyi olan bulur bin sevinç

* * *

1256 Ay-Toldı elini götürdü yana
Tanrı'yı çok övdü, kıldı sena

1257 Dedi: Ey Tanrım, her şeyi yarattın
Yiyeceğini verdin sayısız canlının

1258 Beni yarattın sen, verdin mutluluğu
Günahkâr kulunum hem de kusurlu

1259 Beni bu zamana dek iyi tuttun
Bütün arzularımı, dünya nimetlerini verdin

1260 Tüm arzu ve nimetleri tattım
Sevindirdin beni ey iyi Tanrım

1261 Bana geldi hükmün, bilirim bunu
Tek oğlum var, sana bırakıyorum onu

1262 Ataydım, şimdi ölür bu ata
Tanrım sen dirisin, onu erdir mutluluğa

1263 Erince yakın tut, uzak olsun bela
İki günlük danyada bunu sen sağla

1264 Kötüden koru, ulaştır iyiliğe
Bunalttırma yiyeceğe giyeceğe

* * *

1265 İyi dualar etti gönülden gelen
Sensin iyi dua, belayı kovan

1266 Ne der işit sakınan kişi
Sakınan kişi, kişilerin başı

1267 Tanrı kime inayet ve yardım ederse
Mutlu olur o, her iki dünyada

1268 Eğer Tanrı'dan yardım gelirse kula
Dileğini bulur o her iki dünyada

1269 Tanrı fazlı kimin üzerine olursa
Ulaşır o bütün nimet ve arzularına

1270 Buna benzer söylemiş akıllı kişi
Akıllı sözünü tutanın ilerler işi

1271 Kimi gözetirse Tanrı o gözetildi
Dileğine ulaştı, nimetin iyisini yedi

1272 Eğer kul Tanrı'ya inanırsa
Bela, kaygı kapıları kapanır ona

* * *

1273 Ay-Toldı yine dedi: Anla ey oğul
Ölümü unutma uyanık dur

1274 İnanma diriliğe yel gibi geçer
Aymaz olan bu dünyadan çabuk göçer

1275 Tanrı'ya bıraktım ben artık seni
Dilerse gözetir, verir nimetin tadını

1276 Bunu düşünüp senden ayrılıyorum
Pişmanlıkla ağlayıp sızlıyorum

1277 Ben gidince senin ne yapacağını
Açıklayayım, dinle anlatabildiğim kadarını

22
Ay-Toldı'nın Oğlu Ögdülmiş'le Konuşmasını Söyler

1278 Gönlünü, dilini doğru tut, Tanrı'ya tap
Aymaz olma, yarınki işini şimdiden yap

1280 Neyse sana gereken ondan dile
Sana yardım edecek yok ondan başka

1281 Değer ver onun buyruklarına
Tanrı hem bugün hem yarın değer verir sana

1282 Yolun doğru olsun, yanıltma kendini
Gönlünü, dilini küçük tut, büyütme sözünü

1283 Yaşadım bir süre, şimdi gidiyorum
Ne yaptı dünya bana görün bakın

1284 Kendini ateşe atma bu dünya için
Kişi malını alma, deneme gücün

1285 Topladım ama yemeyi bilemedim
Geçti günlerim, yararsız şimdi pişmanlığım

1286 Malım sana kaldı, bana ancak yük oldu
Erinçle yiyip, sevinçle kullan

1287 Tutabilirsen yeter bu derilmiş malı
Her iki dünyada güldürür yüzünü

1288 Tutamazsan bu kadar mal daha olsa
Sana yetmez bak sarartır yüzünü

1289 Doğru ol, dürüst davran
İki dünyayı da kazanır doğru olan

1290 Ne der işit doğru tavırlı er
Tavrı doğru olan her iki dünyayı elde eder

1291 Erinçle geçirmek isterse insan gününü
Doğruluk içindedir bundan emin olmanın yolu

1292 Ben zengin olayım dersen eğer
Doğrulukta buldu payını zenginler

1293 Halkın başında ve büyük olmak istersen
Kendine açık tut doğruluk yolunu

1294 İnsanın doğru ve olumlu olursa tavrı
Her iki dünyada parlar güneşi

1295 Yine dedi Ay-Toldı, oğlum dinle
Cehenneme karşı iyiliği siper et kendine

İyilik yap, kötülükten uzak dur
Bundan sonra iyilik gelir, ister kalk ister otur

Kötü arkadaşa yanaşma, zarar verir
Kötülük yılandır seni de sokar

İkiyüzlülere sözünü söyleme
Yayar sözünü, sırrın açılır yine

Evine yaklaştırma dedikoducu kişiyi
Bütün ile yayar görüp bildiğini

Deneyimli, güvenilir insanları sıkı tut
Sana onlardan gelir binlerce tat

Her sözü dinle, hemen inanma
Gönül sırrını açma, sıkıca sakla

Kimseyi kıskanma, çok yiyip içme
Bunalma bu iki davranış içinde

Dişiyi boş bırakma, kapat kapını
Dişiden gelir densizliğin hepsi

Yabancıyı eve alma, çıkarma dişiyi
Katılmazdan önce sına kişiyi

Tavrını iyi tut, mal için kaygılanma
Mal kendi gelir tavrın iyi olursa

Şimdi buna benzeyen şu sözü işit
Bu sözü uygula ve kendine arkadaş et

Mal ne gerek kişiye, gereken iyi huydur
Böyle bir insan gereken iyi şeyleri bulur

Kötünün ne işine yarar mal davar
Nice zengin olsa da yoksulla aynıdır

Terbiyesiz kişiden uzak dur, kaç
Terbiyeli kişiye benden bin alkış

Hiçbir işte acele etme, serin tut kendini
Böyle kişiler elde ederler arzularını

1311 Hangi iş olursa olsun, dilini tatlı tut
Tatlı dilli olursan sana bağlanır kut

1312 Dilini gözet, gönlünü gözet
Az ve helal ye, boğazını gözet

1313 Uzak dur halkın kargaşasından
Kara halkın kavgasına karışma

1314 Dilinde dolaşmasın beylerin sözü
Eğer iyilik değilse ey kuzu

1315 İnsanların zararını isteme, kendin de zarar verme
Hep iyilik yap, heves ve arzuna yenilme

1316 Bir işe girince çıkışını düşün
Eğer çıkışı yoksa üzülürsün

1317 Öfkelensen de serin tut kendini
Yarın sevinir sabırlı kişi

1318 Ne der işit sabırlı kişi
Sabırla düzeltir bozulmuş işi

1319 Sabırlı insan dileğine kavuşur
Sabredip bekleyen Anka kuşu tutar

1320 Eğer zahmet, kaygı ve endişeye düşen
Sabrederse, kaybettiği sevinci bulur yine

1321 Eğer ayrılırsa devlet, kapanırsa kapısı
Sabrederse insan yine düzelir bütün işleri

1322 Sabır erenlerin tavrı, sabırlı ol
Sabreden insan göğe bile bulur yol

1323 Ölümü aklından çıkarma sakın
Özünü unutma, aslına bakın

1324 Sözün sırasını bekle kalabalıkta
Başkalarının evinde dikkat et bakışına

1325 Gelirine göre malını harca
Söz söyleme sana denk olmayana

1326 Dilinden çıkarma yalan sözü
Yalan söz ucuzlatır insanı

1327 Kardeş ve akrabaya yakın ol
Büyüğe küçüğe güler yüzlü ol

1328 Tuz ekmeğini bol tut, yedir insanlara
Kişi ayıbını görürsen gider, açma

1329 İbadet edip Tanrı'ya tapın
Günahtan uzak dur, kendini sakın

1330 Oluverirse devlet kibirlenme
Çok iyilik yap, kötülük etme

1331 Avunma bu dünyayla geçer gider
İnanma bu devlete çabuk kocar

1332 Güvenme diriliğe rüya gibi geçer
Dayanma dönek kuta kuş gibi uçar

1333 Yaşamını boşa geçirme iyilik yap
Geçip gidenlerden gerekeni al

1334 İçki içme, fesata katılma
Zina edip, fasık[20] olup yüzünü karartma

1335 Bu iki davranıştan kutsal kut kaçar
Bunlar insana yoksulluk yolunu açar

1336 Ne der işit sınamış kişi
Sınamış kişiler bilir işin aslını

1337 İçki içme, zinaya katılma, koru kendini
Bu ikisi giydirir insana yoksulluk giysisini

1338 İçki insanı bin günaha sürükler
Zinadan kaçar kut, yüzüne tükürür

1339 Sözünü kesti Ay-Toldı dedi: Oğul
Unutma, sana gerekli olan sözler bunlardır

1340 Sana gereken her şeyi söyledim inanırsan
Sevincin eksilmez sözümü tutarsan

20 Fasık: Doğru yoldan ayrılan, sapkın

1341 Sana söylediğim sözlerin vasiyet adı
Unutma gönlüne yaz bunları

23
Ay-Toldı'nın Hakan Kün-Toğdı'ya Vasiyetname Yazdığını Söyler

1342 O zeki insan kalemle kâğıt istedi
Tanrı adıyla başlayarak yazdı

1343 Ezeli Tanrı adıyla söze başladı
Yaratan, yetiştiren, göçüren Tanrı dedi

1344 Yarattı on binlerce sayısız canlıyı
Rızık verir, hiçbirini aç koymaz

1345 Her dileğini dilediği gibi yürütür
Yardıma ya da desteğe gerek olmaz

1346 Dilerse yaratır, her şey olur istediği gibi
Onun isteğiyle oldu bütün yaptıkları

1347 Ölüm için yarattı bu sayısız canlıyı
Bütün canlılar ölür, ona yoktur ölüm

1348 Sevgili peygambere benen bin selam
Selamımı kesintisiz ulaştırsın Tanrım

1349 Yine onun arkadaşlarına da Tanrım
Ulaştırsın selamımı kesmeden

1350 Çok uzun yaşa ey kutlu hakan
Çok illeri aşsın bu beylik adın

1351 Adım Ay-Toldı'ydı dolunay gibiydi tavrım
Eksildi doluluk, ölümle bitiyor varlığım

1352 Ölüm meleği geldi, sıkıca tuttu
Kurtulacak yerim yok, tadım kalmadı

1353 Bana iyi davrandın, bağışta bulundun
Sana hizmet edemeden gidiyorum

İyiliğine yanıt olarak ayrılık yazısı
Yazıp bırakıyorum sana ey zeki

Bu dünya işinde arkadaşlıkla
İşini yürüttüm doğrulukla

Şimdi artık sana bağlılıkla
Yazdığım bu ayrılık sözlerini oku

Ne der işit içten kişi
İçtenliktir bak kişiliğin başı

İçten kişinin sözünü, öğüdünü tut
Sana devlet ağı olsun bu söz ve öğüt

İçten kişi gerçek bir insandır
İçten insanın sözünü tut, o seni yüceltir

Ey hakan, işte ben içten bağlıyım sana
Ey kahraman insan, sözümü işlerine uygula

Ölüm karşıma çıktı pişmanım
Yarar sağlamadı pişmanlık sözüm

Bana tapındığım gerekli şimdi
Yapılmış kötülükler pişmanlık getirdi

Yatakaldı derilmiş altın gümüşüm
Şimdi onların hesabını verme derdine düştüm

Pişmanlıkla ağlıyorum, pişmanlığın yararı yok
Tanrımın rahmetinden başka umudum yok

Ölüm karşısında güçsüzüm, bugün ben gidiyorum
Yarın sen de arkamdan geleceksin

Ölüm gelmeden ey hakan erken uyan
İşini düzenle, bilgini kullan

İyilik et sen, bela, güç yerinde
Halkını sevindir elinle, dilinle

Esenlik günlerinde sen iyilik yap
Davarın, malın varken onları dağıt, yedir

1369 Ne der işit doğru sözlü insan
Küçükten uyanmış keskin gözlü insan

1370 Ölüm gelmeden önce ölüme hazırlan
Dirilik zamanında Tanrı'ya tapın

1371 Pişmanlığın yok yararı ölüm gelip çattığında
Ne kadar bağırsan da kara yer altında

1372 Ey hakan, sağlam davran benden sonra
İbadet et, gününü boşa harcama

1373 Dünya aldatmasın seni devlet ile
Bütün işlerinde doğruluk dile

1374 Halka dosdoğru uygula yasayı ki
Günün iyi olsun kıyamet günü

1375 Ateşe atma kendini bu dünya için
Bedenden öcünü al, kır boynunu nefsinin

1376 Bu dünyanın beyi sensin, ona olma kul
O bırakmadan, sen onu bırak dul

1377 Kibirlenme, gönlünü yükseltme fazla
İnanılmaz, güvenilmez bu dünyaya

1378 Yakın tut kendine iyi insanları
Kötüden uzak dur, dokunur zararı

1379 Açgözlülere verme sen işini
Vefasız kişilere yedirme aşını

1380 İbadette gayretli ol, günahtan sakın
Sana yararı olmaz ibadetten başkasının

1381 Ölümü unutma, ona karşı silah yoktur
Pusudan çıkar gibi ölüm karşına çıkar

1382 Nice kaçsan da sonunda ölüm yakalar
Nice kalırsan kal sonunda ölüm götürür

1383 Ölüme gafil avlanma, diri tut gönlünü
Nice yaşasan da serileceksin yere

1384 Hani kim kurtuldu ölümden kaçıp
Hani kim geciktirdi vaktini aşıp

1385 Bilge çok güzel sözlerle yansıtmış
Bu zamanı ve yaşamı anlatmış

1386 İnsanoğlu dikkat edersen kervana benzer
Konak yerinde sürekli durulmaz, menziller hani

1387 Atasının arkasından çıkan oğul
Ana karnında birkaç aylık menzildedir

1388 Anasından doğup adı konunca
Misafir olup biner zaman atına

1389 Günü bir adımdır, gecesi bir adım
Bu at onu ölüme götürür, soldurur rengini

1390 Dünya bir konaktır, mezar bir konak
Bundan sonra öbür dünya ilk konak

1391 O dünyada seni iki yol bekler
Bu iki yoldan hangisi sana düşer

1392 Yolun sağa doğruysa yolundadır işin
Eğer sola doğruysa inleyip başını yerden yere vur

1393 Dünya bir tarladır ey kutlu hakan
Ekinini biçer bu tarlayı eken insan

1394 Ne ekilirse yere yine o biter
Ne verilirse karşılığında o alınır

1395 Kişi malını alma, yine dökme kan
Bu iki günahla inler insan verirken can

1396 Bu düş gibi dirilik geçer bilmeden
Gerek bey, gerek kul gider gelmeden

1397 Hani düş gibi oldu geçmiş günlerin
Kalan günlerinde yararı yok pişmanlığın

1398 Ne der işit gafletten uyanmış kişi
Uyandıktan sonra pişman olmuş kişi

1399 Uyanık olduğun hâlde düş gibi geçirdin yaşamı
Hani yararı, göster bana bir izi var mı

1400 Gününü geçirdin dilediğin gibi
Yaşam tükendi, pişmanlıktır elindeki

1401 Aymaz olma yaşarken sakın
Yaşam ölüme çok yakın

1402 Cimri olma hakan, cömert ol cömert
Cömertlik adı sonsuza kalır, ölmez

1403 Askere, orduya ve mala güvenme fazla
Ordu ve bu altın gümüş sana yarar sağlamaz

1404 Kendini başkaları için feda etme
Kendine acı, zorla ateşe atma

1405 Senden önceki dünya beyleri
Dünyayı koydu gitti, yatıyorlar, işte mezarları

1406 Senin için hazırlanmış durur bu ölüm
Zamanını bekler ey parlayan günüm

1407 Ne der işit dünya ayıbını bilip
Sana söyleyen insan, akıldan alıp

1408 Acı su gibidir bak bu dünya malı
Nice içse de kanmaz insan, ıslanmaz bile dili

1409 Ey yiğit, gölge gibidir bak bu dünya
Kovalarsan kaçar, kaçarsan yapışır sana

1410 Sanrıdır dikkat edesen dünya işi
Tutayım diye elini uzatsa yitirir kişi

1411 Ey hakan, gayret et, kendin iyi ol
Beyi iyi olursa halk da iyi olur

1412 Halk koyun gibidir, beyi koyuncusu
Merhametli olmalı koyuna, koyun güdücü

1413 Kapıda toplandı birçok aç kurt
Ey hakan, koyunları sıkı gözet

1414 İşinde olma kızgın ve öfkeli
Kızgın olan beyler bozar beyliğini

1415 Kaba söz söylemesin kişiye dilin
Kaba söz ateştir, alev alev yanan

1416 Yüce ol, dingin ol, doğru kişilikle
Erişsin elin bütün iyiliklere

1417 Önünde durur bir uzun yol, sefer
Akıllı bu yol için azığını iyi hazırlar

1418 Saray, köşk yaptırma ey kutlu hakan
Kara yer altında hazır senin evin

1419 Yüksek, geniş ve süslü sarayların burada kalıp
Kara yer altında yatacaksın sen ağlayıp

1420 Niçin topluyorsun bu altın gümüşü
Senin payına düşecek olan iki parça bez

1421 Buna benzer söylemiş şair sözü
Bu şair sözü bak açar söz yolunu

1422 Gafil insanoğlu çokça mal derler
Yiyebilecek mi düşünmez bile

1423 Zenginleşip bütün dileklerine ulaştığında
Tükenir yaşamı, canı uçup gider

1424 Avunma, erince güvenme bey
Avuncun, güvencin seni gaflete düşürür

1425 Dünya için yaşamını geçirme boşa
Geçicidir dünya, sonra zahmet çektirirler sana

1426 İpek, sırma ile örtünen nazlı bedenin
Ey bilge, kara toprağa serilecek

1427 Avuncun olan sevinçlerle avunan bedenin
Kara toprak altında dümdüz yatacak

1428 Sarsmadan yürüyen Arap atından inip
Eyersiz bir ağaca bineceksin pişman olup

1429 Bunları düşünerek ölüme hazırlan
Kara yer altında pişman olma yarın

1430 Bütün işlerinde Tanrı'dan yardım dile
Tanrı güç verir kuşkusuz sana

1431 Ondan ne gelirse razı ol, iyi ya da kötü
Boyun eğ kazaya, bozma ağzını

1432 Eğer istiyorsan her iki dünyanın da beyliğini
Şu beş işe yaklaşma iyisi mi

1433 Harama karışma, zorbalık etme
İnsan kanı dökme, hasımlık edip kin gütme

1434 Şarap içme, fesattan uzak dur
Bu birkaç şey yüzünden beylik bozulur

1435 Kendine kalıcı bir beylik istiyorsan eğer
Adil ol ve halkın güçlüğünü gider

1436 Halkın başındasın sen ey hakan bugün
Halkını gözet, uyanık ve akıllı davran

1437 Hakan boyuna ağır bir yük yüklendi
Aymaz olma, sakın ey alçakgönüllü

1438 Bedenin arzusuna, hevesine tutsak olma
Olursan da bak kendini kurtarmaya

1439 Geçirdiğin yaşam tipi yeli gibi geçti
Bu kalan yaşamın ne kadar saltanat verir ki

1440 Boşa geçirme şimdi bu kalan günlerini
Günah ve kusurlardan arındır kendini

1441 Vefa göstermez bu dünya bunu bil
Geçici dünyadan kendi azığını al

1442 Ne der işit sakınan kişi
Sakınan kişidir dünyanın başı

1443 Bu dünya bir konak yeri, sen kervan gibi
Bir kervan konakta ne kadar kalabilir ki

1444 Saraydır dünya bak bir kazanç yeri
Ne bulursan burada onu al, yürü

1445 Sen göçeceksin buradan, göçün yükünü
Önden gönder, gereksizi bırak, al gerekeni

1446 İşte ben gidiyorum, beni gör, düşün
Gayret et, kendine iyi ad bırak

1447 Ne der işit ölmek üzereyken
Nasihat verip giden insan

1448 Kalanlara öğüt verir ölmekte olan
Dinleyenler onu gönlüne alsın

1449 Ey canlı, uyan, aymaz olma
Pişmanlıkla yatacağım yer altında yıllarca

1450 Beyliğinin uzun sürmesini istersen
Birkaç işi yap, birkaçını yapma sen

1451 Adaletli ol, buna çabala, zorbalık yapma
Tanrı'ya tapın, yüz sür onun kapısına

1452 İkincisi aymaz olma, dikkatli ol
Bir iftira ansızın değmesin sana

1453 Bu iki durumda yapma hiçbir işi
Heves, öfke gelince sık dişini

1454 Bu birkaç şeyi gözetirsen gözetilir il
Uzun sürer beyliğin, sana iller verir

1455 Bütün iyileri ağır tut, yücelt
Kötüleri tutma, ilinden çıkart

1456 Kötü yasa yapma, iyi yasa kur
Kutun sana bağlanır, günün iyi olur

1457 Ne der işit ünlü bilge
Bu sözden kendi payını al

1458 İyi yasa yap ey yasa koyucu
Kötü yasa yapan daha hayattayken öldü

1459 Kötü yasa yapma ey güçlü hakan
Dünyaya hükmedilmez kötü yasayla

1460 Kötü yasa yaparsa bir kişi kendi zamanında
Kötü ad bırakır kendinden sonra

1461 Kim yapıp bırakırsa iyi yasayı
Ayakta kalır onun iyi adı

1462 Ey hakan dikkat et, kendini yanıltma
Bunu aklında tut, aslını unutma

1463 Ey iktidar sahibi kötü davranışları benimseme
Kötü tavır seni inletir iki günlük dünyada

1464 Eğer halkı yönetmekteyse elin
Dikkat et, sonra ah vahla geçer ömrün

1465 Geçicidir dünya, geçti bil
Gelir ölüm, kesinlikle geldi bil

1466 Beni gör, öğüt al benden
Pişman olma yarın, bugün dirisin sen

1467 İnsan ölünce ondan miras kalır
Sana mirasım budur ey bilir

1468 Sevdiğim insan sendin ey hakan bana
Yararlı mirasımı bıraktım sana

1469 İnsana yararlı olan miras sözdür
Miras bırakılan sözü tutmanın yararı yüzdür

1470 Bu doğru sözü yazıp bıraktım şimdi
Unutma bu sözü, unutma beni

1471 Nice çok yaşayıp canlı kalsan da sen
Ölümdür sonun dikkat edersen

1472 Kuşkusuz ölüm sonunda bir gün gelir
Yaşayan bütün canlıların canını alır

1473 Çağrıcının gelmesine hazır olmalı
Uzun yol yürümek için hazırlık yapmalı

1474 Ölümden kurtulmanın çaresi yok, bunu bil
Ölüme hazırlan, gerekenleri al

1475 Ne der işit aklı eren insan
Ölümü ölmeden önce anlamış insan

1476 Sırayla gelir bu ölüm nöbeti
Ölüme her an hazır bulundur kendini

1477 Gümüş kuşak bağlayarak işte ben diyenin
Ölüm yakalayınca çözülür kuşağı

1478 Ey hakan ben şimdi ödedim
Senin içtenliğinin hakkını

1479 Tanrı yardım etsin bütün iyiliklerin için
Kut versin bu iyiliklerin sana yararlı olması için

1480 Esenlikle çok yıllar yaşa
Sevincin, avuncun çok iller aşsın

1481 İçtenliğimin göstergesiydi bu sözlerim
Esen kal, selametle ey güzel yüzlüm

1482 İşte gidiyorum ey kutlu hakan
Durakaldı oğlum, budur bağrımı yakan

1483 Yalvararak bıraktım onu Tanrı'ya
Dilerse gözetir yanan ateşin içinde

1484 Senden isteğim şudur, görüver onu
Kendinden uzaklaştırma, olur yabani gibi

1485 Tanrı her şeye bir sebep kılar
İyi kötü her şeyi o paylaştırır

1486 Oğlun kızın sebebi atadır ya da ana
Tavrı bozuksa ya da itilirse bir yana

1487 Onun babasıydım, ölürüm bugün
Küçük kaldı oğlum, yetim öksüzüm

1488 Hizmet hakkım varsa sana
Doğru yola çağır, sebep ol ona

1489 Gözden uzak tutma, öğret erdem ve bilgi
Bilgi ve erdemle ilde yer bulsun eli

1490 Tavrı düzgün, yolu doğru olsun
Yararlı olup hizmete yarasın

1491 Serbest bırakma, başıboş kalmasına engel ol
Sıkı tutulan oğlan sonra kut bulur

1492 Ne der işit yaşlanıp köklenmiş
Sınayıp, anlayıp, bilip söylemiş

1493 Küçükten öğret oğula bilgi
Küçükten öğrenen bilir her işi

1494 Acıma oğula kıza değnek vur
Oğula kıza değnek bilgi öğretir

1495 Oğul kız küçükten neyi öğrenirse
Unutmaz onu yaşlanıp ölmeyince

* * *

1496 Bitirdi yazıyı, dürüp katladı
Alıp oğluna verdi, elini uzattı

* * *

1497 Dedi: Bu yazıyı yitirme oğul
Hakana götür, vasiyetim budur

1498 Mektubumu okusun, sözümü tutsun
Ölüme hazırlansın, işini düzenlesin

* * *

1499 Uzunca sustu, oğluna baktı sonra
Dedi: Bunu anla, doğrudan ayrılma

1500 Yine oğlunu kucakladı, bağrına bastı
Öpüp ağladı, gözünden yaşlar saçıldı

* * *

1501 Dedi: Ey oğul, gördün şimdi beni
Ne hâlde gidiyorum, unutma bunu

1502 Kuşkusuz bu an gelecektir sana da
Aymaz olma, sen de öleceksin sonunda

1503 Gerekli sözleri ben söyledim sana
Sözümü unutma, dua et bana

1504 Eğer hakan bir gün isterse seni
Düzgün tavırla hizmet et, reddetme onu

1505 Aymaz olma, başıboş koşup durma
Doğru ol, alçakgönüllü ol, sözünde dur

1506 Gece geç yat ama erkenden ayakta ol
Yataktan erken kalkan kutunu artırır

1507 Tanrı buyruğunu sen ağır tut ağır
Hakan hizmet et ve gönülden bağlı ol

1508 Kötüye yaklaşma, uzak dur, kaç
Yürü, iyilik yap, doğru yoldan git

1509 Sözünü gözet, selametle yaşa
Kendini gözet, esenlikle koca

* * *

1510 Sözünü kesti, oğlunu kucaklayıp ağladı
Yine yakınarak pişmanlık duydu

* * *

1511 Dedi: Ey güvenilmez, vefasız dünya
Neden ettin şimdi bana sen cefa

1512 Türlü nimetlerle beslenmiş bedenim
Giriyor bu kara yere ey güzel yüzlüm

1513 Anadan nasıl doğdumsa bugün
Onun gibi gidiyorum ben, aciz, yalın

1514 Ne der işit ölmek üzere olan insan
Ölürken pişman olup ağlayan insan

1515 Karından çıkardın karına giriyorum
Şekerle beslediğimi yılana veriyorum

1516 Yazık gençliğime, yaşamıma yazık
Pişmanlıkla ağlayarak mezara giriyorum

* * *

1517 Ağlamayı kesti Ay-Toldı, aklını topladı
Vasiyet etti, malını paylaştırdı

1518 Bütün akrabalarıyla helalleşti
Canı mavi göğe doğru yol almak istedi

1519 Göğe dikti gözünü, açtı elini
Kelime-i şehadetti son söylediği

1520 Can parıltısı gitti, karardı günü
Tanrı adıyla verdi son nefesini

1521 Edizlik[21] diledi saf ve temiz canı
Uçup gitti can, kaldı kuru kalıbı

1522 Hiç doğmamış gibi can, yitip gitti
Dünyada belge ve nişan olarak adı kaldı

1523 Gönlü doğru ne der dinle şimdi
Aymazlık uykusundan uyanmış kişi

1524 Et özün evidir, süslü evin
Temiz canın evidir, süs gibi tenin

1525 Kuru kaldı kalıbı uçup gidince can
Tanrı bilir ancak nereye gider can

1526 Yükseklerdedir onun yeri ey kutlu kut
Yükselirse ne mutlu, inerse felaket

1527 Kuşkusuz ikisinden biridir onun payı
Başlar ölümsüz, uzun hayatı

1528 Ne kadar güçsüzdür insanın özü
Yürürken yatar da kesilir sözü

1529 Nereden gelir, nereye gider
Nerede durur, nerede yürür

21 Edizlik: Yücelik, yükseklik

1530 Bilgili bilir mi, ne der ne
Akıllı anlar mı, ne der ey bilge

1531 Her şeyi bilen Tanrı'dır, o bilir bu işi
Her şeyi anlayan Tanrı'dır, ancak o anlar bu işi

1532 Arada bir kaybolur, dolaşır belli etmeden
Arada belirsiz olur göz görürken

1533 Kısa ömürlüdür insanın kendisi
Düşüncesi uzundur, büyüktür sözü

1534 Dikkat edersen insanın güçsüzlüğüne
Şaşarsın nasıl bunca gururlandığına

1535 İki günlük geçici dünyayı bulup
Nasıl gerer göğsünü kaya gibi olup

1536 Ne der işit uyanmış kişi
Ölümü anlayıp doğruya dönmüş kişi

1537 Ne benzersiz şeysin ey kötü ölüm
Çare olmaz sana silahta binlerce dolum

1538 Herkese gelirsin sen, kurtulmaz bir kişi
Tuzağına düşürürsün iyi kötü hepsini

1539 Bilgelerin kutla yaşamaları gerekirdi
Bilgisizlerin hepsi ölmeliydi

1540 İyi kötü kalmaz hepsi de ölür
Büyük ya da küçük hepsi kara toprak olur

1541 Ölümden kaçış yok, yaşamakta olan
Nice çok yaşasa da gelir ölüm

1542 Ne güzel söylemiş halkın başında bulunan
İşini bilgiyle, anlayışla işleyen insan

1543 Ne iyi olurdu ölüm olmasa
Ne iyi olurdu insan ölmese

1544 Sıkıntıya götürdü bu ölüm beni
Ölümdür bozan aslımı, temelimi

Ölüme şaşılmaz, doğan ölür
Doğan ölür bak kara toprak olur

Kişi kötü doğmaz, kişilik kötü
Doğan kötü doğmaz, gerçeklik kötü

Bu kocakarı dünyanın budur huyu
Sen ister beğen ister beğenme bunu

24
Hakan Kün-Toğdı'nın Ögdülmiş'i Çağırdığını Söyler

Hakan bu Ay-Toldı'nın geçince yası
Çağırıp onun oğluna bol öğüt verdi

Dedi: Ey oğul, artık üzülme
Üzüntü geçer, sevinç hemen onun dibinde

Üzüntü yalnızca sana dokunmadı
Kaygıyla birlikte bana da geldi

Gönlünü çökertme, avut kendini
Bakadur bana, hizmetimde bulun

Atan öldüyse ben atayım sana
Atalık yapayım, oğul ol bana

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Yer öptü Ögdülmiş, dedi: Hakan
İlin başında uzun yıllar yaşasın

Ben senin beslediğin kulum, hizmetlinim senin
Feda olsun hakana canım benim

Babamın canı hakana feda oldu
Feda etsin Tanrı sana bu kulu

* * *

Çıkardı babasının mektubunu
Saygıyla hakana sundu

1557 Hakan aldı, okudu mektubu
Sözünü anladı, dedi: Yazık ey akıllı

1558 Ey merhametli, insanların seçkini
Kapımı kuru, yerini boş bıraktın

1559 Dirilikte hizmetinle hakkımı ödedin
Bana üzüldün ölürken, beni düşündün

1560 Ödeyemedim ben senin hakkını
Tanrı ödesin senin haklarını

1561 Nasıl ki sevinçliyim ben senden bugün
Tanrı sana bin uğurlu sevinç versin

* * *

1562 Sözünü kesti hakan gözü yaş saçarak
Kalkıp çıktı Ögdülmiş kedere boğularak

1563 Evine gelip girdi, gönlü düşüktü
Kapısını kapadı kaç gün, üzüntülüydü

* * *

1564 Ay-Toldı'nın oğlu ölüm yemeği verdi
Yoksula pay etti gümüş ve ipeği

1565 Böylece geçirdi baba kaygısını
İyi insanları kendine yakın kıldı

1566 Baba öğüdü tuttu, doğrudan ayrılmadı
Kutu günden güne arttı, günü parladı

1567 Ne der işit şimdi akıllı kişi
Görmüş geçirmiş, bilir il işini

1568 Baba öğüdünü sen sıkı tut sıkı
Günün gününden kutlu olur, gelir tadı

1569 Hizmetinle sevindir ananı, atanı
On binlerce yarar gelir, hizmetinin yanıtı

* * *

1570 Hakan da o günden sonra sıkı çalıştı
Günden güne iyi yasalar çıkardı

1571 Zenginleşti halk hem ilerledi ili
Hakana dua kıldı halkın dili

* * *

1572 Hakan bir gün yalnız oturuyordu
Bıraktı kitabını uzun uzun baktı

1573 Takıldı aklı bir yere anlayamadı
Soracak birini aradı, bulamadı

1574 Düşündü Ay-Toldı'nın erdemlerini
Dedi: O yaşarken erler eriydi

1575 Kapımın süsüydü, bana iyi bir arkadaştı
Ona düşen işlerde halkın yararını kollardı

1576 Yeri kuru kaldı arkadaşımın
Bu yeri dolduracak yok bir kişim

1577 Sonra düşündü Ögdülmiş'i
Dedi: Ben unutmuşum bu iyi işi

1578 Ölürken Ay-Toldı bana bıraktı oğlunu
Ben nasıl oldu da unuttum onu

1579 Babası öldüyse, oğlu var diri
Birini yitirdim, tutayım birini

* * *

1580 Hemen biriyle çağırttı Ögdülmiş'i
Ve sağlama aldı bu işi

25
Ögdülmiş'in Hakan Kün-Toğdı'nın Huzuruna Çıktığını Söyler

1581 Ögdülmiş huzura girdi, ayakta durdu
Hakan çağırdığı için sevinçliydi

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

1582 Hakan gördü, hemen çağırdı onu
Dedi: Felek sana neler etti

1583 Nasıl geçer günlerin
Doğru yolda mısın yoksa eğri mi yolun

1584 Felek baban gidince ne yaptı
Sevinç mi verdi yoksa kaygı mı

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1585 Ögdülmiş saygıyla dedi: Kutlu hakan
Ömrün uzun olsun, anılsın adın

1586 Uzak kaldım hakanın hizmetinden
Felek kaşını çattı büyüklendiğinden

1587 Epey oldu hakanın yüzünü görmedim
Endişe, kaygı içindeydim, gülmedim

1588 Bugün hatırlayıp hakan beni çağırdı
Umutlanabilirim, devlet bana kuşak bağladı

1589 Hakanın buyruğunu duydum
Günüm iyi oldu, gözüm parladı

* * *

1590 Hakan değme, türlü sorular sordu
Ögdülmiş saygıyla cevap verdi

26
Ögdülmiş'in Hakan Kün-Toğdı'nın Hizmetine Girdiğini Söyler

1591 Hakan dedi: Bundan sonra ey oğul
Benim hizmetime gir, çökertme gönlünü

1592 Atan hizmet etti bana çokça
Ödeyemedim, borçlu kaldım ona

1593 Ödemem gerek bu hakkı sana
Kişiler dil uzatmasın bana

1594 Ne der dinle Uç-Ordu beyi
Bilerek ve anlayarak söylemiş sözü

1595 Kişi emek harcadıysa sana
Unutma o emeği, ölü gibi olma

1596 Kişiliği bırakma ey soylu kişi
Kişilik kıladur, kişiye karşı

1597 Kimin kime geçtiyse bir emeği
Yanıtını bol ver sen bundan ötürü

1598 İnsanın emeğini bilmeyen kişi
Tam bir öküz olur ey ilcibaşı

1599 Yürü, öküz adını alma, insanlık yap
İnsan, insanlıkla insan olur

1600 İnsanlık için bu adı aldı insan
İnsanlıkla adını yüceltir insan

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1601 Yer öptü Ögdülmiş, dedi: Hakan
Kızgın bakarsa hasta olurum ben

1602 Hizmetkâr kulunum, sensin ulu
Ulu bey değerlendirir hizmetkâr kulunu

1603 Dilersen ağır tut, dilersen ucuz
Feda etti şimdi sana kendini bu öz

* * *

1604 Kalkıp kapıya geldi, yavaşça çıktı
Biraz dolaştı, sonra evine vardı

1605 Ögdülmiş bundan sonra başladı işe
Ve eksiksiz hizmet verdi ülkeye

1606 Gece gündüz demeden çalıştı
Gece muhafızlık etti, yemeğini orada yedi

1607 Bu hizmet hakanın içine sindi
Elini uzattı, devlet kapıları açıldı

1608 Ne der işit hizmet veren
Hizmetiyle devlet atına binen

1609 Ey beyleri sevindirmek isteyen kişi
Beyin dileğine göre yap bütün işini

1610 Beyinin kabul etmediği bir işi yaparsa kulu
Kendinde aramalıdır kusuru

1611 Eğer beylerin beğenmediğini yaparsa
Boşa geçirmiş olur bütün çalışma yaşamını

* * *

1612 Hakan kendisine yakın tuttu Ögdülmiş'i
Töreye göre deyiverdi değme işini

* * *

1613 Yine bir gün hakan bunaldı
O kusursuz insanı yitirdim dedi

1614 Kapımda çalışan insan dolu
Bir işime yarayan hani

1615 İşlerim bozuldu, yok iş bileni
İçtenlikle bir işimi gören hani

1616 Ne der işit sınamış kişi
Sınayıp iyiliği kötüyü ayırmış kişi

1617 İsterse bütün arzularına ulaşır kişi
Dilediği gibi insan bulamaz, iyilerin başı

1618 Bu insan kılığında dolaşan hizmetli çoktur
Şunu bil, içlerinde insan diye inanılacak kişi yoktur

1619 Kişinin gerekeni yararlı olanıdır
Yararlı olup hem yararlı davrananıdır

1620 Ne der işit bu şiir söyleyen
Sözü manasıyla dizip bırakan

1621 Etrafta dolaşanları görüyorum, yararlı olan yok
Yararlı olanı bulunsa da etrafımda yok

1622 Hizmetli kılığında dolaşan kalabalık çok
Bu kalabalıkta arasan yararlısı yok

1623 Hakan devam etti, bir söz var, meselden gelir
Soylu insan ölse de soyu kalır

1624 Ne ekersen yere yine o biter
Oğlunun tavrı babasına benzer

1625 Bu Ay-Toldı'nın oğlu babası gibi
Baba giderse oğluna kalır yeri

1626 Babası gitti, yeri kaldı boş ve kuru
Bu boşluğu doldurmak için uygun buldum oğlunu

1627 Onu yetiştireyim, adam olsun
Yetişen insan yararlı olur her zaman

1628 Olumlu ve yararlı görüyorum bunu
Yaşının küçüklüğünden başka yok kusuru

1629 Çok iyi söylemiş Ila atlığı
İnsanların büyüğü ve kutlusu

1630 Beyler elini uzatıp kimi yetiştirirlerse
O beye yakın olur, sırada beyinden sonra gelir

1631 Kimi tutarsa beyler kendine yakın
Onun dileğine ulaşması yakındır bakın

1632 Güler yüz gösterirse beyler insana tutup
Onun etrafına yığılır erat yüz vurup

1633 Hakan, benim için başka çare yok şimdi
Bunu yetiştirirsem adam olur dedi

1634 Ona yakınlık gösterip insanlık yapayım
Böylece babasının hakkını ödemiş olayım

1635 Ay-Toldı'nın çoktu hizmeti
Ona karşı insanlık etmeli

1636 İnsanlık dediğim iyiliktir
Başkalarını yedirip giydirmektir

1637 Soylu kişi iyiliği unutmaz
Gönlünü başkasına kaydırmaz

1638 Ne der dinle atalar sözü
Atalar sözünü tut, unutma ey kuzu

İyilik yapadur ey iyi kişi
Yaşlanmaz iyilik, sonsuzdur yaşı

İyilik yaşlanmaz ve yıpranmaz
Yaşı uzundur, kötü olamaz

* * *

Ağırladı hakan bak Ögdülmiş'i
İyi kötü bütün işlerini söyledi

Hakan bağışta bulundu ve onu yüceltti
Gün oldu, Ögdülmiş bütün töreyi öğrendi

Düzenledi yasayı, hem iç hem dış işleri
Hizmetinden ötürü dilediği kapılar açıldı

Eksiği erdem, sözü söz oldu
Hakan uyanır uyanmaz onu görür oldu

* * *

Hakan dedi: İşim dilediğimce
Şimdi düzelecek dışta ve içte

Mayası vardı bunun belli ki
Ondan yetiştirdim ve ona açtım elimi

Dilediğim gibi bir kişi oldu işte şimdi
Daha da olgunlaşacaktır, ilerledikçe yaşı

Doğuştan insan ve yükselecek olanın
Küçükten bütün işaretleri bellidir

Şimdi buna benzeyen şu beyti oku
Düşününce manası da anlaşılır

Bütün olacak şeylerin bir belirtisi vardır
Küçükten büyüyünceye kadar hep kendini gösterir

Yenilecek yemişi, nimeti çiçeğinde görmeli
Her işe bu bilgiyi yansıtmalı

* * *

Bu Ögdülmiş hakanın huzurunda
Çalıştı tan vaktinden geceye dek

1653 Yararsız hâllerini giderdi
Her türlü işe yarar oldu

1654 Hakan emek harcamaktan kurtuldu
Halkın yükü azaldı ve kazancı arttı

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

1655 Hakan bir gün Ögdülmiş'i çağırdı
Düşüncelerini ve bildiklerini söyledi

1656 Hakan dedi: Şimdi ey oğul
Sana soracaklarımı gönülden dinle

1657 Deyiver insana yararlı şeyleri
Yararları nedir, bana birer birer say bunları

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1658 Yanıt verdi Ögdülmiş, ey bey dedi
Bilgi sarayı, ey insanların iyisi

1659 İki günlük dünyada insana yararlı olan
İyilik yapmaktır ey soylu insan

1660 İkincisi edep, üçüncüsü doğruluktur
Bu üç şeyle insan kut güneşini bulur

1661 Tavrı iyi olanı bütün halk sever
Tavrı doğru olan başköşeye ağar

1662 Bütün densizliklere edep engel olur
Edepsizlik insan için kötü bir hastalıktır

1663 Bir de tavrı ılımlı ve doğru insanın
Her iki dünyada günü kutlu olur

1664 Doğruluk, edep ve bu iyi tavır
Üçü kimde toplanırsa o sevinç bulur

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

1665 Yine dedi hakan, işittim sözünü
İnsana yaramayan nedir, nedir kötü

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Ögdülmiş yanıt verdi, hakanın bilgisi
Ve anlayışı bu konuda yeterli dedi

İnsana yaramayan ve üzüntü veren
Şu üç şeydir ey güçlü insan

Kötü huylu olmak ve inatçılık biri
Yalan söylemektir bir diğeri

Biri de cimri olması kişinin
Bilgisizliktir nedeni bu üç şeyin

Kim inatçı ve kötü huylu olursa
Her doğan gün bütün işleri tersine gider

Kim yalan söylemekle tanınmışsa
İnsanlar arasında öyle anılır

Cimrilikten daha kötü ne vardır
Topladığı malı yiyemez, kendi gidince kalır

Cimri için bilgi ne der işit
Ey zavallı, ey dertli, ey eli sıkı

Altın toplamayı bildin ama yemesini bilemedin
Bu altını yığdın da bir tanesini niye vermedin

Ey dünyayı toplayıp yiyemeyen kişi
Yiyiciler hazırlandı, hazır tut aşı

O üç şey kimde olsa gelir kutu
Bu üç şey kimde olsa yiter adı

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Yine dedi hakan, işittim bunları
Bir sorum daha var onu da deyiver

Anadan mı bilge doğar kişi
Yoksa öğrenir mi geçtikçe yaşı

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Ögdülmiş dedi ki: Kutlu hakan
Bilgi ve akıldır bir adı da erdemin

1680 Bilgisiz doğar insan, sonradan öğrenir
Bilgi edinince işinde başarılı olur

1681 Anadan doğan bilgisiz doğar
Bilgi öğrenir ve böylece değer kazanır

1682 Akıl ki insan onu öğrenemez
Tanrı hamuruna katıp yaratır

1683 Akıldan başka bütün erdemleri
İnsan öğrenir ve böylece gelişir bilgisi

* * *

1684 Hakan duydu bu sözleri, sevindi
Ben istediğimi buldum dedi

1685 Atasını yitirdim, buldum oğlunu
Ata yerini tuttu, bulup doğru yolu

1686 Öncesiz Tanrı'ya şimdi çokça şükretmeliyim
Halkın hakkı olan iyi yasaları yapmalıyım

1687 İçten bağlı görüyorum bu Ögdülmiş'i
Dürüstlükle yaptı bütün işlerini

1688 Ona da bugün iyilikle yanıt vermeliyim
Hazır bulsun iyiliğinin yanıtını

1689 Ne der işit insanların seçkini
İnsanların seçkini ve halkın değer verdiği

1690 İnsanlık yapanı insanlıkla karşıla
İnsanı dengince yanıtla

1691 Vefaya vefa göstermek insanlık görevi
Vefalı insan ol, büyüt adını

* * *

1692 Hakan ona günden güne değer verdi
Adı ve ünü bütün ülkeye yayıldı

1693 Halk arasında yükseldi, mevki kazandı
İyi dualarla ünü dünyaya yayıldı

1694 Arkadaşları, dostları arasında yükseldi
Beyler arasında da ünü büyük oldu

1695 Gönlünü, dilini alçak tuttu, ılımlı davrandı
Herkesle iyi geçindi, günler aylar geçti

1696 Alçakgönüllü ve tatlı dilliydi
İçten ve dıştan halkı kendisine ısındırdı

1697 Birçok dost, arkadaş, koldaş[22] edindi
Arkadaş, koldaş insana destektir

1698 Kimin arkadaşı, koldaşı çoksa
O arkasını sağlam bir kayaya dayamış gibidir

1699 Kimin arkası varsa o güçlü olur
Bu güçlü kişinin kutu köklü olur

1700 Alçakgönüllülük kuta nasıl da uyar
Bilgelere dinginlik ne kadar yakışır

1701 Yine ne güzel söylemiş akıllı kişi
Kim akıllı sözünü tutarsa ilerler işi

1702 Devlet kime gelip yanaşırsa
O alçakgönüllü olmalıdır

1703 Devlet gelir ve insanın yüzüne gülerse
Onu tutup bağlayacak olan alçakgönüllülüktür

1704 Göç atı gibidir kut, göçer gider
Alçakgönüllülüktür onun yıldızı

1705 Ne iyi olur gönlü alçak kişi
Ne görkemli olur, her gün yolunda gider işi

1706 Büyüklük taslayan insan sevimsizdir
Günden güne saygınlığı azalır

1707 Bu kut kime gelirse yaraşır
Akıllı insanla kut tümden bağdaşır

1708 Şimdi buna benzeyen şu beyti oku
Oku da anlayıver ey açık elli

22 Koldaş: İş arkadaşı

1709 Bilgisize de kut gelir yanaşır
Ama bilgiliyle kökten anlaşır

1710 Bilgisizle birlikte olabilirse devlet eğer
Bilgiliyle daha derin anlaşır

1711 Bilgisiz büyük olsa bile devletle
Bilgili daha da büyür adı ve ünüyle

1712 Bilgisize devlet gelirse de
Duramaz bu devlet onunla birlikte

1713 Bu söze tanık gelen şu sözü
Oku sen ey temiz kalpli

1714 Gelir kut kişiye, ağırlar onu
Siner bu ağırlık yürürse doğru

1715 Olumsuza devlet, kut geliverirse
İter devletini o, geçirmez bir günü bile

* * *

1716 Sınadı hakan bu Ögdülmiş'i
Doğruluk içinde buldu tüm işini

1717 Bazen değer verdi, yüceltti
Bazen kötü davranıp ucuzlattı

1718 Değer verildiği zaman kişileri yere sermedi
Ucuz tutulduğu zaman hizmeti kesmedi

1719 Hakana siper oldu gönülden bağlanıp
Hazineyi ve malı iyi yönetip

1720 Büyük bir emanet yüklendi boynuna
Emanet yüklenen insana canım feda

1721 Ögdülmiş doğrulukla işini sürdürdü
Hakan onu kendine yakın tuttu

1722 Açık ve yerinde yaptı bütün işlerini
Hepsini yazdı ve ayrı ayrı kaydetti

1723 Hakanın malını öz malı gibi gözetti
Hizmette kıl kadar eğrilik göstermedi

1724 Ne der işit yaşını almış insan
Hayatta az rastlanan tam doğru insan

1725 İnsan için altın ve gümüş değerli şeylerdir
Kendini tutan insan gümüşten daha değerlidir

1726 Gümüşle ilgilenmeyen dürüst insan
Tam ve gerçek dünya mutluluğuna erişir

1727 Bilgili bilgisiyle verdi şu öğüdü
Tam doğru bir kişi bulursan gözüne sür dedi

1728 Akıl bundan daha iyisini söylüyor
İçten insana canını versen de çok değil diyor

1729 Doğru diye söylerler, nerededir doğru
Emanete hıyanet etmeyen doğru nerede

1730 İnsanlar arasında doğru hangisidir, araştırmalı
Doğruysa tavrı ona er demeli

1731 İnsanlar arasında hangi kişi övülmeli
Cömert olan övülmeli, cimri olana sövülmeli

1732 Bunalır durur insanoğlu bakarsan
Bütün gün mal derer, bulunmaz yiyen

1733 Kimi durmaz yürür, dünyayı dolaşır
Kimi canını verir, denize dalar

1734 Kimi dağ kazar bak dibini bulur
Kimi yeri kulaçlar, yaya yürür

1735 Kimi dağ aşar bak nehirleri geçer
Kimi yeri kazar, suyu kuyudan içer

1736 Kimi orduda kılıç, balta yer
Kimi satınalmada durur yaşlanır

1737 Kimi hırsız, yalancı, dolandırıcı
Kimi baskıncı, yıkıcı, öldürücü

1738 Boğaz, sırt için bu nice emekler
Mal toplar yiyemez, ölünce vebalini çeker

1739 Bunlar hep bilgisizlerin işidir
Bilgisiz kişiler tam bir hayvan sürüsüdür

1740 Tanrı'ya inanan bilgili kişi
Kısmetiyle yetinir, tam yer aşını

1741 Ne der işit akıllı, ılımlı
Davranıp yaşamayı gözeten insan

1742 İster yat ister dünyayı gezin
Neyse kısmetin sana o gelir

1743 Gönlünü, dilini doğru tut ey büyük bilge
Yiyeceğin eksik olmaz, zamanı gelince

1744 Zenginlik istersen, dünya nimeti
Bunlar da bulunur doğrulukla

1745 Öbür dünyayı da elde edeyim dersen
Doğruluk ve inançla ara bunun çaresini

1746 Yine iyi söylemiş aklı eren insan
Doğrulukla dünyayı elde eden insan

1747 Bu dünyada zenginlik dilerse özün
Doğru ol, doğruluk üzerine tut sözün

1748 Öbür dünyayı da elde etmek istersen
Doğru olsun gönlün, dilin ve özün

1749 Ey hakan, dikkat et kişinin günü
Ne görkemli geçer yürürse doğru

1750 Doğruluk ve inancı eş et kendine
İnsanlıkla yap her türlü işi

* * *

1751 Yükseltti kutu günden güne Ögdülmiş'i
Halka emirler verdi, insanları dinledi

1752 Hakan da onu sınadı, her işini inceledi
Baktı, onun dürüst davrandığını gördü

1753 Doğru buldu hakan bak Ögdülmiş'i
Onun bağlılığına kuşkusuz inandı

1754 Ne der işit şimdi akıllı bilge
Bilgisiz anlayıp şimdi boynunu eğe

1755 Beyler dikkat edip hizmete girecek kulu
Hizmette sınayıp denemelidir

1756 Beyine yararlı görünürse kulu
Ondan ötürü açılmalıdır ağırlık yolu

1757 Hizmet beyin dilediği gibi olursa hizmetli büyür
Hizmetli büyürse beyin adı da büyür

1758 Bu Yağma[23] beyi ne iyi söylemiş
Her işe bilgisi ve aklı yetmiş

1759 Ey bey, işini iş bilene ver
Yararlı, doğru ve dürüst olana ver

1760 Eğer bey yararsıza verirse işi
Başkası değil kendisi yapar yararsızlığı

1761 Tanrı kime kut vermek isterse
Ona tümüyle doğru ve yararlı işçi verir

1762 Yükselttiğini indirmek isterse yine
Ona gün göstermeyen bir işçi verir

1763 O bilgisiz gelir ve bu odun onu izler
İşi tümüyle bozulur ve toza dumana boğulur

* * *

1764 Yükseltti hakan bak Ögdülmiş'i
İnandı, ona verdi bütün işini

1765 Bütün ilde onu yetkili kıldı
Güçlü oldu eli, dili ve sözü

1766 Ona unvan, mühür, at, üstüne giysi
Ve çok değer verdi, mutluluk buldu

1767 Hakan buyruklarında ona binlerce iyi söz etti
Ögdülmiş hakana yakın bulunanlardan oldu

1768 Kapıdaki erat, büyük ya da küçük
Hepsi canını fedaya hazır olduğunu bildirdi

23 Yağma: Eski Türk boylarından biri

1769 İşçilerin tümü gelip ona göründü
Çeşitli mallar ve yiyecekler armağan etti

1770 Ögdülmiş iyi yasalar yaptı
İnsanları değerine göre yükseltti

1771 Kaldırdı halkın üstündeki güçlük ve baskıyı
Giderdi kendi yararsız tavırlarını

1772 Düzenlendi yasa hem il düzeldi
Hakan erince kavuştu, sağlamlaştı ili

1773 Onu sevenler çoğaldı, sevmeyen düşmanları
İli koydu kaçtı, toz duman kalmadı

1774 Hakan sıkıntıdan kurtuldu, erince kavuştu
İşleri görüldü, kendisi avunç buldu

1775 Bu türlü yararlar bilgiden gelir
Akıllı, bilgili, iyi huyludan gelir

1776 Nasıl övülmez akıllı kişi
Nasıl yerilmez akılsız kişi

1777 Akıllının işi tümüyle ölçülüdür
Bilgisizin tüm işi gelişigüzeldir

1778 Akıllıya kut ne güzel yaraşır
Düşün, ya iyi tavırlı bilgiliye nasıl uyar

1779 Ne der işit Ila beyinin sözünü
Sözüne temel olsun bu sözün manası

1780 Bilgisize devlet, kut gelirse
Halk bozulur ve bu il için felaket olur

1781 Akıllıya gelirse eğer beylik
İli erinç bulur, bu söze inan

* * *

1782 Hakan huzur buldu, ışıdı günü
Tanrı'ya şükür kıldı ve övdü onu

1783 Gözünü göğe dikti kaldırdı elini
Dedi: Ey Tanrım sensin veren bilgiyi

1784 Bilgi verdin, beni hâkim kıldın ülkeye
Beni doğrudan ayırma, güç ver gönlüme

1785 Tanrım sen bana güç ver iyilik yapmak için
Halkın yükünü cesaretle yükleneyim

* * *

1786 Yoksullara çok mal ve davar paylaştırdı
Gönül bağladı, her konuda Tanrı'ya sığındı

1787 Günler, aylar böyle sevinçle geçti
İlin halkı tümüyle zengin oldu

1788 Seçkin kişiler bak böyle olur
Yazık ki bu kişiler de ölür

1789 Böyle bir beyi olan halk çok mutludur
Bey akıllıysa halkının iyiliğini ister

1790 İyi ya da kötüler ölünce toprak olur
Nice toprak olsalar da adları kalır

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

1791 Hakan bir gün yalnız oturuyordu
Ögdülmiş'i çağırdı, konuşmaya başladı

1792 Dedi: Ey Ögdülmiş bak şimdi bana
Babanın bir emeği geçmedi sana

1793 Baban öldü, sen kaldın küçük
Küçüğe büyükten gelir yol, geçit

1794 Baban öğretemedi erdem, bilgi
Yine benim de pek elim değmedi

1795 Nereden toplandı bu erdem sana
Deyiver şimdi bunu sen bana

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1796 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Ömrün ve devletin uzun olsun

1797 Tanrı kime verirse iyilikten payı
Dileğine erer o, ünlü olur adı

1798 Buna benzer söylemiş Türkçe meseli
Başından geçirmiş bir ak sakallı

1799 Tanrı yardımıyla büyük olur kişi
Dileğini bulur, günden günde ilerler işi

1800 Tanrı'nın verdiğini engelleyemez kimse
Kara yer, mavi gök birleşse bile

1801 Bütün işlerin başında gereken Tanrı desteği
Ondan ötürü bulur kişi kendi dileğini

1802 Yine ey hakan baba alkışı
Oğula ulaşır ve onun sevinci olur

1803 Bak iyi dua ederdi bana babam
Ben de yükselip buraya o duayla geldim

1804 Hakanı sebep kıldı güçlü Tanrım
Bu erdem ve bilgiden geri kalmadım

1805 Elini uzattı hakan, beni değerlendirdi
Oluverdi evren, beni yükseltti

1806 Beyler kime gülerek bakarsa
İstekleri ona koşar, eğer yararlanmasını bilirse

1807 Kişi gönlü bahçedir, onu yeşerten su
Bu beylerin sözü ve iyi öğütleri

1808 Eğer bahçe eksiksiz sulanırsa
Orada bin renkli, kokulu çiçek açılır

1809 Beyi hakkında iyi sözler ederse
Kulun yüzü güler ve gönlü açılır

1810 Eğer bey iyi sözlü olmazsa
Yeşermiş çiçekler kurur, bunu böyle bil

1811 Tanrı fazlını istemeli kul her işinde
Tanrı fazlı olursa kapılar açılır

1812 Buna benzer demiş şair bu sözü
Bunu anla şimdi ey iyi kişi

Tanrı fazlıyla ağırlar kulunu
Bilgi kapısını açar, onarır yolunu

Bilgi bilirse günden güne artar mutluluğu
Nice küçük olsa da olur ulu

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Yine dedi hakan, ey Ögdülmiş
Bilgiyi insanlar nasıl edinmiş

Kişi öğrenip mi bilge olur
Ya da bilerek mi doğar

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Yanıt verdi Ögdülmiş, söze başladı
Açıklayayım bunun aslını dedi

Tanrı yaratırken verirse akıl, gönül
Tam maya bulur bilgiye oğul

Günden güne olgunlaşır, gelişir
Neyi öğrenmek isterse bilir, öğrenir

Bilgiye ulaşır, bundan ötürü bilge olur
Bu bilgiyle ile çok yararı dokunur

Yaratırken Tanrı gönül vermezse
İnsan ulaşamaz hiçbir dileğine

Diğer bir sebep çocuk bilgi isterse
Küçükten başlamalı öğrenmeye

İnsan küçükken bilgi öğrenir
Büyüyünce bundan ötürü dileğine erişir

Bilgi, erdem, iyi tavır ya da davranışı
Kişi öğrenir, bundan ötürü düzelir işi

Bilgiyi, erdemi kişi öğrenir
Eğer bu akılsa doğuştan gelir

Buna benzer bir Türkçe mesel var
Sen bunu oku ve yararlan

Kişi öğrenir ve artırır bilgisini
Nice öğrenip anlasa, olmaz akıllı

Bu akıl olgusu Tanrı'dan gelir
Doğuştan gelirse belli olur

Aklı atayan kuşkusuz Tanrı
Akıldan alır insan bin türlü iyi payı

İnsanın büyüğü akıllı kişi
Akılla gelir insana bin erdemin başı

Akılsız insana insan dememeli
Nice söz söylese de ona inanmamalı

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Yine dedi hakan, işittim sözünü
Bir başka sorum var, açıkla bunu

Aklı başka bir şey olarak bilgiden ayırdın
Ey doğru sözlü ne demek istedin

Nasıl olur akıl, yeri neresidir
Nereden gelir, gelirse nereye gider

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Akıl
Değerli bir şeydir insan için

Aklın yeri üstte, beyindedir
Değerli olduğu için yeri baştadır

Akıl kuşkusuz insan için bir köstektir
Tavrı doğru ve işi ölçülüdür

Merhametli Tanrı seçtiği kulunun
Tavrını, dilini akılla köstekler

Akılsız ölüdür, akıllı diri
Akıl böyle ayırt eder insanları

Karanlık evdir kişinin bedeni
Akıl meşale gibi aydınlatır onu

1841 Akıldan gelir bak her türlü iyilik
Bilgiyle büyür er, bulur seçkinlik

1842 Bu ikisiyle insan olur ulu
Bu ikisiyle sağlanır doğruluk yolu

1843 Bilgiyle ayrılır hayvandan kişi
Bilgiden büyük bir şey var mı

1844 Aklın buna benzer bir sözü vardır
Aklı işine tutarsan bak yararı çoktur

1845 İnsanı hayvandan ayıran bilgi
Bilgiyle insan her şeye uzattı elini

1846 Yürü, hayvan olma, akıllı ol, öğren bilgi
Bilgiyle söyle, doğru tut dilini

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

1847 Yine dedi hakan, başka bir sorum
Daha var ey güzel yüzlüm

1848 Bana açıkla şimdi aklın sureti
Ne gibi olur, nedir adı

1849 Yüzü, görünümü, tavrı nasıldır
Yaşı, ayarı, bedeni, avunduğu nedir

27
Ögdülmiş Hakana Aklın Suretini Söyler

1850 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Aklın
Davranışı doğrudur, ona çok güvenilir

1851 Yüzü, görünümü güzel, yaşı gençtir
Bütün iyiliklere geçit veren odur

1852 Sakin tavırlı ve alçakgönüllüdür
Bütün canlılar için içten bir gönüldür

1853 Nereye eli dokunursa orayı ilerletir
Nereye sözü erişirse yeterlidir

1854 Sıcak yüzlüdür, herkese sevimli gelir
İnsanlara ondan yarar gelir

1855 Keskin gözlü ve uzak görüşlüdür
Hangi işe başlasa ayağını sağlam basar

1856 Nice bulanık işi el sürünce süzer
Nice ters düğümü bakınca çözer

1857 Soldan sağdan, hem önden arkadan bakar
Tüm işlerin çözümünü ve zamanını bilir

1858 Kaçana yetişir, uçanı tutar
Kırığı sarar, bozuğu düzeltir

1859 Akılsız öykündü dedi: Ey akıl
Sensiz çok bunalıyorum ben

1860 Senden bir parça bana gelmedi
Sensiz kişinin ölü sayılır gönlü

1861 Meşale gibidir akıl, karanlığa göz
Ölü tene candır, dilsiz için söz

1862 Akıllı akla der ki ey eşim
İşimi düzenleyen ne iyi bir arkadaşsın

1863 Tavrı sağdandır, hiç solu yok
Dosdoğrudur akıl, hiç aldatması yok

1864 Akıl kimdeyse belirtisi bunlardır
Bu belirtilerle akıl bilinir

1865 Aklın her şeyden önce tavrı olumludur
Aylar, yıllar geçse de doğrulukla yol alır

1866 Akıl dürüsttür ve yumuşaktır dili
Doğruluk üstünedir tavrının aslı

1867 O ılımlı, sakin ve çok sabırlıdır
İşini dikkatle görüp, sabırla yapar

1868 Tavrı yaşlıdır ama bakarsan yaşı gençtir
Köle ya da prens, bir sıkıntısı olan onu arar

1869 Şimdi buna benzeyen şu sözü oku
Dikkat edersen açıktır manası

1870 Aklın tavrı yaşlı, kendi gençtir
Akıl neredeyse git ona yapış

1871 Küçüklüğü sevimli, yaşlılığı sakindir
Kendi alçakgönüllü ve çok yararlıdır

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

1872 Bu sözleri duydu sevindi hakan
Dedi: Ey akıllı, uyanmış adam

1873 Tanrı bana her türlü iyiliği verdi
Tanrı'dan geldin sen de bana, bu belli

1874 Bu emek ağır bir yüktür yüklenene
Onu yüklenen erişir iyiliğe

1875 Kim iyilik dilerse ağır yük yüklenir
Ağır yük yüklenen dileğini güder

1876 Yükümü yüklendin, işler dileğimce yürüyor
Beni rahat ettiriyorsun ama sana yük oluyor

1877 Tanrı bana versin şimdi tevfik ve güç
Senin hakkını ödeyeyim, bire karşı üç

1878 Bilirim nasıl hizmet ettiğini
Bağlılığındandır düşünmen beni

1879 Bağlılık duyan hizmetli tam bir insandır
Kendi yararını koyup beyinin yararını kollar

1880 Ne der işit bu hizmetlinin dili
Beyini erince kavuşturur işini seven kulu

1881 Sonsuz olur beyin mutluluğu
Candan bağlılıkla yaparsa işini kulu

1882 Çalışmasıyla beyin göğsünü kabartır
İstenildiği gibi çalışırsa beyini rahat ettirir

1883 Bağ ağrısını, yük ve zahmetleri giderirse kulu
Beyine açılır arzularının yolu

1884 Hangi bey bulduysa böyle bir kulu
Tanrı'nın büyük bir armağanıdır bu

1885 Bizden önce ölen dünya beyleri
Bunun özlemiyle ölüp gitti

* * *

1886 Dünya halkı rahatladı, avunç buldu
Bütün halk hakana dua etti

1887 Diğer illerin halkı işitti bunu
Onun yüzünü görmek istedi

1888 Böylece yıllar, aylar ve günler geçti
Hakan ilini iyi yasalarla yönetti

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

1889 Hakan çağırdı bir gün Ögdülmiş'i
Bir şey soracağım, bildiğini söyle dedi

1890 İnsan kendine, yedi endama bakarsa eğer
Tat bulur bunlardan, kendi payını toplar

1891 Gönül tadı nedir, bu gözün tadı ne
Bu iki tattan benim payım ne

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1892 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi:
Gönlün tadı, özlediği ve arzu ettiğidir

1893 Sevdiği yüzü görmek göze zevktir
Gönül arzusunu bulunca ona zevktir

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

1894 Hakan yine, ey Ögdülmiş söyle dedi
Nasıl olur sevginin nişanı

1895 Severim diye herkes iddia eder
Bu iddianın manası nedir

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1896 Yanıt verdi Ögdülmiş, başüstüne dedi
İnsan sevdiğinin yüzüne bakınca anlar sevdiğini

1897 Göz bakarken her şey örtülü gibidir
Gönüle örtü yok, bunu böyle bilmelidir

1898 Sevip sevmediğini anlamak istersen
Gönlüne bak, anlatır sana gönlün

1899 Sevgililerin yüzünden bu belli olur
Göz göze gelince onlar birbirini anlar

1900 Buna benzer söyledi şair şu sözü
Bilip anlamaya bak ey insanların karpuzu

1901 Seven kişinin yüzünden bellidir
Ağzını açınca sözün manasından bellidir

1902 Sevip sevmediğini bilmek istersen
Sana doğru bakınca gözünden bellidir

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

1903 Hakan dedi: İşittim, anladım sözünü
Başka bir sorum var, onu da söyle

1904 Önemli bir şey soracağım sana
İyice düşünüp söyleyiver bana

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1905 Yanıt verdi Ögdülmiş, kutlu hakan
Bilgiyle beyler yükseltti adını

1906 Bilgi sarayıdır bu beylerin kendisi
Bilgisiz olur kul, neye gerek kul sözü

1907 Sormak kolay, tersi cevaptır
Cevaptan hakanın bilgisi vardır

1908 Kolayını hakan aldı, tersi bana
Ey yiğit kahraman, zor olanı şimdi bırakma bana

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

1909 Hakan dedi: Soran bunalmış olur
Kendi bilmediğinden bunu sorar

1910 Bunun içinse sevinmen gerek
Sorduğuma cevap vermen gerek

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1911 Yanıt verdi, dedi: Ey iyi töre
Dinlemek iyidir, söylemektense

1912 Söz söyleyen canını üzer
Dinleyen avunur, kendini semirtir

1913 Ne der işit sınamış bilge
Sözü çok söylememeli, dinleyip düşünmeli

1914 Dinlemekle bilge olur kişi
Çok söz söylemekten gider insanın başı

1915 Dinlemek kulağın tadıdır
Çok söylenen sözde yarar yoktur

1916 Söylenmemiş söz som altın gibi
Ağızdan çıkınca bakır say onu

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

1917 Hakan dedi: Şimdi doğru söyledin
Kendine kut kuşağı bağladın

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1918 Yanıt verdi Ögdülmiş, kutlu hakan
Ben kulluk adını yeğledim

1919 Kul kendi canını eritmelidir avutmak için beyi
Eğer yeterliyse bu kulun aklı

1920 Ben kendi bildiklerimi söyleyeyim
Hakan da dinlesin, affetsin hataları

28
Beyliğe Yaraşan Bir Beyin Nasıl Olması Gerektiğini Söyler

1921 Hakan dedi: Söylemek istediğim
Şudur, işte şimdi soruyorum

1922 Yarattı insanoğlunu bir olan Tanrı
Büyük var, küçük var, iyi ve kötü

1923 Yoksul, zengin, bilgili ya da bilgisiz
Tam söyle, küstahı var akıllı, akılsız

1924 Bey nasıl olmalı ki bunları yönetsin
Adı dünyaya yayılsın, işini işlesin

1925 Düzenlensin ili ve zenginleşsin halkı
Ardından kalsın iyi adı

1926 Hazinesi gümüş ve sırmayla dolsun
Düşmanın boynu eğilsin, kargaşa giderilsin

1927 Toplansın erat, güçlü olsun eli
Yeterli bilgiyle yönetsin ili

1928 Ünlensin, dünyaya yayılsın adı
Yükselsin günden güne kutu

1929 Erinçle avunsun, uzun yıllar ilin başında bulunsun
Bütün canlar üzülse bile, o dünyayı elinde tutsun

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

1930 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Bana çok ters bir soru sordu

1931 Bu beylik işini hep beyler bilir
Yasa, töre, kural onlardan gelir

1932 Anasından doğduğunda beylikle doğar
Görüp öğrenir, hangi işin iyi olduğunu bilir

1933 Tanrı kime verirse bu beylik işini
O işe denk verir akıl ve gönlünü

1934 Kimi bey olarak yaratmak isterse Tanrı
Ona önce uygun tavır, akıl verir ve kol kanat gerer

1935 Bu beylik işi beylerin işidir
Beylerin işini bey olan bilir

1936 Bu işi hakan benden iyi bilir
Babası beydi, kendi de beydir

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

Hakan dedi: Anladım, bunların tümü doğru
Doğru söyledin sözü, mis gibi koktu

İş yapan insan kendi işini yapar
Kusurunu, erdemini görenler bilir

Ben iş yapanım, sen görensin onu
Yapan görenden bilir yaptığını

Şimdi Tanrı akıl ve gönül verdi sana
Sen sakin davranıyorsun bu bilgi ve akılla

Bana hizmet ettin küçüklüğünden beri
Görüp öğrenerek yaptın iyi töreleri

Bütün işleri anladın ve kavradın
Bana da tavır ve sözlerinle içten bağlandın

Kişi öz sözünü içten insana açar
İçten insan kişiye kendini feda eder

İçten olduğun için güveniyorum sana
İçtenlikle söyle sözlerini bana

Ne der işit içten kişi
İçten kişilerdir insanlığın başı

İçten insanı akıl çok övdü
İçten kişiler insan için değerlidir

İçten birini bulursan bas bağrına
Bilgi ve akıl böyle dedi bana

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Esenlikle, erinçle yaşa ey üstün insan

Bu beylik için soyluluk gerekli
Cesur, kahraman, yiğit yürekli

Babası beyse oğlu bey doğar
O da ataları gibi bey olur

1951 Hem akıllı hem bilgili olması gerek
Hem cömert hem alçakgönüllü olması gerek

1952 Bilgiyle beyler halka baş oldu
Akılla il gün işini işledi

1953 Bey adı bilig sözcüğüyle ilgilidir
Bilginin lamı[24] giderse beg adı kalır

1954 Bey çok akıllı olmalı, aklın değerini bilmeli
Bilgili insanın çoktur düşmanı

1955 Ne der işit bilginin değerini bilen
Görmüş geçirmiş ve çok gezmiş insan

1956 Bilgili olmalıdır bey, akıllı ve uyanık
Bir iftiracıyla ansızın karşılaşmamak için

1957 Düzgün tavır ve erdem gerek bin tümen
Adının iyi olması ve boyanın tutması için

1958 İnsanoğlunun tümünün aslı büyüktür
Seçkinler ise bilgiyle gelişmiştir

1959 Sonu iyi olacaksa insan iyi doğar
İyi olduğu için başköşeye geçer

1960 Kutsaldır bu beylik, arılık ister
Arılık ve ülkede uyanıklık ister

1961 Halk için beyin alp atıcı olması iyidir
Büyük işler bunlarla yapılabilir

1962 Ne der işit Ötüken beyi
Sınayıp düşünerek söylemiş sözünü

1963 Halk için beyin çok seçkin olması gerek
Gönlü, dili doğru, tavrı ılımlı olması gerek

1964 Bilgili, akıllı, halkına ılımlı
Eli açık, gözü gönlü tok olmalı

1965 Her türlü iyiliğe el uzatmalı
Edepli, alçakgönüllü ve tavrı düzgün olmalı

---

24 Lam: Arapça alfabenin 23. harfi, "L" harfinin karşılığıdır

1966 Böyle bir bey halkına layık olur
Bu beyden iyi bir soy yetişir

1967 Bilgiyle başlarsa işin başında kişi
Akılla anlarsa onarır işini

1968 Halkını bilgiyle yönetir beyi
Bilgisi olmazsa işe yaramaz aklı

1969 Yanılırsa bu beyler ey kutlu hakan
Onun beyliği hastadır, ilaç vermeli

1970 Bu beylik hastalığının ilacı akıl ve bilgi
Akılla sağalt onu ey alçakgönüllü

1971 Bey bilgili, akıllı ve uyanık olmalıdır
Bunlardan ötürü hastalığını sağaltmalıdır

1972 Bilgili, akıllı, büyük ilci beylerin
Her iki dünyada yüksektir yerleri

1973 Her iki dünyayı da elde eden kişi mutludur
Ve bütün mutlulukların başında bulunur

1974 Buna benzer söyledi şair şu sözü
Görüp bakarsan bilgisize gözdür manası

1975 Mutluluk nedir, bana açıkla
Mutlu insan kimdir insanlar arasında

1976 Kendisi yaşar, dünya da onun verdiğiyle mutlu yaşar
Böyle bir insan öbür dünyada da başköşeye geçer

1977 Tavrı olumlu, davranışı doğruysa
Sevinçle geçer bak o beyin günü

1978 Tanrı kime verirse bu iyi tavrı
İyi tavırla birlikte iyi davranışı

1979 Onun olur dünya türlü nimetleriyle
İsterse kendi yer, paylaştırır isterse

1980 Tanrı'nın kut ve fazilet verdiği kulun
Tavrı iyi olur, davranışı bütün

1981 Hakana iyi tavırla erdem gerek bin tümen
İlini, kentini yönetsin ve dağılsın duman

1982 Ne iyidir bu iyi tavır
Tavrı iyi olanın yaşamı da iyidir

1983 Tanrı kime verirse bu kötü tavrı
Onu inletir bu zamane oku

1984 Hangi beyde varsa bu kötü tavır
Bütün işleri ters gider, sevinci olur kaygı

1985 Bey günahtan sakınmalı ve temiz olmalı
Aslı temiz olan hep temizlik ister

1986 Sakınan kişinin gönlü korkak olur
Gönlü korkan beyler işini düzgün yapar

1987 Eğer bey sakıngan ve temiz kalpli olmazsa
İşleri temiz olmaz ve yarım kalır

1988 Sabır ve ılımlılık beyin görkemidir
Bu beylik işinin bağı, yuları budur

1989 Bey işinde çok akıllı olmalıdır
Bilerek başlarsa işi başından tamamlar

1990 Akıllı kişiler başarır işi
Uzak tut işten akılsız kişileri

1991 Gönül olmazsa insan gözünün yararı yok
Akıl olmazsa insan gönlünün yararı yok

1992 Ne der işit ey ilcibaşı
Sakin, iyi gönüllü, sınamış kişi

1993 Hangi insanda akıl, anlayış varsa
Ona insan de, ne kadar översen öv

1994 Akıl, anlayış, bilgi kimdeyse
Kötüyse iyi, küçükse büyük say

1995 İnsan için akıl ve bilgi ne iyi şeydir
Aklı olduğu için danışmanlığa atanır

1996 Acele korkudan gelir ve herkes için kötüdür
Bu eğer beyde olursa onun yüzünü sarartır

1997 Acelecilik, zevzeklik, herkese kötü davranmak
Bunlar bilgisizliğin göstergesidir

1998 Acele yapılan işler nasıl çiğ olur
Acele yiyip içen hasta olur

1999 Bütün işlerini sakinlik içinde gör
Eğer bu ibadetse acele et

2000 Bey tokgözlü ve yumuşak huylu
Sözü ve tavrı açık olmalı

2001 Doyumsuz olur gözü aç kişi
Açgözlüye yetmez bu dünyanın aşı

2002 İlacı olmayan bir hastalıktır açgözlülük
Dünyanın bütün kamları[25] bir araya gelse onu iyileştiremez

2003 Bütün açlar yiyip içerse sonunda doyar
Gözü aç kişi ölse de açlığı kalır

2004 Gözü aç kişi mala doymaz
Bütün dünyaya sahip olsa da o gözü aç ve fakirdir

2005 Bey edepli ve seçkin bir insan olmalıdır
Edepli insanın davranışı tamdır, eksilmez

2006 Kimde edep varsa o alçakgönüllüdür
Hiçbir densiz işe elini değdirmez

2007 Tanrı kime verirse edep ve göz suyu[26]
Ona verir devletle bütün yüz suyunu

2008 Bütün densiz işlerin engeli edep
Bütün iyi işlere ulaştıran edep

2009 Ne iyi şeydir bu edep, insana görkem verir
Bütün iyi işlere ulaştıran edeptir

25 Kam: Şaman

26 Göz suyu: Anlayış, gözde ölçü olması

2010 Beyin dili dürüst, gönlü doğru olmalı ki
Halka yararlı olsun ve doğsun güneşi

2011 Eğer beylerin gönlünde hıyanet olursa
Halka yararı olmaz, ondan vazgeçmeli

2012 Gönlü, dili, tavrı olmazsa doğru
Kut kaçar, o ilden geçmez yolu

2013 Sözünden dönen beye umut bağlama
Yaşamın boşa geçer, pişman olursun

2014 Bey sakıngan ve yine çok uyanık olmalı
Aymaz olursa beyler başkasına dokunur zararı

2015 İki şeyden ibarettir ilin bağı, kilidi
Biri sakınmaktır, biri töre, ilin kökü

2016 Eğer bey tedbirliyse ilini korur
Düşmana boyun eğdirir, onu sıkı tutar

2017 Hangi bey ile doğru töre verirse
İli ilerler ve günü parlar

2018 Bu beylik bağı bak ikisidir
Bu ikisi tamsa beylik yapılır

2019 Ne der işit savaşçı yiğit er
İhtiyatlı davranarak düşmanını yenen er

2020 Ey ilci beyler, hakan ihtiyatlı olmalı
Bu ihtiyatla bütün ilde tedbir almalı

2021 Bu ihtiyatla genişledi beylerin ili
Aymazlık göz göre göre bozdu beyliğin temelini

2022 Düşmanın boynunu ez sen bu ihtiyatla
Halka yaptığın töreyle erinç içinde yaşa

2023 Bey iki şey ile beyliği bozar
Girer eğri yola, doğrudan şaşar

2024 Biri güç kullanmak, biri boşvermek
Bu iki şeyle beyin ili yıkılır

2025 Düşmanının boynunu ezmek istersen
Kulağını gözünü tetikte bulundurmalısın sen

2026 Bu ihtiyatla vurdu beyler düşmanı
Aymazlıkla bozuldu beylik bağı

2027 Aymaz olursa beyler işini bitiremez
Aymaz bey bilmeli ki beyliği devam edemez

2028 İhtiyatlı insan her zaman aymazlığa pusu kurar
Aymaz olmayınca düşmanı kim basar

2029 Bey ihtiyatlıysa iline el değdirmez
Eğer değerse akıl ve bilgisiyle onu engeller

2030 Bu zorba kişi beyliği sürdüremez
Bu zorbalığı halk kaldıramaz

2031 Ne der işit bilgili sözünü
Zorba uzun süre ile egemen olamaz

2032 Yanan ateştir zorbalık, yaklaşan yanar
Töre sudur, akarsa nimet yetişir

2033 İle uzun süre egemen olmak istersen ey bilge
Yasayı doğru yürütüp halkını korumalısın

2034 Yasayla il büyür ve düzenlenir dünya
Zorbalıkla il eksilir ve bozulur dünya

2035 Zorba birçok sarayı bozdu gücüyle
Sonunda öldü kendi açlık içinde

2036 Gönlü düzgün beyler yasayı uygularsa
Bu beylik bozulmaz, durur uzun süre

2037 Hepsinden kötüsü ey kutlu hakan
Beyin adının yalancıya çıkmasıdır

2038 Beyin sözü doğru, tavrı düzgün olmalı
Ki halk ona inanıp erinçle yaşamalı

2039 Yalancı kişiler vefasız olur
Vefasız kişi halka densizlik yapar

2040 Ne der işit vefalı kişi
İnsan için vefadır insanlığın başı

2041 Yalan söyleyen insanın her tavrı cefadır
Cefa kimdeyse o hayvandır

2042 Kişi yalanından dileme vefa
Bu yıllarca sınanmış bir sözdür

2043 Yürekli olmalı bey, alp, atılgan
Yüreğiyle düşmana karşı koyan

2044 Kumandanın çok yürekli olması gerek
Yüreksiz erat ondan almalı yürek

2045 Yürekli yüreksizlerin olursa başı
Yürekli olur ondan ötürü değme kişi

2046 Bu söze tanık olarak şu beyti oku
Bu sözü gönlüne al ve aklına kazı

2047 Bak aslan oluverirse köpeklerin başı
Aslan gibi olur bu köpeklerin hepsi

2048 Eğer aslanlara köpek baş olursa
O aslanların hepsi olur köpek gibi

2049 Cömertlik gerek beye, alçakgönüllülük
Alçakgönüllülükle birlikte ılımlılık

2050 Cömert olursa beyler adları yayılır
Adı ve ünleriyle dünya korunur

2051 Etrafına asker yığılır ve ordusu olur
Erat ve orduyla dileğini bulur

2052 Ne der işit vuruşarak yaşayan er
Vurup al ey alp er, aldığını yine erlere ver

2053 Cömert ol, bağışla, yedir ve içir
Eğer eksilirse vur yine al, yetir

2054 Atılgan, gözüpek insan için mal eksik olmaz
Kafesteki beyaz kuş için yem eksik olmaz

2055 Kılıç, balta, ok yay ile sağlam güç, yürek
Varken yiğit erin mal için korkmaması gerek

2056 Dünyanın bilge beyi nasıl hazine toplar
Erat nerede olsa hazır hazineyi alır

2057 İl tutmak için erat ve ordu gerek
Eratı tutmak için de mal davar gerek

2058 Bu malı elde etmenin gereği halkın zengin olmasıdır
Halkın zenginliği için doğru yasalar konulmalıdır

2059 Bunlardan biri kalırsa dördü de kalır
Dördü de kalırsa beylik çürür

2060 Bunlardan başka şu beş şeyi kendinden uzak tutmalı
Bey isterse adının iyi olarak anılmasını

2061 Birisi acelecilik, birisi cimrilik
Üçüncüsü kızgınlık, bunlara diren, yenilme

2062 Bey için kötü olan şeylerin dördüncüsü inatçılık
Beşinci yararsız şey kuşkusuz yalancılık

2063 Bu birkaç şeyden beyler kendini uzak tutmalı
Sözünün geçerli olması ve adının kötüye çıkmaması için

2064 Bunlardan en kötüsü inatçı tavırdır
İnatçı tavırlı olan kuşkusuz çok bunalır

2065 Buna benzer bir şair sözü var
Şair sözünü tutanın sözü değerlenir

2066 Ağır yüktür kişiye inatçı tavır
İnatçı tavırlı olana at okunu

2067 Düşmanın yapamadığını kendi tavrı yapar
Düşman bu, düşmandan farkı nedir

2068 Birçok il elde edeyim dersen ey hakan
Şu üç işi yap yapabilirsen

2069 Sağ elin kılıç tutsa, vursa sallayıp
Sol elinle mal paylaştır alıp

2070 Şekerden tatlı olsun dilinden çıkan sözler
Bey, kul, büyük ya da küçük sana boyun eğer

2071 Şu birkaç şey gerekir beye ey hakan
Halkın ona değer vermesi ve sevmesi için

2072 Güler yüzlü, tatlı dilli, alçakgönüllü olmalı
Bütün davranışları bunlara uygun olmalı

2073 Gönlünü alçak tutmalı hem eli açık olmalı
İçtenliği de bunlara yaraşır olmalı

2074 Her türlü erdemi tam olarak bilmeli
Yararsız, olmayacak şeylerden uzak durmalı

2075 O insanların önde geleni ve halkın seçkinidir
Seçkin insan eksilmeyen bir ay gibidir

2076 Bütün dünya halkı ona kul olur
Dünyayı yönetir bu beyler, dileğini bulur

2077 Asık yüzlü, iri sözlü, kaba tavırlı ve kibirli
İnsan yerilir ve yoluna girmez işleri

2078 Küstahlık, acelecilik, kolayca gururlanmak
Uzaklaştırır kendisinden herkesi

2079 Kara halkın tavrı beye yakın olmamalıdır
Yakın olursa bey ucuzluğa hazır olmalıdır

2080 Kara kul karasıdır, bey beyaz olur
Karayla beyaz böyle ayırt edilir

2081 Değerli bir şey olayım dersen
Ey adlı, ünlü, erdeme değer ver

2082 Adı bey olur da tavrı olursa kara
Kara halktan aşağı görülür halk arasında

2083 Bey saçı sakalı düzgün, yüzü güzel ve görkemli
Aynı zamanda adı ünlü ve orta boylu olmalı

2084 Yüzünü gören bakınca onu sevmeli
İli, halkı ona bakıp güvenmeli

2085 Düşmanına karşı katı ve cesur olmalı
Görkemi bakan göze su vermeli

2086 Boyu uzun olanı bilgi övmez
Ama kısa boylu olması da güzel sayılmaz

2087 O yüzen bey orta boylu olmalıdır
Boyu orta olursa daha iyi olur

2088 Ne der işit sınamış kişi
Başından geçirmiş, yaşamış kişi

2089 Boyu kısa kişiler kızgın tavırlıdır
Kızgın insanın olduğu yerde kavga başlar

2090 Boy orta olmalı hem dengince her şeyi
İşini orta tut ey bilgili kişi

2091 İçki içmemeli bey, fesatlık yapmamalı
Bu iki davranıştan kut kaçar

2092 Şarabın tadına alışırsa dünya beyleri
Acı olur il gün ve halkın çekecekleri

2093 Oyunla avunursa dünya egemenleri
İlini bozar, muhtaç olur kendi

2094 Zamanında yapılmazsa bu beylik işleri
Ona yetişen olmaz, avcı kuşu gibi

2095 Ne der işit bilgi verici
Bilgisizi içkiden söküp alıcı

2096 İçki içme ey içkici, boğazının kulu
İçki içersen açılır yoksulluk yolu

2097 Halk içkici oldu, malı yel oldu
Beyi içkici olursa nasıl durur ili

2098 Düşmandır bu içki ve meyhaneci, alır gümüşünü
İçki içen olur hırçın ve kavgacı

2099 Esrik kişi deli ve akılsız olur
Bu deli kişi hiç doğru olur mu

2100 Ne der işit günahtan sakınan kişi
Bu sözü işine tut ey boğazının kulu

2101 Nice yapılacak işler içki içince kalır
Nice yapılmayacak iş sarhoşlukla gelir

2102 Nice densiz işler içkiyle yapılır
Nice iyi işler sarhoşlukla kalır

2103 İçki içerse, oyunla avunursa beyi
Nasıl yeterli olur, düşünüp il gün işini

2104 Fesat nerede olsa kut ondan hemen kaçar
Fesat gelir ve kuşkusuz beyliği bozar

2105 Temizdir bu kut, her yerde temizlik arar
Durudur bu devlet, duru olanı destekler

2106 Bey içkici olursa fesat ya da kaba
İçkici olur onun bütün halkı da

2107 Halkın densizliğini beyler düzeltir
Bey densiz olursa onu kim yola getirir

2108 Bütün kirleri insan suyla arıtır
Su kirlenirse neyle arıtılır

2109 İnsan hastalanırsa otacı gelir
Otacı hastalanırsa kim iyi eder

2110 Temiz ve doğru tutmalı beyler tavırlarını
Halk beyin yoluna göre düzenler yolunu, tavrını

2111 Beyler töreye nasıl yaklaşırsa
Ona göre davranır halkı da

2112 Bu sözün tanığı işte şu sözdür
Dikkat edersen bu söze manası uygundur

2113 Bu beyler hangi yoldan yürürse
Beylerin yürüdüğü yoldur kulun yolu

2114 Beyi iyi olursa, gidişi doğru
Çok daha iyi yürüyecektir kulu

2115 Bey gereksizce kibirli ve gönlü ulu olmamalı
Kibir doğru yolundan çıkarır insanı

2116 Beyler kutla ulu oldu kuşkusuz
Bundan payını almak için gönlünü küçük tutmalı

2117 Ne der işit akıllı, yeğlenen insan
Halkın arasında seçkin ve bilgili bir bey olan

2118 Büyüklük taslar ve kibirli olursa beyler
Ey oğul, kuşkusuz ucuzluk görürler

2119 Kibirle göğe ağmaz kişi
Alçakgönüllü olanın bozulmaz işi

2120 Kibir yararsızdır, gönlü soğutur
Alçakgönüllü olmak kişiyi yüceltir

2121 Beyin alçakgönüllü olması gereklidir
Eğer böyle değilse ondan yüz çevirmelidir

2122 Bey hem açık hem alçakgönüllü olmalı
Suçlu kişilerin suçunu bağışlamalı

2123 Erat hemen ona ısınır ve içten bağlanır
İçten bağlı kişiler gönülden hizmet eder

2124 Halkın başı olan beye himmet gerek
Bu himmetle birlikte mürüvvet de gerek

2125 Bu himmet ve mürüvvetle ünlenirse
Bey dileğince yaşar, av ayağına gelir

2126 Kimin himmeti yoksa o ölüdür
Her iki dünyadan pay alamaz

2127 Bu himmetle birlikte bir de siyaset gerek
Siyaset için de beylik riyaseti gerek

2128 Siyasetle bey düzenler ili, yasayı
Halk bu siyasete göre düzenler tavrını

2129 Bu beyit şu söze tanık ve yanıttır
Tanık nerede olursa kanıt da oradadır

2130 Bu beyler kapısını siyaset süsler
Siyasetle bey ili düzenler

2131 Kötü insanlara karşı siyaset yürütmeli
Halkın bulanıklığını siyasetle süzmeli

2132 İlin direği, temeli, hem dibi, sağlamlığı
İki şeye bağlıdır kökü, aslı

2133 Biri halka töreyi paylaştırmak
Birisi erata gümüş dağıtmak

2134 Töreyle halkı sevinip dursun
Gümüşle eratın yüzü gülsün

2135 Bu ikisi bulursa beyden sevinç
İli düzelir, bey bulur avunç

2136 Eğer bey halkına töre vermezse
Korumazsa halkını, yiyici yerse

2137 Ateşe atar halkını bozulur ili
Yıkılır kuşkusuz bu beyliğin temeli

2138 Eğer bey eratını sevindirmezse
Eratın kınından çıkmaz kılıcı

2139 Kılıçla beyler her şeye uzatır elini
Kılıçsız aymaz bey yönetemez ilini

2140 Kılıçla baltadır ilin bekçisi
Kılıçla il alır halkın başı

2141 Ne der işit dünyayı elinde tutan
Kılıç ve baltayla düşmanı yenmiş olan

2142 Ey il sahibi, onu koru
Aymazlıkla yenir ağu

2143 Kılıç ve baltayı bekçi tut ey güçlü
Kılıç bekçi olursa bey erinç bulur

2144 Kılıç kımıldarken düşman kımıldamaz
Kılıç kına girerse bey erinç bulmaz

2145 Sevinçli tut ey bey kılıç vuranları
Sevinçle yaşa, görme acı

* * *

2146 Yine dedi Ögdülmiş, kutlu hakan
Bu il işleri zordur ama adı yücedir

2147 Halka baş olmak büyük ve ağır iştir
Emek ister ve baş ağrıtır

2148 Sevinci az, kaygısı çok
Öveni az, söveni çok

2149 Nereye baksan orada tehlike durur
Sevincini sorarsan o da çok azdır

2150 Sevmeyeni çok, seveni az
Didinmesi çok, huzuru az

2151 Gönlü değme yerde güvensiz olur
Gönlün güvensiz olması insana dert olur

2152 Dikkat edersen değme işinde tehlike var
Tehlikeli işi yapanın tadı kaçar

2153 Ne der işit, akıllı sözünü
Akıllı sözünün incidir tümü

2154 Hakanın boynu kıl gibidir, burç kadar başı
Ona pek inanmaz akıllı kişi

2155 Beylik baş üzerinde kılıç gibi
Her gün artar binlerce tehlikeli işi

2156 Böyle olur bu beylik işi
Kimi huzura kavuşur, kimi yer kendi başını

2157 Dünya ve ahireti bulayım dersen
Şu birkaç işini bırakma, yap yapabilirsen

2158 Gönlünü, dilini doğru tut, Tanrı'ya sığın
Tanrı emrini sen ağır tut, tapın

2159 Ne gelirse Rab'dan razı ol razı
Kulluğun özü razı olmaktır

2160 Bütün halka karşı gönülden ve içten ol
İyilik yap sen iyilik bul

2161 Halka yararlı ol, zarar verme
Tavrını iyi tut, kötülerin zararını önle

2162 Senin oldu dünya dirilik içinde
Yaşıyorken sen güle güle ye

2163 Can çıksa bile umudunu kesme
Tanrı gösterir iyi yolu iyilere

* * *

2164 Bu söylediklerimi hakan işitti
Beye bu türlü erdem ve bilgi gerekli

2165 Hangi insanda varsa bu erdem ve töre
Onu yükseltip bey atamalı ile

2166 Tam bir bey olur böylesi, halkın başı
Ondan bulur değme iyiliği kişi

2167 Ne der işit bilgili ve zeki
İlin süsüdür bilgili, zeki insanın bilgisi

2168 Bilgili olmalı bey, akıllı ve doğru
Ününün yayılması için yürekli ve tedbirli

2169 Hem eli açık, ılımlı hem de namuslu olmalı
Merhametli olup ilini gözetebilmeli

2170 Gözü tok, sabırlı ve alçakgönüllü
Kusurları bağışlayıcı ve sakin tavırlı

2171 Bütün erdemi herkesten üstün olmalı
Halka karşı adaletli davranmalı

2172 Hangi ilin olursa bu türlü bir beyi
Kurtulur o ilin halkı, gider hastalığı

2173 Doğar kut güneşi, il erinç bulur
Ne yazık ki bu türlü kişiler ölür

* * *

Bu kadardı ey hakan bildiğim
Bütün bildiklerimi sana söyledim

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Hakan dedi: Doğru söyledin
Bana gerekenler de bunlardı yanılmadın

Başka bir sorum daha var sana
Bunu da açıklayıver bana

Bey böyle erdem dolu olursa
Veziri nasıl olmalı ki

Altın ve gümüşle büyük bir hazine kursun
Düzenlensin il, kent ve eyaletler artsın

İlini yönetsin doğru yasalar yapıp
Eratın gönlü ısınsın ondan iyilik görüp

Halk huzur bulsun, kimse ona dokunmasın
Beyin adı iyi olarak anılsın

29
Ögdülmiş Beylere Vezir Olacak Birinin Nasıl Olması Gerektiğini Söyler

Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Vezir beyin halka uzanan elidir

Kuşkusuz gereklidir beye vezir
Vezir iyi olursa bey rahat uyur

Vezirdir yüklenen beylerin yükünü
Vezirdir sağlam tutan beyliğin kökünü

Bu iş için çok seçkin biri gerek
Aklı, gönlü yeterli, yürekten bağlı olması gerek

Akıllı ve bilgisi deniz gibi olmalı
Her işi bilmeli, beyin yüzünü güldürmeli

Hem soylu olmalı hem günahtan sakınmalı
Doğruluk üzerine geçmeli günü

2187 Vezirlik büyük iş, bu işe seçkin insan gerek
Dürüstlük ve soylu tavır gerek

2188 Hem akıllı hem bilgili olması gerek
Hem uyanık hem alçakgönüllü olması gerek

2189 Akıllı ve soyu iyi olan kişi
Yükselir nerede olsa, kalmaz kuru

2190 Günahtan sakınan biri olmalı, din sahibi, arı
İlin halkı ondan yana emin olmalı

2191 Sakınan kişidir kişilerin seçkini
Bütün bunalmışların odur ilacı, merhemi

2192 Sakınan kişi her işte önlem alır
Yararsıza yaklaşmaz, işin zamanını bilir

2193 Beyden sonra ilde sözü geçen
Vezirdir ili sözü ve davranışıyla yöneten

2194 Soysuz kişiler arı olmaz
Arı olmayan vezirliğe yaraşmaz

2195 Vefalı olur bu soylu kişiler
Cefacı olur o kirli kişiler

2196 Ne der işit yasa yapan kişi
Yasa yapan kişinin başköşedir yeri

2197 Soylu kişilerin incedir tavrı
Vefayla halka uzatır elini

2198 Temiz olmayanın tavrı, vefasız cefa
Nice şeker ve ilik yedirsen de

2199 Vezir edepli, gözü tok ve güvenilir olmalı
Edepsiz kişidir insanların en kabası

2200 Gözü tok olmalı, mal hırsı bulunmamalı
Açgözlü doyamaz bu dünyayı yese

2201 İnsanların seçkinidir edepli kişi
Edepli kişidir insanların başı

2202 Edep kimde varsa ona bütün işini ver
Edeple insan küstahın yolunu tıkar

2203 Edepsiz kişidir insanın alçağı
Doğru söz söylemez utanmaz dili

2204 Ne der işit edep sahibi insan
Sana öğüt verir şimdi acıdığı için

2205 Edepsiz kişiden uzak dur uzak
Edepsiz olur onun inkârcı gözbebeği

2206 Edepsizin yüzü dikkat edersen etsiz bir kemik
Edepsizin özü kapanmaz bir gedik

2207 Edeple insanın yüzü ağarır
Edepli insanın bundan ötürü gözü parlar

2208 Vezirin yüzü, görünümü düzgün olmalı
Tavrı doğru olup halka adil davranmalı

2209 Davranışı doğru, tavrı ılımlı olursa
Ondan iyilik gelir halka aylarca, yıllarca

2210 Doğru olmazsa işinde işçibaşı
Tümden eğri olur bu beylerin işi

2211 Doğruluk, dürüstlük gerek işçiye
Ondan sonra inanıp beyler işini verse

2212 Güzel kişinin tavrı da güzel olur
Tavrı güzel olanın ile yararı dokunur

2213 Kimin güzel olursa yüzü, görünüşü
Dışı gibi güzeldir yine onun içyüzü

2214 Ne der işit sınamış kişi
Sınayıp iyiyi kötüyü bilen kişi

2215 Kişinin görünüşü içine eştir
Yüzünün görünümüyle tavrı denktir

2216 Dışını gördüğünde içine tanık tut
Dışı gibidir içi, içi gibidir dışı

2217 Saçı sakalı düzgün vezir heybetli olur
Vezir heybetli olursa işi sağlam yürür

2218 Hesap bilmeli, bilge ve zeki olmalı
Bilgili olmalı ve bilmeli türlü yazıları

2219 Vezirin tüm işi hesapla olur
Hesap bilmezse işçinin işi kalır

2220 Hesapla yapar insan işini gücünü
Hesapla seçer yıl, ay ve gününü

2221 Hesabın adı hesaplı davranmaktan gelir
Dikkat edersen hesap sayıyla çok ilgili bir iştir

2222 Zeki olmazsa insan onaramaz işi
Zekâyla yapar insan işini

2223 İnsan bildiğini yazıyla yazar
Yazınca ne yaptığını bilir

2224 Zekânın nişanıdır bu yazı
Yazı bilen insan çok zeki olur

2225 Yazı bilmeseydi insanoğlu
Nasıl bilirdi yıl, ay, gün sayısını

2226 Yazıp bırakmasaydı bilgeler kitabı
Hesap nasıl yapılırdı, nasıl bir çare bulunurdu

2227 Yaratmadan önce Tanrı âlemi
Yarattı bu levh ü kalemi[27]

2228 Kulun ne yaptığını melek yazar
Ondan ötürü Tanrı o işi sorar

2229 Vezir alçakgönüllü ve yumuşak dilli olmalı
Budur insanın sevilme nedeni

2230 Alçakgönüllülük sevdirir kişiyi
Kendini sevdiren kişi avutur arkadaşlarını

2231 Ne der işit bak sakin, ılımlı insan
Ne iyidir kişinin alçakgönüllü olması

27 Levh ü kalem: Kâğıt ve kalem

2232 Halk arasında sevilir alçakgönüllü kişi
Sevimsiz olur kibirli, katı kişi

2233 Alçakgönüllü kişinin uzun sürer yüceliği
Büyüklüğe ulaşamaz katı, kibirli kişi

2234 Vezirliğe çok olgun biri gerekli
Okumalı, yazmalı ve çok anlayışlı olmalı

2235 Dili, gönlü bir, hem tavrı doğru olmalı
Halk arasında hayâ sahibi, bağışlayıcı olarak tanınmalı

2236 Gözü tok, uyanık, işini bilen
Yararlı ve yararsız kişiyi ayıran

2237 Hizmeti seven, sadık ve yine hayırlı
Emanete karşı temiz gönüllü biri olmalı

2238 Bu erdem ve bilgi tam olarak kimdeyse
Hakan vezirliği ona vermeli

2239 Böyle bir kişi olursa beye vezir
Beyiyle birlikte halkı da erince ulaşır

2240 Dilediğince tam olur hakanın işi
Zenginleşir insanlar hem ilerler ili

2241 Vezir olursa ile yararsız, yavuz[28] biri
Zengini ve fakiriyle bozulur o ilin halkı

2242 Vezir iyi olursa, halka yararlı
Halkın yararıyla birlikte verir hakana tadı

2243 Ne der işit bilgi denizi
Bilgiyle aydınlanmış gönlü, göğsü

2244 Beyin iyi olursa gönlü ve dili
Tutar işçileri doğruluk yolunu

2245 Eğer beyler zorba ve kötü olursa
Onun işçileri bozar bu iyi izi

2246 Bey iyi olursa onun işçisi
Olur iyi tavırlı, dokunmaz zararı

28 Yavuz: Kötü, acımasız, çetin

2247 Kötü olmadıkça bu beyler bakın
Kötüyü tutmaz kendine yakın

2248 Kötülük nerede olsa birliktedir kötülerle
Ey iyi, yürü sen iyi arkadaş dile

2249 Kötü iyiye yaraşmaz
Doğru eğriyle güreşmez

2250 Kara gece parlak güne yaklaşmaz
Yeşil su kızıl ateşe konuk olmaz

2251 Tanımadığın birini tanımak istersen
Tanıdıklarına sor, anlarsın o zaman

2252 Her şey katılır kendisi gibi olana
Sen eğriye katılma, doğrulukla yaşa

2253 Bu sözün tanığı olan şu beyti oku
Bu beyti oku ve gönlüne al onu

2254 Yürüyen uçan her ne varsa bak
Kendi dengini kendine eş tutar bak

2255 Kötü iyiye katılmaz, kaçar
Her şeye yansıyan bu kuralı gör

2256 Vezir beyin yardımcısı olur
Yardımcı kişiler kıyasçı olur

2257 Kötüye katılma sen halkın iyisi
Kötü olur onun tavrı, ağırdır yükü

2258 Bu beyler kendine yakın tutarsa iyi kişileri
Hem adı iyi kalır hem il gün işleri

2259 Yine bey yakın tutarsa kendine kötü kişileri
Kötü kılar adını ve il gün işlerini

2260 Ey hakan, böyle biri olursa vezir
Bey huzur bulur, halkı rahat uyur

2261 Bey onunla bütün dileklerine ulaşır
Hâl ne olursa olsun bütün işleri düzelir

2262 Zenginleşir halkı bundan ötürü, ilerler ili
Hazine çoğalır, mutlulukla geçer beyin yılları

2263 Adı hiç yaşlanmaz, ölümsüz olur
Yaşlansa bile yeri sağlamlığını korur

2264 Bu dünya ve öbür dünyada mutluluk bulur
Bu mutlulukla uzun süre yaşar

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

2265 Hakan dedi: Bu sözleri anladım
İyi sözler konuşuldu bugün

2266 Bana açıkla şimdi, subaşı[29]
Nasıl olmalı ki görsün beylerin işini

2267 Ordunun başına geçse ve işini işlese
İşini başarıyla yapsa, hataya düşmese

2268 Deyiver bana sen, kim bu işe yarar
Düşman ordusunu dağıtıp bozar

30
Ögdülmiş Hakana Kumandanların Nasıl Olması Gerektiğini Söyler

2269 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Düşmana hep üstün gelsin elin

2270 Kuşkusuz gerekli beye bir kumandan
Uyumsuz düşmanın uykusunu kaçıran

2271 Bu işe çok çevik, katı er gerekli
Başından geçirmiş, tam cesur yürekli

2272 Çok büyük bir iş ordunun başında olmak
Askeri yönetmek ve düşmanı kırmak

2273 Seçkin biri gerek bu iş için
Aymazlık yüzünden iftiraya uğramaması için

29 Subaşı: Kumandan

2274 Cesur, alp atıcı olmalı ve alçakgönüllü
Tuz ekmeği bol olmalı ve soğukkanlı

2275 Eli çok açık olmalı kumandanın ki
Toplasın etrafına seçkin kişileri

2276 Erata paylaştırmalı var olan malını
Çokça arkadaş, koldaş ve erdeş[30] edinmeli

2277 Kendine bir at, giysi ve silah ayırması yeter
Ün salıp dünyaya adını yayması yeter

2278 Oğlum kızım, karım var diye mal toplamamalı
Ya da yerim, bağım var diye gümüş derlememeli

2279 Kılıcından dilemeli bütün arzusunu
Vurup almalı, vermeli ve büyütmeli ününü

2280 Yedirmeli içirmeli ve giydirmeli
At koşum, çokça köle ve kız vermeli

2281 Bundan ötürü yiğitler onun etrafında toplanırlar
Sevgili canlarını feda edip dağlar, kayalar gibi yatarlar

2282 Hem yürekli hem çok zeki olmalı
Düşünceli olmalı ve yüreğini geniş tutmalı

2283 Savaşta gerekmez yüreksiz kişi
Yüreksiz olmak dişilerin işi

2284 Yüreksiz kişiler orduyu bozar
Ordu bozulursa erler birbirine düşer

2285 Savaşta yürekli ve dayanıklı olmalı
Düşman at sürdüğünde hemen toplanmalı

2286 Ölüm kötüdür bu belli
Zamanı gelmeyince kimse ölmez ki

2287 Ne der işit atılgan, yiğit insan
Ölümü unutarak düşmanı vuran

30 Erdeş: Silah arkadaşı

2288 Kişi zamansız ölmez anadan doğup
Niye korkar ki düşmanı görüp

2289 Düşmanla yalın, erkekler gibi vuruş
Ecelsiz ölüm olmaz vakti gelmeyip

2290 Onurlu olması gerek kumandanın, onuru için
Düşmana karşı koyar, bırakmaz öcün

2291 Onurla insan düşmanı dağıtır
Düşmandan en önce onursuz kaçar

2292 Onuru için korkak bile yiğitlik yapar
Övülmek için insan kendini ölüme atar

2293 Yürekli dediğin onurlu olur
Onurlu kişi ölse bile vuruşarak ölür

2294 Kumandan tavrı olumlu ve alçakgönüllü olmalı
Böyle olursa halka sevdirir kendini

2295 Alçakgönüllü kişi insanları kendine ısındırır
Dili kötü ve öfkeli kişi insanları kendinden uzaklaştırır

2296 Büyük tutarsa gönlünü kumandan
Kuşkusuz düşmandan dayak yer bu insan

2297 Yürekli kişi onurlu olur
Onurlu kişi vuruşarak ölür

2298 Onun mert olması gerek, saçı sakalı düzgün
Adının yayılması ve ünlü olması için

2299 Kötülere karşı sert görünmeli ki korksunlar
Yumuşak başlılara iyi davranmalı ki sevsinler

2300 Kumandanın siyaset yürütmesi gerekli
Siyasete bağlı olur ordunun işi

2301 Siyaset yürütülürse ordu başsız kalmaz
Ordunun başı varsa, asker birbirine bağlı olur

2302 Hangi ordu başsız olursa onu boşla
O ordu bozulur, hakan sen çok yaşa

2303 Kötülere haşmet ve siyaset gerek
Yine iyilere hürmet etmek gerek

2304 İyi insanlara vermeli bütün iyilikleri
Onları sevindirmeli, yük yüklememeli

2305 Bu iyilikleri arar bütün insanlar
Kişi iyiliğini gördüğü insana kul olur

2306 İyi huylu insan ne der işit
Bu beyti oku ve kendini avut

2307 Özgür ve azat edilmiş kişilerin tümü iyiliğin kulu
Sen iyilik yap aç doğruluk yolunu

2308 İnsanlık yapmak için sen daima insan ol
İnsan böyle kurdu insanlığın temelini

2309 Şu birkaç tavır gerekli kumandana
Orduyu yönetmek ve karşı çıkmak için düşmana

2310 Bak savaşta aslan yürekli olmalı
Dövüşürken bileği kaplan pençesi gibi olmalı

2311 Domuz gibi inatçı, kurt gibi güçlü
Ayı gibi azılı, yaban öküzü gibi kinci

2312 Yine hileci olmalı kızıl tilki gibi
Erkek deve gibi kin gütmeli

2313 Saksağandan daha tedbirli tutmalı kendini
Kaya kuzgunu gibi gözünü uzaklara çevirmeli

2314 Hamiyeti büyük olmalı bak aslan gibi
Baykuş gibi geceleri uykusuz geçirmeli

2315 Bu niteliklerle er savaşçı olur
Hem savaşçı hem de yararlı olur

2316 Savaşçı her zaman silah taşır
Düşmanı vurur ve zafer kazanır

2317 Tuz ekmeği ve aşı bol olmalı
Atı, giyimi ve silahı ona denk olmalı

2318 Yiyecek içecek, tuz ekmek yayar insanın adını
Yiyecek içecektir bu yaşamın ilacı

2319 Ne der işit Ila atlığı
Tuz ekmeğin bol olsun ey kişilerin kutlusu

2320 Adının ünlü olmasını istersen tuz ekmek yedir
Yaşamak istersen aynı şey yeterlidir

2321 İnsanlık yapan, eli açık ve inançlı kişiye
Askerler öder bunu tuz ekmek hakkı diye

2322 Ululuk istersen yiyecek içecek dağıt
Uzun yaşamak istersen o da bulunur yiyecekle

2323 Kumandanda şu birkaç şey bulunmalı ki
Başarılı olsun, düzenlesin işini

2324 Sözü tam doğru, kavli bütün olmalı
Büyükler yalancıysa halkı inanmaz

2325 İkincisi cömert olup mal vermeli
Almaya alışanlar almadan durmaz

2326 Üçüncüsü yürekli, göğsü pek olmalı
Düşmanı görünce yüreksiz hastalanır yatar

2327 Dördüncü gereken hile bilmesi
Hile bilene aslan bile baş eğer

2328 Sabırlı olmak gerek yarıp geçmek için düşmanı
Kararlı olmak gerek coşturmak için askeri

2329 Bu erdemler olursa bir kumandanda
Düşmanı vurur, onun adını yere serer

2330 Bu türlü bir kumandan geçerse ordunun başına
Düşmana karşı her zaman başarılı olur

2331 Ordunun başı düşmanla karşılaşırsa
Gece gündüz uyumamalı, uyanık olmalı

2332 Çok er gereksizdir, seçkin er gerek
Er seçkin olduğu gibi silahı da tam gerek

2333 Kalabalık ordu ve asker başsız olur
Bu başsız asker ve ordu yüreksiz olur

2334 Deneyimli savaşçı tam kıyaslamış
On iki bin asker büyük bir ordu demiş

2335 Ordu dağıtmış alp er öğüt vermiş
Bana dört bin asker tam bir ordu demiş

2336 Kalabalık ordu yayılınca içten karışır
Yönlendirsen olmaz, yararsız kalır

2337 Ünlü, cesur, alp er yine söylemiş
Er seçme olmalı, ordu silahlı demiş

2338 Ne der adı yayılmış savaşçı işit
Bu sözü işit ve ona göre hareket et

2339 Çok asker isteme, seçme asker iste
Askerin seçkin ve tam donanımlı olmasını iste

2340 Az ama düzenli bir ordu daha iyidir çoğa göre
Çokları bozguna uğradı çok askerle

2341 Kumandan düşmana karşı yürütürken askeri
Yakın tutmalı kendine iyi savaşçıları

2342 Ayırıp seçmeli öncü kollarını
Tedbirli olup açmalı gözünü kulağını

2343 Kalabalık düşmanla karşılaşırsa öncü kolu gidip
Saldırmak gerekirse saldırmalıdır geri dönüp

2344 Asker düzenli olmalı, muhafız alayını oluşturmalı
Hiç kimse geride kalmamalı ya da öne geçmemeli

2345 Konak yerlerini ve muhafız alayını düzenlemeyi bilmeli
Erattan nöbetçiler seçmeli ve onlar da çok uyanık olmalı

2346 Harekâtı izlemeli bayraktar olan er
Geride kalmamalı düşmana saldıracak hiçbir er

2347 Karargâh kurarken seçmeli sağlam bir yeri
Uzak tutmamalı, toplu bulundurmalı eri

2348 Aymaz olmamalı, çok uyanık olmalı
Aymaz olursa görür düşmanın baskısını

2349 Düşmana yaklaşmalı öncü güçleriyle
Karargâh kurarken otuna, suyuna dikkat etmeli iyice

2350 Ordusunu iyi gözetmeli, dil yakalatmamalı
Ordusunun az ya da çok olduğunu düşman bilmemeli

2351 Daha önce dil yakalamak gerek
Bu dilden düşmanın durumunu bilmek gerek

2352 Bundan sonra denklemeli işini
Düşmanın boynunu kesmeli ya da ezmeli başını

2353 Bu önlem almak ve uyanıklık olur
Savaşta kim önlem alırsa o başarılı olur

2354 Uyanık beyin ordusu bak ejderha kılavuzluğunda
Aslana binmiş orduya benzer, kılıçlı kamçılı

2355 Düşmanı vurmak için iki silah kullanılmalı
Bu iki silahla düşman öldürülmeli

2356 İlk önce düşmana hile yapmalı
Bu hileye düşen düşmanın benzi kızarmalı

2357 İkincisi önlem almak ve uyanıklıktır
Savaşta kim önlem alırsa o üstün olur

2358 Kim önlem alıp uyanık olursa savaşta
Kuşkusuz düşmanı o yenilgiye uğratır

2359 Düşmanın askeri çok seninki azsa
Savaşmak için acele etme, bu yarar ona

2360 Anlaşma imkânı varsa anlaş
Yoksa zırhlan, tutuşup güreş

2361 Çabala, usandır, baskın yap gece
Askerin az ya da çok olduğu ne bilinecek gece

2362 Yenmek için çare bulamazsan eğer
Anlaşmaya varmak için sen elçi gönder

2363 Dilinle oyala, barışçı ol, koru kendini
Savaşmak için acele etme, kes sözünü

2364 Böyle olmaz da düşman saldırırsa
Savaşmak ister de ısrar ederse

2365 Uzatma işini sen, asker topla, savaş
Mal dağıt, eri öv, onların duygularını okşa

2366 Savaşı uzatırsan düşmanın akıllanır
Çok görünce askerini gözü öğrenir

2367 Ne der işit düşmanı dağıtmış er
Başından geçirmiş, gözüyle görmüş er

2368 Görmediğin düşmanın ünü uzaktan büyük görünür
Görünce görenlerin gözünde bu ün azalır

2369 Düşmanına yalın saldır, ağırlığını almasın
İşi uzatırsan yenildin say, ayağını çabuk tutmalısın

2370 Pusuya yatır askerin bir bölümünü
Yaya okçuları yolla, sen önden yürü

2371 Düşmanın önüne koy olgun savaşçıları
Onlar götürsün düşman askerini

2372 Olgun askerler daha savaşçı olur
Hem savaşçı hem de yararlı olur

2373 Genç ve toy yiğitler çok ateşli olur
Ama bir yüz çevirirlerse ateşleri söner

2374 Güvenilir erleri koy öne, arkaya
Bir kısmını da yerleştir sağına soluna

2375 Erler düşmanla savaşa tutuşunca
Herkes karşısındakiyle savaşıp atmalı nara

2376 İlk önce uzaktan okla vuruşmalı
Yaklaşınca süngüyle boyun vurmalı

2377 Karışınca kılıç ve baltalar birbirine
Yakasından tutup yapış, dişinle tırnağınla

2378 Diren, arkanı dönme sakın düşmana
Düşmanı vur ya da vuruşarak öl orada

2379 Ne der işit düşmanla kapışan cesur asker
Dirençli ol, direnen düşmanını yener

2380 Gelin kızın sevinci gerdek gecesi
Alp erin övüncü savaş günleri

2381 Onurlu kahraman seğirtip ordusunu sürer
Şahinin kuşları kovaladığı gibi kanlar döker

2382 Düşmanı gören alp er köpürtür izini
Her yere o atılır, başkalarına gelmez sıra

2383 Düşmanı görünce alp er bak aslan olur
Seğirtir ya öldürür ya da vuruşarak ölür

2384 Düşmanı gören alp erin yüzü güler
Düşmanla kapışınca kızıl kara kana boyanır

2385 At, koşum ve zırhlar kıpkızıl olur
Kızıl kızgın yanaklar mosmor kesilir

2386 Düşman atıyla senin üstüne yürürse
Diren, arka verme, kendiliğinden dağılır

2387 Düşman kımıldarsa sen de kımılda
Sen de onu karşıla, durma

2388 Eğer kaçarsa senden düşman, durmazsa
Onu izle, tutup esir al, tutamazsan

2389 Düşman dağıtmış kahramanların safı karışınca
Yine dönüp saldıran düşman zafer kazanır

2390 Düşman kaçarsa onu izle, pek uzaklaşma
Eğer geri dönerse kaçamazsın sonra

2391 Sıkışırsa düşman ölümü göze alır
Ölümü göze alan şiddetle karşı koyar

2392 Böyle yerde kendini gözet oğul
Gözet ya da her şeyi göze al

2393 Aymaz olan er bak yürürken ölür
Aymaz olmayan er dileğini bulur

2394 Bana şunları söyledi sınamış kişi
Sınamış kişilerin sözü sözün başı

2395 Düşman kaçarsa bu yeterlidir, izleme onu
İleri giden doyuncaya kadar yer kamçıyı

2396 Düşman bir dağılırsa yine toplanmaz
Ateşe su dökülürse yine alevlenmez

2397 Umutsuz kişiler ölümü arar
Ölümü isteyen önce öldürür sonra ölür

2398 Kim işini iyi yaparsa ona mal vermeli
İşte bununla onun yüzünü güldürmeli

2399 Kim bir esir alırsa onu övüp bağışta bulunmalı
Ki bu bağışla o insanın yüreği atmalı

2400 Kötünün övgü alması çok iyi olur
İyiyi översen ondan nasıl geri kalır

2401 Eri översen bak eliyle aslan tutar
Atı okşarsan koşar, uçan kuşa yetişir

2402 Yaralanan varsa sen bakımını yaptır
Esir düşen varsa bulup geri al

2403 Eğer ölen varsa saygıyla kaldır
Oğlu kızı varsa onlara haklarını ver

2404 Erat bunu görünce sevinir
Savaşta sevgili canını verir

2405 Tatlı söz, güler yüzle askere mal vermeli
Bu üç şey insan için iyi bir gelenektir

2406 Özgür, azat edilmiş kişiler ona kul olur
Bu kullar savaşta sevinçle canını verir

2407 Buna benzer şimdi şu söz ey bilge
Dikkat edersen doğrudur tümüyle

2408 Güler yüz, tatlı sözle dağıt mal davar
Özgür kişiler bu üçünün etrafında toplanırlar

2409 Sen altın ve gümüşle alma kulu
Bu üç şeyi feda et, sana getirir herkesi

2410 Ordu kumandanı böyle olmalıdır
Böyle birinin ordunun başında bulunması çok iyi olur

2411 Sen dağıt altınını, gümüşünü, malını
Onlar altının dengince feda ederler canlarını

2412 Hizmetliler bu üç şeye kul olur
Beyler buna göre davranmalı, bu her şeyin temelidir

2413 Böyle bir kumandan bulursa bey
İşi güvenle sona erer

2414 Bu türlü olursa ordu kumandanı
İşleri yoluna girer, kendisi güvenilmeye değer

2415 Yararlı bir vezirin böyle olması gerek
Kumandanın da bu türlü olması gerek

2416 Böyle bir insana beyler inanabilir
Ondan ötürü dilediği şeyleri bulur

* * *

2417 Yine dedi Ögdülmiş, kutlu hakan
Şu iki görev adıdır büyüklüğün

2418 Biri vezirdir, ikincisi kumandan
Biri kılıç tutar, birisi kalem

2419 Bu il bağını bu ikisi tutar
Bu ikisi birlikse onu kim bozar

2420 Bu kişiler çok seçkin insanlar olmalı
Eğer beye baş kaldırırlarsa gider başları

2421 Yararlı insanlarsa çok yararlı olur
Baş kaldırırlarsa ile, kente zararları dokunur

2422 Bey iyi ve seçkin olduğu gibi
Seçkin insanlar olmalı bu iki görevli

2423 Bunlardan ötürü ile yarar gelir
Bu yararla beyin tadı yerine gelir

2424 Ne der işit bilge bir ilci
Bilge sözlerini bulunca aş gibi yemeli

2425 Kılıçla aldı bak iller alan
Kalemle tuttu bak ili tutan

2426 Kılıçla alırsın, olur il senin
Kalem olmayınca onu elde tutamazsın

2427 Kılıçla alırsan eğer, güçle
Egemenlik sürmez yıllarca öçle

2428 Kalemle tutarsan elinde bir ili eğer
Orada herkes kendi dileğine erer

* * *

2429 Buydu ey hakan bildiklerim
Bunları sorulduğu için söyledim

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

2430 Hakan dedi: Anladım bunu açıkça
Başka bir sorum var, onu da açıkla

2431 Şimdi söyle bana iyice düşünerek
Ulu hacibin nasıl biri olması gerek

2432 O diğer haciblerden üstün olsun
İçten bağlılıkla canını feda etsin

2433 Güvensin ona beyin hem kendi hem ili
Onlara dua etsin halkın dili

* * *

2434 Hakan dedi: Cevapla yine bu sözü
Bunu da deyiver, parlat bu gözü

31
Ögdülmiş Hakana Ulu Hacibin Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler

Yanıt verdi Ögdülmiş, söze başladı
Dedi: Yaşasın erinçle hakan binlerce yılı

Ulu hacib çok güvenilir olmalı
Bununla birlikte dini bütün olmalı

O kökü, soyu temiz, iyi tavırlı olmalı
Halkın üstüne gün gibi ay gibi doğmalı

Soyu iyi olan insan iyi olur
Bu iyi insan halk için de iyilik ister

İnsanın iyisinden gelir iyilik
Yiyecek içecek, binek ya da giyecek

Tavrı uyumlu olursa sözünü tartar
Sözünü tartan erin işi çok temizdir

Hem gözü tok olmalı hem alçakgönüllü
Hem zeki olmalı hem de bin tümen bilgi sahibi

İşte rüşvet almaz gözü tok kişi
Hacib rüşvet alırsa gülünç olur beyi

Rüşvettir bozan ongun işi
Rüşvettir çiğ bırakan olgun işi

Hacib terbiyeli, tavrı olumlu olursa
Ondan iyilik gelir işte ve sözde

Terbiyeli kişi kötü iş yapmaz
Yararsıza yaklaşmaz, kabalık etmez

Nazik insan devleti içine sindirebilir
Nazik insan kuta değer biridir

Zeki olursa mal için bunalmaz
Bilgili olursa işinde yanılmaz

Yine iyi söylemiş büyük bilgili
Bilgilidir her şeyden alan kendi payını

2449 Bilgililer gereklidir yapmak için bey işini
Hiçbir şeye yaramaz bilgisiz kişi

2450 Bir kimse bilgiden almamışsa payını
Diri desen olmaz, onu ölü saymalı

2451 Bilgiyle insan büyüyüp ünlenir
İnsanlardan üstün olur, her işi başarır

2452 Bilgisiz kişi kuru bir kalıptır
Bilgili kişinin yeri gökten yukarıdadır

2453 Akıllı olmalı işinde, uyanık ve anlayışlı
İnsan uyanıklıkla işinde tutturur boyayı

2454 Akıllı olmanın yararı çoktur
Bütün iyiliklerde aklın payı vardır

2455 Akılsız kişi yemişsiz bir ağaç
Yemişsiz ağacı ne yapsın aç

2456 Ancak akıllı elde eder her iki dünyayı
Ancak soylu insan alır akıllı adını

2457 Akıllı ve bilgili insan insandır
İnsanların seçkini ve halkın başıdır

2458 Hacib yüzü, görünümü güzel ve düzgün
Erkek sesli ve açık sözlü olmalıdır

2459 Yüzünün, görünümünün güzelliği onu sevdirir
Girip çıkarken yiğit tavrı yaraşır

2460 Saçı sakalı düzgün erkek heybetli olur
Bu heybetle kişi hürmet bulur

2461 Günahtan sakınan, dindar ve temiz biri olmalı
Temiz huylu insanın temizdir tavrı

2462 Günahtan sakınan, din sahibi kişi
Üşenmez, yapar bütün insanların işini

2463 Günahtan sakınan kişi çeker başkalarının kaygısını
Günahtan sakınan kişidir insanların iyisi

2464 Hacibin yüzünü herkes gördüğünden
Gören göze güzel görünmelidir yüzü

2465 Bu güzel yüzü görenin yüzü güler
Gönlü açılır ve canı beslenir

2466 Buna benzer söylemiş işte bilgili
Bilgili sözünü tutmalı ey alçakgönüllü

2467 Çok iyi bir şeydir kişide güzel yüz
Bu güzelliği su gibi içer iki göz

2468 Kumral güzeline bak, onu uğur say
İşin kolaylaşır, gerisi boş söz

2469 Hacib çok akıllı ve gönül sahibi
Bir de sakin huylu olmalı

2470 Gönül sahibi kişi sözünü unutmaz
Gönül sahibi olmayan sözünü pek tutamaz

2471 Gönül olmazsa insan seçemez arkadaşını
Aklı olmayan insan yapamaz işini

2472 Gönülsüz kişiler kuru kalıp gibi
Gönülle yapar insan her işi

2473 Hacib alçakgönüllü ve çok akıllı
Yoksul, dul ve yetime gönülden bağlı olmalı

2474 Zeki olmalı ve töreyi iyi bilmeli
Dünyayı süsleyen her şey zekâdan gelir

2475 Herkese karşı gönlünü küçük tutmalı
Dili yumuşak ve şekerden tatlı olmalı

2476 Açık tutmalı yüzünü gözünü güler yüzle
İnsanlara iyi davranmalı insanlık ile

2477 Ne der işit alçakgönüllü insanı
Gönlünü, dilini küçük tut ey insanların şanssızı

2478 Gönlünü alçak tutarsan kut gelir bulur seni
Güler yüz, tatlı söz etrafına toplar herkesi

2479 Güler yüz, tatlı söze insan ısınır
Isınınca insan ona kul esir olur

2480 Sabırlı olmalı ve tutabilmeli kendini
Gözünü iyi gözetmeli ve sakınmalı dilini

2481 Kulağı delik, aklı, bilgisi geniş olmalı
Davranışı düzgün, dili gönlü bir olmalı

2482 Bütün erdemleri bilmeli, yazı yazabilmeli
Bilgisiyle her türlü işi yapabilmeli

2483 Bu erdem ve bilgilerin tümüne sahip olmalı
Ki ulu hacibin yüzü ağarmalı

2484 Hizmetler içinde en ince hizmet
Hacibliktir dikkatle bakarsan eğer

2485 Şu birkaç şey gereklidir hacib atanmak için
Öne geçip insanlara yol göstermek için

2486 Buna benzer şimdi şu şair sözü
Bu şair sözü bilgisizin gözü

2487 Hacibliğe önce şu on şey gerek
Keskin göz, delik kulak, geniş gönül gerek

2488 Yüzü, görünümü, boyu, dili, aklı, bilgisi
Tavrı, bunların tümünün denk olması gerek

2489 Çok uzun yaşasın hakanın kendisi
Ulu hacibdir beyin gören gözü

2490 Töre, âdet ve örf ince işlerdir
Ulu hacib bunlar için yol ve kapıları açar

2491 Buna benzer bir bilgenin sözü
Duyan gönül versin, benimsesin onu

2492 Büyük iştir bu haciblik işi
Başkası yapamaz, eğer yeterli değilse kişi

2493 Haciblerin işi ya da beylerin işi
Büyük ya da küçük o kabul eder herkesi

2494 Hazinedar, yazıcı ya da işçilere
Elbiseci, ayakkabıcı, çalışanların tümüne

2495 Yabancı elçilerin geliş gidişine
Onlara armağan verilmesine

2496 Konukların yatacak yerlerine ve yemeğine
Bakar armağan verilecek ve verilmeyeceklerin çaresine

2497 Yol ağzındaysa kişi rehberlik eder
Töreye, usule dikkat eder

2498 Yoksul, dul ve yetimlerin isteklerini dinler
Onları eksiksiz beye arz eder

2499 Zulme uğrayıp hakkını arayanları
Kabul edip yol göstermeli ve ciddi olmalı

2500 Yine görürse içte ve dışta yararsızları
Uyarıp onlara engel olmalı

2501 Bunun gibi nice ölçülü işleri
Ulu hacib çözer, bu belli

2502 Bu işlere her türlü yardım ondan gelir
Eğer iş bozulur ya da kalırsa ondan kalır

2503 Ey hakan, hacibler önlem alıp
Şu birkaç yerde çok çalışmalı

2504 Birincisi beyin sözünü pek sıkı tutmalı
İkincisi hevese kapılmamalı

2505 Üçüncüsü gözetmeli kendini
Dilinden çıkarmamalı değme sözü

2506 Rüşvet almadan bütün işlerini yapmalı
Beyine uzak kişileri yakınlaştırmalı

2507 Ey hakan, iki şey bulunursa kişide
Ona uzatma elini, iş verme

2508 Biri dilinden yalan söz çıkarmasıdır
Biri eğriliktir, kendine sövdürmektir

2509 Bu iki tavır gerçekten kimde varsa
Ey hakan, onu kendine yaklaştırma

2510 Bak üç iş var ki bunlar hizmetli işi
Bunları gözetmeyen hizmetli yer kendi başını

2511 Biri duyduğu sözü tam, sıkı tutmak
Öbürü gördüğü densizliklere gözünü yummak

2512 Üçüncüsü kendisini tutup doğru durmak
Böylece yaşamını sevinç içinde geçirmek

2513 Ne der işit bilge, bilgin bey
Bu sözü uygulamak sana daha yeğ

2514 Başını kollamak istersen beylerin sözünü söyleme
Yine ile karşı suç işleyerek başını yeme

2515 Halk ile karşı suç işlerse başı gider
Dili sözle suç işlerse dişi kırılır

2516 Çok görmüşlüğüm var yetersiz kişileri
İle karşı suç işlediler, kesildi başları

2517 Sonra çok işittim bu dilin söylediği
Gönül sırrını açıp insanları yaraladı

2518 Yine bilge ve bilginler şöyle söylediler
Kendini tutamayan kendi başını yer dediler

2519 Hacibler fazlaca dikkat etmeli kendine
Görünürken hakanın gözüne, sunarken sözüne

2520 Zamanı değilse içeri girmemeli
Sorulmadan önce sözünü söylememeli

2521 Ne der işit akıllı dili
Akıllı dili açar mana yolunu

2522 Zamanı gelince göster meliklere yüzünü
Sorduklarında söyle sözlerine sözünü

2523 Her şeyin vakti, zamanı bellidir
Zamanı geldiyse bunu iki göz görür

2524 Bu türlü olması gerek bütün erdem ve bilgisinin
Ki ulu hacib ondan sonra işe başlasın

* * *

2525 Buydu ey hakan benim bildiklerim
Bunları sorduğun için söyledim

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

2526 Hakan dedi: Dinledim, anladım
Sana bir şey daha soracağım

2527 Bana açıkla şimdi kapıcıbaşları
Nasıl olmalı ki bu işi yapmalı

32
Ögdülmiş Hakana Kapıcıbaşının Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler

2528 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Huzurla uzun yıllar yaşasın

2529 Kapıcıbaşı hakana bağlı olmalı
Teni ve canıyla hizmet etmeli

2530 Kapıda ağartmalı karanlık geceyi
Kapıda batırmalı parlayan güneşi

2531 Hizmet ederken töre ve adap bilmeli
Bütün tavırları, davranışı ılımlı olmalı

2532 Tuzu ekmeği bol, kendi cömert olmalı
Gümüş, altın vererek asker toplamalı

2533 Gece olunca yatmadan önce
Nöbetçilerin yerini denetlemeli

2534 Yad yabancı varsa soruşturmalı
Uyanık olanları hizmete almalı

2535 Sarayın kapısının kapandığını görüp çıkınca
Bitmiş olur o günkü hizmeti de

2536 Yine ertesi sabaha kapıda başlamalı
Gece gündüz nöbetçileri yerinde tutmalı

2537 Kabul, tören zamanı önden girmeli
Takımını toplayarak onların başında durmalı

2538 Kendi görünüp çıkmalı, çok kalmamalı
Kapıda kendi yerine adam bırakmalı

2539 Hizmetliler takım olarak huzura çıkarken
Yararlı olanı, olmayanı görüp ayırmalı

2540 Kabul sona erince kapıcıbaşı
Varsa eratın sözcüsüyle yine huzura girmeli

2541 Eratın dileklerini hakana arz etmeli
Bunalmış kişilere yol göstermeli

2542 Hakandan onlar için altın gümüş almalı
Kimine unvan, kimine görev verilmesini sağlamalı

2543 Kim içtenlikle, severek hizmet veriyor
Kim hizmet etmeden boşta geziyor

2544 Yararlı hangisi, uygun olan kim
İleride işe yarayacak olan kim

2545 Söylemeli beyine bunların her birini
Açıp açıklayarak yükseltmeli eri

2546 Huzurdan çıkınca hakanın iyi kararlarını bildirmeli
Eratın gönlünü bunlarla ısıtmalı

2547 Kapıda oturulacak ve durulacak yerleri düzenlemeli
Öyle ki hiç kimse yersiz kalmamalı

2548 Görüp almalı gelen yad yabancı kişileri
İş arkadaşlarına da saygı göstermeli

2549 Aş tepsisi girdiğinde ona göz atmalı
Uygunsuz şeyler görürse onu engellemeli

2550 Şıra çıkarken onu gözetmeli
Ona yolda kimsenin elini değdirmemeli

2551 Kapıdan çıkarken yemek tepsisi
Beyin görkemine uygun olarak herkese pay etmeli

2552 Ne kadar yemek dağıtmak gerektiğini
İçte ve dışta kimseyi aç koymamak için bilmeli

2553 İki şey büyütür beylerin namını
İlinde tuğu, başköşesinde sofrası

2554 Şu iki şey de kapı süsüdür
Büyütür beyin adını ve açar kutun yolunu

2555 Ulu hacibin azatlı bir kişi olması
Diğeri işinin ehli olan bir kapıcıbaşı

2556 Bu iki kişiyle yücelir kapı
Hakanın ululukla birlikte yayılır adı

2557 Kapıcıbaşı şarapçı, döşekçi ve aşçıyı
Göz önünde tutmalı, bir de tuğcuyu

2558 Yine kuşçu, avcı, ok ve yaycıları
Her an kapıda hazır bulundurmalı

2559 Oradan kalkıp giderken evine
Koldaşlarını da götürüp yemek yedirmeli

2560 Yedirip içirip, karınlarını doyurmalı
Boş göndermemeli, neyi varsa armağan etmeli

2561 Kendine bir at, giysi, silah olsa yeter
Kalanını dağıtmalı, biraz kalsa yeter

2562 Hizmet için gelirse yad yabancı kişi
Onu alıp göstermeli arkadaşlarını ve yatacağı yeri

2563 Huzura çıkıp görünmeden önce görmeli onu
Yemeğine, boğazına, atına ve giysisine dikkat etmeli

2564 Yine sormalı erata hâllerini
Aç mı tok mu yiyecekleri var mı

2565 Bunalan var mı eli daralıp
Bunu gidermeli hakkını ödeyip

2566 Bir kimse kapıya bir süre gelmezse
Sormalı çağırıp ne olmuş diye

2567 Eğer hastaysa sormak gerek
Tembellik ediyorsa uyarmak gerek

2568 Bunların tümü beye bağlılığı gösterir
Onu sevindirmek için yapılması gerekenlerdir

2569 Ne der işit hizmet etmiş er
Hizmetiyle beyinden değer bulmuş er

2570 Hizmetlinin beyine bağlı olması gerek
Bağlılıkla hizmet etmesi gerek

2571 Candan hizmet eden sadık kulu
Sağlamlaştırır yarı günde beyliğin temelini

2572 Kendi yararını düşünmez, bağlı olup
Beyinin yararını ister, her gün iyi olup

2573 Yararlıysa yaban çiçeği ben onun kuluyum
Çiçek zararlıysa eğer onu kökünden biçerim

2574 Bak acımasız, hayırsız oğuldan
Daha yüksektir değeri candan bağlı hizmetlinin

2575 Yararsız, hayırsız kardeşinse bile onu bırak
Yararlı arkadaş edin ve yararını gör

2576 Kapıcıbaşı yumuşak dilli ve tatlı sözlü olmalı
Alçakgönüllü ve güler yüzlü davranmalı

2577 Asık yüz, acı söz, insanı soğutur
Yaşadıkça gitmez, gönlünde yatar

2578 Şimdi buna benzeyen şu beyti oku
Sözü manasıyla birlikte anlaşılır

2579 Sözüyle söverse insan, acıtırsa dili
Kemiğe sızıdır bu, yakar gönlü

2580 Vurulan kamçı yarası çabuk geçer
Dilin acısı dinmez, yıllarca sürer

2581 Eğer atlanırsa beyler ava ya da
Kuşa, cirit oyununa ya da il görmeye

2582 Çok iyi gözetmeli bu yerlerde beyini
Başına bir felaket ya da densizlik gelmesini önlemeli

2583 Eğer gelirse beylere yanlışlık, hata
Gelir at üzerinde, kuşta ya da avda

2584 Güvenilmez insanları uzaklaştırmalı ondan
Kuşku yaratan varsa sakınmalı ondan

2585 Güvenilir, doğru, içten bağlı kişileri
Yakın tutmalı beye, onun başını korumalı

2586 Kumandan düzenlerken muhafız alayını
İrilerini öne almalı, sona bırakmamalı

2587 Küçük rütbeliler büyüklerin arasına girmemeli
Uzak ve dışarıda olacakları yakın yürütmemeli

2588 Kapıda nasılsa sıra durumu
Seferde de aynı olmalı ey ulu

2589 Kapıcıbaşlarının bağlılığı
Böyle olmalı ey dünya beyi

2590 Böyle biri olmalı kapıcıbaşı
Beyin ekmeğini yiyip işini işleyen kişi

* * *

2591 Bunu ben söyledim, hakan dinledi
Seçkin birini isterse seçsin bilgiliyi

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

2592 Hakan dedi: Bunu anladım iyice
Bir sorum daha var, bunu da söyle

2593 Bilirsin kuşkusuz dünya beyleri
Gönderir ilden ile elçi

2594 Deyiver bana sözü bilgece
Elçi gönderirken ülkeden ülkeye

2595 Nasıl olması gerek ki elçinin
Beyler güvensin ve onu yollasın

33
Ögdülmiş Hakana Elçi Gönderilecek Kişinin Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler

2596 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Bu işi çok iyi düşünsün

2597 Elçinin herkesten üstün olması gerek
Bilgi ve akıl sahibi olması gerek, bir de sıkı yürek

2598 Tanrı kullarının en seçkinleri
Ve en iyileri onun elçileriydi

2599 Elçiyle düzenlenir her türlü iş
Elçiyle görülür görkemli iş

2600 Sözünü anlatabilmek için bilgili
Akıllı, tedbirli biri olmalı elçi

2601 Yine bilmeli sözün içini, dışını
Düzenler bundan ötürü işini

2602 Ne der işit dünya beyi er
Halkın başında olan, bilgili, yeğlenen er

2603 İnsanların çok seçkin ve akıllısını bul
Halk içinde onu büyük ve yetkili kıl

2604 Hangi işe önayak olduysa akıl
O iş başarıldı, çok sınadım bunu

2605 Hangi iş için bilge kullandıysa bilgisini
Ona ulaştı, tuttu, değdirdi elini

2606 Hangi işe akıl ve bilgiyle başlanırsa
O iş ilerler, eğer kişi yaparsa

2607 Elçi gözü gönlü tok ve candan bağlı
Tam güvenilir ve dürüst biri olmalı

2608 Candan bağlı hizmetli beyinin yararını ister
Beyinin yararını isteyen onu gerçekten sever

2609 Beyine yararlı olan ona bağlı biridir, bunu bil
Candan bağlı olanı bulursan onu bağrına bas

2610 Candan bağlı hizmetli insanın bağrı gibi
Bağrından daha yakın, yürek kanı gibi

2611 Gözü aç kişi kendine karşı güçsüz olur
Açgözlüler elçiliğe uygun değildir

2612 Gözü tok kişi yoksul da olsa zengin sayılır
Sabırlı kişi değme işte başarılı olur

2613 Açgözlü insanlar pintidir, pinti
Pinti insanların adı dilenci

2614 Ne der işit gözü tok kişi
Gözü tok kişidir zenginlerin başı

2615 Açgözlülük kimi yoksul kılmışsa
Zenginleştiremez onu bu dünya ne kadar doyursa

2616 Kim açgözlülüğe olursa kul
Ondan kurtulması ancak ölümle olur

2617 Çok güzel söylemiş bilgi verici
Açgözlüye öğüt, nasihat verici

2618 Tam zengin olayım dersen açıkça
Gönül zengini ol ey ünlü yiğit

2619 Nice kul olsa da gözü tok beydir
Açgözlünün beyliğinden bu kulluk yeğdir

2620 Eğer bir bey açgözlüyse yoksuldur yoksul
Gönlü zengin bir beydir yoksul kul

2621 Elçi nazik olmalı, sakin ve edepli
Nezaketle birlikte türlü bilgi bilmeli

2622 Edepli olmayan insan kaba ve küstahtır
Edepli insan dürüst davranır

2623 Sakin olan insana ılımlı denir
Nazik olan insan kendini herkese sevdirir

2624 İnsanda zekâyla birlikte bilgi de bulunursa
Her işte başarılı olur bu bilgisiyle

2625 Bu beyti oku, ne der işit
Her işe bilgiyle başlamayı kendine iş et

2626 İşi bilgiyle bil, akılla anla
Günün kutlu olsun, mutlulukla yaşa

2627 Zekâyla insan dileğine erer
Bilgi edin, akılla kavra, işini öyle yap

2628 Elçi zeki olmalı ve bilmeli türlü yazıları
Yazı bilen insan zeki olur bundan ötürü

2629 Yazmalı, okumalı, iyi dinlemeli sözü
Bundan ötürü bilge kılmalı kendini

2630 Her türlü erdemi tam öğrenmiş olmalı
Bu erdemlerle yüzünü ağartmalı

2631 Hem çok kitap okumalı hem söz bilmeli
Hem şiir okumalı hem kendisi yazmalı

2632 Tıptan anlamalı, düş yorabilmeli
Ve onun yorduğu düş çıkmalı

2633 Hesap ve geometri bilmeli
Kök almalı ve alan ölçmeli

2634 Tavla ve satrancı iyi oynamalı
Rakiplerini iyice sıkıştırmalı

2635 İyi cirit oymalı ve ok atmalı
Yine kuşçuluk ve avcılıkta üstün olmalı

2636 Bütün dilleri konuşmalı
Yazarken bütün yazıları yazmalı

2637 Böyle bütün erdemleri bilen biri olmalı
Böyle biri elçilik işinde olur başarılı

2638 Elçi zeki, bilge ve uyanık olursa
Beyine yararlı olur ve her yerde tutunur

2639 Elçi kötü, kof ve boş bir insansa
Kuşkusuz beyin saygınlığını tüketir

2640 Elçi gönderilecek kişi çok iyi biri olmalı
Her türlü işini yüreğine tutmalı

2641 Ne türlü erdemlerle karşısına çıksalar
Onları yenmeli ve kendisini saydırmalı

2642 Her türlü insanın sözünü dinlemeli
Anlayıp bilse de dinlediğini gizlemeli

2643 Elçi bilirse bütün erdemleri
Büyür beyin adı, ilde olur ulu

2644 Ne der işit bunları bilen Kök-ayuk[31]
Bu sözü anlamayan insanın aklı yok

2645 Kimde erdem varsa onun adı yayılır
Eğer erdemi yoksa adsız yaşlanır

2646 Kişi erdemiyle insanları geçer
Kimin erdemi çoksa o yükselip uçar

2647 Kim erdemle uzatırsa elini
Ulu dağların başını eğer, yere indirir

2648 Elçinin sözü anlaması gerekir, olmalı hazırcevap
Sorulan soruya verebilmek için doğru cevap

2649 İçki içmemeli, kendini tutmayı bilmeli
Kendini tutmayı bilen bulur kut kudretini

2650 Bilgili içki içerse bilgisiz olur
Bilgisiz esrirse geriye ne kalır

2651 İçkidir bu bilginin, aklın düşmanı
Gerçekte kavga ve dövüştür içkinin adı

2652 Nice bilgili, akıllı olsa da kişi
Başını içkiye sokunca bozar kendi işini

31 Kök-ayuk: Yüce başdanışman

2653 Nice edepli, nazik, alçakgönüllü olsa da
Bütün insanlar kabalaşır içki içince

2654 Ne yazık, insan edebini, akıl ve bilgisini
Bu pis içkiye verir ey alçakgönüllü

2655 İçki içme, içki içenin gider kutu
İçki içenin deli ve budala olur adı

2656 Mideye giren içki sözü dışarı çıkarır
Bu çıkan söz yine sahibini yakar

2657 Ne der işit şu beyit söyleyici
Okursan anlaşılır hem dışı hem içi

2658 Eğer içersen sarhoş eden şarabı
Gönül sırrını açar, çıkarır dışarı

2659 Bilgili içki içerse bilgisiz olur
Bilgisiz içki içerse küçük çocuğa döner

2660 Elçi açık dilli ve gönül sahibi
Sözde usta ve çok akıllı olmalı

2661 İyi kabul görür hoşsohbet kişi
Sözde usta olursa başarır her işi

2662 Belleği güçlü olup söz unutmamalı
Ne söz işitirse onu içinde tutmalı

2663 Yüzü ve görünümü güzel olmalı
Boylu boslu ve düzgün olmalı saçı sakalı

2664 Kendisi mert, himmeti büyük olmalı
Bu ikisiyle ölçülür kişinin değeri

2665 Sözü şeker gibi tatlı olmalı
Büyük küçük herkesi yumuşatmalı

2666 Elçinin işi bak hep sözle yapılır
Sözü iyi olursa dileğine ulaşır

2667 Böyle birini bulursa kutlu hakan
Onu elçi olarak atamalıdır

Onu atayabilir elçi olarak, uzaktan
Yad yabancı ya da yakın adamlarından

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Hakan dedi: Dinledim anladım bunu
Başka bir sorum var, deyiver onu

Sen söyle bana sorunun yanıtını
Ben de ödeyeyim sana söz hakkını

Ey akıllı, kâtip nasıl olmalıdır ki
Ona güvenerek bey yazdırsın yazı

34
Ögdülmiş Hakana Kâtibin Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler

Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Bu konuyu da iyi düşünmelidir

Devam etti Ögdülmiş, ey bey dedi
Yorumlayayım bu sözü gönlümdeki gibi

Beyler ne kadar bilgili olsa da
Yazıcı gerekir beyin sözünü yazmaya

Yazıcıya söylemek gerekecektir iç sözünü
Çok ya da az, bunları gizlemeli

Bu iç sözleri çok sıkı tutması gerek
Dürüst ve dini bütün olması gerek

Eğer tutmazsa bu yazıcı sözü
Beyin sırrı açılır, o yakar özünü

Beyler sözünü ne kadar gizlese de
Söylemesi gerek şu iki kişiye

Birisi yazıcı, birisi vezir
Bu ikisine sözü açmak gerekir

Bu iki kişiye sözü açmak gerekir
Sözü açınca da nazlarını çekmek gerekir

2681 Bu iki kişide olur tüm sırlar
Sırrı tutmazlarsa işi bozarlar

2682 Çok iyi söylemiş Ötüken beyi
Diliyle ulaştırmış sana sözün yeğini

2683 Ey beylerin inandığı insan, sözü iyi gizle
Sözü gizlemezsen başın hemen gider

2684 Bu ağız tam bir in misali
Ağızdan çıkan sözler seher yeli gibi

2685 Yayılır dünyaya, toplanamaz
İşitir bütün halk, örtülemez

2686 Ağızdan bazen ateş, bazen su çıkar
Birisi yapar, birisi yıkar

2687 Yanan ateş gibidir, gereksiz sözü
Ağzından çıkarma, yakarsın özünü

2688 Akarsu gibidir dilin söylediği iyi söz
Nereye akarsa orada çiçek açar

2689 Ey er adını almış bilgili bilge
Gönül sırrını çok iyi gizle

2690 Ne der işit, şu beyti oku
Gönül sırrını gizle ey gönlümün tokluğu

2691 Gönül sırrını sıkı tut, dilinden çıkarma
Eğer çıkarırsan pişmanlığı sürer yıllarca

2692 Kızıl dil kara başın amansız düşmanı
Bu düşmanı sıkı tut, erinçle yaşa

2693 Yazıcı bilgili ve akıllı
Yazısı düzgün ve konuşması iyi olmalı

2694 Mektupta yazı güzel olursa gönül açılır
İnsan onu görünce gönlü avunur

2695 Güzel yazı belagatle birleşirse
Kusursuz olur yazı ve ifade

2696 Ne der işit Ila yazıcısı
Çok iyi bir yöntemdir sözün yazılması

2697 Her türlü iyi söz kitaplarda bulunur
Yazıldığı için unutulmaz, kalır

2698 Yazmasalardı kitapları yazanlar
Bu hikmet ve bilgiler nasıl bilinirdi

2699 Yazıp bırakmasalardı bilge ve bilginler
Bizden öncekilerden kim söz edebilirdi

2700 İnsanlar arasında yazı olmasaydı
Dilin söylediğine kim inanırdı

2701 Kişi ilden ile söz gönderebilir
Yazı olmazsa sözünü nasıl anlatabilir

2702 Çok gerekli bir şeydir yazı
Beyler yazıyla düzenler il işini

2703 Beylerin işine yarayan kişiler
Şu üç türlü insandır ey ilcibaşı

2704 Birisi bilgili, akıllı ve bilge
Bir diğeri sözünü açtığın yazıcı

2705 Üçüncüsü mert yiğittir, cesur yürekli
Düşmana, kurda böyle yiğitler gerekli

2706 Akıllı, bilgili ve anlayışlı bilgelere
Danışmak yararlıdır, ona ne şüphe

2707 Bütün il işini düzenleyen yazı
Yazıyla tutar zeki insan hesabı

2708 Yiğit ise kılıç alır eline ve onu kullanır
Düşmanın boynunu vurur, ayak altına alır

2709 Nerede bir araya gelirse bu üç türlü er
Dileğini bulur insan, bin arzuya erer

2710 Bunların dışında kalan bir sürü insan
Bu üçüne uyarak yürüyen deve yavrularıdır

2711 Kılıçla tutulur il eğer tutulursa
Kalemle yönetilir il eğer yönetilirse

2712 İnsan bilgisi ve aklıyla ili düzenler
Bu üç şeyle insan dünyayı süzer

2713 Bey ilde töreyi bilgiyle ele alır
Akılla bütün işlerini görür

2714 Kılıç il alır, zafer kazanır
Kalem ili düzenler, hazine kurar

2715 Kılıçtan kan damlarsa bey il alır
Kalemden kara damlarsa altın gelir

2716 Bu ikisidir dünyanın verip vereceği bize
Hem geçmişte hem de gelecekte

2717 Ey bey, bu iki şey büyük erdemdir
Bilge ilci beyler bu yolu tutmalıdır

2718 Buna benzer geldi şimdi şu söz
İşit bunu sen ey iyi öz

2719 Çok iyi bir erdemdir insanın bilgili olması
Daha önemli bir erdem kılıç kullanması

2720 Kılıçla alınır güzel ve iyi iller
Kalemle düzenlenir, herkes arzusuna erer

2721 Yazıcı gözü tok olmalı
İçten bağlı ve gönlü bol olmalı

2722 Gözü tok insan mala sulanmaz
Böyle bir insan mal ile aldatılamaz

2723 Kişi açgözlüyse olur nefsinin esiri
Bağışla sen onu ey dolunay yüzlü

2724 Kuldur açgözlü nice bey olsa da
Aşağılık olarak kalır daima

2725 Yazıcı açgözlüyse bilgisini kötüye kullanır
Açgözlülükle yazar ve yazıyı kötüye kullanır

2726 Altın gümüş görünce ona aldanır
Sahibinin başını yer ya da başını kaybeder

2727 Bağlı bir hizmetli eşikte yatar
Her arandığında kapıda bulunur

2728 İçten bağlı hizmetli beyinin yararını ister
Tenini, canını, malını beyine feda eder

2729 Yazıcı içki içmemeli ve temiz tavırlı olmalı
Yararsız davranışları kendinden uzaklaştırmalı

2730 Yazıcı içki içerse bilgiden uzaklaşır
Bilgiden uzaklaşan yazıda şaşırır

2731 Yazıcı gece gündüz kapıda durmalı
Gerekli olduğu zaman hazır bulunmalı

2732 İnsanlar arasından seç şu iki kişiyi
Ondan sonra ver şu iki işi

2733 Birisi yazıcı, yazısı belli
Birisi elçi, dili ölçülü

2734 Yakınlar, akrabalar ya da yad yabancı arasında
Kırgınlık ve öfke olursa bunlardan gelir

2735 Bu iki kişiden iş bozulursa bozulur
Bu iki kişi işleri düzenler

2736 Birisi yazıda yanlış yazarsa sözü
Birisi diliyle düzeltmeli onu

2737 Ey hakan, yazıcı böyle olmalıdır
Böylesine güvenilip inanılır

2738 Böyle bir insana güvenilebilir
İnsanlık ararsan onda bulunur

* * *

2739 Bunlardı ey hakan benim bildiklerim
Arz ettim hakana, tükendi işim

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Hakan dedi: Bunu da anladım
Bir sorum daha var bugün, onu da söyle

Hazinedar nasıl olmalı açıkla
Beyler güvenip de versin malını ona

Hazinedeki altın gümüşü korusun
Ve ona verilen başka işleri de yapabilsin

35
Ögdülmiş Hakana Hazinedarın Nasıl Biri Olması Gerektiğini Söyler

Yanıt verdi Ögdülmiş, kutlu hakan
Sevilir şey altın gümüş, ilacı canın

Hazinedar çok dürüst, güvenilir, doğru biri olmalı
Hakanın gönlüne kuşku girmemeli ve onu tutmalı

Ne der işit şu satıcılar başı
Dünyayı gezinip mal edinmiş kişi

Sevilir şeydir bu can, candan
Sonra gümüş ve altındır sevilen

Herkesin gönlünü yapar bu gümüş
Eğilmez kişiyi eğer bu gümüş

Gümüşü görüp de ona gönül bağlamayan insana
Yeridir tam bir melek dense

Pek yürekli insan altını görünce yumuşar
İri sözlü insanın sözü yumuşar

Varlığının günden güne artması için
Gözü tok olmalı, tavrı güven vermeli hazinedarın

Çok mal görüp doymuş olmalı gözü
Yine korkmalı Tanrı'dan özü

Helal ve haramı iyi ayırt etmeli
Yararlıyı, yararsızı bilip seçmeli

2753 Gözü tok kişiler malını ellemez
Doğru dürüst kişiler kendini lekelemez

2754 Küçüklüğünde altın gümüş görmüş olan
Kendi mal hırsına pek kaptırmaz

2755 Eğer kendisinde Tanrı korkusu varsa
Bu insan doğruluk yolunu tutar kuşkusuz

2756 Doğruluk bir sermayedir, bütün iyilikler onun kârı
Bu kârla bulur insan sonsuz tadı

2757 Dürüstse insan günü iyi olur
Günü iyi olanın kutu sonsuz olur

2758 Ne der işit içten insanın sözünü
Bu sözü işine tut ey dünyanın temeli

2759 Gönlünü, dilini doğru tut, tavrını bütün
Sana gelir devlet, bu dünya bütün

2760 Doğru ol, kutlu olsun günün
Selametle yaşa, sevinçle, kutla

2761 Hazinedar içten bağlı, hem uyanık hem zeki olmalı
Zekâyla yapar insan bin türlü işi

2762 Onun hem edepli hem tedbirli olması gerek
Edepsiz insandan uzak dur, vazgeç

2763 Edeptir engelleyen yararsız işleri
Edeptir düzelten tavrı kötü kişileri

2764 İçki içmemeli ve kendini tutmalı
Kendini tutan insan bulur mutluluğu

2765 İçkili insan cömert davranır
Malını şuna buna dağıtır

2766 Hazinedarın eli sıkı olması bu iş için daha iyidir
Bu eli sıkılıkla malı gözetmelidir

2767 İçten bağlı hizmetli sadık olur
Bu sadık hizmetli beyini zengin eder

2768 İçten kişidir insanların seçkini
İçten insanı sıkı tut ey insanların önderi

2769 Hazinedar uyanık olursa iş kalmaz
Sayılı tutar malını, kendini yakmaz

2770 Akıllı insan hiçbir şeyi unutmaz
Hesaplı ve düşünerek iş görür, yanılmaz

2771 Unutkan olur bak akılsız kişi
Akılsız hazinedar bozar kendi işini

2772 Hazinedar uyanık olmalı türlü hesaplar için
Uyanık olmayınca karışır hesap işleri

2773 O iyi bir sayman ve hesap kaydını bilir
Biri olmalı, hesap kaydedilmezse kalır

2774 Yazıp gözetmeli giriş ve çıkışları
Yazıp gözeterek yapmalı türlü işleri

2775 Yıl, ay ve gün yazılırsa günü belli olur
Sayılar açıkça belli olur

2776 Hesap gizli olmalı, tam yazılmalı
Yazılıp bırakılırsa işler aksamaz

2777 Ne der işit içten bağlı kişi
Hesapla sıkı tutmalı işçi işi

2778 Yazısız işi pek tutamaz akıl
Aklına güvenme, yaz ey oğul

2779 Yazılırsa kalır söz, savsaklanırsa gider
Savsak hizmetli hesap verirken ağlar

2780 Hazinedar değme kayıt yöntemlerini bilmeli
Böylece işini güvenle düzenlemeli

2781 Hesabı savsaklarsa eğer işçiler
Hesap verirken ağlar, başını yere çalar

2782 Hazinedar el hesabını iyice bilmeli
Aklını, gönlünü hesaba alıştırmalı

2783 El hesabından geçtikten sonra
Hendese ile hesabı tutmalı

2784 Dikkat edersen ince hesaptır hendese
Bununla yer gök vurulur hesaba

2785 Ne der işit bilge bilgili
Bilgili sözünü aş gibi yemeli

2786 Çok derindir hendese hesabı
Bak bilgelerin bile döndürür başını

2787 Tahıl tanesi gibi yarar yedi kat göğü
Ayırır saçma gibi yeri, ova ve tepeleri

2788 Bilgili, akıllı ve düzgün tavırlı olmalı
Akıllı kişilerin düzgün olur işi

2789 Bilgili kişiler tam doğru insanlardır
Doğru nerede olsa parlar güneşi

2790 Akıl olmazsa insan kendini tutamaz
Bilgi olmazsa işini yapamaz

2791 Sarayın içindedir hazinedarın işi
Kendini iyi gözetmeli böyle bir kişi

2792 Gönlü, dili doğru olmalı, davranışı düzgün
Ki ona ateşin alevi ve dumanı değmesin

2793 Gözünü iyi gözetmeli, dilini sıkı tutmalı
Aklıyla arzu ve hevesine gem vurmalı

2794 Gözün gördüğünü gönül arzular
Gönül arzularsa ona kim karşı koyar

2795 Gönül beydir yedi endam üzerine
Halk onu izler beyi yol gösterince

2796 Çok iyi söylemiş bilgili şu sözü
Ey yiğit, gözet gönlünü, gözünü

2797 Beden, öz, yedi endam gönüle uyar
Gönülle insan ağır yük yüklenir

2798 Gönülsüz kişi yalnızca bir şekildir
Gönülsüz kişi bilge adını yitirir

2799 Eli sıkı olmalı, olmasın cömert
Saçılmasın bu yüzden hazine, servet

2800 Cömertlik çok iyi şeydir, onu bırakmamalı
Ama başkasının malıyla cömertlik yapılmamalı

2801 Ticareti bilmesi gerek, her türlü satışı
Satışı bilmezse yapamaz kârı

2802 Bütün malları davarı bilmesi gerek
Ucuzunu, pahalısını anlaması gerek

2803 Ederini bilmeli, aldanmamalı
Alışverişten zararlı çıkmamalı

2804 Alışverişte olgun davranmalı
Büyüğe küçüğe tatlı dil kullanmalı

2805 Ödünç aldığı şeyleri hemen öderse
Ona istediğini verirler nerede olsa

2806 Satışta ılımlı ve doğru davranırsa
Gerektiği gün mal eksik olmaz ona

2807 Eğer erata bağışta bulunursa beyler
Yüzünü ekşitmeden yerine getirmelidir bunu

2808 Engel olursa işçi ve eratın bağışına
Eratın gönlü kırılırsa bu beye lekedir

2809 Ne der işit cömertlerin başı
Gönlüne al bunu ey cimri kişi

2810 Sevileni sevimsiz kılayım diyen
Vaat ettiği şeyi tutup vermesin

2811 Verilmeyecek şey vaat edilmemeli
Dille söylendiyse ona engel olmamalı

2812 Sözünde durmayan beylerden umut kesilir
Umut kesilirse mal da kaybolur

2813 Hazinedar çok uyanık olmalı, gereksiz savsaklamak
Savsaklayıcı işçi olur işten uzak

2814 Bu beylere hizmet edenlerin tümü
İhtiyaçtan gelip tuttu hizmet kapısını

2815 Bunalırsa hizmetli daralıp eli
Beyi işitince yollamalı bağış fermanını

2816 Geciktirirse hazinedar, bu bağışı vermezse
Bunalmış hizmetli ona yüz çevirir

2817 Gerektiğinde bulursa kişi ihtiyacını
Bu çöp bile olsa fil gibi görünür

2818 Ne der işit bu ak saçlı sana
Ey kahraman, bunalmış olanlara yara

2819 İnsan istediğinde bulursa istediği şeyi
Bunun yanıtı olmaz canından başkası

2820 Gerekli olduğu zaman bir çöp fil gibi olur
Her şey bunu yansıtır, buna benzer

2821 Bu türlü kişiyi bulunca hakan
Akıllı, bilgili, alçakgönüllü

2822 Ona vermeli hazinedarlığı
İnanıp gözeterek onun hakkını

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

2823 Hakan anladım dedi, aydınlattın beni
Başka bir sorum var, deyiver onu da

2824 Sofrayı yönetir bu aşçıbaşı
Nasıl olmalı söyle, aş işçisi ki

2825 Kuşkusuz yesin bey onun elinden aşı
Ona güvensin ve korusun başını

2826 Çok ters olur bu yeme içme işi
Kuşkulu kişiden yenirse ey bilge

2827 Bunu da deyiver şimdi bana
Bileyim, anlayayım ey yiğit kahraman

36
Ögdülmiş Hakana Aşçıbaşının Nasıl Olması Gerektiğini Söyler

2828 Yanıt verdi Ögdülmiş, ey hakan dedi
Bu işe kusursuz biri gerekli

2829 İnsanlar arasında doğru dürüst bir kişi
Bulmalı ve ona vermeli aş, su işini

2830 Bu iş için çok dürüst bir insan aramalı
O işine candan bağlı, edepli biri olmalı

2831 Candan bağlı ve dürüst kişi
Beyine feda eder kendi canını, başını

2832 Boğazdan gelir beye tüm tehlikeler
Aşçı işini yaparken onu kim idare eder

2833 Her yerde beyler gözetmeli kendini
Yeme içme işinde iyice açmalı gözünü

2834 Halkın başındaki kişinin bin düşmanı olur
Düşmanı da ona tuzak hazırlar

2835 Dürüst ve olgun olmazsa bu kişi
Tehlikeli olur aşta beylerin işi

2836 Bu iş için yaşı geçkin, eski bir hizmetli gerek
Ki acılı, tatlılı aşı versin beyini esirgeyerek

2837 Hizmetli yaşlıysa, çoksa emeği
Ona güvenen beyi açar bağış elini

2838 Ne der işit insanların iyisi
Bu işler için aklı yeterli

2839 Hangi iş insan emeğiyle yapılırsa
Sevilir o iş tüm insanlarca

2840 Hangi şeye verirse yaşamını kişi
Sevilir o şey sevgili can gibi

2841 Yaşama yazık değil emeğe yazık
Emek verilmeyen yaşama yazık

2842 Yaşam biter, insan söylemez yaşamına acıdığını
Boşa giden emeğin yıllarca sürer acısı

2843 Gözü tok, gönlü çok zengin olmalı
Temiz olmalı, yüzü ay gibi parlamalı

2844 Günahtan sakınmalı, dini, şeriatı bilmeli
Böyle insandan doğruluk gelir

2845 Temizdir beylerin kendisi ve unsurları
Nasıl iştahla yerler temiz olmayan yemeği

2846 Temiz olursa aşçı temiz aş verir
Temiz olunca aş seve seve yenir

2847 Açgözlü kişi yemeğe aç bakar
Elini değdirdiği yemeğin tadını bozar

2848 Açgözlü kişinin tavrı çiğ olur
Çiğ tavır insana yakışmayan bir hastalıktır

2849 Nice güvenilir, doğru dürüst biri olsa da
Ondan da güvenilir kendinsin, bil bunu da

2850 Bütün doğru ve olgun insanlara güvenmeli
Yine de sakınıp kendi başını gözetmeli

2851 Bir söz var şimdi buna benzeyen
Unutma bu sözü ey iyi insan

2852 Herkese güven ama gözet kendini
Sana en bağlı olan kendi gözündür

2853 Her şeyden daha aziz olan kendi canındır
Aziz canını koru, uzatma sözü

2854 Aşçıbaşı yüzü, görünümü güzel, tavrı ılımlı
Saçı sakalı düzgün, boylu, dili ve gönlü bir olmalı

2855 Böyle güzel biri göze temiz görünür
Temiz olmazsa yemek boğazda kalır

2856 Temizliği sever ezeli Tanrı
Temizlikte bulur insan iyi adını

2857 Temizliği bütün insanlar ister
İnsan temiz suyu, yemeği arzular

2858 Uzak tut aştan temiz olmayan kişiyi
Temiz olmayanın temiz değildir işi

2859 Aşçıbaşı dürüst ve çok güvenilir olmalı
Eğer olmazsa düzeltemez gidişini

2860 Eğer eğri olursa bu aş başçısı
Tümden eğri olur onun işçisi

2861 Mutfakta çoğalırsa bu aş hırsızları
Nasıl güzel gelir beyin sofrası

2862 Doğruluk gerek insanda, iyi tavır
İnsan bunlarla aradığı sevinci bulur

2863 Ne der işit doğru tavırlı er
Doğru tavırlı dünyanın bütün nimetlerini yer

2864 Doğru nerede bulunsa kutlu olur günü
Kararmaz günü insan yürürse doğru

2865 Hıyanet nereye ayağını atsa
Kaçar ondan yararlı ne varsa

2866 Hıyanet eden kişi nereye uzatsa elini
Deniz bile olsa kurutur yeri

2867 Aşçıbaşı içten olmalı ve beyini çok sevmeli
Edepli ve kendini tutan biri olmalı

2868 Hem akıllı hem de bilgili olmalı
Yemek zamanı elini çabuk tutmalı

2869 Kendisi töreye göre hizmet vermeli
Girip çıkarken gözünü yerde tutmalı

2870 Aklıyla iş görerek gözetmeli kendini
Bilgiyle iş görerek tutmalı gözünü

2871 İyi ad dileyerek vefa kılmalı beye
Sonsuza kalır adı bu iyi ad ile

2872 Akıllı kişiler iyi ad isterler
Bilgili kişiler güvenilir olurlar

2873 Akıllı kişiden insanlık gelir
Bilgili kişi insanların insanıdır

2874 Ne der işit akıllı kişi
Akıllı kişi insanların başı

2875 İnsanların seçkini akıllı, vefalı kişidir
İnsanlar için her zaman kendini feda eder

2876 Temiz olmayan cefalı kimse
Söz verse bile sözünden döner

* * *

2877 Bunu söyledim ey hakan şimdi
Bu türlü olmalı aşçıbaşı

2878 Böyle biri girip başlarsa işe
Onun elinden bey kuşkulanmadan yer aşı

* * *

2879 Bunlardı ey hakan bildiklerim
Aklıma gelenleri söyleyiverdim

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

2880 Hakan dedi: Anladım bunu da
Bir sorum daha var, söyle onu da

2881 Bana anlat şimdi içkicibaşı
Nasıl biri olmalı, nasıl yapmalı içki işini ki

2882 İnansın ona bey doğru bilerek
Onun elinden alıp içsin içkiyi güvenerek

37
Ögdülmiş Hakana İçkicibaşının Nasıl Olması Gerektiğini Söyler

2883 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Bu konuda çok özenli olmalıdır

2884 Öz kardeşlerinden ya da yıllarca denenmiş
Nefsine hâkim ve doğru yolda giden biri

2885 Dosdoğru, gözü tok, içten bağlı
Tavrı atılan ok gibi doğru olmalı

2886 Böyle biri olmalı içki hazırlayan
Bu işe yarayan, gücü yeten insan

2887 Her türlü ot içkicibaşında bulunur
Güvariş,[32] macun ya da müshil hazırlar

2888 Bol ve türlü otlar onun elinde olur
Yenen, yalanan ilaç ya da içki onda bulunur

2889 Kuru, yaş yemişler ya da içki ve şarap
Onun elinden geçip boğaza girer

2890 Boğazdan gelir beye bütün zararlar
Boğazın tadını aşçı ve içkici elinde tutar

2891 Güvenilir olmazsa aşçı ve içkici
Çok sarp olur beyin yiyip içmesi

2892 Ne der işit yetkin bilgili
Boğazı sıkı gözetmeli, yemeği yavaş yemeli

2893 Boğazı gözetmenin başadır yararı
Yemeği az yemektedir ağzın tadı

2894 Çok gördüm başına kıyan insanı
Boğazını gözetmediğinden boşa geçirdi yaşamını

2895 Boğazdan girer insana hastalığı
Boğazdan gelir yine onun çaresi, ilacı

2896 İçkicibaşı akıllı ve çok bilgili olmalıdır
Akıllı insandan insanlık gelir

2897 Kötüye katılmaz akıllı kişi
Tam doğru olur bilgilinin işi

2898 Ok doğru gitmezdi doğru olmasa
İnsan esir olurdu doğru durmasa

---

32 Güvariş: Sindirime yardımcı olan şeyler

2899 Sen doğru ol, doğrulukla çalış ey kahraman beyim
Doğruluktan başka yoktur yeğleyeceğin

2900 İçkicibaşı çok titiz biri olmalı
Gönlünü, aklını ve yüreğini doğru tutmalı

2901 Bütün işlerini doğrulukla yapmalı
Uygunsuzları kendine yaklaştırmamalı

2902 Kendi eliyle içkiyi karıştırmalı
Mühür vurup kendisi korumalı

2903 Yemeğe içkiye katacağı otları
Kendi eliyle katıp temiz tutmalı

2904 Kuru, yaş yemiş, gül şurubu ya da gül balını
Kendi yapmalı ve hepsini kendi saklamalı

2905 İçtenlikle gözetip acıyı tatlıyı
Beyinin hakkını ödemeli

2906 Böylece beyin hizmetine emeği geçer
Bu emek kulun yararını sağlar

2907 Her neye geçerse kişinin emeği
İşte o olur canının kökü

2908 Buna benzer bir söz söylemiş iyi huylu
Bu insanların sözü dikkat edersen tümüyle bilgi

2909 Hangi şeye girerse insan emeği
O şey sevilir sevgili canın kökü gibi

2910 Bir insan emek verirse yaşam boyu
Onu sevmeli ve yükünü yüklenmeli

2911 Böyle biri olursa içkicibaşı
Ona vermeli içki işini

2912 Bu iş için böyle iyi huylu biri gerek
Hizmetinin güzelliği ile parlar yürek

2913 Onun da yamakları, yardımcıları
Sakalsız ve güzel yüzlü olmalı

2914 Yalın yüzlü oğlan, dolunay gibi yüzü
Boyu dal gibi, kara saçlı, tasvir gibi kendi

2915 Beli ince, yine omuzları geniş
Teni beyaz, yanakları kızıl olmalı

2916 Yeşil, mavi, sarı, al, pembe giyinip
Yemek götürmeleri yaraşır yürüyüp

2917 İçkici sakalsız, temiz olmalı
İçki kıl, tüy ve çöpten korunmalı

2918 İçkide tüy olması yakışık almaz
Tüy yemeğe, suya düşerse tadı kalmaz

2919 Bunun için demiş bilgi verenler
Sakalsız olmalı içki sunanlar

2920 İçki sunan temiz ve güzel yüzlü ise
Onun elinden içilen siner insanın içine

2921 Güzel yüzlü, hoş tavırlı kişi neyi sunsa yaraşır
Bak bu göz ondan canın payını alır

2922 Ne der işit şu beyti söyleyen
İşit bunu sen ey bilen insan

2923 Yüzü, gözü güzel ve hoş tavırlı olmalıdır
O ne sunarsa sunsun zevkle içilir

2924 Karnı acıkmış insana onun yüzü aştır
Susamış insan için o kanılmaz bir içkidir

2925 İşte böyle olmalı içkicibaşı
İçkiyi sunanlar bu türlü olmalı

2926 Ondan sonra beyler ona güvenir
Kendine yakın tutar ve inanır

* * *

2927 Ey hakan, şu birkaç işe
İçten bağlı, gözü tok, edepli ve seçkin insan ara

2928 Birisi elçidir, yazıcı biri
Diğeri içkici, aşçı biri

2929 Her birini iyi seç bunların
Uygunsuzları seçip pişman olma yarın

2930 Elçi ve yazıcı eğer olgun değilse
Ey zeki insan, onların zararı dokunur ile

2931 İçkici ya da aşçı çiğ olursa
Onların zararı dokunur hayatın temeli olan cana

2932 İyi seç ey hakan bu birkaç kişiyi
Ondan sonra onlara bırak işlerini

* * *

2933 Ögdülmiş yine, kutlu hakan dedi
Beylerin işi gibi büyük olur adları

2934 Büyük işin derdi baş ağrıtır
Baş ağrısı giderilmezse beyliği ortadan kaldırır

2935 Ne der işit has danışman
Danışmada beyin önüne inci döken

2936 Ey bey, erinç arama, zahmeti gider
Erinçle emek bir arada yatar

2937 Bey emek verip ili düzenlerse halk zenginleşir
Halk zenginleşirse beyin her istediği olur

2938 Sevinme çok fazla erinçli kişi
Erince kavuşanın emektir sonu

2939 Bu aşçı, içkici sana ne kadar
Güven verseler de ey cesur yiğit

2940 Onlardan daha güvenilir kendinsin yine
Başkası olamaz, sen uzatma sözü

2941 Ne der işit danışman buyruğu
Unutma bunu sen, hem yaz hem oku

2942 Sevgili can için daha emin
Kendimden başka birini bulamadım

2943 Gayret et, gözet, sıkı tut onu
Eğer giderse arama ilacını

* * *

Ey hakan söyledim sorulanları
Neler gerektiğini, çaresini

Böyle insanlarla beyler yükselir
Düşmanın boynunu ezer, adını duyurur

Bunları söyledim sana açıklayarak
Bir sözüm daha var paylaşılacak

* * *

Hakan dinlerse onu da söyleyeyim
Yok derse bu sözümü gizleyeyim

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Yanıt verdi hakan, dedi: Ey bilge
Bana söyleyeceğin neyse söyle

Senden dinlemek gerek bütün sözleri
Sen akıl ırmağısın, bilgi denizi

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Yanıt verdi Ögdülmiş, hakan dedi
Hakandan gelir ülkeye her türlü bilgi

Hakana anlattım hizmet yolunu
Nasıl hizmet etmeli beyine kulu

Yine bilmeli ki beyler hizmet eden kula
Bağışta bulunmalı ki kul çalışsın yıllarca

Nice bey hakkı varsa kullar üzerinde
Yine kul hakkı da yok mu beyler üzerinde

Eğer beye hakkını verirse kullar çalışıp
Bey de kul hakkını vermeli bu hizmeti görüp

Hizmetli dünyalığı için hizmet eder
Eğer dünyalığını alamazsa haksızlığa uğrar

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Hakan dedi: Gel, seçe ayıra
Nedir bu hizmetli hakkı, bana açıkla

38
Ögdülmiş Hakana Hizmetlilerin Beyler Üzerindeki Haklarının Neler Olduğunu Söyler

2957 Ögdülmiş dedi: Beyler üzerinde
Hizmetlinin hakkı vardır hizmetten önce

2958 İlk önce yedirip içirmek gerek
Hizmet için gerekeni vermek gerek

2959 Hizmet etmek, emek vermek zor iştir
Beyler bunu bilirse hizmetli daha çok çalışır

2960 Bedenini, canını feda eder hizmet veren
Beyini sevindirmek ister kul olan

2961 Sıcakta soğukta, aç tok, yaya ve yalın
Kılıç, balta, ok yerler, bunu bil ey hakan

2962 Arkaya, öne, sağa ve sola giderler
Beyin erinci için emek verirler

2963 Düşmana karşı ön safta silah olurlar
Beyin yaşaması için kendilerini ölüme atarlar

2964 Böylece beylerinin sevinmesini isteyip
Kendileri zahmet çeker geceyi gündüze katıp

2965 Bu hizmetleri için bey ödemeli onların hakkını
Onları iyi tutup içkenlikle davranmalı

2966 Ne der işit Uç-Ordu hanı
Halkın seçkin kişisi, insanların doğrusu

2967 Ey beyliğe eren, halkın büyüğü
Yücelt, iyi tut hizmetli kulunu

2968 Hizmetliyle beyler egemenlik kurar
Hizmetliyle ili, kenti düzene sokar

2969 Bey nice ulu, aslı büyük olsa bile
Onun adı büyür hizmetlileriyle

2970 Ey hakan, insanlık mürüvvettir
Mürüvvet insan için tarikattir

2971 Mürüvvet ve tarikat kuşkusuz
İnsanın emeğini bilip payını vermektir

2972 Hizmetli kapıda umarak durur
Umduğunu vermezse bey mürüvvet gider

2973 Dikkat etmeli beyler, hizmetli nasıldır
Yararlı mıdır, yararsız mıdır

2974 Yararlı olana dengince bağış gerek
Hizmeti dengince hakkını vermek gerek

2975 İnsan hayvandan aşağı değildir ey bey
Bunu ölçü alırsan iş payına göre olur

2976 Boğazını doyurur insan önce hayvanının
Sonra yararını görür bu insan onun

2977 İyi sözle beyler açarsa ağzını
Hizmetli feda eder kendisini

2978 Hizmetli böyle ısınır, içten bağlanır
Beyinin sevinmesi için kendi zahmet çeker

2979 Buna benzetip söylemiş zeki insan sözünü
Bilgiyle insan her şeye uzatır elini

2980 İnsan iyiliğe sevgili canını verir
Bir iyiliğin yanıtı olarak on iyilik yapar

2981 Yararı varsa insan kendini kul eder
Başkasına kul olur, kendi zahmet çeker

2982 Hizmetliye eli açıklıkla bağışta bulunmalı
Çıplaksa giydirmeli, açsa doyurmalı

2983 Nasıl bir bey olur o ey kutlu hakan
Yoksul adını gidermezse kuldan

2984 Ne der işit yaşlıların sözü
Yaşlıların sözü gençlerin gözü

2985 Kişi emek verirse bir insana
Yanıtı insanlık yapmaktır ona

2986 Kişi emeğini bilmeyen insana
İnsan denilmez, o benzer hayvana

2987 İki türlüdür bu hizmetliler
Biri özgür olanlar, biri kullar

2988 Kul kendi isteği dışında hizmet eder
Hizmet etmezse beyden dayak yer

2989 Özgür insana bak, o hizmet eder kendini kul kılıp
Onun emeğini karşılamalı, hizmetini bilip

2990 Özgür, azat edilmiş insanlar hep iyiliğin kulu
Bunlara açık tutmalı iyiliğin yolunu

2991 Özgür insanı kul ile bir tutmak olmaz
Özgür insanı dengince tut, kulu kul olarak

2992 Bu beylerin kapısı erinç kapısıdır
Erinç kapısında olmak kendi yararınadır

2993 Hizmetli zenginleşirse beyin adı olur
Bu adı duayla sonsuza kalır

2994 Ey hakan, hizmetliyle bey söz gelimi
Tam bir alıcı satıcı gibi

2995 Satıcı mal verir onunla geçinir
Alıcı alır onu, ilden ile gezdirir

2996 Yıl, ay, gün geçince yarar sağlanır
Yüz yüze gelince herkes kârını alır

2997 Buna benzer şimdi hizmetli kişi
Beyiyle ortaktır hesabı, işi

2998 Beyi mal verir kula iyi sözle
Hizmetli hizmet eder ona bedeniyle

2999 Canını feda ederek kılıç sallar hizmetli
İl, kent ve eyaletlerdir bunun kârı

3000 Düşmanın boynunu biçer, hazine kurar
Dilek, arzu ve nimetler ardı ardına gelir

3001 Bunların tümü gelir ve kâr gibidir
Kâr getiren hoş tutulmalıdır beyim

3002 Ne der işit şu satıcılar başı
Kendi kârı için dünyayı gezen kişi

3003 Yararlı insan kul bile olsa oğuldan yakın
Yararsız oğlunu düşman bil, ondan sakın

3004 Bütün insanlar kendi yararları için koşar
Çıkarı olmasa avcı evde yaşlanır

3005 Erattır beylerin kanadının tüyü
Kanatsız kuş uçamaz ey beyler beyi

3006 Eratla beyin gücü belli olur
Eratla beyler düğümleri çözer

3007 Hangi beyin etrafında toplanırsa cesur askerler
O dünyaya sahipkıran[33] bir bey olur

3008 Hangi beyde toplanırsa bütün erdemler
İstediği her şey onun etrafına yığılır

3009 Dünyayı elde etmek için erdem gerek bin tümen
Bu erdemlerle tutar cihanı elde eden

3010 Ucuz tutma erdemi, öğren oğul
Bu erdemin tavrı akkuş gibidir

3011 Akkuşun kutu gibidir bu erdemin kutu
Yürü sen, erdeme kuş adını ver

3012 Ne der işit ak saçlı insan
Dünyayı kocatmış, uzun yaşamış insan

3013 Bilgi, erdem öğren, ağır tut onları
Ağır kılar sonunda erdem seni

3014 Bilgi edin, anlayış sahibi ol, boş gezme
İyilik verir o sana zamanı gelince

---

33 Sahipkıran: Muzaffer hükümdar

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Bu sözleri dinledi hakan sevindi
Dedi: Ey akıllı, soyu belli

İyi kurdun insanlık temelini
Bu gerçekten vefalı kişilerin yolu

Halk üzerinde egemen oldum
Elim her şeye ulaştı, her yerde geçer sözüm

Övünmüyorum şimdi bey olduğum için
Kendi erincimi dileyerek yaşadığım için

Dileğim şudur, kim ki bana gelirse
Zenginleşsin benden, artsın gücü

Bu beyleri sevindiren yarınki kârlarıdır
Bana dua edilmesi, iyi adla anılmak yeter

Var olan bu hazineyi, bu altın gümüşü
Erata dağıtmak için derledim

İyi ad kazanmak için bunları veriyorum
Bana dua artsın ve Tanrı adımı dünyaya yaysın

Dileğim şudur, bana hizmet edenler
Ben gittikten sonra kalanlar, sıkıntı çekmesinler

Ben göçüp giderim bu halk kalır
Dileğim iyi duayla anılmaktır

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Yanıt verdi Ögdülmiş, hakan dedi
Bilgisiyle iyi kavradı bu işi

Ölümlü kişi başka ne ister
İyi adı ardından kalırsa eğer

Bu dünyayı isteyen gümüş dağıtmalıdır
Eğer ahiret isteniyorsa bunun yolu da budur

Ey hakan, altın ve gümüşü dağıt
Hangi ili istersen oraya elin yetişir

3029 Ne der işit bilge beyin dili
Bu beylik işinin kurmuş temelini

3030 Mal paylaştırıp çok asker tutan beyler
Ne zaman isteseler düşman ilini ele geçirirler

3031 Hazine neye gerek, erat çok olmalı
Beyin zenginliği gereksiz, halk tok olmalı

3032 Eratı olan beylerin ili eksik olmaz
Eratı olmayan beyler ile uzun süre egemen olamaz

3033 Erat beyinden memnun olursa
Hangi ili dilese bey önünde bulur

3034 Eli açık olan dünya beyleri
Her iki dünyada bulur başköşeyi

3035 Ne der işit bilgilinin dili
Cimrilikle bey yönetemez ili

3036 İki şey karşıttır, birbirine yakışmaz, kaçar
Cimriye yanaşmaz insan, eli açığa kucak açar

3037 Bütün erdemli insanlar cimriden kaçar
Eli açığa yanaşır, arzu ve dileklerine kavuşurlar

3038 Cimrilikle beylik birbirinin düşmanı
Cimrilikten çıkar isyanların çoğu

3039 İki şey daha var ayakta tutan ili
Biri som altın, kılıç bir diğeri

3040 Cömertlikle korumalıdır ili
Cömertlikle büyür bey ey hakan

3041 Cesur, alp er yıldırım gibi sallarsa kılıcını
Azılı savaşçıların deşilir damarı

3042 Som altın vererek nasır tutarsa beylerin eli
Diliyle kılıçsız yönetir ili

3043 Bu ikisiyle düzenlemeli işte bu ili
Bu ikisiyle insan büyür ey hakan

3044 Som altın çözer düğümlenmiş kişiyi
Som altın düzeltir bozulmuş işi

3045 Kılıç neredeyse gümüş oradadır
Gümüş neredeyse kılıç o yolu tutmalıdır

3046 Ey bey, gümüş saç, toplansın yiğit erler
Gümüş toplarsan saçılır kılıçlı erler

3047 Kılıçlı cesur er bak gümüşe rehin
Toplanmış som altın kılıca feda olsun

3048 Cimri bey mal toplar, hazine kurar
Cömert bey kılıçla vura vura alır

3049 Dünyanın âdeti böyledir
Cimriye sövülür, cömert övülür

* * *

3050 Sözünü bitirdi Ögdülmiş, öptü yeri
Hakana dua etti, övdü Tanrı'yı

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

3051 Dinledi hakan bu sözleri, sevindi
Dua etti Rabb'e, açtı elini

3052 Dedi: Ey bağışlayıcı, inandığım Tanrım
Bütün güçlüklerden sana sığındım

3053 Senden başka destek yok bana
Güvendiğim sensin, umudum sana

3054 Ne iyilik kaldı bana yapmadığın
Ne arzum kaldı bana vermediğin

3055 Layıkıyla nasıl tapınmalı sana, doğru bu sözüm
Ey sonsuz, dertsiz Tanrım, bu dertli özüm

3056 Senden diliyorum ben, yardımın ve gücünle
Doğru yola yöneltip destek ol bana

3057 Bütün iyiliklerin içinde en iyisi
Ögdülmiş'tir, doyurur gönlümü

3058 Onu sen verdin şimdi bana
Buna şükrediyorum yüz bin defa

3059 Tenini, canını feda ediyor benim işime
Duayı artırıyor bu geçen yaşıma

3060 Bana güç ver onun hakkını ödeyeyim
Memnun olsun, bana gönülden bağlansın

* * *

3061 Yine dedi hakan, ey Ögdülmiş
Akıllı, bilgilisin, herkes seni övmüş

3062 Akıllı biri gerekliyse sen tümüyle akılsın
Bilgili biri gerekliyse sen bilginin kendisisin

3063 Güvenilir, içi doğru ve temizsin
Doğrulukla oldu bütün davranışların

3064 Senin hizmetin benim bağışımı aştı
Yerine getirmediğin hizmet kalmadı

3065 Şimdi benden sana iyi bir yanıt gelmeli
Hakkını ödeyeyim, sen de düzenle yaşamını

3066 Sen nasıl sevindirdiysen gönlümü
Ey oğul, seni de öyle sevindirsin Tanrı

* * *

3067 Sözünü kesti hakan, biraz durdu
Yer öptü hizmetlisi ve ayağa kalktı

3068 Kalkıp çıktı oradan sevinçle dolup
Atına bindi, geldi evine dönüp

3069 Gece gündüz sadakatle hizmet etti
Bu hizmeti ona devlet kapılarını açtı

3070 Derlenip toplandı aklı hem koyulaştı bilgisi
Oluverip evren uzatınca elini

3071 Ne der işit kutu belli olan
Kutla birlikte ünü belli olan

3072 Kime devlet yanaşırsa gelip
Başını göğe değdirir yukarı kaldırıp

3073 Geliverirse devlet, toparlanırsa mal
Kişinin gönlü dirilir, yüzü sevinçle parlar

3074 Buna benzetip söylemiş ak saçlı sana
Ey kahraman yiğit, bu sözü iyi dinle

3075 Kime devlet gelirse güçlü olur onun eli
Bütün eğrisi doğru, sözü olur bilgi

3076 Dünya filozofunun mal varlığı olmasa
Nice düzgün konuşsa da kösteklidir dili

3077 Böyledir bu dünyanın âdeti
Dönek dünya ve devletin böyle anılır adı

3078 Kötüye yüz vurursa onun yüzünü ağartır
Küçüğe göz çevirirse o büyüklük bulur

3079 Bu devlet gelip kime ulaşırsa
Onun içini, dışını, her şeyini düzeltir

3080 Eğer gelirse yanında getirir bütün arzuları
O insanın ünlenir, dünyada yayılır adı

3081 Eğer giderse götürür bütün getirdiklerini
Yağız yere eğdirir yükselttiği başını

3082 Ey akıllı, gönüllü, uyanık ve anlayışlı
Sevme bu dünyayı, dokunur zararı

3083 Neye gerek bu karanlık zindan
Duru, bengi ülke için hazırlan

3084 Zindandır bu dünya, gönül bağlama
Yüce saray ve ülkeyi iste, kavuş huzura

3085 Ne der işit duru gönüllü
Her işinde dürüst gönüllü

3086 Ey himmet sahibi güzel olan dünyayı iste
Güzel olanı isteyenin kutu dopdolu kalır

3087 Geçici dünyayı bırak, dile ahiretini
Bırakıvermezsen dünyayı o bırakır seni

3088 Cefacıdır bu dünya, cefa kıl ona
Cefa kıldığın için o yanaşır sana

3089 Ey yolda azmış, başı dönen insan
Sevme dünyayı, bataklıktır dibi onun

3090 Bataklığa girenler dibini boyladı
Bir daha çıkamadı, sevinç bulamadı

3091 Yukarı çek kendini, bataklıktan kurtul
Kendi kulluğunu tapınarak yerine getir

3092 Yine ona dön, senin dileklerini o verecek
Artık tersini söyle, söz kalmadı söylenecek

* * *

3093 Gönlünü doğrulttu hakan bundan sonra
İyi yasalar yaptı halka

3094 Halk erince kavuştu, zayıflar semirdi
Sevenleri çoğaldı, düşmanları zayıfladı

3095 Geçirdi güvençle, sevinçle gününü
Dünyaya yayıldı adı ve ünü

3096 Bir süre böyle davrandı ve yaşadı
Kurtla kuzu birbirine denk oldu

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

3097 Hakan bir gün otururken Ögdülmiş'i
Çağırdı, sordu işleri, günlerinin nasıl geçtiğini

3098 Dedi: Ey Ögdülmiş, nasıl geçer günler, aylar söyle
Yoksul mu çoğaldı yoksa zengin mi ilde

3099 İl içinde neler var yararsız, kötü
Halkın hâlini aç bana, örtme sözü

3100 Halkın dilinde ne sözler dolaşır
Övgü mü gelir, sövgü mü çoğalır

3101 Kusurum mu daha çok erdemim mi
Deyiver bana sen, bulayım çaresini

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

3102 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi ki
Hakan elini değdirdi, herkes buldu dileğini

3103 Hakanın devletiyle dünya düzeldi
Üzüntüler kısaldı, sevinçler uzadı

3104 Halk zenginleşti ve erince kavuştu
Eyalet ve kentler bezendi, gönüller ferahladı

3105 Huzurla geçiyor halkın günleri
Sevinçle geçiyor bütün geceleri

3106 Dillerde söylenen hep iyi sena
Her canlı durmadan dua eder sana

3107 Töre su gibidir, zulüm yakar ateş gibi
Duru su akıttın ve söndürdün ateşi

3108 Töreyi doğru yürüttün, düzenlendi dünya
Kimsenin gözü görmüyor ilde bir zorba

3109 Ey hakan şu üç işten gelir baskı, zorbalık
Biri beyin aymazlığı ki bundan sorun çıkar

3110 İkincisi acizse halkın başındaki er
Üçüncüsü açgözlülük ki halkın bağrını yer

3111 Sende yok şimdi bu üçünden biri
Nereden gelecek ile güç kullanan biri

3112 Ey iyi töreli, temiz bey, ey alçakgönüllü
Tanrı sana erdem, bilgi ve akıl verdi

3113 Bütün iyilikler için tevfik buldun
Halk yiyip giyinmeye doydu

3114 Şükret Tanrı'ya, ibadet et, sevin
Erinç bul bir parça sen, rahat et, avun

3115 Dışarıda ne olursa yanlış ve zararlı
Bunu giderecek benim, hizmete hazır kulun

* * *

3116 Hakan çok sevindi ve şükretti
Sena kıldı Rabb'e, kaldırdı elini

3117 Dedi: Ey bağışlayıcı Tanrım, sensin ulu
Ağır kıldın ilde bu zayıf kulunu

3118 Ulaştırdın bana sen bütün iyilikleri
Boynumun üzerine yük oldu bunun şükrü

3119 Bu şükrü nasıl ödeyeyim sana
Bunun şükrünü benden sen öde sana

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

3120 Yine dedi hakan, ey Ögdülmiş'im
Tanrı yardımıyla seni bulmuşum

3121 Sen sebep oldun iyiliklere
Güçlükleri giderip töre vermeye

3122 Tanrı verdi şimdi bütün iyilikleri
Bir de seni verdi, diğerlerinden on kat üstünü

3123 Bey nice çabalasa da yalnız başına
Uzun sürdüremez bunu kulun yardımı olmayınca

3124 Bey içeridedir, onun dışarıdaki gözü
İçten bağlı kuludur, hem gözü hem sözü

3125 Gözüm sen, dilim sen, elim sensin
Ey yiğit, ondan iyi oldu adım

3126 Ne der işit şimdi hakanın dili
Dünyaya egemen olmuş, yönetmiş illeri

3127 Beyler arayıp içten bağlı bir kul bulursa
Onu tutmalı altın gümüş mahfazayla

3128 Tam doğru, güvenilir birini bulursa beyler
Kendileri erince kavuşur, mutlulukla yaşarlar

3129 Hizmetlinin seçkini içten bağlı olur
İçten bağlı hizmetliyi arayıp kim bulur

3130 İçten bağlı ve seçkin kişiler olmasaydı dünyada
İnsanlık nasıl erişirdi olgunluğa

3131 Ey Ögdülmiş, şimdi ben hayıflanıyorum
Atandan bana bir tek sen kaldın

3132 Senin gibi biri daha olsaydı
Seni izlerdi bak önünden arkandan

3133 Bir tek sen varsın bak benim yanımda ey doğru tavırlı
Seni de yitirirsem eğer bir başkası hani

3134 Bu yalnızlığından korkuyorum ben
Ey güçlü, keşke bulunsa bir eşin

3135 Yalnız sana kalmazdı bu zahmetler
Ben de daha fazla dua almış olurdum

3136 İsteyen var mı arkadaşlarından
Senin gibi biri, soruştursan

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

3137 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Esen olsun, işe bulunur insan

3138 Her zaman erinçli ve rahat olsun hakan
Dingin olsun, dilek ve arzularını bulsun

3139 Benim emeğime karşılık hakanın altını var
Ağır kılmasın gönlünü, rahat tutsun

3140 Ben emek veriyorsam rahat da ediyorum
Emekle erinç yan yana yürür

3141 Eğer hakan arıyorsa il işine yararlı
Yöneticilik yapabilecek bir kişiyi

3142 Ne der dinle bilge ilci
Bilgelikle alır her gün yeni bir önlemi

3143 Ne kadar çok olsa da ile yardımcı ara
İl böyle düzenlenir, bey yatıp güle güle yer

3144 Çok olursa ilde yararlı ve zeki insanlar
Bey erince kavuşur, işleri onlar yapar

Yok değil var akrabalarımdan
Fazlaca bilgili böyle bir insan

Bütün erdemleri var, zeki ve günahtan sakınır
Hangi işe girse boyayı boyar

Davranışı ok gibi doğru, adı Odgurmış'tır
Bütün iyiliklere elini vurmuştur

Velakin bu dünyadan yüz çevirdi
Kalkıp dağa çıktı, kendini ibadete verdi

Tanrı'ya ibadet ediyor
Günah hastalığını gideriyor

Onun erdemi benden yüz kat üstündür
Halkın ileri geleni, seçkin bir kişisidir

Benim bu akrabam yanımda olsaydı
Her işte bize bilgisiyle yol gösterirdi

Hakan altın sesini gönlünden atıp
Sevinçle yaşardı dünyayı yönetip

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Hakan dedi: Arzum, dileğim bu
Onu bulursam güvenerek dayarım gönlümü

Nasıl olur bu işin çaresi
Bana getiriver onu ey zeki

Nasıl çağıralım onu buraya
Kimi gönderelim çağırmak üzere

Mektup mu gerekir ya da söz mü ulaştırmalı
Hangisi yararlıysa sen onu yap

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakanın
Bu sorusuna şudur cevabım

Akrabam olduğunu söyledim
Gelir mi gelmez mi onu bilemem

3159 Eğer gelirse iyi, sözünüze değer vermiş olur
Eğer gelmezse, fermanınız ucuzlamış olur

3160 Etkiler mi acaba onu hakanın altını
O doğru insan acaba bana ilenir mi

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

3161 Hakan dedi: Ben bir soru sordum
Sen de kendi bildiğini söyledin

3162 Çağır, gelirse gelir, eğer gelmezse
Senin ne suçun var sözümü tutmazsa

3163 Sen övdün onun türlü erdemlerini
Bu erdemler için istiyorum onu

3164 Bilgili, akıllı dediğin için onu istedim
Hava, heves düşmanı olduğu için

3165 Bilgili, akıllı kişi insandır
Onun dışındakilerin hepsi hayvan gibidir

3166 Bilgili, akıllı bilir bilirse işi
Bilgili, akıllı yapar yaparsa işi

3167 Şu söz tam da buna benzer
İşit bunu sen ey kahraman er

3168 Bilgiyle çözülür bütün ters düğümler
Bilgi bil, anlayışlı ol, akılla yaşa

3169 Bilgiyi işine uygula, dilin olsun doğru
Bir de öğrenedur boş geçirme gününü

3170 Yalnız bana değil ki onun yararı
Sana da olacak akrabanın hem yararı hem tadı

3171 Akraban varsa yanında olmalı
Akrabası olmayan insan arkadaş edinmeli

3172 Ne güzel söylemiş bak ilcibaşı
Herkesten daha güçlüdür akrabası olan kişi

3173 Akrabalı kişinin adı ve ünü büyüktür
Arkadaşlı kişinin adı ve sözü büyüktür

3174 Akraban yoksa yürü, edin arkadaş
Akraba gibi olur iyiyse arkadaş

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

3175 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Kutlu hakan
Çaresine bakayım eğer istiyorsan

3176 Hakan isterse kendim gideyim
Bilgiden, anlayıştan söz açıp onu öveyim

3177 Dil dökeyim, her şeyi söyleyelim
Bilgili, akıllı sözlerle onu ikna edeyim

3178 Hakan kendi eliyle mektup yazsın
O zeki insan hakanın emrini okusun

3179 Bana güvensin, bunu benden diye bilmesin
Yine fermanı işitip karşı durmasın

3180 Ne kadar söz söylesem de ben
Hakanın fermanı, bu yazılı sözü başkadır

3181 Ne der işit aslı ipek gibi değerli olan
Beyin fermanı avlar halkın gönlünü

3182 Ne kadar güzel söylemiş bilgili
Düğümlenmiş gönülleri çözer beyin sözü

3183 Beylerin dili iyi söylerse kula
Unutmaz onu kul yıllar boyunca

3184 Eğer beyin dili yumuşak ve tatlıysa
Onu sever halkın büyüğü küçüğü

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

3185 Hakan dedi: Eğer buysa şimdi işe yarayan
Yazayım mektubu ona ağ olsun

3186 Sen gitmek için hazırlan
Ben de kendimden mektup yazayım

39
Hakan Kün-Toğdı'nın Odgurmış'a Mektup Yazıp Gönderdiğini Söyler

Hakan kâğıt kalem istedi
Mektubunu şöyle düzenledi

Tanrı adıyla söze başladı
Yaratan, besleyen, göçüren dedi

Dedi: Benim yazdığım Tanrımın adı
Bu addır her türlü derdin ilacı

Pek çok övgü ve binlerce sena
Ederim Tanrı'ya, ona yok fena[34]

Diledi, yarattı bütün canlıları
Odur rızık veren, diri tutan onları

Kudretlidir, adildir, doğru yasaları koyan
Yarattığı bütün mahluklara gücü yeten

Mavi göğü yarattı, ışıttı güneşi, ayı
Bulmak için kara gece, aydınlık gün, yıl, ay hesabını

Yarattığı bu evren durmadan döner
Tanrı hükmü, takdiri ile gezinir

Yaratmadan önce belirlediği kaza
Kazaya razı ol, boyun eğ ona

Ne istediyse yaptı, ne istese yapar
Ne dediyse oldu, ne dese olur

Gönül mektubu bu, hakandan selam
Sana esenlik dileğiyle yazıyorum

Erincin var mı esenliğin yerinde mi
Nasıl yükler acaba zaman sana yükünü

İşittim senin iyi tavırlarını
Bu zamanda dengin olmadığını

---

34 Fena: Ölümlülük, gelip geçici olma hali

3200 Tanrı şimdi sana iyilik yapmış
Bilgi vermiş, erdem ve akıl nasip etmiş

3201 Senin tavırlarını işitti bu özüm
Seni arzuladı ey güzel yüzlüm

3202 Akrabanı yolladım, Ögdülmiş'i
Söyleyecek sözümü, anlayıp bildiğini

3203 Yakınlarından, akrabalarından uzaklaşmışsın
Köy, kent halkından yüz çevirmişsin

3204 Kalkıp dağa çıkmışsın ibadet için yalnız başına
Bu ibadet çok uzun sürmüş ama

3205 Ne yaptı akrabaların sana
Neden yüz çevirdin, açıkla bana

3206 Eğer yapıldıysa sana baskı
Beri gel, anlat bana bu kaygı ve tasayı

3207 Sana ben vereyim hakkını gücümle
Burada yaşa sevine güle

3208 Akrabanın akrabaya yararı olur
Bu yararla insan tadını bulur

3209 Barışmak gerek akrabalarla
Katılmak gerek eş ve dostlara

3210 Nerede yaraşırlık ve yakınlık varsa
O işte yarar vardır, düşün bunu da

3211 Ne der işit şu şiir deyici
İki insan yaraşırsa birbirine bunun yararı sürekli

3212 Yağız yer, mavi su ile yaraştı
Arada binlerce çiçek gülerek açıldı

3213 Yaraşık olursa akraba ya da arkadaş
Onlardan yeni akrabalıklar oluşur

3214 Eğer ibadet etmek için gittinse
İbadeti kentte yap, budur din yolu

3215 Kentte ibadet imkânı daha çok
Dikkat edersen orada yeterince yok

3216 İbadet etmeden önce bol bol bilgi edin
Fayda gelmez bilgisiz ibadetten

3217 Kişi iki türlü insan adını alır
Biri öğretendir, biri öğrenir

3218 İkisinden başkasını yılkı saymalı
Dilersen bunu tut, dilersen onu

–Hakanın Odgurmış'a öğüdü–

3219 Sen şimdi hangisisin bana bunu aç
İkisinden biri ol, üçüncüden kaç

3220 Bilgi bildiysen tümüyle öğrenip
Onu işlet şimdi zahmet çekmeden

3221 Eğer bilmedinse öğren bilgi
Ondan sonra ibadete götür elini

3222 Ne der işit bilgi verici
Bilgiyle ibadet kılıcı

3223 Bilgiyle yaklaş Tanrı ibadetine
Bilgi mühür vurur cehennem kapısına

3224 Bilgiyle yapılan ibadetin sevabı binlerce
Bilgisiz ibadetin bulunmaz sevabı

3225 Bilgisizin ibadet etmesinden
Daha çoktur sevabı bilgilinin uyumasının

3226 Köy, kent içinde yapılacak ibadet çok
Orada bunun yarısı bile yok

3227 Senin oradaki ibadetinin namazdır biri
Ey oğul, tuttuğun oruçtur bir diğeri

3228 Orada hangi ibadet var bunlardan başka
Göster bir, söyle bana

3229 Şimdi sen zahit adını aldın
Sana ibadet için yıkım oldu bu adın

3230 Bununla aldatıyorsan şimdi özünü
Bu ibadet boşa gitti, kes sözünü

3231 İbadet kılmalı ama onu halktan gizlemeli
Çok ibadet edilse bile onu az saymalı

3232 İnsanların iyisi ibadet ederken
Onu halktan gizler, kapar kapısını

3233 Ne der işit şimdi manasını bu sözün
Bu sözü işine tut ey iyi insan

3234 Eren er katında kendini gizledi
İbadet kıldı yüz yıl, onu az gördü

3235 İbadeti gizlemeli, yap ama kimse görmesin
Bu söz sırrımdı, işte şimdi söyledim

3236 Beri gel, köyde kentte yap ibadeti
Açılsın sana bütün iyilik kapıları

3237 Halka yararlı ol, düşkünlere yara
Yakınlık göster, bağrını aç akrabana

3238 Bak burada birçok dul ve yetim var
Ya da gözsüz, kötürüm yine aksak olan var

3239 Cemaatle kıl farz namazları
Yoksulların haccı olan cuma namazlarını

3240 Helal dünyalık kazan, dağıt yoksullara
İnsanların elinden tut, onları güler yüzle yanıtla

3241 Bu sayılanların hepsi birer ibadettir
Bu ibadetleri yapan herkesin içi rahat eder

3242 Bunların tümünü bıraktın, yalnız başına
Namaz kılıp oruç tuttun ey seçkin tavırlı

3243 Namaz, oruç, bunlar hep senin yararınadır
Hep kendi yararını düşünen bencil olur

3244 Ne iyi söylemiş insanların seçkini
İçten ve olgun kişi

3245 İnsanların iyisi kendi yararını koyup
Başkalarının yararını gözetir, emek verip

3246 Merhametli olmalı insan bağrını açıp
Doğruyu göstermeli kötülere acıyıp

3247 Yaşarken insanoğlu yararlı olmalı
Yararsız kişi doğar doğmaz ölmeli

3248 İnsanlara yararlı olur insanın iyisi
Bu yararlı kişidir halkın istediği

3249 İbadetine fazla güvenirse eğer kul
Bulamaz Tanrı sevincine yol

3250 Tanrı'nın sevincini diliyorsa özün
Müslümanların sevinmesini dile, kes sözü

3251 Senin tapınmana ihtiyaç duymaz Tanrı
Kendi kulluğunu yap, iste iyi adını

3252 Kimin adı kulsa o ibadet etmeli
İbadetsiz kulun mecazdır adı

3253 İbadet et, durmadan ibadet kıl, kulluk budur
İbadete dikkat et, ayrılma bu yoldan

3254 Ne güzel söylemiş geniş bilgili bilge
Bunu işine tut ey eli açık kimse

3255 İbadet ediyorum deyip fazla güvenme
İbadet et, Tanrı'ya tapınan insan değerlidir

3256 İbadet et Tanrı'ya, budur kulluğun
Ama tapındım diye anlayışını unutma

3257 Ey Odgurmış, şimdi çağırdım diye seni
Kendi yararını düşünüyor sanma beni

3258 Eğer gelirsen yararı sana
Yine gelmezsen zararı yok bana

3259 Ben seni halkın iyiliği için çağırıyorum
Bu iyilik halkın yararına, buna karşı çıkma

3260 Dikkat et söylediğim bu sözlere
Doğruysa oradan kalk, gel buraya

3261 Benimle beraber dur, bana yardım et
Yoksullara destek ol, onların malını çoğalt

3262 Sana sevap olur, bana iyi ad
Her iki dünyayı verir güçlü Tanrı

3263 Beni iyiliğe götür, kendin de iyi ol
Kişi iyilerden görerek yolunu doğrultur

3264 İyilik yapmak için sebep ol bana
Ey böke[35] Tanrı karşılığını verir sana

3265 Ne der işit Tacik bilgesi
Tacik bilgelerinin büyüktür ünleri

3266 Bey halka karşı iyi ve adil olursa
Onun yararı dokunur bütün halkına

3267 Kendi iyiliğini isteme, beyinin iyi olmasını iste
Beyin iyi olması halkın yararına

3268 Halk iyi olursa kendine olur
Beyi iyi olursa halk gün görür

3269 İnsan diye söylerler, insan kimdir
İnsanlara yararlı olan kişidir

3270 Bütün insanoğulları sever iyiyi
Bu iyi nerededir, öveyim onu

3271 İyi halka yararlı olandır
Bu yararlılıkla tat bulandır

3272 Merhametli olur halka iyi kişi
Merhametli olursan oldun iyi kişi

* * *

3273 İşte yazıyla ulaştırılacak sözlerimi söyledim
Bitirdim sözümü ve kalemi sildim

35 Böke: Ejderha, savaşçılara verilen bir ad

3274 Bundan başka söylenecek ne sözüm varsa
Akraban ağızdan bildirir ey ay yüzlüm

* * *

3275 Bitirip katladı, bağladı, mühürledi
Uzatıp verdi, Ögdülmiş aldı

* * *

3276 Hakan dedi: Var git, daha ne gibi
Yararlı söz varsa söyle ey bilge

3277 Çabala, onu getir şimdi bana
Ey yiğit, onsuz, kuru gelme bana

3278 Bilgili ne der, işit onu
Zeki elçi gönder, ona bırak sözünü

3279 Ben sana şimdi ne söyleyeyim
Bütün söz sende ey gönlü düzgün

3280 Ne söylenecekse söyle ağızdan
Yararlı neyse öyle yap sen

* * *

3281 Başüstüne deyip çıktı Ögdülmiş
O iyi tavırla eğitilmiş

3282 Atına bindi, evine doğru gitti
Gelip indi, evine girdi, yakasını, kuşağını çözdü

3283 Güneş döndü, yere yaklaştırdı başını
Dünyanın aydınlık yüzü kızardı

3284 Perçemini serbest bıraktı, parlak yüzü kapandı
Sevimli zülfü her tarafı kapladı

3285 Kalkıp yıkandı, yatsı namazını kıldı
Döşek serdi, yattı, biraz uyudu

3286 Sıçrayarak uyandı, başını kaldırdı
Gökyüzü kara zenci yüzüne dönmüştü

3287 Kalkıp yıkandı yine, sabah namazını kıldı
Dua etti, tespih çekti, biraz bekledi

3288 Güneş yüzünü örten ipeği omzuyla sıyırıp attı
Gülen parlak bir yüz gibi dünya ışıdı

40
Ögdülmiş'in Odgurmış'a Gidip Vardığını Söyler

3289 Eyerledi hemen atını tutup
Akrabasına doğru gitti, evinden kalkıp

3290 Yaklaşınca akrabasına varıp
Atından indi, kapısına geldi yürüyüp

3291 Yavaşça eliyle kapıya vurdu
Odgurmış ibadeti bıraktı, çıktı

3292 Kapıyı açıp çıktı, akrabasını gördü
Kucaklaştı, esenleşti, yüz göz öptü

3293 Elinden tuttu, hemen eve götürdü
Yer gösterdi, elini tutarak oturdu

3294 Pek çok sevindi akrabasını görüp
Tanrı'ya şükretti, onu fazlaca övüp

3295 Ne görklü sevinçtir kişinin ayrılıp
Selametle kavuşması, isteyerek gelip

3296 Ne büyük mutluluktur akrabadan uzak kalıp
Tekrar kavuşmak, yakınlık duyup

3297 Ne kadar iyi olur bak içten kardeşin
Kardeşine yakınlık gösterip bağlı olması

3298 Ne güzel olur bak bağlılıkla
Akrabanın akrabaya gönlünün yakın olması

3299 Ne der işit içten bağlı akraba
Gönülden yakınlık gösteren akrabasına

3300 Birbirini kaybedenler özler görüşmeyi
Görüşenlerin tasası kısa olur, uzundur sevinci

3301 Ne güzel olur bak ayrıldıktan sonra
İki kişinin birbirine selametle kavuşması

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

3302 Akrabalarını sordu Odgurmış
Esenlik haberi verdi Ögdülmiş

3303 Yine sordu Odgurmış: Açıkla bana
Neden geldin şimdi, ne oldu sana

3304 İşittim ki sen hakanla birliktesin
Bilginle halka yararlı olmuşsun

3305 Nasıl geldin onları bırakıp
Halkın yükünü boynuna yüklenip

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3306 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Kendim
Seni arzuladım ey güzel yüzlüm

3307 Kalkıp geldim şimdi göreyim diye
Tasa, kaygı bağından kurtulayım diye

3308 Çok istemiştim seni görmeyi
Bugün fırsat buldum sana gelmeye

3309 Epey zaman geçti seni görmedim
Diledim, çok arzuladım, vakit bulamadım

3310 Zamanı şimdiymiş, işte geldim
Sana kavuştuğum için şükrediyorum

3311 Esen olursa bu insanoğlu
Dileğine erer ey cana yakın kuzu

3312 Ne der işit özlemiş kişi
Zamanın çabuk geçtiğini sınamış kişi

3313 Diri olursa insan dileğini bulur
Dilek bulmak için dirilik sermaye olur

3314 Diri olursa insan birbirini arayıp bulur
Esen olursa ayrılanlar yine kavuşur

Dirilik dile, dileme dilek
Dilek bulmaya yardımcıdır dirilik

Sonunda Tanrı dileğimi verdi bana
Esenlikle ben kavuştum sana

Başka bir sözüm daha var
Onu da söyleyeyim dinlersen eğer

41
Odgurmış'ın Ögdülmiş'le Tartıştığını Söyler

Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Söylediklerini
Dinledim, sen de dinle beni

Yakınlık gösterdiğin için Tanrı
Versin iyi adla binlerce sevabı

Başka bir sözün neydi daha
Onu da söyleyiver bana

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

Ögdülmiş cevap verdi, dedi: Şudur sözüm
Seni görünce parladı gözüm

İnsan kendi isteğiyle yürürse yolu
O zahmet çekmez ey bilgisi ulu

Ne der işit, sınamış sözünü
Onun manasını anla ey gönlü çözülü

Hangi işe arzu ve dilekle girilirse
Destek olur o arzu her adımda

İstekle yürüyünce ırak yer yakın olur
İstediği yüzü görünce can sahibini bulur

Ögdülmiş devam etti, işte sözüm bu
Ben senin için kaygılanıyorum

Köyü, kenti, yakın akraba ve kardeşlerini bıraktın
İnsanlardan uzaklaştın, yok tanışın, dostun

3328 Yalnız başına ağır yük yüklendin
Çıplak, aç yaşıyorsun, düşkünsün

3329 Bütün akrabaların senin için kaygılanıyor
Görmek isteyen bulamıyor, gönlü çırpınıyor

3330 İnsanoğlu hepten yalnız duramaz
Hasta da olursun burada yalnız

3331 Bu kaygıyla evde yatamadım
Endişeye, kaygıya karşı duramadım

3332 Yalnız sana yaratmadı Tanrı cehennemi
Sana vermedi bütün azapları

3333 Neden bunca eziyet ediyorsun kendine
Bana açıkla, bileyim ben de

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

3334 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Bunları
Dinledim, dinle sen de benim cevabımı

3335 Bu söylediklerin içtenliğinden
Akrabalık göstergesi, yakınlığından

3336 Akraba kaygısını akraba çekmese
Yabancı çeker mi akraba olmasa

3337 Ben de akrabadan ayrılıp
Neden bekliyorum buraya gelip

3338 Baktım, şimdi dinimin iyiliğini
Kendi iyiliğimi burada gördüm

3339 Ondan geldim şimdi buraya kalkıp
Tanrı'ya ibadet etmek istedim yalnız kalıp

3340 Bu dünya işine katılmış kişi
Kılamaz ibadeti, ahiret işini

3341 Halka kapatmayınca kapısını
Yaratan Rabb'e edemez ibadetini

3342 Heves ve nefsin boynunu sıkı tutmalı
Ondan sonra ibadetten tat almalı

3343 Ne der işit günahtan sakınan kişi
Hevesle tam olmaz din işi

3344 Heves ve nefs bak dinin düşmanı
Bu ikisi azıtır ibadet edecek kulu

3345 Nefsine uyuveren onun esiri olur
Tenin arzusuna uyarsam beni kul eder

3346 Hevese uyma, onu aklınla kes
Nefsin baş kaldırırsa onu bilgiyle bas

3347 Böyle olduğu için ben köyü, kenti bırakıp
Buraya sığındım, ağır yük yüklenip

3348 Eğer insanlardan ayrı yaşıyorsam
Gıybet edip boş konuşmuyorum

3349 Yalnız yaşıyorsun dedin bana ey kardeş
Tanrı'yı yâd etmek bana yeter arkadaş

3350 Akraba ve yakınlarımdan uzak olduğum
Onlara yük olmadı açlığım tokluğum

3351 Halkın gönlü yufkadır[36] gözetmesi zordur
Gönül kıranın hasmı adil Tanrı'dır

3352 Nice olmasa da benden halka yarar
Yine görmezler benden bir zarar

3353 Yarar ve zarar, iyi ve kötü
Hep Tanrı'dan gelir bak onun takdiri

3354 Yukarıdaki arştan bak alttaki toprağa
Her şey muhtaçtır bir Tanrı'ya

3355 İnsanlar arasında ne var ey ünlü
Yararlı ya da zararlı, sen biliyorsun onu

3356 Ne yararı var ibadetin diye soruyorsun
İbadet kulluktur, kula açar kapıları

3357 Kul adı bu yüzden ad oldu kula
Tapınmalı gece gündüz çekilip dağa

---

36 Yufka: Zayıf, güçsüz

3358 Kabul etse de etmese de güçlü Tanrı
İbadet ve Tanrı adı dilden düşmemeli

3359 Bana zararı yok yalnızlığımın
Ten ve din sağlığını burada buldum

3360 Ne der işit şu beyit deyici
Dışı görme, manasına bak, gör içi

3361 Ey usta insan, arkadaşsız yalnız yürü
Papağan yalnız öğrendi bak dili, sözü

3362 Tapınan yalnız başına ibadet ederse
Bu yalnız insandan nasıl zarar gelir halka

3363 İnsanlara karışmayı övdün kardeş
Onlarla nasıl olunur arkadaş

3364 Bana geldiğinden beri ben bugün
İbadetten kesildim, bunu gör, övün

3365 Bir tek seninle konuşmanın bunca
Zararı olursa, artık beni zorlama

3366 Şimdi ben girersem insanlar arasına
Ne zaman elim değer ibadete

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3367 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Sözünü
Dinledim, sen de beni dinle, çevirme yüzünü

3368 Söylediklerinin hepsi doğrudur
Ama gerçekte bunlar birer bahanedir

3369 Başkalarına yararlı olmalı insan
Adını diri tutmak ve yüceltmek için

3370 İnsanın yaşadığının belirtisi nedir, belgesi
Başkalarına olmazsa bir iyiliği

3371 İnsan evlenip oğul kız sahibi olmalıdır
Çocuksuz denmesi insana sövgü sayılır

3372 Ne der işit insanların seçkini
Neslin kesilmemesinin kadındır çaresi

3373 Oğulsuz ölenin yakındı dili
Ey benden sonra gelen, oğul kız edin dedi

3374 Kimin oğlu kalırsa atadan geriye
Ölü sayma o insanı, diridir yine

3375 Oğulsuz kişi ölünce kesilir soyu
Dünyadan adı gider, yeri kalır kuru

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

3376 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Bu doğru
Bunun da başka bir adı var yine

3377 Eğer iyiyse oğlun kızın tavrı
Senin söylediğin gibi olur

3378 Eğer kötü olursa inletir seni
Öldüğünde çabucak unutur seni

3379 Kötü kılar adını, üstelik büyükler
Başta olmak üzere yad yabancı sana söver

3380 Oğul kız düşmandır, düşman neyine gerek
Daha iyi düşmansız yaşamak

3381 Düşmandan ne gibi bir iyilik gelir
Düşmanın atı bile aleyhine tanıklık eder

3382 Ne iyi bilgi verdi koyu bilgili
Oğlun kızın adı insan için gitmeyen gölge gibi

3383 Buna benzer şimdi bilgilinin sözü
Dikkat edersen doğru söylemiş açık yürekli

3384 Kendini üzersin sen oğul kız diye
Bu emeği bilen oğul kız nerede

3385 Toplarsın haramı, sen gidince kalır
Sen inleye inleye git, o istediği gibi davranır

3386 Evlenen kimse bir gemiye binmiş gibidir
Gemiye binen kimse denize açılır

3387 Oğul kız dünyaya gelirse gemisi parçalanır
Gemi parçalanınca suda kim diri kalır

3388 Oğul kız babasını bağışlamalı
Oğul kız babasının yediği ağı

3389 Atası giden oğlun kızın hayırsızı
Bir kere bile anmaz anasının babasının adını

3390 Böyle çocuktan hiç umulur mu vefa
Onun huyu kötüdür, her yaptığı cefa

3391 Oğul kız atası türlü emekler verir
Bela ve mihneti fil gibi yüklenir

3392 Dost, arkadaş edinmek gerek dedin
İyi de zordur bunların yükünü yüklenmek

3393 Yine iyi demiş, parlak bilgili
İnsanın gönlü incedir, zordur gözetmesi

3394 Sırça gibi durur bu gönül
İyi gözet, kırılmasın ey oğul

3395 Gönül nazlıdır, bu sınanmıştır
Sıcakta erir gider, soğukta donar

3396 Dostun gönlü kırılırsa içinden sana düşman olur
Düşmanın olduğu yerde kargaşa çoğalır

3397 Düşman yüzünden yaşam tatsızlaşır
Düşman nerede olursa olsun zararlıdır

3398 Nice küçük gelse de sana düşman
Sen onu büyük say ey yiğit insan

3399 Sinek fil için büyük bir düşmandır
Isırırsa fili yerinden sıçratır

3400 Ne der işit düşmanı olan kişi
Düşmanla vuruşarak tüketmiş yaşını

3401 Düşmanım küçük diye aymaz olma
Niye korkayım diyerek övünme

3402 Düşmanın varsa boş bulunma
Düşmana düşman ol, düzgün ol düzgün insana

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3403 Yanıt verdi Ögdülmiş, söze başladı
Sözümü dinle ve gönlüne al dedi

3404 Tanrı bu dünyayı bilerek yarattı
Helalinden yiyecek içecek gönderdi

3405 Katılıp karılmalı iyi arkadaşlara
Arkadaşı iyi olan iyi işler yapar

3406 İnsanlara yararlı olacağın yerde onlara katıl
İnsanlara yararlı olmanın kendine de yararı olduğunu bil

3407 Bu yalnız yaşayan yaban insanı
Kimseye yararlı olamaz ey açık elli

3408 Başkalarına yararlı olmayan ölü gibidir
Yararlı ol, ölü olma ey yiğit

3409 Birinin ne kadar çoksa arkadaşı
İyi anılır adı ve düzene girer işi

3410 O bu dünya içinde bulur dileğini
Eğer ahireti isterse budur onun da desteği

3411 Tasalı ve kaygılıysan feda ederler kendilerini
Sevinçli olduğundaysa sevinir, parlar gözleri

3412 Bütün erdemini halka söyler, yayarlar
Kusurunu görünce ağızlarını açmaz, gizlerler

3413 Düşmandır uyuyan eri uyandıran
Kusurunu erdemini ile bildiren

3414 Düşmanı olmayınca erin yiğitliği
Ne zaman belli olur ilde adı, kökü

3415 Kimin çoksa şimdi bu erdemleri
O kadar çoktur onun dengi olmayan düşmanı

3416 Kimin erdemi varsa, iyiyse soyu, aslı
Birçok ilden insanlar olur onun düşmanı

İyi insanın bak bellidir düşmanı
Kötünün düşmanı yoktur, ölüdür kötü

Hangi erin etrafında kalabalık düşman toplanmışsa
O erin düşmanı diğerlerinden fazladır, bil bunu

Düşmanıyla çarpışan erin adı büyür
Düşmansız kişinin adı yücelmez, yerde yatar

Ne der işit bak erdemli er
Bu erdemle insan dileklerini elde eder

Nasıl er olur bak bin düşmanı
Biner söz etmezse hakkında günden güne

Kurt mu olur bak itten kaçan
Binlerce itin uluduğunu işitince

Yalnız olunca kimseyi çekiştirmem dedin
Boş konuşup günaha girmem dedin

Kimi çekiştireceksin yanında kimse olmayınca
İnsanlar arasında bulunmayınca

Er odur ki dolaşır insanlar arasında
Dilini gözetip geçer başköşeye

İri söze yumuşak yanıt vermeli
Acı söyleyenleri tatlı sözle karşılamalı

Başkalarının yükünü yüklenmeli ama yük yüklememeli
Cefa edenlere ses çıkarmadan vefa göstermeli

Gönülden gidermeli bak öç ve kibirleri
Gönlünde ne varsa dilinde o olmalı

Ne der işit insanların iyisi
Bu iyilikle anılmış adı, ünü

İri söylemesin kişiye dilin
İri söz uzun yıllar ağrıtır gönlü

Sana kim söverse onu övmelisin
Kaba o olur, sen asil sayılırsın

3432 Cefa edene kıladur vefa
Yiğit er vefa gösterir, kötüler cefa

3433 Uzaklaşırsa senden yakınların ya da arkadaşların
Yakınlık göster sen onlara ey kardeş

3434 Eğer zorba sana zorbalık ederse
Sen onu affet, budur din yolu

3435 Kul ya da cariye bir kusur işlerse bağışla
Bu bağışlamanın sevabını ahiret için azık et

3436 Budur erlik, bunun için erenler yük yüklenip
Yürürler sabırla ölümü bekleyip

3437 Bugün sen bir evde yalnız olmaktan
Ey düzgün tavırlı ne yarar umuyorsun

3438 Erinç, arzu, nimeti gözünle görmedin
Gümüş, cevher, altın, bakır bulmadın

3439 Sarayın, köşkün, yerin, yurdun yok
At koşum, kız oğlan hani hiçbiri yok

3440 İnsanlar üzerinde güçlü değil ki elin
Bunu kullanmayarak iyi ad edinesin

3441 Ne buldun ki şimdi bıraktın onu
Hangi deli sana zahit adını verdi

3442 Çoğu bırakıp az ile yetinen er
Bundan ötürü zahitliğe ulaşır

3443 Yoksa istediğini bulamayan herkes zahit olur
Sabırdan başka hile bulamaz, durur

3444 Er odur ki bak bin arzusunu bulup
Ondan yüz çevirir eren gibi olup

3445 Yedirir içirir, malını yoksullara dağıtır
Ezeli Tanrı'ya gönülden tapınır

3446 Gelen dünya nimetlerine gönül bağlamaz
Elinden gidenler için üzülüp kaşını çatmaz

3447 Arzularına ulaşmak için gücü olsa bile
Kendini tutar, hâkim olur eline, diline

3448 Dikkat edersen bu söze uyar manası şu sözün
İşit, işine tut onu ey tavrı düzgün

3449 Erlerin eri odur ki her şeye gücü yeter
Ancak yapacağı yerde kendini sıkı tutar

3450 Bu erden daha iyi olan er şudur
Bin arzusunu bulur ama kendini tutar

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

3451 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Doğru söyle
Nedir benden istediğin ey ay yüzlü

3452 Ne söylesem sözümü yererek
Cevabını veriyorsun beni yere sererek

3453 Dileğin nedir açıkla bana
Ne istiyorsan söyle açıkça

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3454 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Söyleyeyim
Niye geldiğimi açıklayayım

3455 Bu Kün-Toğdı hakan işitti seni
Kendine gerekli buldu, yolladı beni

3456 Çok arzuladı seni görmeyi
Sözcü olarak beni yolladı

3457 Ne kadar ağır gelse de gitmelisin
Hakana gidip bir görünmelisin

3458 Hakan çok iyi bir sultandır
Halka merhametli, sevilen bir candır

3459 Kim hakanın yüzünü görse kutlu olur
Her iki dünyada o kut bulur

3460 Ne der işit, bu il, kent beyi
Devleti yöneten, ile bilgisi yeterli

3461 Töreli, doğru bey gerçekten kuttur
Onun kutundan herkes payını alır

3462 Nerede adaletiyle ünlü bir bey adı varsa
Oraya gitmeli, insan kutu onda bulur

3463 Bu göğün direğidir doğruluğa dayanan töre
Töre bozulursa gök duramaz yerinde

3464 Töre yapan bu beyler yaşamasalardı
Tanrı yedi kat yerin düzenini bozardı

3465 Adil bir beyin yüzünü gören kutlu olur
Sevaba girer ve günahtan kurtulur

3466 Bilirsin bugün benim adam olduğumun
Sebebi hakandır, ondan destek buldum

3467 Tanrı bana anlayış, akıl ve bilgi verdi
Böylece bütün iyiliklere değdirdim elimi

3468 Tanrı tevfik verdi bütün iyilikler için
Halkın hem yararı hem yükünü yüklenmek için

3469 Seni de istiyor şimdi hakan bugün
Beylik düğümünü el ele verip çözmek için

3470 Çağırmak için beni yolladı sana
Ey yiğit, beni yalnız yollama

3471 Mektup yolladı hakan, kendisi yazdı
Ne söylediyse al kendin oku

* * *

3472 Çıkardı mektubu, eliyle sundu
Odgurmış biraz düşünceli alıp okudu

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

3473 Okudu mektubu, uzun uzun düşündü
Anlamlı sözler yazmış hakan dedi

3474 Hakan şimdi gel diye çağırmış
Bütün iyiliklerin adını saymış

3475 Büyük iş bak bunlar benim boyuma
Nasıl yapayım akıl ver bana

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3476 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Hiç düşürmez seni dilinden

3477 Ağzını açtığında senin adın çıkar
Seni görmek için gözünü açtı bakar

3478 Kimi severse gönül arzulayıp
Dilinde, sözünde onun adı dolaşır

3479 Kendini sevdirmiş ne der oku
Sevgilinin yüzüdür gönlün tokluğu

3480 Gönül kimi severse göz onu görür
Göz nereye baksa orada o uçar

3481 Gönülde neyse arzu, dilek
Ağız açılınca söylenen odur

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

3482 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Bana
Bir akıl ver ey yiğit, ne yapmalıyım

3483 Sevgili kardeşim, sensin bana yakın
Bir öneride bulun, öde kardeşlik hakkın

3484 Bir öneri istiyorum senden bu işte
Bu önerin denk olsun bilginle

3485 Kardeşsin, istersen de ki arkadaş
Kardeşlik, arkadaşlık ikisi de birbirine eş

3486 İçten bağlı olan sensin bugün bana
Ne yapmalı söyle, güveniyorum sana

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3487 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu sözü
Sorma bana sen ey kutlu kişi

3488 Beni çağrıcı olarak gönderdi hakan sana
Nasıl danışırsın sen şimdi bana

3489 Gidelim demekten başka ne söyleyebilirim
Sana nasıl gitme diyebilirim

3490 Seninle birlikte olmak benim için çok yararlı
Kendi yararını isteyene danışmaz akıllı

3491 Ne der işit bilgili Çiğil[37]
Bilgisiz işit, boyun eğ, eğil

3492 Kendi yararını düşünene sözü danışma
Ey kutlu öz, bundan yarar gelmez sana

3493 Danışırsan şu kişiye danış
Kendi yararını düşünmeyen insana arkadaş

3494 Kendi yararını düşünen kendi payı için
Yararlı olanı bile zorla densiz gösterir

3495 Nice iş var ki danışmak gerek
Gönlün uygun gördüğü işi yapmak gerek

3496 Kendine en yakın senin kendi özün
Başkasına inanma kes artık sözün

3497 Sen kendin bilmelisin ne yapılacağını, danış
Ama bu işte isteme benden görüş

3498 Seni almaya geldim oradan kalkıp
Önerim şudur, yürü gidelim şimdi kalkıp

3499 İnsanlar arasında bulacağın sevap ve iyilik
Burada bulunmaz, bu kuşkusuz

3500 Köyün, kentin içindeki nice iyilikleri
Sana söyledim ayıra seçe şimdi

3501 Bilirsin bu sözleri doğru söylediğimi
Tanrım bilir senin iyiliğini istediğimi

3502 İnsanlardan kaçıyorsun, ne yaptı insanlar sana
İnsanlara katıl, davran insanca

3503 Müslümanların işini yap, sıkıntılarını gider
Tanrı sana cenneti verir, başköşe yerin olur

37 Çiğil: Eski Türk boylarından biri

3504 Gönlünü, dilini doğru tut, dürüst davran
Nerede istersen orada kutla yaşa

3505 İnsansız yaşama insanlar arasında
Kişi ayıbını görme, bak kendine

3506 Buna benzer şimdi şu beyit ey bilge
Bunu okumalı ve tutmalı işe

3507 Nereye gidersen git iyi ol
Soyuna, aslına bakma, iyiliği kendinde ara

3508 İnsanın iyisi bak unutmaz kendini
Nereye giderse gitsin arar doğru yolu

3509 İnsan iyi olmalı, iyi tutarsa tavrını
Nerede olursa olsun bulur bin türlü sevinci

3510 İyi her yerde iyi olur
İyiliğinin yanıtı olarak iyilik bulur

3511 Sen iyi tut tavrını, kötü olma
Nerede istersen yürü, korkma

42
Odgurmış Ögdülmiş'e Dünyanın Kusurlarını Söyler

3512 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Ben seni
Dinledim, sen de dinle beni

3513 Bu dünya kendini çok sevdirmiş sana
Bütün ayıbı erdem görünmüş sana

3514 Şaşırmam sana, meselden gelir
Hangi şey sevilirse onun ayıbı gider

3515 Sevdiğin için dünya ayıbının tümü
Sana olmuş erdem ey ilde ulu

3516 Ne der işit bu sevmiş kişi
Sevene sevilenin ayıbı erdem başı

3517 Sevgilinin nişanı şudur, bu belli
Sevilenin ayıbı erdem olur ey ünlü

3518 Dünyayı sevdiğinin nişanı budur senin
Bütün ayıbını erdem saymış gönlün

3519 Nasıl översin bu dünyayı bana
Onun kusurlarını ben sayayım sana

3520 Âdem yanılınca Tanrı onu kınadı
Bu dünyayı ona zindan etti güçlü Tanrı

3521 Sen zindanda ne arzu ve dilek ararsın
Dilek cennet içinde bulunur

3522 Âdem cennet içinde yedi buğdayı
Bu dünya evi ona arınması için yaratıldı

3523 Şeytan sever Tanrı'nın yerdiğini
Daha çok sever onun bıraktığını

3524 Tanrı bir kulunu seçerse
Ona dünyalık vermez, arıtır yolunu

3525 Çok da iyi değildir bu dünya mutluluğu
Tanrı'dan uzaklaştırır, budur getiren dinin sonunu

3526 Tanrı'yım ben diye böbürlenen kişi
Dünyayı istedi ama ölüp gitti it gibi

3527 İnsan zenginleşirse halkın kötüsü olur
Alçakgönüllülük ancak yoksullukla olur

3528 Yalın doğmuş olan insan yalın gidecektir
Neye yarar dünyayı toplamak, yine bırakılacaktır

3529 Neden kendini aldatıyorsun ey ölümlü
Sen iki günlük konuksun burada

3530 Bilirsin ki yaşam ölüme doğrudur
Hazırlandı ölüm, vaktini bekler

3531 Bir kapı açıldı dünya, diğer bir kapı
Ölüm kapısıdır, açılır, girer insanların hepsi

3532 Kendin iki günlük avuntu için
Göz göre göre yakma kendini

3533 Dönek dünya vefasızdır, talihini çevirir
Ne verdiyse onu çabucak alır

3534 Ayırmaz insanları kul ya da bey diye
Seçmez onları iyi ya da kötü diye

3535 Birini bey olarak seçer kendine
Ama çağırır durur her gün başka bir beyi

3536 Dikkat edersen dünya gölge gibi
Kovalarsan kaçar, kaçarsan kovalar seni

3537 Buna benzer şimdi dikkat et şu söz
Bunun manasını anla ey gönlü düz

3538 Bu dünya kaçar kim kovalarsa onu
Eğer kaçarsan o kaçtığın için kovalar seni

3539 Yine dine öç duyar bu dünya malı
Dünya elde edilince din ihmal edilir, bakagör bunu

3540 Bezenip bu dünya kendini güzelleştirir
Süslenmiş gelin gibi gönlü uçurur

3541 Gönül versen olur bir kocakarı
Yakanı, yenini tutar, kesmez dırdırı

3542 Yine tavrı kaypaktır, vefasız
Beyiyle toplasan üç ay geçirmez

3543 Kim gönül verirse ona
Boşa geçirir yaşamı, yazık ona

3544 Çok değerlidir bu yaşamın her günü
Boşa geçirirsen olmaz bunu

3545 Yaşam sermayedir bak bütün iyiliklere
Ey güçlü, sen onu boşa geçirme

3546 Bu dünya malı üç türlüdür
Ya helal ya haram ya şüphelidir

3547 Helale hesap var, harama ceza
Eğer şüpheliyse bundan sakınmalıdır

3548 Sevdirir dünya kendini, seveni kovar
Avutur huzurla ama çabuk bıkar

3549 Güler yüzle besleyip onu semirtir
Endişe ve kaygıyla yine zayıflatır

3550 Sevincin dikkat edersen sonu kaygıdır
Kaygılı yaşamın sonu sevinçtir

3551 Ucu nimet olanın dibi mihnettir
Başı mihnetse sonu nimettir

3552 Ne der işit günahtan sakınan uyanmış kişi
Uzak dur, zarar verir bu dünya malı

3553 Senin zenginliğin bak yoksulluktur
Senin gözünde kim yoksulsa asıl zengin odur

3554 Seni kim yerse, sen sonunda onun etini yersin
Kara yer altında öcünü alırsın

3555 Bozulur bu yaptıkların
Saçılır bu topladıkların

3556 Kısa zamanda gidecektir bu dünya
Çok uyanık ol, gelecektir öbür dünya

3557 Gidecek olan gider, günden güne senden uzaklaşır
Gelecek olan gelir, hemen sana ulaşır

3558 Bilgili gönül vermez gidecek olana
Akıllı hazırlanır gelecek olana

3559 Ölümü bilen insan fazla sevinmez
Öleni gören insan uzun avunmaz

3560 Yürüyen kişi yolda yapmaz evini
Göçen kişi evde koymaz malını

3561 Konuksun sen, bu dünya sana bir konak
Konuklukta fazla bir şey aranmaz artık

3562 Hiç iyi değildir bu dünya malı
Kimin elinde olursa değiştirir onun tavrını

3563 Bedel kıldı abdallar varını yoğunu
Bırakıp gitti zahitler dünya malını

3564 Görünmez gibiyse de sana bu tuzakçı
Onun saçtığı yemdir bu dünya malı

3565 Aymazdır bu insan, çok da açgözlü
Nasıl tuzağa düşmez bu insanoğlu

3566 Ne der işit günahtan sakınanların başı
Bu dünya işlerinden sakınan kişi

3567 Tuzakçı görünmez, yemini gösterir
Bezenmiş gelin gibi gönül çeler

3568 Gözü aç, sabırsız ve aymazsın
Yemini tadarsan bağlanır ayağın

3569 Bütün dünyanın malı toplansa bir kişide
O erinçle bin yıl yaşasa bile

3570 Ne yararı var, sonunda girecek kara yere
Onun yeri olacaktır kara toprağın altı

3571 Geçirdiğin yaşam sana düş olur
Ne yaptınsa onun yanıtı gelir

3572 İşte o gün pişman olmanın yararı yok
Yaptıklarına yıl, ay ve günler tanık

3573 Dünyanın tadı şu üç şeydedir
Üçünün de tadı birbirine denktir

3574 Yemek içmektir bunlardan biri
Diğeri kadındır, avutur erkeği

3575 Üçüncüsü sağlıkla yaşamaktır
Üçünden en çok bu gereklidir

3576 Bu üç şeyin bütün sevinci, tadı
Diğer üç şeye değmez ey ilde ulu

3577 Yemek içmektir bunlardan biri ey kardeş
Bunlar çıkarken kötüdür ey arkadaş

3578 Bunun tadı üç parmak boğazın içindir
Ondan da öteye gidersen karnın dolar

3579 Eğer sindirilmezse yemek unsurları bozar
Unsurlar bozulursa insan hasta olup yatar

3580 Hastalık her şeyden önce ölümün habercisi
Ölümün tadı yok ey insanların tedbirlisi

3581 Başka bir tat da dişi tadıdır
Sonunda soğuk suyla yıkanmak vardır

3582 Ondan sonra oğul kız dünyaya gelir
Oğul kız yükünü yüklenmek emek ister

3583 Ne der işit bu beyit söyleyici
Hem dişi hem oğul kız keser erin gücünü

3584 Dişiyle sohbetin çoktur tadı
Soğuk suyla yıkanmaktır, zordur karşılığı

3585 Tat neredeysa tatsızlıkla birliktedir
Tatlı neredeyse sonunda acı vardır

3586 Yaşamın tadı buysa eğer
Bu dünya tatsız bir mihnet yoludur

3587 Tatlıdır bu tatlı geçen dirilik günüm
Tatsız kılar sonunda bunu acı ölüm

3588 Bu üç şeydir dünyanın bütün tadı
Yanıtını işittin ey düzgün tavırlı

3589 Bu dünya düşmandır, bedenin bir düşman
Her tarafa ağı yayılmıştır bu iki düşmanın

3590 Üçüncü düşman şeytandır, din hırsızı
Bunların kötülüğünden esirgesin Tanrı

3591 Bunlardan en sarp, en kötü düşman
Bedendir, çoğu kargaşa gelir ondan

3592 Tanrı adını anarsan şeytan hemen kaçar
Bırakıp gidersen dünyayı kurtulursun ondan

3593 Ama bedenini nasıl bırakırsın sen
Onu ancak ölüm ayırır senden

3594 Ne iyi söylemiş bilgili bilge
Bilgili bilgelerin sözünü dinle

3595 Bedenim beni bunaltır, zahmet çektirir
Arada güldürür bak arada ağlatır

3596 Dünyayı gezinirim onun isteğine uyup
Arada aç yatarım, arada tok

3597 Bir arzusunu giderse bulur başka birini
Onu da bulursa artık olur bey gibi

3598 Ben bedenimi yenip ona hâkim olamıyorum
Sen ona hâkim ol bağışlayıcı Tanrım

3599 Kötü yaradılışlıdır bu beden
Daha da kötüleşir onu semirtirsen

3600 Huysuz at semirirse kudurur, azar
Sahibini yere çalar ve ondan kaçar

3601 Bedenine bak, tam bir av köpeği gibi
Semirirse bilmez sahibinin hakkını

3602 Karnı doyarsa ava koşmaz olur
Sahibinin dileğince gitmez, durur

3603 Beden küçük oğlana benzer
Boğazı doyunca koşar, dengini arar

3604 Karnı doyarsa beden tembelleşir
Dilediğin gibi olması için ona isteğini vermemelidir

3605 Yaşam hepsi hepsi üç gündür
Onun da ötesi gece düşüdür

3606 Birisi yarındır, biri geçti dün
Yarına çıkar mı acaba bugün

3607 Onun da ötesinde daha ne varsa
Yaşamdan sayma, bunları söyledim sana

3608 Dişi sohbeti de bu erlik ateşini
Söndürmek içindir birer saatlik

3609 İnsan bu ateşi nasıl söndürse olur
Güzel ya da çirkin demez kucaklar

3610 Boğaz tadının tümü karın doyurmaktır
Karın doyunca en yararlı olan yemeyi bırakmaktır

3611 Karın doyarsa arpa ya da helva birdir
Hepsi artar kalır, gireceği yol tıkanır

3612 İster şeker, ister helva ya da arpa yesin
Doyup yatan sabah yine aç kalkar

3613 Ne der işit yoksul olup günahtan sakınan
Yoksul olsa bile gönlü zengin olan

3614 Şekerli yedin sen dünya nimetini
Kavrulmuş arpa yedim ben, gücümün yettiğini

3615 İkimiz de doyup yattık gece
Günüm, saatim geçip gitti

3616 Dünyayı nice toplarsan topla
İki bez parçasıdır düşen payına

3617 Yoksul, zengin her ikisi de ölümden sonra
Yine eşit olurlar kara yer altında

3618 İki günlük geçici erinç için
Neden kendini aldatıyorsun

3619 Sen can atıyorsun dünya malı için
Ölüm can atıyor seni yakalamak için

3620 Dirilik gider, her gün senden kaçar
Yavuz bu ölüm bak kökünü biçer

3621 Kuşkusuz ölür bak diri olan
Hangi gün ölür yok onu bilen

3622 Küçükken insan sakal çıkmasını bekler
Sakalı çıkınca beyaz olmasını bekler

3623 Sakalın beyazlaştıysa geldi demektir ölüm
Ölüme yarar sağlamaz ok ya da dolum[38]

3624 Göz göre göre yakma kendini zorla
Bu dünya için kendini ateşe atma

3625 Acı su gibidir bu dünya malı
Nice içse kanmaz insan, ıslanmaz bile ağzı

3626 Kuru kuma benzer bu insanoğlu
Nehir gelse doymaz bu aç gözü

3628 Bedeninin arzularını kovup ibadet eden
Görünmez düşmanına fırsat vermez

3629 Bedenine ödün verme, eğme boyun
Avuncu tasadır onun, dileği oyun

3630 Geçirdiğin yaşam gider gelmez
Ne kadarı kaldı o da bilinmez

3631 Bu bulunduğun günü bari boşa geçirme
Ölüme hazırlan, koş ibadete

3632 Ne der işit uyanmış kişi
Bütün bulanıklıklardan süzülmüş kişi

3633 Geçirdin bu geceki geçici geceni
Gelen gününün geçeceği şüpheli mi

3634 Geçmiş ile gelecek arasındaki bir duraklık
Yaşam için bunca yükseltme sesini

3635 Epey zaman oldu, yaşamımı burada geçirdim
Zamanla sahip olup nefsin belini kırdım

3636 Bugün kente çağırıyorsun sen beni
Orada nefsime tutsak olursam kurtaracak hani

3637 Beden bir düşmandır, sarptır düşmanlığı
Her yere yaymıştır tuzağını, ağını

---

38 Dolum: Silah

3638 Onun isteğine uyma, gayret et, diren
Bedenine ödün vermez akıllı eren

3639 Ne der işit nefsini bastıran er
Hevesin boynunu biçip özünü tutan er

3640 Bedenin tutsağı olma ulu bilgili
Tutsağı olursan beden ister dinini

3641 Bilgili desen olmaz o kişiye
Hevesini yatıştırmaksa bütün işi

3642 Akıllı desen olmaz o ere
Bedeninin tutsağı olmuşsa ey gönlü diri

3643 Bilgisiz kişi şöyledir ki
Bedenine ödün verir sürekli

3644 Akılsız kişilerdir onlar ey kardeş
Heves ve arzularını kendilerine ederler baş

* * *

3645 İşte böyledir hâli dünyanın
Kusurlarını saydım, artık sen düşün

43
Ögdülmiş Odgurmış'a Ahiretin Dünya Aracılığıyla Kazanılacağını Söyler

3646 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Dinledim
Söylediklerini ey kutsal insan

3647 Bir de bunu dinle, gerçekten
Bir ölçüdür bilgi ve akıl için

3648 Böyle olsa da bu dünyanın hâli
Acı kılma kendine yaşam yolunu

3649 Bu koca dünyayı kendine etme dar
Günahkâr kuluna Tanrı'nın fazlı var

3650 Azabı çoksa da rahmeti boldur
Günahkâr kul için rahmet değerlidir

3651 Azabından kork, rahmetinden umut kesme
İbadet et, yeterli olur bu kulluk adına

3652 Bütün dünya halkı köy ve kentleri koyup
Kalkıp dağa çekilseydi büyük yük yüklenip

3653 Bozulurdu dünya, kalırdı kuru
İnsanoğlunun kesilirdi soyu

3654 İki ev yarattı bütün bu halk için
Birinin adı cennet, birinin cehennem

3655 Yine bütün insanlar bu dünyayı isteyip
Koşsalardı geceyi gündüze katıp

3656 Tapınmayı bırakıp dünyayı isteyerek
Cehenneme girselerdi cennet yine boş kalmazdı

3657 Tanrı verdi kula iki göz, iki kulak
Biri dünyaya bakarsa biriyle ahirete bak

3658 Uzanıp tutmak için iki el verdi
Biriyle dünyayı tut, biriyle ahireti

3659 İki ayak verdi yürümek için
Birini bu dünya için kullan, birini ahiret için

3660 Yine ne iyi söylemiş bilgisi geniş bilge
Dünyada ün salmış eli açık bilge

3661 Ey kul olan akıllı ve uyanık insan
Aymaz olma, sakın, sana zarar gelmesin

3662 Yarattı Tanrı her iki dünyayı
Birini bulursan ara öbürünü

3663 İnsanoğlunu güçlü Tanrı
Acıkır, doyar olarak yarattı

3664 Sırtına giyim ya da boğazının yiyeceği
Gereklidir ey kardeş, bunlardır yaşamın ilacı

3665 Sırtına giysi gerek, boğazına yemek
Ey kardeş, bunlardan vazgeçilmez

3666 Helal dünya malı bulmalı, kazanıp yemeli
Bu kazançtan alıp yoksullara vermeli

3667 Keşke insanın giyecek kaygısı olmasa ve bu boğaz
Kişinin vazgeçilmez kaygısıdır giyim ve boğaz

3668 Tanrı'nın adaletinden korkarak yaşa
Ama fazlından da umut kesme

3669 Bu ikisi arasındadır kulluk bunu bil
Bu kulluk yolunda yanılma, budur yol

3670 Çok güzel söylemiş bilgi verici
Bilgisizlere bilgi ve öğüt verici

3671 Korku ve umudu sen kanat edin
Bu ikisi arasındaki yolu seç

3672 Tanrı emri üzerine yap kulluğunu
Uçup gir saraya, erinçle salın

3673 Korku ve umut, bu ikisi kanat gibidir
Bu ikisiyle uçan göğe yol bulur

3674 Günahım çok deyip umudunu kesme
İbadete güvenip ibadeti abartma

3675 İbadet et, ibadettir kulluğun tümü
Kimin adı kulsa o ibadet etmeli

3676 Ağır tut Tanrı emrini, ucuz kıl kendini
Ağırlık bulursun bu ucuzluktan ötürü

3677 İbadette kendini yoksul bil yoksul
İbadette yoksul bil, günahlarda zengin

3678 İnsanlar arasında kendini kötü bil kötü
Meğer iyi olsa da özün ve sözün

* * *

3679 İşte deyiverdim sana bildiklerimi
Sözümü uygularsan yarın gelir karşılığı

3680 Eğer tutmazsan bu dediklerimi
Cevap ver ey yiğit, ben de döneyim geri

3681 Uzun oldu sözler, bunun yararı yok
Daha da uzatmanın hiç yararı yok

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

3682 Odgurmış elini başına götürdü
Düşündü uzun uzun, başını kaldırdı

3683 Dedi: Ey kardeş, zahmet oldu sana
Kardeşlik ettin söylediklerinle bana

3684 Benim iyiliğimi düşünüp bu sözleri söyledin
Sevabını versin Tanrı, benim derdimi dinledin

3685 Dikkat ettim şimdi bu işte bana
Ey yiğit, iyilik görünmez

3686 Gönlüm beğenmedi, bu işten kaçar
Gönlün beğenmediği işe girmek zarar

3687 Ne iyi bilgi vermiş derin bilgili
İnsanlara kendini sevdirmiş, süzülmüş gönüllü

3688 Hangi işi yapmak istersen
Önce bunu gönlüne danışmalısın

3689 Kişilere danış bütün sözlerini
Gönlüne sinmezse uzak tut kendini

3690 Sana herkesten daha yakın olan yine kendindir
Gönlüne sinmeyen işi bırak, işte o kadar

3691 Hangi iş olursa olsun gönlün beğenmediği
Yarar gelmez ondan ey gönlü diri

3692 Gönül beğenmedi, bu işi sevmedim
Şimdi ben de bu işten vazgeçtim

3693 Senden diliyorum bunun özrünü
Beni kendi hâlime bırak ey insanların seçkini

3694 Hakana yararlı erdemlerim yok
Ne tavrım ne davranışım ne de sözüm

3695 Kendim dünyadan kaçtım geldim buraya
Ben yine nasıl giderim oraya

3696 Tanrı'ya tapmaya kendimi adamışım
Kişiye tapınmak bana yakışır mı ey soylu insan

3697 Bırakıver şimdi beni Tanrı'ya
İyiliğin için duacı olayım sana

3698 İkimiz görüşmek istersek eğer
Sen bana gelme, ben seni arayıp bulayım

3699 Ben zahmet çekeyim, sen erinçle yaşa
Hakanın hizmetinde yararlı ol halka

3700 Ne der işit içten kişi
Yakınlık gösteren, candan hizmet veren kişi

3701 Yakınlık duyarsa gönül, uzak yer olur yakın
Yakınlık vefası için gönüle bakın

3702 İstekle yürürse kişi arzulayıp
Yarı yolda kalmaz, dileğine ulaşır

3703 İstekle giderse insan yürüyüp
İsteğine ulaşır, yolda kalmaz yorulup

3704 Ne iyi söylemiş kendini sevdirmiş kişi
Vefasıyla ünlenmiş, sevgililer başı

3705 Yakın olursa gönlün, uzak yer yakın
Yakınlık vefası için gönlüne bakın

3706 Doğudan batıya hemen aşılan bir tepe gibi
Vefayla bilinirse yakınlık hakkı

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3707 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Sözümü
Dinle, ben dinledim senin sözünü

3708 Ey kardeş, istediğin buysa senin
Zorlamam ben şimdi seni, gönlün kırılmasın

3709 Kesildi sözüm, sen esen kal
Hakana mektup ver, yüzümü kılma al

3710 Mektup gönderdi hakan kendi eliyle yazıp
Kendin gitmiyorsan sen de yaz bir mektup

3711 Söylediğin sözleri ölçüp tartarak şimdi
Bana bir cevap ver, ben de tutayım onu

3712 Hem mektup yaz hem de ağzınla söyle
Hakana döneyim ben de ey bilge

44
Odgurmış'ın Mektup Yazıp Hakana Gönderdiğini Söyler

3713 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Bekle
Mektup yazayım ey zeki bilge

* * *

3714 Divit ve kâğıt istedi, kalemi aldı
Hakana mektubu yazmaya başladı

3715 Tanrı adıyla söze başladı
Yaratan, besleyen, göçüren dedi

* * *

3716 Bu dilimle çok övdüm, sayısız sena
Ettim Tanrı'ya, aylarca, yıllarca

3717 Yağız yeri, mavi göğü, güneşi, ayı
Karanlığı, aydınlığı, yoksulu ve zengini o yarattı

3718 Yarattı birçok varlığı, sayısız canlıyı
Rızkını verir hepsinin, aç koymaz birini

3719 Birdir bir Tanrı ki yarattığı iki
Hesaba vurulmaz onun birliği

3720 Birdir ve vardır kuşkusuz, niceliğini, niteliğini
Düşünürken onu başka bir varlığa benzetmemeli

3721 Ululuk onun, büyüklük onundur
Her şeye gücü yeten, herkese hükmü geçen bir tek odur

3722 Bütün bu sayısız kulu o yarattı
Dilediğine verdi her türlü değeri

3723 Karanlıktır çamurdan yapılmış bu kubbe evin içi
Onun gücü bunu yarattığı ışıkla aydınlattı

3724 Mavi göğü yarattı, çıkardı yukarı
Güneş, ay ve yıldızlarla üzerini bezedi

3725 Altındaki yağız yerle yeşil sudur
Üstündeki süzülmüş yel ile ateştir

3726 Sıcakla soğuğu, kuruyla yaşı
Birbirine yaraştırdı ve insanlara verdi payını

3727 Dilediğini dilediği gibi yarattı
Bu işte yardımcıya ya da desteğe gerek olmadı

3728 Dilerse ağırlar tapınmasız kulunu
Dilerse ucuzlatır, düşkün kılar tapınan kulu

3729 Dilediği her şey olur, ol derse
Yürütür kazasını karar verdiği her işte

3730 Binlerce selam olsun sevgili peygambere
O iyi kılavuza, doğru yol göstericiye

3731 Hakana duacı olarak yazıyorum
Selam edip esenlik diliyorum

3732 Hakan lütuf buyurmuş, mektubu geldi
Mektubu okudum gözlerim parladı

3733 Çok iyi öğütlerle on binlerce nasihati
Bana bağışlayıp göndermiş bu sözleri

3734 Yine vaat etmiş birçok iyiliği
Mevki ve bağışlarla yiyeceği giyeceği

3735 Bütün insanlar bunları ister
Elde etmek için dünyayı dolaşıp gezer

3736 Ben hizmet etmeden bulursam bunları
Nasıl beğenmem bu devleti, yaşamı

3737 Velakin birkaç sakıncası var
Ben oraya gelirsem bu sakıncalar da gelir

3738 Onlardan biri ben hizmet bilmem
Hizmet edemezsem yüzüm ağarmaz

3739 Töre yok, usul yok, nasıl davranılır bilmem
Töresiz hizmetkâr işe yaramaz

3740 İkincisi bu dünyanın cefacı olduğunu bildiğim için
Ondan önce davranıp ben ona cefa ettim

3741 Tanrı'ya sığındım, kendime hâkim oldum
Bu din ve imanımı korusun Tanrım

3742 Boğazım, sırtım için elimde olanlar yeter
Ne gerek var fazlasına, bana yük olur

3743 Boğazım için yiyeceği, sırtım için giyeceği
Bana eksik kılmaz yaratan Tanrım

3744 Yarattı, besledi bugüne değin beni
Daha da besleyecektir ey dünya beyi

3745 Sana verdi dünya nimetlerini, esirgemedi
Veren Tanrım bana da vermez mi

3746 Bütün iyilik ve kötülükleri, yoksulluk ve zenginliği
Tanrı'dan bilirim ben ey cömert yiğidim

3747 Tanrı kapısını tuttum, kulluk ediyorum
Bütün halkın toplanacağı gerçek kapı budur

3748 Sana ya da senin kapına ben varıp
Ne bekleyebilirim, yaşamımı verip

3749 Her ikimiz de Tanrı kullarıyız
Bu kulluk içinde biz aynıyız

3750 Kulun kula kulluğu yararlı olmaz
Hizmetliye hizmet edenin değeri kalmaz

3751 İnsanın himmeti varsa böyle olmalı
Tanrı'ya tapınmak için yüreği vurmalı

3752 Ne güzel söylemiş süzülmüş gönüllü
Akıllı ve ılımlı insan, ey bilge işit bunu

3753 Acıkana doyana etme ibadet
Niye tapmak için arıyorsun put

3754 Tanrı'ya tapın durup dinlenmeden
Şaşma gece gündüz açık olan bu kapıdan

3755 Ey hakan benim şu dört hacetimi karşıla
Ben de el yüz öperek hizmet edeyim sana

3756 Ölümsüz bir yaşam isterim
Yaşlılığı olmayan gençlik dilerim

3757 Esenlikle tut beni, hastalıksız
Yoksul bırakma, malsız

3758 Bu dört şeyi bana ver sana tapayım
Sevgili canımı feda edip emrine hazır olayım

3759 Bunları bana verirsen ey hakan
Kendimi kul ederek sana bağlanayım

3760 Bunları vermeye gücün yetmezse
Ne farkın var benden, açıkça söyle

3761 Yiyecek giyecek ise yiyeceğim giyeceğim var
Başka da gerek olursa Tanrım verir

3762 Ağırlık, ucuzluk Tanrı'dan gelir
Ölüm ve yaşam da ondandır

3763 Bunu gerçekten bilen akıllı kişi
Başka türlü davranır mı ey ilcibaşı

3764 Beni bir olan Tanrımın gözettiği gibi
Gözetemezsin sen ey bey soylu

3765 Geceleri ben seni gözetmeliyim
Beni o gözetir, sözümü açıkça söyledim

3766 Sen doymayınca bana gelmez aş
O beni doyurur önden, kendi yemez aş

3767 Aracı gereksiz bunalırsa özüm
Dilimi kımıldatmadan işitir sözüm

3768 Kapıcı ya da yol gösterici engel olamaz
Kibirli ya da zorba bana kafa tutamaz

3769 Sana karşı kusur işlesem sen bağışlamazsın
Bin günah işlesem bağışlar beni Tanrım

3770 Ne der işit günahlı kulu
Gönlünün sırrını açtı bak söyler dili

3771 Ey gerçek vefalı, bağışlayıcı Tanrım
Senden bağışlayıcı başka birini bulamadım

3772 Bunaldığımda bana istediğimi verirsin
Arkasızlara sen arka ve destek olursun

3773 Hastalığıma şifasın, üzüntüme sevinç
Bunaldığımda dayancım sensin, sıkıntıma avunç

3774 Güvencim, avuncum, sevincim tümü
Senin sevincin içindir ey ulu

3775 Sana karşı çok günah işledim
Senin rahmetin karşısında bu günah çok az

3776 Bağışladığın günahımın sana zararı yok
Kınama beni sen, sana yararı yok

3777 Günahım çoksa rahmetin de var
Rahmet et, sana bu yakışır

3778 Eğer kınarsan layığım buna ben
Bağışlarsan bağışla, buna layıksın sen

3779 Bilirsin, seni bir Tanrım bilirim
Bilirim ki sana bir dediğimi bilirsin

3780 Küstahım, kendi küstahlığımla azap çekiyorum
Sen kusursuzsun, kusursuzluk senden gelir

3781 Bu gidecek olan sevgili can emanettir
Emanet nasıl başkasına emanet edilir

3782 Ey hakan, bu dünya geçicidir
Yaşam günden güne tükenir, eksilir

3783 Neye güvenip uzun düşünüyorsun
Neye sevinip kendini avutuyorsun

3784 Atan vardı, eş dost, kardeş ya da ağabey
Anan vardı, oğlun kızın bak hani

3785 Ölümlüleri görüyorsun, sen de öleceksin
Kuşku duyma, her diri toprakla örtülecek bir gün

3786 Aymaz olma ey hakan, uyuma, uyan
Kendin gittikten sonra iyi adını bırak

3787 Boşa geçirdinse geçmiş günlerini
Boş geçirme şimdi gelecek geceni

3788 Geçen gün içinden gerekli olanı al
Seni göçürecek olanın geleceğini düşün, hazırlıklı ol

3789 Bu hâli görür de benim bu gözüm
Nasıl senin yanına gelirim

3790 Cefalı dünyadan yüzümü çevirdim
Dinginlikle vefalı Tanrıma sığındım

3791 Koyuver ey hakan sen beni bana
Duacı olayım burada sana

3792 Ben nasıl yararlı olayım sana
Kendine kendin yararlı ol, sözümü dinle

3793 İnsanlardan vazgeçtim, vazgeç sen de
İnsanlardan fayda yok sana ya da bana

3794 Ben şimdi bu kalan yaşamımı ibadetle geçirip
Tanrı'nın rızasını istiyorum ona tapınıp

3795 Elimde olan bana yeter, gereksiz bundan fazlası
Bu dünyanın dibi tam bir bataklıktır ey açgözlü

3796 Tipi yeli geçer gibi geçince yaşam
Uyandım ben şimdi, ona yanıyor içim

3797 Sırtım pek, boğazım yine oldu tok
Yere batsın dünya, başka faydası yok

3798 Ne der işit boğazı tok, sırtı pek olan
Kutlu bir bey olur elimdeki yeter diyen

3799 Ne iyi söylemiş olanla yetinen er
Bu anlayışı içinde kutu dolmuş er

3800 Dünyada açlığımı giderecek kadar yedim
Sırtımı örtecek kadar giyim edindim

3801 Yaşadığım sürece yiyeceğimi bulurum
Gerek olduğu zaman verir bana bir Tanrım

3802 Hakan beni yararlı olmam için çağırıyorsa
Bende yararlanacak bilgi, akıl yok

3803 Eğer il işine yararlı olsun derse
Yararlanacak bir tarafım yok, söylüyorum kesinlikle

3804 Eğer iş yapmaktan söz ediliyorsa bana
Bin insanın işini yapar kardeşim sana

3805 Eğer iyi olduğum için istiyorsa hakan beni
Kendin iyi ol, bu yeterince sevindirir seni

3806 Bin iyinin ayağını tutuncaya kadar sen
Kendi yakanı bir yol sağlamca tut sen

3807 Dünyaya ün salmış türlü eren
Hakanın etrafında toplanmıştır, bin tümen

3808 Hakana ne gibi bir yararım dokunabilir
Yararsız işi yapmanın olmaz tadı

3809 Kendi özrümü diliyorum ben şimdi sana
Kendi hâlime bırak beni, sarılma bana

3810 Başka ne söz konuşuldu ise
Kardeşim işitti, söyleyecektir size

* * *

3811 Bitirdi sözünü, katlayıp bağladı mektubu
Uzattı ve zeki kardeşi aldı

* * *

3812 Dedi: Ben yazdım istediğimi, sözümü
Sen de duydun dilin söylediği sözleri

3813 Dilinle de söyle işitsin hakan
Koyuversin beni, çeksin elini benden

3814 Elçi söz iletir ve yanıtını ister
Yanıtı işittin ey güçlü insan, onu götür

3815 Ne der işit Uç-Ordu hanı
Bütün ile yayılmış doğru sözü

3816 Elçiye zeval yok, sözüne kıymazsa
Emanet sözü tam, doğru söylerse

3817 Bundan daha güzel söyler Türk hanı
Kınama elçiyi doğru söylerse sözü

3818 Elçiye olmaz ölüm ya da kıyım
İşittiği sözü tam iletirse dili

3819 Elçi dediğim böyle olan elçidir
Bu elçi ne söylerse söylesin ölmez, kalır

3820 Elçi emanet aldığı sözü söyleyince
Bağışta bulun, onu öv dilinle

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3821 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Sözünü
İşittim, ne söylediysen hepsini

3822 Mektuba da yazdın yanıtını
Bana ver, vereyim ey bilge onu

3823 Velakin kuşkum şudur ey kardeş
Hakan bırakmaz bak seni kendinden uzak

3824 Hakan yine gönderir beni
Çağırmak için seni ey alçakgönüllü

3825 Çok geçmez beni buraya gönderir
Eğer gitmezsen gönül koyacaktır

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

3826 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Kardeş
Böyle söyleme, gönlümü kırma

Ben gitmem buradan başka yere
Zahmet edip buraya gelme

İsteyip bulamadığın şeyi istemek kötüdür
Yürütemeyeceğin sözü söylemek seni ucuzlatır

Ne der işit şimdi bilgisi koyu
Sınayıp bilen iyiyi kötüyü

İstemekle verilmeyecek şeyi isteme zorla
Arayıp bulamayacağın şeyi arama zorla

Yürüyerek ulaşamayacağın yere gitme yaya
Eğer gidersen kendine eziyet edersin zorla

* * *

Yine dedi Odgurmış, şimdi yürü
Yine buraya gelme ey insanların yiğidi

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

Ayağa kalktı Ögdülmiş, dedi:
Artık ben gideyim, söyleyeceklerim bitti

* * *

Kardeşi uğurladı bak Ögdülmiş'i
Söylediği sözlerini ona emanet etti

Atına bindi Ögdülmiş, geri döndü
Evine gelip indi, yattı, biraz dinlendi

Güneş yere doğru eğildi, yüzünü gizledi
Göğün benzi samur gibi belirdi

Dünya yüzüne kömür gibi boya sürdü
Görür gözler yumuldu, uyanık olanlar uyudu

Ögdülmiş döşek serdi, yattı
Uyuyup gitti, biraz sonra başını kaldırdı

Doğudan dal budak saldı ateş gibi yalım
Dünya aydınlandı yüzünü açar gibi gelin

Kopageldi yükselip güneşin ışıklı kalkanı
Dünyanın benzi beyaz cevher gibi oldu

* * *

3841 Ögdülmiş evinden çıktı, saraya gitti
Yol isteyip hakanın huzuruna çıktı

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

3842 Hakan önce Odgurmış'ı sordu
Söyle, ne karar verdiniz dedi

3843 Ne sözler söylendi, ne oldu işin
İsteğin ne oldu, gelir mi arkadaşın

* * *

3844 Ögdülmiş ona mektubu verdi
Hakan aldı, açtı, dikkatle okudu

3845 Yüzü kızardı önce, sonra güldü
Uzunca bir süre kaygıyla düşündü

* * *

3846 Dedi: Kardeşin büyük söylemiş
İpek göndermiştim, diken yollamış

3847 Zararı yok bu sözün, doğru söylemiş
Doğru söz iri olur, o da iri söylemiş

3848 Sana söyledikleri nelerdi
Açıkla bana düşüncelerini

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

3849 Ögdülmiş hakana duyduklarını söyledi
Ne konuştularsa olduğu gibi

3850 Dedi: Aramızda türlü sözler geçti
O sordu ben söyledim

3851 Her sözüme yanıt verdi
Sıkıştırınca gözünü yumdu

3852 Ne yaptımsa buraya gelmedi
Kesin konuştu, gönlü olmadı

* * *

3853 Hakan onun sözlerini dinledi
Söylediklerinin hepsi akıl ve bilgiyle doluydu

3854 Onu görmek istedi, coştu gönlü
Coşarsa gönül insana dert olur

3855 Dikkat edersen doğru söylemiş yiğitlerin başı
Ancak güçsüz kişi gönlünün esiri olur

3856 Beydir bu gönül bak beden onun kulu
Beyi nereye giderse odur kulun yolu

3857 Coşarsa gönül ve bir dilekte bulunursa
Huzur bulmaz o dileği olmayınca

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

3858 Yine dedi hakan, ey Ögdülmiş
Kardeşin tam bir insanmış

3859 İşitmemiş olsaydım keşke onun sözlerini
Ne huyunu ve tavrını ne de bilgisini

3860 İşittim ve gönlümde yer verdim ona
Gayret et, bu dileğime kavuştur beni

3861 Benim bir isteğim olur da kendi ilimde
Yapamazsam onu, bu yaraşır mı beyliğe

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

3862 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Halkın seçkin beyi, ey alçakgönüllü insan

3863 Dönerken kardeşime şunu söyledim
Hakan yine sana gönderecek, ben de geleceğim

3864 Seni bırakmayacak, yanına alacak
Bugün git ona saygı göster dedim

3865 İstemedi, dedi: Bir daha gelme
Ben gidemem, beni zorlama

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

3866 Hakan dedi: Anladım, işittim sözünü
Bu sözler işe yaramaz, zorlama kendini

3867 Nasıl olur da bir bey bir şey isteyip
Onu bulamaz bu kadar arzulayıp

3868 Nasıl güçlü olur o, halkına ulu
Yürütemezse ilde buyruğunu

3869 Kuşkusuz büyüklüğün nişanı
Elde etmektir istediğini

3870 Gönül arzu ederse herhangi bir şeyi
Onu dileğine kavuşturmaktır çaresi

3871 Bu arzu benim için bir hastalık oldu
Bunu iyileştiremezsem oraya gideyim bari

3872 Ne der işit, bu beyti oku
Onun manasını anla ey gönlümün tokluğu

3873 Her hastalığın ilacı, çaresi vardır
O hastalığı iyileştirecek bir kam da vardır

3874 Eğer gönül, arzuyla hastalanırsa
O ancak dileğine ulaşınca iyileşir

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

3875 Yine dedi Ögdülmiş, ey kutlu hakan
Dünyada ne var çaresi olmayan

3876 Hakan erinçle, esenlikle yaşasın
Onun uğruna ben feda olayım

3877 Ben bu sözü söylediğim için hakana
Bugün yararı yok, ama pişman olacağım yıllarca

3878 Ne der işit akıllı insan sana
Ey yiğit, sözünü düşünerek söyle

3879 Sözü söylememenin çoktur yararı
Söyleyip pişman etti bu dilim beni

3880 Sözü söylemezsen sana kul olur
Eğer söylersen seni kul eder

3881 Sözünü düşünerek söyle, acele etme, sabırlı ol sen
Acele söylenen söz pişman eder yarın

3882 Sezinleyemedim bu Odgurmış'ın
Mektubu okuyup da gelmeyeceğini

3883 Ben bin isterim hakan bir isterse
Yararı olurdu bana değme günde

3884 Dileğim onunla birlikte çalışmaktı
Elbirliği yapıp hizmet etmekti

3885 Ben ne kadar ısrar ettimse
O da o kadar direndi, tadını kaçırdı

3886 Gidilecekse yine kendim gideyim
Ne denilecekse söyleyeyim

3887 Hakan yine bir mektup versin
O okusun mektubu, bana güvensin

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

3888 Hakan dedi: Mektup yolladım bir yol
Mektuba yanıt verdi taş ve dolu gibi

3889 Ona yine nasıl mektup yazayım
Mektup yerine işte seni yolluyorum

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

3890 Yanıt verdi Ögdülmiş, ey kutlu hakan
Her ne kadar böyleyse de sen mektup yaz

3891 Elçi ne kadar doğru olsa bile
Mektup olmazsa söze gönül inanmaz

3892 İnanmayan kişiye mektuptur tanık
Tanık varsa hile yapılmaz artık

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

3893 Hakan dedi: Eğer arzun buysa
Mektup da yazayım açıp söz yolunu

3894 Mektuba yazayım işte bu sözleri
Mektuba güvenme, sen de çabala

3895 Ne söylemek gerekirse söyle
Onu çağırıver, gelsin buraya

45
Hakan Kün-Toğdı'nın Odgurmış'a İkinci Mektubu Gönderdiğini Söyler

3896 Hakan kâğıt kalem istedi
Kalemi eline alıp mektup yazdı

3897 Tanrı adıyla söze başladı
Yaratan, besleyen, göçüren dedi

3898 Dedi: Bin sena olsun güçlü Tanrı'ya
Ezel hükmünü eriştirir eğriye doğruya

3899 Birdir o bir, katıksız, karıksız, arı
Yoğu var kılar, yok eder varı

3900 Onu bir bil, dilinle öv, gönlünle inan
Gönlünü, dilini doğru tutarak ona tapın

3901 O ne dilerse olur, dileği yerini bulur
Neye ol derse o dilediği olur

3902 Bütün canlıların rızkını verir
Yaşam gibi ölüm de onun emriyledir

3903 Ağırlık, ucuzluk onun hükmüdür
Büyüğe küçüğe onun hükmüyle yol açılır

3904 Onun dilediği şeyi bilen kimse yok
Yürütür kazasını, bir engel yok

3905 On binlerce selam sevgili peygambere
Ulaştırsın Tanrım o doğru yolu gösterene

3906 Bütün arkadaşlarına da yine çok selam
Kesintisiz ulaştırsın Tanrım

3907 Hakan onu çok övdü, dedi: Selam
Sana ey anlayışı tam

3908 Gönül sormak için mektup yazdım
Ey zeki bilge, sen nasılsın

3909 Kardeşini sana yollamıştım
Bana gelmeni istemiştim

3910 Kabul etmedin buraya gelmeyi
Benimle buluşmayı ve yüzümü görmeyi

3911 Mektubuma yanıt yazmışsın
Ağızdan söylediklerini de iletti kardeşin

3912 Mektubunu okudum, sözlerin anlaşıldı
Sözümü dinle, kaçırma kendini

3913 Şekerden tatlı söz yolladım sana
Ağıdan acı geldi yanıtı bana

3914 Dinle yine de benim sözlerimi
İyice düşün ey içten insan

3915 Sen bu zahit adını aldığın için
Adın zahit oldu, dağlara çekildin

3916 Bu ünle adın yayıldı
İnsanlar arasında büyük bir simge oldu

3917 İbadet ettiğin hep adın için
Sen zorla nasibini boşa harcama

3918 Halkın gözü görürse ibadeti
Bozulur bu ibadet, yıkılır temeli

3919 Tanrı'ya tapınmak örtülü olmalı
Bu örtü bugün de halka açılmamalı

3920 Ezeli Tanrı gizledi bak sevdiği kullarını
Bu kullar arasında halk tanımaz onları

3921 Böyle bir kul da bilemez kendisi
Tanrı'ya düşman mı yakın mı olduğunu

3922 Buraya gel ulus, kent içinde yaşa
Seni bilmesin halk, karış onlara

3923 Kendine kullan kazandığın helal malı
Doyur aç insanları, giydir çıplakları

3924 Helal dünya malını bulan insanların iyisi
Erişir her iki dünyaya, eksik olmaz yiyeceği giyeceği

3925 Bu sözü işit ey bana gelmeyen
Ne der yüreği temiz, bilge, büyük insan

3926 Düşerse dünya malı eğer bir iyiye
Yarar her iki dünyada yiyip içeceğine

3927 Bulup dünya malını yemesini bilmeyenin
Yüklenmesi ağır, verilmesi zor bir hesaptır düşen payına

3928 Tanrı kullarına yararlı ol ey bilge
İnsanlara yararlı olana insan denir

3929 Seni ben Müslümanların yararlanması için
Ey zahit ısrarla buraya çağırıyorum

3930 Buraya gel, yararlı ol insanlara
Yararsız insan ölüdür diriler arasında

3931 Kendi çıkarını düşünen insan mı olur
İnsan olan ilin çıkarını düşünür

3932 Malını dağıtmak cömertlik değildir
Cömertlik canını malını feda etmektir

3933 Merhametli değildir kendini koruyan
Merhametli olan, başkalarının iyiliğini isteyen

3934 İyi insan derler, bu iyi nerede
Bana söyleyiver ey büyük bilge

3935 İyi kişi derler, bu iyi kimdir
Bu iyi kişi derde deva olan kimsedir

3936 Ey duru gönüllü insan, ey geniş bilgili
Bakagör bu söze ey aklı yeterli

3937 Bu söylediğim sözüm doğru mu bir bak
Doğruysa kendine hâkim ol, beri gel, burada yaşa

3938 Uzun söylenen söz bıktırıcı olur
Akıllı kişiler sözü az konuşur

3939 Bu sözü yeterli gör şimdi, başka bir şey söyleme
Akılla bilgiye sen karşı gelme

3940 Başka da ne varsa kalan sözümü
Kardeşin söyleyecektir, ona emanet ettim

* * *

3941 Tamamladı mektubunu, sıkıca dürdü ve bağladı
Serin rüzgâr esti, kuruttu yazıyı

3942 Üzerini mühürleyip eliyle mektubu
Uzattı ve Ögdülmiş aldı

* * *

3943 Hakan yine, ey Ögdülmiş dedi
Mektubu ver, yine söyle bildiklerini

3944 Çabala, yararlı neyse başka
Onu yap, çağır onu kente, kasabaya

3945 Dileği neyse buraya gelip
Onu ben vereyim hazırlık yapıp

* * *

3946 Ögdülmiş başüstüne dedi, çıktı
O iyi arkadaş, yürüyüp evine geldi

3947 Gelip eve girdi, oturdu
Yedi içti, bir süre dinlendi

3948 Yüzünü gizledi yere rumi kızı[39]
Dünyanın yüzü zenci derisi gibi oldu

3949 Gökyüzü karakuş rengini aldı
Dünya karakuş tüyüyle doldu

3950 Döşek serdi, yattı
Kardeşine ne söyleyeceğini düşündü

3951 Uyudu biraz, sonra uyandı
Gece kömür gibi karanlıktı

3952 Uykusu kaçtı, ayağa kalktı
Karanlık gece eteğini yukarı kaldırdı

---

39 Rumi kızı: Batı güneşi, batan güneş

3953 Güneş kalktı yerden, kaldırdı başını
Güzel bir yüzün gülümsemesi gibi gösterdi dişini

3954 Kalkıp yıkandı, sabah namazını kıldı
Sonra biraz dua etti

3955 Bir çocuğa atını hazırlattı
Evinden sevinçle çıktı

3956 Varıp gitti kardeşinin yanına
Onun hatırı için atından indi biraz uzakta

* * *

3957 Yürüyerek gitti, kapıyı yavaşça çaldı
Kardeşi ibadeti bırakıp ayağa kalktı

3958 Kapıyı açtı hemen, dışarı çıkıp
Selam verdi, tuttu bak elini alıp

3959 Odgurmış onun elini tutup içeri girdi
Saygıyla yer gösterip öptü

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

3960 Dedi: Ey kardeşim neden zahmet çektin
Yine sen bana tekin gelmedin

3961 Ne dediğimi duydun, söylediklerim kesindi
Neden ısrarla zorluyorsun beni

3962 Ne der işit bilgi verici
Sınayarak bilen iyi kötü kişiyi

3963 Kişiyi sınamak için bir kez görmek yeterli
İsteğini anlamak için bir kez konuşması yeterli

3964 Eğer insan bakırla altını ayıramazsa
Bir taşı alıp azıcık sürmesi yeterli

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

3965 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Kardeşim
Bana darılma, gönlünü yaralama

3966 Hizmetli gözünü açınca beyini görür
Neyi söylerse beyler onu yerine getirir

Hakana mektubunu verdim
Ağzından ne çıktıysa söyledim

Sözüne yanıt verdi, mektup yolladı
Çıkardı mektubu eliyle uzattı

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

Mektubu aldı Odgurmış, açtı
Okudu mektubu, bakıp düşündü

Dedi: Ey kardeşim, senin ne eksiğin var ki
Beyin bunca ısrarla çağırır beni

46
Ögdülmiş'in Odgurmış'la İkinci Kez Tartıştığını Söyler

Yanıt verdi Ögdülmiş, söze başladı
Dedi: Ey kardeşim şunu bil ki

Hakanın istediği senin iyi olman
İyilikler içinde daha iyiye doğru yol alman

Bilirsin burada yaptığın ibadet
Kapısını açar nice iyiliğin

Yine kasaba ve şehirlerde benim söylediğim
Nice türlü iyilik vardır ey yiğidim

Kötü olmaz şimdi bu dünya mutluluğu
Bulup yaşamasını bilerek duyurursan adını

Eğer ahireti istiyorsan ey zahit, bulursun
Orada da nimet ve sevaba ulaşırsın

Kötü desen olmaz bu dünya malına
Bunu yiyip sevinmesi için dağıtmalı halka

Yine ne güzel söylemiş akıllılar başı
İşit bunu sen ey iyi kişi

Bütün iyiliklere yol açan varlıktır
Bütün hastalıkları iyileştiren varlıktır

3980 Varlıklı olursa insan bilgiyi bulur
Bütün iyiliklere elini uzatır

3981 Varlıkla insan isterse eğer
Varlık destek olur, mavi göğe çıkar

3982 Hacsa dileğin mal davar gerekli
Gazilik dilersen yine bu mal yararlı

3983 Malı olmazsa alıp vermeye
Elini uzatamaz insan iyiliklere

3984 Neden bırakıyorsun sen bu iyilikleri
Neden dinlemiyorsun sen bu öğütleri

3985 İbadete nasıl inansan olur
Tapındım diyen insan müflis kalır

3986 Tanrı ibadetiyle bulmaz kulu
Çok ince yoldur ibadetçinin yolu

3987 Nice bin ibadetçi tapındı yıllarca
Can vereceği zaman yitirdi yolunu

3988 Nice bin ibadetsiz günahlı kulu
Son nefesini verirken onardı yolunu

3989 Biliyorum Tanrımın bütün sevinci
Tapınma, ibadet içindedir ey ulu

3990 İnsan bilmezse şimdi bu gerçek ibadeti
Yaptığının hangisi ibadettir bilemez bunu

3991 Böyle olduğuna göre ibadetlerin tümünü
Yaparak bulabilir bu söylediğim tadı

3992 Dikkat et bu sözlere açıkça
Doğru mu değil mi deyiver bana

3993 Eğer böyleyse sana söylediğim sözler
Bunu itiraf et, sözümü tut ey düzgün gönüllü

3994 Hevesin esiri olma, doğrult gönlünü
İnsanlara katıl huzurla yürü

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

3995 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Kardeşim
Üzüldüm şimdi, zehir oldu aşım

3996 Tut ki seni dinledim
Gidip hakana hizmete başladım

3997 Hizmet için insan töre bilmeli
Yine tavrı, sözü düzgün olmalı

3998 Huzura girmeyi ve çıkmayı bilmeli, oturmayı, durmayı
Hizmet etmeyi bilmeyenin boşa gider emeği

3999 Ne der işit hizmet bilici
Sınayıp bildiklerinin şöyledir üçü

4000 Bu beylere hizmet etmek isterse özün
Doğru olsun gönlün, sözün

4001 Töre ve usule göre öğren hizmeti
Hizmet etmeyi bilirsen parlar yüzün

4002 İnsanlardan uzaklaşmış olduğum için
Töre yok, usul yok, ne de söz bilirim

4003 Nasıl hizmet ederim ben beyine
Kapanmıştır artık bu kapı bana

4004 Ne diye zorluyorsun sen beni sıkıştırıp
Sözümü yenerek hakanın hizmetine gir deyip

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

4005 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu sözün
Yerinde değil ey gönlü düzgün

4006 Hakan bu töreyi senden istemez ki
İster ayakta dur, ister otur

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

4007 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Bu sözün
Pek yakışık almadı ey tavrı düzgün

4008 Nasıl yaraşır sana ya da bana
Töre bilmeden dolaşmak şaşkınca

4009 Bu ili yönetmek, halkı düzene sokmak
Dünyayı temizlemek için beyler dikildi dünyaya

4010 Bu il gün işi, bu beylerin işini
Töre ve usule göre yaptı kişi

4011 Ondan ötürü beyler uzattı ile elini
Akıllı davranışlarla tutup dinletti emirlerini

4012 Ne iyi söylemiş dünya ilcisi
Bilgili, akıllı, halkın başı

4013 Dünyayı elinde tutan er akıllı olmalı
Halkın başında bulunan yürekli olmalı

4014 Bu ikisi bulunduktan sonra hizmetliler
Töreli, adaplı, bilgili olmalı

4015 Bundan ötürü beylerin yükselir gücü
Düşmanın boynunu biçer, alır kendi öcünü

4016 Şimdi biz töreyi uygulamalıyız
Nasıl yaraşır töreyi bozmamız

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

4017 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Kardeş
Olmayacak şey değil yapılınca yenir aş

4018 Biliyorum ben bu âdeti, töreyi
Diyeyim şimdi sen iyice dinle, öğren onu

4019 Kişi bilmezse öğrenir bak bilir
Bildiğinden ötürü insan dileğine kavuşur

4020 Buna benzetip söylemiş bilgisi açık
Bu sözü tutmayan erin bilgisi buçuk

4021 Doğarken bilge doğmaz kişi öğrenir
Doğarken konuşmaz dil zamanla sözlenir

4022 Kişi öğrendiğinden ötürü bilge olur
Bilgi bildikten sonra her işi yapar

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

4023 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Senin
İstediğin buysa yok diyeceğim

4024 Çok bunaltıyorsun bugün sen beni
Nasıl olur bu hizmet, açıkla haydi

4025 Gönlüme girer mi sözün, bir dinleyeyim
Ben öğrenebilir miyim, bunu bir anlayayım

4026 Bana söyle şimdi törenin sayısını
Tek tek say usullerini, adını

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

4027 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Tamam
Doğru söyledin sözü ey uğurlu insan

4028 Akla uzaktı önceki yolun
Sen şimdi temelini doğruluk üzerine kurdun

4029 Ben şimdi anlatayım, işit ve düşün
Öğren ve senin için çözülsün düğüm

4030 Eğer öğrenmek istersen şimdi
Konuşma ve kes sözünü

47
Ögdülmiş Odgurmış'a Beylere Hizmetin Töresini, Özelliğini Söyler

4031 İki türlü olur bu hizmetli kişi
Hizmetle ilerler günden güne işi

4032 Biri çocukken hizmete girer
Böylece büyüdüğünde işe bağlanır

4033 İkisinden daha iyi olanı şudur
Küçükten hizmete girip gönlünü ezmektir

4034 Bugün sana nice söz anlatıyorsam da
Küçüklerden başlayıp anlatayım bu sözü

4035 Sözü örtülü tutarsan sonu çiğ olur
Hangi şey çiğse dibinde zarar vardır

4036 Olgunluk istersen pişirmelisin sözü
Dürüstlük istersen doğru tut özünü

4037 Hizmet kapısını açmak isterse insan
Hizmete erken başlamalı, küçükken

4038 Töre ve usul öğrenmeli, davranışları düzgün olmalı
Girip çıkmasını bilmeli, edepli olmalı

4039 Hizmete hazır olmalı erken kalkıp
Gönlünü, dilini küçük tutmalı uysal olup

4040 Hizmetli çalışkan olup koşuşturmalı
Kulağı, gözü tetikte olup dikkatli bulunmalı

4041 Kendinden büyüğe hizmet etmeli
Dilini sıkı tutup olur olmaz söz söylememeli

4042 Hizmetiyle beğenilirse böyle bir genç
Beyine yakın olur, çabuk yükselir

4043 Girip çıkarken bundan başka
İstekleri bildirirken töreye göre hareket etmeli

4044 Küçük rütbeliler bu yere erişince
Hangi işe yarayacağını bey seçer bundan sonra

4045 Hizmetli zeki ve tutarlı olursa
Arz görevlisi olur ve hemen kut bulur

4046 Attığını vurursa ok yaycı olur
Doğruysa tavrı olur mühürdar

4047 Tavrı, davranışı temiz ve güzelse yüzü
Saki yapar bey onu ey gönlü çözülü

4048 Yazı, sayı bilirse hazinedar olur
Akıl, anlayış varsa kâtip olur

4049 Bunlardan hangisine ulaşırsa ulaşsın
Çok dikkatli olup iyi hizmet etmeli insan

4050 Ne der işit hizmet veren insan
Hizmeti yeterli olduğundan dileğini bulan

4051 Beyin huzurunda çok dikkatli olmalı
Görülmeyecek şeylere bakmamalı

4052 Davranışın doğru olsun, gözet kendini
Gönlünü, dilini doğru tut, uzatma sözünü

4053 Hizmetle yoluna girer her türlü iş
Hizmetle edinirsin sen iyi arkadaş

4054 Ne kadar iyi gelse de sana bu özün
Hizmet et, hizmetin güldürür yüzün

4055 Eğer beyin önünde bulunacak olursan
Gözün yerde, kulağın başköşede olsun

4056 Ellerini kavuştur, ayaklarını düz tut
Sağ elini sol elinin üzerine koy

4057 Kapıdan girerken önce sağ ayağını at
Bir şey buyurulurken aklını ona ver

4058 Bir şey sunarken aşağı doğru sarkıt elini
İki diz üzerine çök, sakince yap işini

4059 Huzurdayken bakma soluna ya da sağına
Kendin terbiyeli dur, sözü dikkatle dinle

4060 Sana soru sorarsa doğruyu söyle
Cevap verirse emrini doğru uygula

4061 İçki içme, boşu boşuna dolaşma
Yararsız, yavuz işlerden hemen kaç

4062 İşittiğin sözü işitmemiş ol
Gözünün gördüğünü görmemiş ol

4063 Bu türlü hizmet ederek yaranırsa kişi
Kutu günden güne artar, ilerler işi

4064 Kimine takım verilir, olur takımbaşı
Kimi at aygır üzerinde olur ilbaşı

4065 Kimi subaşı, kimi hacib
Kimi hakanın sözünü açtığı kâtip

4066 Bu derecelere erişip iyi hizmet edenler
Büyüklüğe ulaşır, bütün arzularına kavuşurlar

4067 Kimine danışmanlık gelir, saray danışmanı olur
Kimi ulu başdanışman adını alır

4068 Kimi inanç bey, kimi tigin bey, kimi çağrı bey[40]
Kimi köle beyi, kimi ünlü bey

4069 Kimi yabgu, yuğruş[41] olur, il beyi
Kiminin unvanı eşi olmayan er-ögi[42]

4070 Buraya kadardır hizmetlilerin unvanı
Bundan sonra yoktur yükselecek yerleri

4071 Bey bu derecelere yükseltirse hizmetlilerini
Minnettar bırakacak kadar öder onların hakkını

4072 Bu derecelere yükselip hizmet edenlerin her biri
Çok yararlı olur ve beyi arzusuna kavuşur

4073 Eğer buralara yerleşirse küstah biri
Çok büyük zarar verir beyine bu kulu

4074 Ne güzel söylemiş akıllı bilge
Yetersiz kişilere bu yerleri verme

4075 Bundan daha güzel söylemiş bilgili
Bilgisize verme ey bey elini

4076 Akılsız kişiler bilgiyi bozar
Bilgisiz kişiler halkı yıkar

4077 Bilgisiz birine onur verirse beyi
O beye yazıktır, bunu bilmeli

4078 Ululuğa ererse akılsız kişi
Efendisinin başını yer ey ilcibaşı

4079 O yüzden beyler hizmetli kulunun
Bilgisinin dengince büyütmeli yerini

---

40 İnanç bey: Mutemet; Tigin bey: Prens eğitmeni; Çağrı bey: Doğan beyi

41 Yabgu: Üst düzey yönetici; Yuğruş: Bakandan bir kademe aşağı olan yönetici

42 Er-ögi: Vezirden bir aşama aşağı olan ve tek kişiye verilen unvan

4080 Kulu önce sınamalı eylemi, kusuruyla
Sonra aklının dengince işler vermeli

4081 İçten bağlı olmalı kul, beyini korumalı
Ondan sonra beyler eli açık davranmalı

4082 Ne der işit töre yapanlar
Töreyle beyliği ilerletenler

4083 Ne kadar büyürse büyüsün kulun adı kuldur
Onu büyüten beyine hizmet etmelidir

4084 Ne kadar küçük olursa olsun beyin adı bey
Hizmetli adından beyin adı yeğ

4085 Ey beylerin değer verip yücelttiği kimse
Değer ver beyine, karşı gelme

4086 Boy ölçüşme beylerle sen sen olup
Beyin kullandığı sözleri söyleme, iyi görüp

4087 Onlar uğurludur, eli her şeye uzanır uğurun
Yanar ateştir onlar, kendini yakarsın

4088 Onlar zamanedir, sevinip gülmek için
Zamaneyle uzlaşmak gerekir

4089 İyi söylemiş sınayıp bilen
Çalışarak dileğine erişen

4090 Güler yüz gösterirse beyler sana
Sevinme buna, güvenme kendine

4091 Hizmetine dayanma, göğsünü germe
Yanılırsan sana kaşını çatar beyler yine

4092 İster büyük ya da küçük, ister olsun ünlü
Hizmetli hizmetlidir, bu belli

4093 Beye karşı çaba göstermeli, hizmeti
Gevşetmemeli, hizmet yolundan şaşmamalı

4094 Ne kadar yakın tutsa da beyler kendine seni
Sen kendini unutma, doğru yürü

4095 Ne kadar iyi tutsa da beyler seni, sen korkadur
Onları kendine eş sayma sen, bakınadur

4096 Onlar arada ateş, arada su olurlar
Arada güldürür bak arada ağlatırlar

4097 Şu üç şeye olma yakın komşu
Yanan ateş, akan su, beylerin gücü

4098 Dikkat edersen bey yürekli bir aslana benzer
Överek yaklaşırsan yumuşar, ipek gibi olur

4099 Eğer saygısızlık yaparsan kızar, baş keser
Damarını deşer bak kanını emer, içer

4100 Kızgın olduğunda varma beyin yanına
Eğer vardınsa hazır ol alçalmaya

4101 Sorduğunda söyle, çağırdığında gir
Selametle yaşa, değerli ol daima

4102 Birçok sözü işitip işitmemiş ol
Gözünle gördüklerini görmemiş ol

4103 Ne der işit kendini tutan insan
Zamanında girip sözünü arz eden insan

4104 İçeri gir derlerse bunun değeri çoktur
Dışarı çık derlerse bak bu yüzüne sövgüdür

4105 Gözünü gözet, kendini tut
Kendini tutan insan bu dünyada değerlidir

4106 Şu üç işten uzak dur, mümkün olduğunca
Biri, kesin söylüyorum, beylik taslama

4107 Bir diğeri yalan, biri açgözlülük
Bu üç işin üçünün sonu da yokluk

4108 Gammazlama insanları sen, dedikodu etme
Doğru sözü söyle, doğruyu gizleme

4109 Her bakımdan temiz tut kendini
Temizdir bu beyler, severler temiz şeyleri

4110 Saraya girdiğin zaman bakınarak yürü
Seni kim ağırlarsa ağırla onu

4111 Kibirlenme, elini kolunu sallayarak girme
Birinin elini sıkarken senli benli olma

4112 Oturduğun zaman yerini bil
Kişileri incitme, nazik ol

4113 Aksırıp öksürmek sarayda hoş karşılanmaz
Kabalık olur bu, tadı kalmaz

4114 Yine bağdaş kurma, yana yatma
Yüksek sesle kahkaha atma

4115 Bir de tırnak kesme, bacaklarını ayırma
Saygınlığın gider, bu engel olur kuta

4116 Senden büyük biri sözünü söylerken
Konuşmayı bırakıp onu dinlemelisin

4117 Doğru söyle sözünü, kızarsın rengin
Sözü söyleme eğer değilse dengin

4118 İçip saraya girme, tut kendini
Yararsız ve kaba olur içkili kişi

4119 Şu üç şeyden insan kendini gözetmezse
Başını götürür hemen, bu sözü dinle

4120 Biri, bu beylerin sözünü tutmalı sözlerin beyi gibi
Gözetmeli onu kendi sevgili canı gibi

4121 İkincisi görevi kötüye kullanmamalı, dürüst olmalı
Karışıklık günlerinde iyi gözetmeli kendini

4122 Üçüncüsü saray içinde doğru davranmalı
Densiz, yararsız işlerden uzak durmalı

4123 Bu üçünden birisini yapan kişi
Nice büyük olsa da kesilir başı

4124 Ey saray içinde gezip dolaşan insan
Zamanı gelmeyince görünme beye

4125 Eğer oturuyorsan kendi akranlarınla olup
Çağırır çağırmaz huzura gir yerinden kalkıp

4126 Bir şey sorarsa beyler sana
Ey yiğit, sözü uzatma

4127 Sorarsa söyle kendi bildiğini
Sözünü keserse bırak, uzatma sözü

4128 Eğer beyler yemeğe çağırırsa seni
Edeple yemek ye, iyi öğren bunu

4129 Sağ elinle başla sen yemeye
Ey bilge, Tanrı adını söyle önce

4130 İnsanların önündeki yemeğe uzatma elini
Kendi önündeki yemeği ye ey alçakgönüllü

4131 Bıçak kullanma orada, kemik kemirme
Başkalarına yemek uzatma, yemeğe buyur etme

4132 Obur gibi yeme, yine acele etme
Fakat dişi gibi de nazlanma

4133 Ne kadar tok olsan da yenir bey aşı
Bu beylerin aşı talihin başlangıcı

4134 Ne türlü bir iş olursa olsun görevin
O işi içtenlikle yap, parlar gözün

4135 Ne güzel söylemiş bilgili kişi
Bu sözü tutmanın yararı som altın gibi

4136 Eğer gelirse beylik sana gerçekten
Bilgiyle işlet işini ey ünlü insan

4137 Eğer eşsiz bir yabgu olursan sen
Vefalı ol, nice güçlü olsan da sen

4138 Eğer ordu kumandanlığı nasip olursa sana
Ey mert yiğit, cömert ol, uyanık dur

4139 Verilirse sana takımbaşılık ya da on otağ[43]
Elinle dağıtıp malını, tutmalısın kılıç ve yay

43 On otağ: On çadır kumandanlığı

4140 Vezirlik verilir de iktidar eline geçerse
Kötü töre kurma, yumuşak ve düzgün ol

4141 Ögelik gelirse birine o akıllı davranmalı
Yanılırsa beyi o doğru yolu göstermeli

4142 Kök-ayukluk nasip olursa eğer
Kendini çok iyi gözet, kuşan kut kemerini

4143 Eğer subaşı ya da ilbaşı olursan
Doğru ol, keskin tut kulağını, gözünü

4144 Eğer hacib olursan rüşvet alma
Yoksul, dul ve yetimlerin isteklerini dinle

4145 Hazineye hazinedar yaparlarsa seni
Dosdoğru ol sen, doğru yürü

4146 Eğer yazıcı ya da sır kâtibi olursan
Gönül sırrını sıkı tut, kaçırma ağzından

4147 Budur ad almış hizmet verenler
Bunlardan ötesi de emir alanlar

4148 Bir de yine birtakım işçiler vardır
Döşekçi ya da kuşçu, yine aşçılar

4149 Bu türlü hizmetlerden uzak dur
Erinci bir bak zahmeti bin olur

4150 Saygınlık istiyorsan kendin için
Ey yükselen insan, insanlara saygı göstermelisin

4151 Uluyu ulula, gözet hürmetini
Sana da gelir devlet, ululuk kutu

4152 Ne der işit yaşlılar sözünü
Yaşlı sözü tutanın açılır gözü

4153 Büyüğe hürmet töredir dünyada
Büyük gelince hemen kalkmalı ayağa

4154 Küçüğün hürmeti büyüğe yaraşır
Büyük de küçüğe aynı şekilde davranır

* * *

4155 Sözünü kesti Ögdülmiş, dedi: Bu böyledir
Beylere hizmet bu türlüdür

4156 Ben anlattım, sen dinledin ve işin aslını öğrendin
Nasıl hizmet edildiğini iyice anladın

4157 Böyledir beye yapılacak hizmet
Hizmetin beğenilirse açılır kut kapısı

4158 Yararlı hizmet budur, bunu bilmek yeterli
Eğer bilirsen sen de yakın olursun beye

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

4159 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Dinledim
Bunları şimdi ey iyi insan

4160 Bir sorum daha var soracak sana
Onu da deyiver şimdi bana

4161 Ben kente gidersem, hakanın hizmetine
Varıp dururum günde kapısına

4162 Nasıl bilinir insanlar kardeş
Yaşam onlarla geçer ey arkadaş

4163 Eratla kuşkusuz tanışmak gerek
Onlarla nasıl geçinmem gerek

4164 Bunu da deyiver bir sen bugün bana
Nasıl katılayım onlara, anlayayım bunu da

48
Ögdülmiş Kapıdaki Eratla Nasıl Geçinileceğini Söyler

4165 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu da
Önemli konudur ey kardeş unutma

4166 Bunu da sana şimdi öğretmeliyim
Nasıl davranacağını bilmelisin

4167 Yaşam onlarla geçer ey kardeş
Kimiyle dost ol, kimiyle arkadaş

4168 Kapıdakilerle iyi anlaşmak gerek
Onlara katılmak, gidip gelmek gerek

4169 Kapıdakilerle anlaşamazsan
Yaşamın tadı kalmaz ey iyi insan

4170 Ne der işit hizmet verici
Kapı işlerini töreyle düzenleyici

4171 Yakın olmak istersen beye
Yakın olmalısın kapıdakilere

4172 Ululuk bulmak istersen kendin için
Ey düzgün insan, eratla iyi geçin

4173 Nice yakın tutsa da beyler kendine seni
Eratla dürüstçe yakınlık kurmalı

4174 Tam üç türlüdür kapıdaki kişi
Bunlarla görülür yaşamın işi

4175 Bunlardan biri senden büyük olanlardır
Büyüğe hizmet edenler kut bulur

4176 Ulula onları, değer ver sözlerine
Onlar da sana iyi davranırlar güler yüzle

4177 Çok güzel söylemiş bilgili bilge
Bilgelerin sözünü ucuz tutma

4178 Küçüğe ululuk uludan gelir
Uluya hizmet eden küçük kut alır

4179 Uluların sözünü tut, koş hizmetlerine
Ulu sözü tutarsan erişirsin dileğine

4180 Ulular kuttur bak istiyorsan kutu
Hizmet et, kut rehindir hizmete

4181 Bir de sana denk olanlar var ey kardeş
Uzaklaştırırsan düşman olurlar, yakınlaştırırsan arkadaş

4182 Bunlar hem sana eş olan hem katılacağın kişilerdir
Bunlara eşit davran, aynı şekilde yanıt ver

4183 Bir de senden küçük olanlar gelir
Yaşamın acısı, tatlısı bunlarla hissedilir

4184 Küçüklerin sana büyüklük taslamasına izin verme
Sözünü sıkı tut, onlarla dil oyununa girme

4185 Hizmet ederken bir şeyde yanlışlık yaparlarsa
Cezalandır, işlerini denetle, başıboş bırakma

4186 Adaş, erdeş, koldaşın çok olsun, onlara katıl
Çok olursa koldaşın seni överler

4187 Düşman etme kendine bilmeden insanları
Düşmanı olan kişiler sevinç bulamaz

4188 Düşman nice az olsa da zararı çoktur
Düşmanda yarar var demeye dilim varmaz

4189 Ne der işit ey gönlü uyanık insan
Düşmanın iftirasına uğramış olan

4190 Düşmanın bir olsa da bindir zararı
Binlerce dostun olsa da eksiktir biri

4191 İnsan düşmanından yarar görmemiştir
Eğer gördüyse bu kendi iyiliğindendir

4192 Nasıl davranırsa sana koldaşın
Sen de öyle davran, sevinsin arkadaşın

4193 Kendine denk olsun edindiğin arkadaşlar
Dengi dengine olan birbirine uyum sağlar

4194 Kötü arkadaş edinme, uzak dur
Kötü arkadaş seni yoldan çıkarır

4195 Eğer adım iyi olsun dersen
Kötüye katılma, onlarla düşüp kalkma

4196 Nereye baktıysam gördüm ki her canlı kendi türüyle gezer
İnsan, hayvan, kuş, kurt hemcinsini bilir

4197 Ne der işit ey ilcibaşı
Sınayıp iyiyi kötüyü, geçirmiş yaşını

4198 Sığırcığı gördüm uçar kazlar arasında
Dengine baktım ki ikisi de kara

4199 Kuğuya katılmaz dikkat edersen karabatak
Karakuşla akkuş birbirinden çok uzak

4200 Uçar kuş arkadaşını bilir, sürüsünü bulur
Sen insansın, katılacağın kişileri ayır

4201 İki türlüdür bu yakınlık işi
Bu ikisi için dost edinir kişi

4202 Birini arkadaş edinir insan, tanrılık
Bu arkadaşlığın içinde yoktur eğrilik

4203 Bir diğerini arkadaş edinir kendi çıkarı için
Bu arkadaşlık temelsizdir zorla olduğu için

4204 Eğer tanrılık arkadaş edinirsen
Acı kılma, buruşturma yüzünü, onun yükünü yüklen

4205 Bunun yararını burada arama, serin davran
Bunun yararını Tanrı orada verir yarın

4206 Eğer bir dünya çıkarı içinse arkadaşlık
Bu arkadaşlığa katılma, katıldınsa çık

4207 Ne der işit arkadaş edinmiş er
Arkadaşlığın yararını zararını sınayıp bilmiş er

4208 Arkadaşını sına iyi kötü günler içinde
Arkadaşlığını sürdürürse sıkı tut onu senelerce

4209 Arkadaşının gönlünü bilmek istersen
Kaba konuş ve buruştur yüzünü sen

4210 Sevip sevmediğini bilmek istersen
Sevdiği bir şeyini iste anlaşılır hemen

4211 Kaşını çatmazsa bu iki yerde
Canınla bir tut sen bu eri

4212 İftiracı kişilere katılma, uzak dur
İftiracının dilinde yanan ateş vardır

4213 İftiradan çıkar dünya kargaşası
İftiracının başını kes ey açık elli

4214 Yine çıkar peşinde koşanlarla olma yakın
Kuşkusuz o sana düşman olacaktır

4215 Eğer umduğunu sende bulursa bu çıkarcı
Sana ağabeyi ya da kardeşi gibi davranır

4216 Eğer bulamazsa çevirir yüzünü
Hiç görmemiş gibi uzaklaştırır kendini

4217 Çıkarcı olmayan arkadaş, koldaş, erdeş edin
Onlara inanarak kaygısız yaşa

4218 Arkadaş, koldaş, erdeş sevinç ve kaygıda
Yararlı olandır insana iyi ve kötü günde

4219 Seni daha çok sevmelerini istersen
Tuz ekmek yedir ve açık tut yüzünü

4220 Bu iki davranış ısındırır kişiyi
İyi ve kötü günlerde yapar kendine düşeni

4221 Buna benzer bir söz söylemiş bilgi
Bu sözü işine tut ey temiz huylu

4222 Tuz ekmek yedir insanlara güler yüzle
Yüzün aydınlık olsun tatlı sözle

4223 Kişiyi kul kılan bu iki tavırdır
Başka bulamadım ben, buldunsa sen söyle

4224 Düşman da bak yine iki türlü
Düşmanı varsa insana yayar ağını

4225 Düşmanlardan biri din düşmanıdır
Bu kâfir her zaman düşmanlar düşmanıdır

4226 Bir başka düşmanlık da çıkar için olur
Bu düşmanlık öç almak için yapılır

4227 Kâfir düşmanla sıkı savaşmalı
Bunun için kendi canını feda etmeli

4228 Çıkarı için biri düşman olursa sana
Ona bırak çıkarı, barış onunla

4229 Bu türlü düşman çıkar sağlayınca sana yanaşır
Böylece zararı gider bak sana yararlı olur

4230 Çabala, düşmanını yakın kıl, barış onunla
Başın esen olsun, selametle yaşa

4231 Düşmanlığın yararı yok bunu bilmeli
Yararı olmayan işe el sürmemeli

4232 Sen çabala, kimseyi düşman etme kendine
Düşmanı olan insanın başı girer bin derde

4233 Kendine iyi ve seçkin kişilerden arkadaş edin
Pişmanlık çeker eşi dostu kötü olan

4234 Seçkin birini kendine yakın tutmak istersen
Bu isteğine iki türlü insanla ulaşabilirsin

4235 Biri aslı iyi, seçkin kişi
Bulursan arkadaş edin onu ey olgun kişi

4236 Diğeri günahtan sakınır, Tanrı'yı bilir
İnsana insanlık ondan gelir

4237 Bu iki kişiyi kendine yakın tut
Bunlardan gelir sana iyi yanıt

4238 Adı kötü anılan kişilerden uzaklaş
Bu türlü kişilerin tavrı karadır

4239 Ey ak tavırlı karaya yaklaşma
Beyaza kara çabuk bulaşır

4240 Ne iyi bilgi verdi bilge danışman
Bilgili okursa bunu düşünür, önlem alır

4241 Kötüye katılma ey iyi kişi
Kötü olur davranışın onun gibi

4242 Yavuza yaklaşma ey seçkin insan
Mutluluğun bozulur, yavuz olur adın

4243 Yararsız kişiye yakın yürüme
Yararsız sana gelir, bırakmaz yakanı

4244 Çok gördüm iyi olarak anılan kişileri
Kötüye katılınca bozuldu işleri

4245 Birçok iyi gördüm, kötü arkadaş için
Yok olup gitti, adı sanı silindi

4246 Bu beylerin evine saray derler
Saray içindekiler birbirine karşı gelirler

4247 Bu kapıda çekemezlik çok olur
Çekemezliğin olduğu yerde dövüş de çok olur

4248 Senden büyükler seni çekemezler
Saygınlığın gider, sen de pişman olursun

4249 Yine sana denk olanlar da çekemezler seni
Yaptığın iyilikler görülmez, kararır günün

4250 Senden küçükler de seni kıskanırlar
Çekemezlikten senin iyiliğini istemezler

4251 Bu yüzden saraydakiler birbirine karşı olur
Bunlardan ikisi karşı karşıya gelirse birisi ölür

4252 Çaba göster sen şimdi ey gönlümün güneşi
İnsanları kıskanma, doğruluktan ayrılma

4253 Çekemezlik tedavisi uzun süren bir hastalıktır
Onun yediği onu yer, kendi kendini eritir

4254 Tanrı hükmüdür bütün iyilik ve kötülükler
Tanrı'nın verdiğine kıskançlıkla engel olunamaz

4255 Öyleyse ne yararı var çekemezliğin
Sonu hastalıktır insanları çekememenin

4256 Gücün yettiği kadar iyilik yap herkese
Sana iyilik geleceğinden kuşku duyma

4257 Sevinen biri varsa sen de sevin
Endişe ve kaygıya düşerse sen de kaygılan

4258 Adın iyi olur, seni severler
Sana katılmak için can atarlar

4259 Kendine kimseyi düşman etme
Ne kadar dost, arkadaş edinsen de

4260 Eğer biri sana düşman olursa
Sen de hazır tut ağını, boş bulunma

4261 Ne der işit düşmanı yenmiş er
Düşmanıyla çarpışıp alt etmiş er

4262 Boş bulunma, düşmanına yakın durma, git
Düşmanını sen gafil avla, onu tuzağa it

4263 Sınama düşmanını, onu büyük bil, ulu
Eli sopalı düşmanına demir kalkan et

4264 Eş dost yükünü yüklen, kırma gönüllerini
Sözümü unutma, hatırla bunu

4265 Düşman olursa eğer arkadaşın senin canına
Kasteder ya da derleyip topladığın malına

4266 İçini dışını arkadaşın bilir
İçini dışını bilen insan senin malını alır

4267 İsterse malına uzatır elini
İsterse canına yedirir iliği

4268 Sen nasıl gözetirsen özünü
Arkadaşını da öyle gözet, uzatma sözü

4269 Dost edinmek kolay, koruması zor
Düşman olmak kolay, barışması zor

4270 Düşmanın varsa canını, tenini gözet
Düşmanlı kişilerin kurtulanı az

4271 İki türlü insana katılma, uzaklaş
Katıldın mı bakarsın karışıklık çıkarırlar

4272 Birisi iftiracı, gammazlık eden
Birisi ikiyüzlü, çıkarcı insan

4273 Yine içkiciyi arkadaş edinme
Vefa göstermez o gönlünü yaralar

4274 Kendi çıkarını düşünen dosta gönül bağlama
Ondan vazgeç, düşman olur çıkar sağlayamazsa

4275 Yakınlık gösteredursun insanlar bana dersen
Bir istekte bulunma, onlara uysun sözün

4276 Yaşamak istersen sevinç içinde
İnsanları kıskanmamak için çabala

4277 Düşmanı kul edeyim dersen kendine
Döküp saf altını onların sakalını al eline

4278 Yakınındakini kendinden uzaklaştırmak istersen
Ona istediğini verme, sözün olsun kaba

4279 Yaşamının uzun olmasını istersen eğer
Cömert ol, tuz ekmek yedir insanlara

4280 Herkese sevdirmek istersen kendini
Gönlün, dilin bir olsun, tatlı tut sözünü

4281 Saygınlık kazanmak istersen sen
Saygı göster insanlara ey tavrı düzgün

4282 Tam zengin olmak istersen gerçekten
Var olana razı ol, nasibini alırsın

4283 İnsanların seni her zaman övmesini istersen
Onlara iyi davran, gülsün yüzün

4284 Bu türlü olur kişinin aslı
İnsana insanlık göstermek kişilik belgesi

4285 Kişinin aslını bilmek istersen
Yaptığına bak, hemen anlarsın

4286 Ne güzel söylemiş şu beyit deyici
Sözü ve manasını birbirine tanık kılıcı

4287 Kişinin aslını açıkça bilmek istersen
Gönlü, dili, davranışı bu işe tanıktır

4288 Davranışı iyi, gönlü ve dili doğruysa
Bu onun aslına hemen tanık olur

4289 Kaba insanlara katılma ey aslı temiz
Onlar yüzünün suyunu senden alır

4290 Ne der işit töreli kişi
Kaba insanlardan uzaklaşmış, akıllılar başı

4291 Kaba insanlara katılma, ılımlı ol
Bütün kavgalara bunlar neden olur ey oğul

4292 Öfkeli insanlarla olma yine yakın
Eğer öfkelenirse bozar yakınlık hakkın

4293 Gönül sırrını açma değme insana
Acı çekersin eğer açtınsa

4294 Sürekli artan bir yakınlık istersen
Tamahını gider, engel ol ona

4295 Eğer benzinin kızıl olmasını istiyorsan
Doğru ol, mutlulukla, erinçle yaşa

4296 Hem kendinin hem sözünün etkili olmasını istersen
Her işe karışma, böylece bunu sağlarsın

4297 Yüzünün suyunu korumak istersen
Yalan söz çıkmasın dilinden

4298 Nerede devlet yükseltirse başını
Onunla oluver sen ey iyi kişi

4299 Kin gütme bu devletle sen anlaş
Anlaşamazsan zehir olur yediğin aş

4300 Eğer sözünün geçerli olmasını istiyorsan
Sorulduğunda söyle ve tümüyle doğru olsun

4301 Kuru söz söyleme sen, insanları çekiştirme
Düşük sözleri dinleme, dedikoduya uyma

4302 Tipi yeli gibidir söz, gönül ağrıtır
Gönlü ağrıyan insan seni yıpratır

4303 Kendinden büyüklerin sözüne karşı gelme
Cevap vereceğin zaman iri söyleme

4304 Ululları ağırla, gözet hürmeti
Ululuk gelir sana da, kutun anahtarı

4305 Sana denk arkadaşlarınla görüş, konuş
Katıl, karıl, onlarla yap alışveriş

4306 Ağırla, seni kim ağırlarsa gerçekten
Sana saygısızlık edenlere yakın durma

4307 Nasıl davranılırsa sana sen de öyle yap
Tatlı söz söyleyenlere tatlı dilli ol

4308 Bütün iyiliklere karşı iyi insan ol
Kötülere kötülükleri kadar kötü ol

4309 İyi söylenmiş töreyi bilen
Töreyle birlikte halkı yöneten

4310 Sana siz diyene siz de
Karşılık verirken daha ince söyle

4311 Kaya yankısından aşağı kalma
Sana sen diyenlere sen de sen de

* * *

4312 Böyle olur bak erat sohbeti
Onlarla bulunmak istersen budur ilacı

4313 Deyiverdim şimdi, işitti özün
Bunu gönlüne al uzatma sözü

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

4314 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Bu sözü
Dinledim ey temiz gönüllü

4315 Bundan başka bir sorum daha var
Onu da deyiver bir ey güzel yüzlüm

4316 Bugün ben kent, memleket içine girersem
Halka katılıp karışarak yaşarsam

Nasıl birlikte olmalı onlarla
Bunu da deyiver söz arasında

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu söz de
Ey temiz huylu insan, gerekli gerçekten de

Gerek duyacağın bir konuyu sordun bana
Dinle, açıklayayım ben bunu sana

49
Ögdülmiş Odgurmış'a Kara Halkla Nasıl Geçinileceğini Söyler

Kara halkın davranışı tamamen birdir
Bilgisi, aklı, eylemi denktir

Kara halk görgüsüz olur
Aralarında töre de usul de yoktur

Velakin yine bunlarsız iş olmaz
İyi konuşmalı, ama arkadaş olunmaz

Kara halkın tavrı hep kapkara
Gözet kendini karaya bulaşma

Kara halk başıboştur, eylemi şaşıdır
Onun işi gücü de eylemi gibidir

Yemeyi bilirler, karın tokluğunu
Boğazdan başka yoktur onların kaygısı

Ne der işit, kara halkın tavrını
Sınayıp söyleyen, şaşmayan kişi

Kara halkın kaygısı hep karnı içindir
Onun bütün çabası boğazı içindir

Çok halklar öldü bu boğazı için
Kara yer altında pişmanlıkla ateş yerler

Kara karnı doyunca dili başlar
Sıkı tutmazsan kendini güçlü sanır

4330 Onlara da katıl yine ey kardeş
Veredur onlara yiyecek içecek, aş

4331 Yumuşak dilli ol, ne isterlerse ver
Veren alır bak onun kârını yer

4332 Çok söz söyleme, serin tut kendini
Çok söylenen sözün kalmaz değeri

4333 Ne der işit kendine hâkim olan er
Dilini sıkı tutan bilgili er

4334 Her sözü söz diye dilden çıkarma
Gerekli olanı sakınarak söyle

4335 Akıllı birini gördüm bak az söyledi
Çok söyledim deyip yıllarca pişman oldu

50
Alevilerle İlişkiyi Söyler

4336 Erattan başka, bey adamları dışından
Katılacağın kişiler şunlar ey kardeş

4337 Onlardan biri peygamber soyudur
Bunlara değer veren mutlu olur

4338 Bunları çok sev, gönülden içten
Malınla iyilik yap bakıp görerekten

4339 Bunlar ehlibeyttir, habibin akrabası
Habib savcı[44] hakkı için sev onları

4340 İçini irdeleme ya da tavrını
Eğer ağzından çıkarmazsa densiz sözü

51
Bilge ve Bilginlerle İlişkiyi Söyler

4341 Başka bir topluluk da âlimlerdir
Onların ilmi halkın yolunu aydınlatır

---

44 Savcı: Peygamber

4342 Onları çok sev ve sözünle ağırla
Bilgilerini öğren çok ya da azsa

4343 Bunlardır yarayan ya da yaramayanları
Seçip, ayırıp tutan doğru yolu

4344 Çabala, ilmini öğren, bil bilgilerini
Yardımda bulun onlara uzatma dilini

4345 Dinin direği gerçekten bunlardır
Onların bilgisi şeriatın köküdür

4346 Olmasaydı dünyada bu âlim ve bilgeler
Dikilip bitmezdi yerden yiyecekler

4347 Onların ilmi halka meşale
Meşale yanarsa şaşmazsın yolunu gece

4348 Malından pay ayır tatlı söz ile
Aş içki yedir içir, hizmet et güler yüzle

4349 Dilin sert ve kaba olmasın, çekin onlardan
Zehirdir onların eti tümüyle

4350 Sert ve kaba dil kullanma, tuz ekmek yedir
Ağır tut onları, ağırla götür

4351 Onları dinle, ilmine göre davran, dedikodu etme
Ya da tavrın, davranışın kötü deme

4352 Onların ilmi sana gereklidir
Onlar insanlığı doğruluğa yöneltir

4353 Koyun sürüsünün erkeci say bunları
Koyunun başına geçip sürsünler doğru yola

4354 İyilikle yaklaş, katıl bunlara
Mutluluk ulaşır sana her iki dünyada

52
Otacılarla İlişkiyi Söyler

4355 Bundan başka birkaç topluluk daha vardır
Dikkat edersen bilgileri ayrı ayrıdır

4356 Onlardan birisi otacılardır
Bütün hastalıkları bunlar giderir

4357 Yine bu kişiler de sana çok gerekli
Onlarsız olmaz bu dirilik işi

4358 İnsan yaşarken hastalanabilir
Hastalığı otacı görürse iyileştirir

4359 Hastalık insan için ölümün koldaşı
Ölümse yaşamın karşıtı

4360 Bunları da yine iyi ve yakın tut
Gerekli kişilerdir, haklarını gözet

53
Büyücülerle İlişkiyi Söyler

4361 Bunlardan sonra gelir efsuncular
Cin, peri hastalığını bunlar sağaltırlar

4362 Bunlara da yine katılmak gerek
Bu cin, peri hastalığını okutmak gerek

4363 Eğer sana yararı olsun istersen
Yine iyi davran onlara da ey yiğit insan

4364 Otacı beğenmez efsuncunun sözünü
Efsuncu otacıya çevirir yüzünü

4365 O der ot yiyen iyileşir
Bu der muska cinleri uzaklaştırır

54
Düş Yoranlarla İlişkiyi Söyler

4366 Başka bir bilgi de düş ilmidir
Düşü yoran kimse hayra çevirir

4367 Uyuyunca insan düş görür, bu düşü
Yorabilirse hemen çıkar dediği

4368 Düşü iyiye yorarsa düş yorucu
Düş iyi çıkar, insan sevinir

4369 Eğer insanın densiz ve kötüyse düşü
Yoksullara mal verip bedenini gözetmeli

4370 Bu düş ilmi için bak merhametli Tanrı
Kulunun iyiliğini istedi ve ayetler gönderdi

4371 Düş iyi olunca gördüğüne sevinmeli
Kötü görülürse kalkıp Rabb'e sığınmalı

4372 Yoksullara dağıtılırsa gümüş, mal davar
Tanrı insandan kaza ve belayı savar

4373 Yoruma varır düş, düşü iyiye yorumla
Ey düş yorucu, düşü dikkatle incele

4374 Düşü iyi yorumlayanlar bunlardır
Bilgi ve içtenlikleriyle iyilik ederler

4375 Bunları da yine iyi tut kardeş
Dilersen kardeş gibi davran dilersen arkadaş

55
Yıldızcılarla İlişkiyi Söyler

4376 Bundan sonra yıldızcılar gelir
İyice dikkat edersen, yolu incedir

4377 Yıl, ay, gün hesabı bunlardadır
Ey güçlü, bu hesap gereklidir

4378 Bunu bilmek istersen oku hendese
Bundan sonra sana açılır hesap kapısı

4379 Çarpma, bölme oku, bil kesirleri
Tam insana tam bir sınavdır bu

4380 Katları ve bölenleri yeterince bil
Eğer bunları öğrendinse kök al

4381 Sonra toplama, ayırma, ölçmeye geç
Yedi kat feleği çöp parçası gibi avcunda tut

4382 Eğer istersen cebir, denklem oku
Yine Oklidis'in[45] sıkıca çal kapısını

4383 Gerek dünya gerek ahiret işleri
Bilgin hesapla ayırarak tutar bunları

4384 Hesap bozulursa dünya, ahiret işi de
Ey iyi insan bozulur onunla birlikte

4385 Eğer bir işe başlamak istersen
Sormak gerek zaman iyi mi kötü mü bunun için

4386 Gün ve ayların kutlusu var yine kutsuzu
Sor ve bunların kutlu olanını seç ey düzgün insan

4387 Çok güzel söylemiş yaşlı bilgili
Bilgiliye sorup yap işini

4388 Bilgiyle insan işine başlarsa
Dileği olur onun her ne işlese

4389 Her işte önceden bilgi edinmek yararlıdır
İşe yetmez elin bilgi sonraya bırakılırsa

4390 Sözü onlara sor ama hemen inanma
Her şeyi bilen Tanrı'dır, sıkı sarıl ona

4391 Yine iyi davran, anlaş bunlarla da
Kötü söyleyip gönüllerini kırma

56
Şairlerle İlişkiyi Söyler

4392 Sonra şairler gelir, söz derleyenler
Kişiyi övenler ya da yerenler

4393 Kılıçtan keskindir bunların dili
Yine kıldan incedir kalplerinin yolu

4394 Derin, ince sözleri anlayayım dersen
Bunlardan işit sözü, anlarsın hemen

45 Oklidis: Eukleides, İskenderiyeli matematikçi

4395 Dikkat edersen denize dalar gibi
Gönülden güher, inci, yakut çıkarırlar sanki

4396 Överlerse bu övgü ile yayılır
Söverlerse insanın adı kötü kalır

4397 Elden geldiğince iyi tut bunları kardeş
Bunların diline düşme arkadaş

4398 Övülmek istersen eğer
Bunları sevindir sözüm bu kadar

4399 Ne isterlerse ver onlara
Onların dilinden kendini satın al

57
Tarımcılarla İlişkiyi Söyler

4400 Tarımcılar da başka bir topluluktur
Bu insanlar da çok gereklidir

4401 Bunlara da sen katıl, karış
Yaşa boğazından yana kaygısız

4402 Her canlı bunlardan yararlanır
Yeme içme tadını bunlar verir

4403 Bütün canlılar, acıkıp doyanlar
Muhtaçtır bunlara bütün yaşayanlar

4404 Kuşkusuz bu kişiler sana da gerekli
Onlarla düzenlenir boğazın işi

4405 Bunlara da katıl ey kardeş
Temiz kalır boğazın, helal olur aş

4406 Ne der işit günahtan sakınanların başı
Her türlü işini sakınarak yapmış kişi

4407 Doğru yolu tutayım dersen, o çok incedir
Ey alçakgönüllü, önce boğazını arıtman gerekir

4408 Günahtan sakınayım dersen gerçekten
Boğazının, sırtının payı helal olmalıdır

4409 Yoksul olmayayım, zengin olayım dersen
Zina yapma, çaba göster bunun için her zaman

4410 Saygınlık bulmak istersen kendin için
Fesata katılma ey tavrı düzgün

4411 Fesattır bozan her şeyin aslını
Fesat bozar her iyi izi

4412 Fesat kaçırır bulunmuş kutu
Fesat tutuşturur sönmüş ateşi

4413 Ne güzel söylemiş temiz yürekli
Bilgiyle işe uzatan elini

4414 Fesadın etrafında durma, ona yakın yürüme
Fesat neredeyse ucuzluk orada

4415 Fesatla devlet duramaz kaçar
Durursa bir gecelik konuk olur

4416 Tarımcıların eli bol olur
Tanrı'nın verdiğini tutar gönülleriyle verirler

4417 Bütün yaşayanların yediği kendi payı
Yürüyenlerin aşı, uçanların yemi

4418 Bunlara katıl, karış sen de
Güler yüzle davran, iyi söyle

58
Satıcılarla İlişkiyi Söyler

4419 Bundan da sonrası satıcılar
Satışla durmadan kâr arayanlar

4420 Yaşamak için dünyayı gezinirler
Akıl ve gönüllerini Tanrı'ya verirler

4421 Onlara katıl, git gel, barış
Ne isterlerse ver, yap alışveriş

4422 Onlarda bulunur halkın beğendiği
İstediği şeylerin seçkini ve iyisi

4423 Doğudan batıya yürüyüp gezinirler
İstediğin şeyleri sana getirirler

4424 On bin türlü ipek, dünyada ender bulunan şeyler
Ey bilgili, eli açık insan, onlarda bulunur

4425 Dünyayı gezen satıcılar olmasaydı
Nasıl giyinirdin kara samur kürkü

4426 Hıtay kervanı kesseydi kervanın tozu dumanını
On bin türlü ipekli nasıl gelirdi

4427 Satıcılar yürüyüp gezmeseydi
Kimin gözü görürdü inci dizisini

4428 Düşünürsen buna benzer şeyler çoktur
Söz uzamasın deyip burada kesiyorum

4429 Böyle olur bu satıcıların tümü
Katıl onlara, açık tut kapını

4430 Onları çok iyi tutmaya çalış
Adın iyiliklerinle uzaklara gider kuşkusuz

4431 Bunlardır dünyaya ad ulaştıran
Kötü ya da iyi olan adı yayan

4432 Sana az ya da çok neyi armağan etseler
Yanıt ver, bundan ötürü sevinirler

4433 Kâr ve zararda ince olur tavırları
Katılırsan onlara bunu iyi gözetip yürü

4434 Ne der işit dünyayı gezmiş er
Başından geçirmiş, çok şey görmüş er

4435 Dünyada adının duyulmasını istersen
Yolculara iyi davran, gayret et buna

4436 Gerçekten ünlü olmak istersen
Satıcılara iyi davranıp, payını vermelisin

4437 İyi adını kazanmak istersen ey oğul
Yolcu ve kervanlara iyi davran her zaman

4438 Satıcıyla geçim böyle olmalı
İyi adla sevine güle yaşamalı

59
Hayvan Yetiştirenlerle İlişkiyi Söyler

4439 Sonra hayvan yetiştirenler gelir
Bütün sürülerin başında bunlar bulunur

4440 Bunlar doğru insanlardır, gizli saklıları yok
Kimseye olmaz bunlar yük

4441 Orduya yiyecek giyecek, binecek at aygır
Ve yük hayvanları bunlardan çıkar

4442 Kımız, süt, yün ya da un, yağ, yoğurt
Yaygı ve keçeyle evin huzurunu elinde tut

4443 Yararlı kişilerdir bunlar da
Ey yavrum, iyi tut yine bunları da

4444 Katıl, karıl, yedir hem içir
Yaşamını doğruluk içinde geçir

4445 Ne isterlerse ver, gerek olursa al
Doğru gördüm bu insanları, bilmezler al[46]

4446 Bunlarda arama töre ya da bilgi
Tavırları rahat olur ey temiz kalpli

4447 Bunlarla ilişkide dikkat et kendine
Töresiz, usulsüz olurlar ve kaba

4448 İyi sözle konuş ama onları benimseme
Sert davranırlar, cahilce

4449 Çok güzel söylemiş töre verici
Halk arasına karışıp, sınayıp bilgi verici

4450 Bilgisizi fazla yakın tutma kendine
Yakın tutarsan densizlik yapacağından kuşku etme

---

46 Al: Hile

4451 Bundan daha güzel söyler bak bilgi
Bilgiyle her işe uzat elini

4452 Bilgisize yaklaşma, tut kendini
Kendini tutan insan kutla yaşadı

4453 Bilgisiz kişiden uzak dur, kaç
Kabadır bilgisizin sözü ve tavrı

4454 İşte böyle olur hayvan yetiştirenler
Onlara katılmak istersen bu sözüm sana yol gösterir

4455 Deyiverdim şimdi sana açıkça
Nasıl yaşamalı, nasibini nasıl almalı

60
Zanaatkârlarla İlişkiyi Söyler

4456 Diğer bir kol da zanaatkârlar
Yaşamak için zanaat yapanlar

4457 Yine bunlar da sana gerekli kişilerdir
Ey yiğit, yakın tut bunları yararı olur

4458 Demirci, ayakkabıcı yine derici
Cilacı, boyacı veya okçu yaycı

4459 Dünyanın süsü bunlardan gelir
Şaşırtıcı hünerleri bunlardan türetir

4460 Bu türlü insan çoktur, sayarsam söz uzar
Kendin anla artık, benden bu kadar

4461 Görüş, tanış bunlarla da
Sevindir onları, sevinçle yaşa

4462 İşini yaptırınca emeğinin karşılığını
Yiyeceklerini içeceklerini hemen ver

4463 Kötülemesinler seni halk arasında
Adın lekelenmesin, dikkat et buna

4464 Yine güzel söylemiş duru bilgili
Halka merhametli, temiz gönüllü

4465 Dirilik dileme, iyi ad dile
Ad iyi olmalı dirilik içinde

4466 Sen öleceksin, senden sonra bu adın kalır
Adın iyi olması diriliğin tadıdır

4467 Kimin adı kötü diye çıkarsa
Onun için en iyisi ölmektir

4468 Sermayedir bu yaşam, iyi ad dile
İyilikle sonsuz kıl adını, yaşamı boşa geçirme

61
Yoksullarla İlişkiyi Söyler

4469 Bundan sonra yoksullar gelir
Malınla iyilik yap onlara, yedir içir

4470 Duacı olurlar sana ey kardeş
İyi şeydir dua ey arkadaş

4471 Onlardan isteme malına yanıt
Yanıtı Tanrı verir, cennette bir konut

* * *

4472 Türlü kişilerdir bunlar ilde bulunan
Sana işi düşen ya da senin işin olan

4473 Bunların işlerini yaparken içtenlikle davran
Böylece bu insanlar sana yakın olur

4474 İki dünyada da iyilik bulursun
Adın iyi anılır ve dünyaya yayılır

62
Nasıl Evlenileceğini Söyler

4475 Eğer evlenmek istersen
Gözünü aç ve seçkin birini ara

4476 Kökü iyi olsun, soyu, tohumu
Terbiyeli, günahtan sakınan ve arı

4477 Ev kızı al, el değmemiş
Senden başka erkek yüzü görmemiş

4478 Böylesi seni sever, başkasını bilmez
Yararsız ya da densiz davranmaz

4479 Kendinden aşağıda olanı al alırsan
Senden yukarıdakine yaklaşma, esir olursun

4480 Ne der işit sınamış kişi
Sınamış kişinin pişmiş olur işi

4481 Kendinden aşağıda olanı al alırsan
Günün, zamanın sevinçle geçsin

4482 Yüzü güzeli değil tavrı güzeli
Seçersen eğer sevindirir seni

4483 Kadın alma alırsan eğer kendine
Sen günahtan sakınanı al erenler eri

4484 Yüz güzelliği arama, huy güzelliği ara
Seni memnun eder huyu güzel olursa

4485 Ey güzellik arayan, bunu arama
Kızıl benzini sen sarı kılma

4486 Kim evleneyim derse şu dördünden
Başkasını almaz ey ileri gelen

4487 Biri zenginle evlenmek ister
Biri güzellik arar, ona göz diker

4488 Diğeri soyluluk arar
Soyluluk adına güvenir durur

4489 Başka biri de anlayışlı ister
Onu bulunca kendini hemen kaptırır

4490 Bunların iyisini diyeyim sana
Evlenmek istersen kulak ver bana

4491 Ey evlilikte zenginlik dileyen
Kölelik isteme ey bilgi dolu insan

4492 Malında olur onun gönlü, büyütür dilini
Götürmek gerekir her istediğini

4493 Ey güzellik isteyen iyi kişi
Güzellik arama, halkın güldüğü olma

4494 Herkes sevecektir onun güzelliğini
Eğer Tanrı fazlı gözetmezse onu

4495 Ey soyluluk isteyen, büyük ailede
Ucuz kılma kendini bu büyüklük içinde

4496 Soyu sopu büyük olanların dili
Büyüklenir, olma kadının kulu

4497 Ey ince düşünen kadın dileyen
Dördünü de buldun bunu bulduysan

4498 Eğer bulursan iyi, günahtan sakınan bir dişi
Fırsatı kaçırma, al onu ey iyi kişi

4499 Dileğin zenginlikse derler, mal toplar
Zenginleştirir seni, yüzünü güldürür

4500 Tavrı doğruysa göze güzel gelir
Dişinin güzelliği tavrıdır, bunu bilgili bilir

4501 Kadın günahtan sakınan ve temiz biriyse asildir
Ey bilge, diğer üç şey onda birleşmiş olur

4502 Günahtan sakınan kadın iste ey bilge
Günahtan sakınan birinde bulunur dördü de

4503 Bulursan bunun gibi bir dişi
Çabuk davran, fırsatı kaçırma ey yiğit kişi

63
Oğul Kız Doğunca Nasıl Eğitileceğini Söyler

4504 Senden ay gibi bir oğul ya da kız olursa
Evinde eğit, eğitme dışarıda

4505 Sütannesi olarak temiz bir kişi tut
Oğlun kızın temiz yetişir, uzun ömürlü olur

4506 Oğula kıza edep ve bilgi öğret
Onlara yararı olur her iki dünyada

4507 Oğluna kız al, kızı ere ver
Tasasız yaşa ey kutlu er

4508 Bütün erdemleri tam olarak öğret oğluna
Mal sahibi olur bu erdemlerle

4509 Oğlunu başıboş bırakma
Yazık olur gider her yana

4510 Kızını beysiz tutma evde uzun zaman
Pişman olup hastalanmadan ölürsün

4511 Ey koldaş, erdeş, bir söz söyleyeyim kesinlikle
Bu kızlar doğmasa daha iyi, doğarsa yaşamasa

4512 Eğer doğarsa yeğdir ona yerin altı
Ya da evinin ölüler karargâhına komşu olması

4513 Dişileri her zaman evde gözetmeli
Dişinin dışı gibi olamaz içi

4514 Yabancıyı eve alma, çıkarma dişiyi
Kadını görüp beğenen kişinin gözü

4516 Gözünü kollarsan gönül dilemez
Gönül dilemezse hiçbir şeye tutsak olmaz

4517 Dişiyi erkeğe katma yiyip içerken
Aşırı olur bu eğer katarsan

4518 Dişiyi evden dışarı çıkarmamalı
Eğer çıkarsa yitirir doğruluk yolunu

4519 Dişinin aslı ettir, gözetmeli eti
Eti gözetmezsen kokar, yok başka çaresi

4520 Saygı göster, ne isterse ver dişiye
Evin kapısını kilitle ve yabancıyı sokma eve

4521 Vefa yoktur bunlarda ezelden beri
Gözleri nereye baksa oraya akar gönülleri

4522 Onlar cefayla yetişmiş birer ağaç
Yemişi zehirlidir, ona olma aç

4523 Nice bin güçlü eren erkeğin
Dişilerden ötürü kökü kurudu

4524 Nice kızıl yanaklı, yüzü parlayan er
Dişilerden ötürü diri diri yere gömüldü

4525 Binlerce kahraman erkeği
Dişiler yere gömdü diri diri

4526 Onları nasıl tutup gözetirsin
Gözeten Tanrı onları gözetsin

64
Çalışanlara Nasıl Davranılacağını Söyler

4527 Yine iyi davran çalışanlara
Yemesini içmesini, giyimini sağla

4528 Gücüne denk yükle onların yükünü
Bunu sorar senden Tanrı'nın gücü

4529 Fazla zahmet çektirme onlara
Tanrı senin hasmın olur sonra

4530 Tanrı kulu hepsi onların da
Güç kullanıp cehennemi boylama

4531 Büyük sensin, onlar senden küçük
Küçüğe büyükten gelir bağış

4532 Büyük olunca gönlünü küçük tut
Büyüğe yaraşır oğul küçüklük

4533 Ne der işit sana akıllı
Buna göre davran ey bilgili

4534 Eğer oldunsa halkın büyüğü
Özveriyle küçük tut dilini, gönlünü

4535 Kendini unutma, yolu şaşırma
Gelecek kuta selamet yolunu kapatma

4536 Evini barkını çok temiz tut ey alçakgönüllü
Bu sana devlet getirir ey açık elli

4537 Aş içki, tuz ekmeğini bol tut
Adın iyi olur, sana gelir kut

4538 Gelirin giderine olsun yakın
Giderin fazlaysa hemen gelirine bakın

4539 Alışverişte yumuşak davran
Böyle yaparsan açık olur yolun

4540 Şimdi eğer elin daralırsa
Ey yiğit başkasına bundan yakınma

4541 Sevenin işitir, tutmaz elinden
Sevmeyenler güler durmadan

4542 Koldaşın, arkadaşın ya da kardeşinin yanında
Değerin kalmaz, bunun acısından yaralanır gönlün

4543 İyi insanlara katıl, karıl
İnsan ol ve insanlar arasında yaşa

4544 Ortak işe girme, mal yatırma
Pişman olup kızıl rengini sarartma

4545 Evini barkını büyük yola tutma yakın
Zararı dokunur sana, bunu iyice düşün

4546 Beye komşu olma ya da taşan ırmağa
Ey dürüst kalpli, hisara yakın durma

4547 Bu üç komşuluktan sana yarar yok
Bundan gelecek zararı giderecek yok

4548 Ev almak istersen komşusunu sor
Yer almak istersen suyunu sor

4549 Kötüye katılma, selametle yürü
Tavrını doğru tut, dolaş Arap atı gibi

4550 Var olanla yetin, bey adını al
Hırsına hâkim ol, sevinçle salın

4551 Aymaz olma, ölümü unutma
Açık tut gözünü, Tanrı'nı unutma

4552 Sözü düşünerek söyleyen üzülmez
Gününü boşa geçirmeyen pişman olmaz

4553 Kibirlenme fazla, tatsız olma sen
Cimri olma fazla, sövgü alırsın sen

4554 Ne der işit gönlü alçak kişi
İnsanlığa insanlık gösteren kişi

4555 Eğer iyi adını alayım dersen
Eli açık ol, çok çaba göster buna

4556 Özgür insanı kul etmek istersen gerçekten
Eli açık ol, paylaştır malını, karşılığını görürsün

4557 Başım göğe ersin dersen eğer
Bütün işlerini dikkat ve bilgiyle gör

4558 Adının dünyaya yayılmasını istersen
Yolculara iyi davran, dünyayı dolaşır adın

4559 Erinçle yaşayayım dersen sen
Aymazlığı bırak ey iyi huylu insan

4560 Kulluk edeyim dersen Tanrı'ya
Bedenine isteklerini verme, kapat kapıyı

4561 Bütün iyiliklere ulaşayım dersen
Bedenine hâkim ol, hevesine uyma

4562 Ne güzel söylemiş günahtan sakınan kişi
Bu sözü işine tut ey tavrı şaşı

4563 Bu bedenine arzusunu verme
Sahibinin başını yer istediği olursa

4564 Ona iyilik yaparsan o kötülük yapar
Kötülük yaparsan çaresiz boynunu eğer

* * *

4565 Sözünü kesti Ögdülmiş, dedi: Ey kardeş
Kara halkın tavrı budur arkadaş

4566 Deyiverdim şimdi sen de işittin
Bunu anladınsa eğer bitti sözüm

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

4567 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Bunların
Ey doğru insan, hepsini işittim

4568 Başka bir sorum daha var sana
Bunu da deyiver, açıkla bana

4569 Ben karışırsam insanların arasına
Gidip gelmem gerek güle güle

4570 Kuşkusuz beni yemeğe çağıracaklar
Ben çağırınca onlar da gelecekler

4571 Nasıl gidilir yemeğe, nasıl yenir aş
Çağırırsam nasıl çağrılır arkadaş

4572 Bunu da deyiver bana açıkça
Bir akıl alayım bu konuda da

65
Ögdülmiş Odgurmış'a Yemeğe Gitmenin Töresini Söyler

4573 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu da
Gerek duyar kardeş açıklanmaya

4574 Türlü türlü olur çağıran kişi
Yine çok türlüdür konukluk aşı

4575 Bunlardan biri düğün yemeğidir
Biri de oğul doğunca ya da sünnet için verilendir

4576 Eş dost çağrısı ya da arkadaş
Büyük veya küçük yakın, kardeş

4577 Yoğ[47] aşı olur ölü adına ya da
Ad san alan biri aş verir başkalarına

47 Yoğ: Eski Türklerde ölüler için yapılan tören

4578 Bunlardan hangisine gitmeli
Hangisine gitmemeli, bunu bilmeli

4579 Dost, bildik, kardeş yemeği
Olunca gidip eşi dostu görmeli

4580 Yemekte özellikle yabancılara dikkat edilmeli
Yemek ve içki dağıtımı özenle yapılmalı

4581 Yakın komşun yemek verirse sana
Ey yiğit, ahretlik arkadaşın çağırırsa

4582 Onlara da git, gönüllerini kırma
Onları sevindir oğul, sevin sen de

4583 Eğer senin için bir yemek verirlerse
Git, yemeklerini yiyerek onları da sevindir yine

4584 Eğer yemek bunların dışında olursa
Ona gitmemek daha iyi, gönlün yaralanır sonra

4585 Duracak yer bulunmaz, oturacak yer yarım yamalaktır
Ey iyi soylu, gönlün kırılır

4586 Ya da sarhoş olup kavga ederler
Yediğin içine sinmez, canın sıkılır

4587 Bir doyumluk yiyecek içecek için
Kendini zorla değersiz kılma

4588 Ne der işit boğazını tutan
Kendi boğazına hâkim olan insan

4589 Boğazını gözet, olma ilin aşağılık insanı
Bu boğazın için olma insanın kulu

4590 Çok gördüm saygınlık kazanmış insanları
Boğazlarını tutamadıkları için toprak olanları

4591 Çok gördüm ilde yükselmiş erleri
Boğazlarının esiri olup döşendiler yere

4592 Birçok zengin gördüm boğazının esiri
Müflis oldular, düştüler yoksulluğa

4593 Boğazının esiri olma ey koca boğaz
Boğazından bağlanan esir kurtulamaz

4594 Hangi türlü yemeğe gidersen git
Yemek yerken edeple hareket et

4595 Töre bilmez, akılsız, tavrı düzgün olmayan kişi
Töreli kişiyi görünce şaşırır başı

4596 Büyükler yemeğe elini uzatmadan
Sen uzatma bak budur bilinen

4597 Sağ elini uzat Tanrı adıyla
Yemek bereketli, sen de zengin olursun

4598 İnsanların önündeki lokmayı alma
Kendi önündeki neyse onu alıp ye

4599 Sofrada bıçak çıkarma ve kemik sıyırma
Ayı gibi obur olma ama süklüm püklüm de oturma

4600 Nice tok olsan da geri çevrilmez aş
Yemeği kişiye göre ver arkadaş

4601 Yiyeceği alınca dişle ve yavaş yavaş çiğne
Sıcak yemeğe ağzınla üfleme

4602 Yemeği yerken çarpma sofra üzerine
İnsanların düzenini bozma, tavrını düzenle

4603 Töresizliktir bu, yürü töreye göre
Töresiz kişiler zarar verir başka kişilere

4604 Ne güzel söylemiş töreli kişi
Töre bilen insan bulur başköşeyi

4605 Her şeyin kuralı, töresi var, sözü
Töre tam uygulanırsa parlar insanın yüzü

4606 Kuralsız, töre bilmez kişi
İnsanlara katılırsa ilerlemez işi

4607 Yemeği iştahla ye elini uzatıp
Seni gören evin hanımı sevinsin durup

4608 Biri emek verip sana yemek hazırlarsa
Bu emeği boşa çıkarıp onu kırma

4609 Çok doğru söylemiş uyanık gönüllü
Dikkat edersen manası çok renkli

4610 Kişinin gönlü incedir, sırça gibi
Onu kırmamak için dikkat etmeli

4611 Kişi gönlü kırılınca gider tadı
Yakınlık uzaklaşır, biter yararı

4612 Yakınlık istersen gönlü gözet
Gönül kırılırsa yakınlık gider, ondan vazgeç

4613 Ölçülü ye, çok yeme yemeği
Akıllı insan bunu böyle söyledi

4614 Çok yiyenler yemeği sindiremez
Yemeği sindiremeyen hasta olur

4615 Boğazdan girer hastalık, boğazı gözetmeli
Yemeği ölçülü ye, daima az yiyip içmeli

4616 Bir hastalık gelirse kişiyi hemen yıpratır
O iyileştirilemezse ölüm koşar gelir

4617 Yine güzel söylemiş otacı bilge
Kötü diyen kim bilgelerin sözüne

4618 Ölümün öncüsü, ilk habercisi hastalıktır
İnsan hastalandı mı ölüm yanı başındadır

4619 Bela, mihnettir hastalık, ölümün öncüsü
Ölümde tat yok, olmaz iyisi

4620 Ben insanım diyen insanoğlu
Bilip ayırmalı sıcağı soğuğu

4621 Önce yaradılışını bilmeli, ona yaraşanları yemeli
Yaradılışına uymayan şeylere yanaşmamalı

4622 Sıcaklık artarsa hemen soğuk içmeli
Soğukluk olursa sıcakla dengelemeli

4623 Bahar yıllarındaysan, gençse yaşın
Soğuk şeyler iç, ısıtır kanın

4624 Yaşın kırkı geçtiyse, güz mevsiminde
Sıcak şeylerle tabiatını düzenle

4625 Yaşın altmışsa kış zamanında
Soğuk şeylerle arkadaş olma

4626 Kuruluk ve soğukluk artarsa sıcak ve sulu şeyleri hazırla
Bu ikisi karşı koyar onlara

4627 Sulu ve soğuk şeyler sana zarar verirse
Sıcak ve kuru şeylerle onu karşıla

4628 Soğuk yapıdaysan güçlendir sıcakla
Sıcaksa eğer soğuk şeyler içip ye

4629 Eğer yapın ılıksa kesinlikle
Sırasına göre sıcak ve soğukla onu besle

4630 Böyle düzenle, gözet yapını, yaradılışını
Esenlikle, erinçle yaşa günlerini

4631 Ne der işit otacı sözünü
Bunun manasını anlayarak yaşa ey kuzu

4632 Yaradılışını ben açıklayıp yorumlayayım sana
Kızıllı, sarılı ya da aktır ya da kara

4633 Bunlardan her biri öbürlerinin düşmanı
Bu renklerle ayırt eder düşman düşmanını

4634 İnsan kendi yaradılışını dengelemek için akıllı olmalı
Uygun olan neyse onu yemeli

4635 İnsanı hayvandan ayıran budur
Uygun olanları yemesi ey oğul

4636 Ne der işit şimdi ak sakallıyı
Bunu anla ve yaşlılığında durakalma

4637 İnsan kırk yıl yaşayıp kendi yapısını bilmezse
Tam bir hayvandır o nice söylese de

4638 Sınayıp edinemezse insan bilgiyi
İnsan sayma onu ey temiz yürekli

4639 Görüp geçirdiği hâlde davranışını düzenlemezse
Doğru söylenmiş olur ona hayvan dense

4640 Zaman geçtiği hâlde insan olmazsa bilge
İnsan adı vermemeli ona, hayvan demeli

4641 Dikkat edersen iyi söylemiş hekimler
Yemeği az yiyen sağlıkla güler

4642 Hastalıksız, esenlikle yaşamak istersen
Az adlı otu ye, yaşa bey soyu

4643 Rahat ve uzun yaşamak için
Dil adlı eti ye, yaşa ey düzgün

66
Ögdülmiş Odgurmış'a Yemeğe Çağırmanın Töresini Söyler

4544 Eğer sen çağırmak istersen başkalarını
Çağır, velakin iyi yap işini

4645 Evi barkı temiz tut, döşek döşe
Aşın içkin de seçkin olmalı yine

4646 Temiz olsun aşın içkin, tadıyla yensin
Arzuyla eller uzatılsın

4647 Çağırmazsan yemeğe kusur bir olur
Çağrılıp gelenler biri yüz yapar

4648 Olabildiğince iyi ve temiz hazırla yemeği
Doyup kalsın yemeğe gelenlerin tümü

4649 Arkadaşını, kardeşini, uzak ve yakını
Yemeğe çağır, hepsinin gözet hakkını

4650 Gelen gelir, gelmeyenin de
Gönlü kalmaz artık sende

4651 Boğaz öfkesi çok kötü olur
Öç tutar insan, bu ancak ölünce biter

4652 Dikkat et, herkese yiyecek içecek yetiştir
Gecikmiş varsa yine ona da yemek yedir

4653 Kişi aş yedikçe üzerine içki tut
Onu içince yine içkiyi hazır tut

4654 Eğer yemek varsa içecek de gerekli
Yemekle içkiyi denkleştirmeli

4655 Yanında içki hazır olmazsa yiyeceğin
Zehir olur o yemek yiyenler için

4656 İstersen fuka ver, istersen mizab
İstersen cüleybin, istersen cülab[48]

4657 Bunlarden başka neler vereceğini
Bana sorma, sor başkalarına

4658 Büyükler yiyip bitirdikten sonra yemeğini
Küçüklere vermeli yiyecek ve içeceği

4659 Herkese yemek yetiştir, gözden kaçırma
Söverek gitmesinler, aç bırakma

4660 Yiyecek ve içeceklerden sonra çerez ve yemiş
Ver biraz da kuruyemişle simiş[49]

4661 Hediye ver gücün yeterse ipekli kumaşı
Diş kirası ver, gelenlerin kesilsin dırıltısı

4662 Tamamlandı şimdi aş içki işi
Açıver kapıyı, bırak gitmek isteyeni

4663 Bu yemeğe çağıranlar olur dört türlü
Gidenler de yine dört türlüdür ey yavru

4664 Bunlardan biri her çağrılı olduğu yemeğe gider
Aş içki içer, yer neyi verseler

---

48 Fuka: Arpa suyu; Mizab: Sofra suyu; Cüleybin: Bal şerbeti; Cülab: Gül suyu

49 Simiş: Semirten yiyecek, tatlı

4665 Ama başkalarını evine çağırmaz kendi
Evde tek başına, yalnız yer aşı

4666 Başka biri de yemeğe gider
Yemeğini yer ve onu çağırır

4667 Biri de yemeğe gitmez
İnsanı da evine çağırmaz

4668 O ölüdür, onu sen diri sanma
Katılma ona sen, onunla birlikte olma

4669 Bir kısmı da yemeğe gitmez ama çağırıp
İnsanları yemeğe doyurur onları hayvanlar kesip

4670 Bunlardan en iyisi bu sonuncusudur
Büyük bilgelerin övdüğü tavır da budur

4671 Gerek git yemeğe gerek gitme
Boğazını tut, az ye, sağlıklı yaşa

4672 Çok yiyen insan bak hastalığa yatkın olur
Benzi sarı, kendi kof, adı değersiz olur

4673 Buna benziyor bak geniş bilgili
Bilgiyle gönlü çözen otacının sözü

4674 Hastalık insana yemekle boğazdan girer
İnsanı hastalık kocatır ve yaşını tamamlatmaz

4675 Boğazını gözet, tut, hastalıksız yaşa
Hastalık insanın yüzünü çökmüş gösterir

4676 Bu türlü olur yemek içki işi
Çağrıya gitse ya da çağırsa kişi

* * *

4677 İşte bunları söyledim, işitti özün
Bunlarla yetin şimdi, uzatma sözü

4678 Budur dünya hâli, tavrı, yolu
İnsanlara katılmak istersen eğer

4679 Ey gönlümün ışığı, gerçek yakınım
Sözümün manasını anla ve iyice düşün

67
Odgurmış Ögdülmiş'e Dünyadan Yüz Çevirip Var Olanla Yetindiğini Söyler

4680 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Sözlerini
Dinledim, sen de tersini dinle şimdi

4681 Senin dediklerini kim öğrenirse
Dilek ve arzusunu bulur dünyada

4682 Velakin yaşam yalnız yemek mi
Ey büyük bilge, önce bunu bilmeli

4683 Bunca emekle mal kazanıp da
Ne gerek var yığmaya uzun yaşamadıkça

4684 Dünya isteği peşinde koşarsa kişi
Yatakalır ibadet, tapınma işi

4685 Bugün sen bana geldiğinden beri
Bak bütün ibadetim kaldı

4686 Bir kişiyle konuşmanın bunca
Sıkıntısı olursa artık gücenme bana

4687 Kasabaya, kente girersem bugün
İnsanlarla olur işim, her sözüm

4688 Nasıl yaparım bu ibadet hizmetini
Bana kapanır artık bu kapı

4689 Gençlikten ayrıldım, yaşlandım bugün
Tanrı'ya tapınarak zaman geçirdim

4690 Yine geri dönmek boş bir yaşama
Ey içten insan, yakışır mı bana

4691 Ne iyi bilgi verdi bilgi ırmağı
İşit bunu ey düzgün gönüllü

4692 Gençlikte yap yaşlılık işini
Yaşlanınca yapılmaz, iyi bil bunu

4693 Gençlikte davran, Tanrı'ya ibadet kıl
Yaşlılıkta olmaz, bunu iyi bil

4694 Gençken tavrını iyi tut
Yaşlılık gelince söner bu od

4695 Ne iyidir gençlik günlerinde
Tüm iyiliklerden pay almak kendine

4696 Ne densiz olur yaşlı bir kişi
Yapmaya çalışırsa gençlik işini

4697 Yaşam için yaratıldı dünya malı
Yaşam bitince biter mal derdi

4698 Yaşam mal edinmekle geçer
Nefesin kesilince malın kime kalır

4699 Tut ki dediğin gibi hakanın hizmetine girdim
İnsanların tavrını tamamen öğrendim

4700 Yararı ne ölünce
Elde kalan iki bez olunca

4701 Bunca terleyecek ya da üşüyeceksin
Ey yiğit, sonunda iki arzunu elde edeceksin

4702 Biri dünya malı ile kendini yükseltmek
Biri de ilde sözü geçen bir adam olmak

4703 Çok iyi olurdu bu ikisini bulup
Ölüm tutmasa, kalsa insan bengi olup

4704 Ölüm aldı benden bu iki tadı
Neye gerek şimdi dünya ey derin bilgili

4705 Kutlu kişilerin belirtisi olur
Onun iyiliği günden güne artar

4706 Eğer kutsuzsa insanları soğutur
Yaşlılık zamanında tavrı bozulur

4707 Ne iyi söylemiş geniş bilgili bilge
İşit bunu sen ey al yanaklı

4708 İnsanların kutlusu nice yükselirse
O kadar iyi olur, kötülüğü bırakır

4709 Tam olarak bellidir, bil ki kişinin kutsuzu
Yaşlandığı hâlde hevesine uygun davranandır

4710 Hani bu dünyayı elinde tutan
Kendine demir kent, kale yaptıran

4711 Hani o küstah it, bu dünyayı bulup
Mavi göğe çıkan, karakuşa binip

4712 Küstahça ben Tanrı'yım diyen hani
Tanrı'nın denizin dibine gönderdiği

4713 Hani bu dünya malını toplayan
Malıyla yerin dibini boylayan

4714 Hani doğudan batıya değin
Gidip iller alan dünya beyi

4715 Hani asası yılan olan
Deniz yarılınca yürüyüp geçen

4716 Hani peri, kuş ve insanlara
Önder olan düzgün insan

4717 Hani ölüleri dirilten kişi
Ölüme tutulmak oldu son işi

4718 Hani insanların seçilmiş olanı
Onsuz dünya bomboş kaldı

4719 Ölüm alıp götürdü bu saydıklarımı
Seni bırakır mı ey temiz tavırlı

4720 Böyledir bu dünyanın kanunu
Gerek bunu tut, gerekse öbürünü

4721 Bakagör şimdi yağız yer altına
Ne insanlar girdi, daha dolmadı çukuru

4722 Açıp görseydin kara yer katını
Ne seçkin ve iyi insanların yattığını

4723 Ne beyler yatarlar kara toprak olup
Ne bilge ve bilginler var, toprağa karışmış ölüp

4724 Beyin kuldan farkını bilemez özüm
Yoksulu zenginden seçemez gözüm

4725 Nice güçlü kuvvetliler, bir hastalık geçirmemiş
Kara yere girdi, kımıldamaz hani

4726 Bütün bu insanlar yere döşendi
Sen mi diri kalacaksın ya da ben mi

4727 Yürüyüp duran bu yolcu kişi
Bu ulu yolda yapmaz ev bark işi

4728 İçimdeki arzu, dilekleri giderdim
Bir Tanrımın desteğini buldum

4729 İnsanı kul kılan bu açgözlülüktür
Giderdim bu açgözlülüğü, gözüm toktur

4730 Ne der işit dünyayı koymuş kişi
Dönek dünyaya gönlü doymuş kişi

4731 Dünya dileğini buldu özüm
Harisliği özünden giderdi gözüm

4732 Özüm koydu dünya dileğini, arzusunu
Dileğim tükendi, kesildi sözüm

4733 Bu dünyanın içi bir tarladır
Ne ekersen burada yarın o biter

4734 İyilik tohumu ekersen biter iyilik
O iyilik olur sana yiyecek giyecek

4735 Kötülük tohumu ekersen biter kötülük
O kötülük yarın boynuna olur yük

4736 Bugün bırakmayınca heves ve arzuları
Yarın bulamam iyilikleri

4737 Bırak bu dünyayı, o seni bırakmadan
Sen onu kov, o senden bıkmadan

4738 Sen onu bırakmazsan o seni bırakır
Sen ona doymazsan o senden sıkılır

4739 Böyle olunca gereksiz onu istemek
Seni bırakmadan sen onu bırak

4740 Bunu bırak öbür dünyayı dileyip
Erinçle yaşa orada bengi olup

4741 Eğer istersen bundan daha iyisini
İsteme iki günlük dünyayı

4742 Yürü, iki dünyanın sahibini dile
Neye gerek dünya, ahret bile

4743 Türeteni bulursan türemiş senin
Yaratanı bulursan yaratılmış senin

4744 Türeyenden korkma ve ondan dilek dileme
Türetenden kork, destek iste

4745 Türeten Tanrı'ya tapınmayı koyup
Türemişe tapmak olur mu ona uyup

4746 Şu ikisinden başka yoktur hizmetlinin işi
Ya hizmeti yarar ve yükselir başı

4747 Ya hizmeti yaramaz ve emekleri
Boşa gider günü zamanı yaşadıkları

4748 Yararsa hizmeti, bey yükseltirse onu
Kendine karşı güçsüz olur, aradığını bulduğu günü

4749 Arada aç, arada tok dolaşması gerek
Beyi yatarken emekleri onun vermesi gerek

4750 Eğer içe sinmezse bak yaptığı hizmeti
Bütün yaşamı boşa geçmiş olur yazık ki

4751 O hizmetlinin söyle nedir yararı
Bu hizmet içinde aldığı tadı

4752 Ne der işit Ila erki
Hizmetli töresini söylüyor, gör onu

4753 Dikkat edersen ters iştir beylerin işi
Çok çalışmakla hemen yaranmaz kişi

4754 Hizmeti yararsa kendine karşı güçsüz olur
Yaramazsa günden güne saygınlığı azalır

4755 Hizmetine güvenme ey hizmeti çok olan
Yaptığın hizmet sonunda başını götürür

4756 Sevindi dediğinde ortalığı korkutur, söver
Yüzü güldü dediğinde kızıp kaşlarını düğümler

4757 Tam anlamıyla bilinemez tavırları
Yine önlenemez fenalıkları

4758 Tipi yelidir bu dünya ey oğul
O bir gölgedir bak kararı yoktur

4759 Dikkat edersen o göze görünen bir sanrıdır
Tutayım dediğinde yiter, yok olur

4760 Sırayla gelir bak bu devlet nöbeti
Dönektir, kaçmak ister ve çabuk yaşlanır

4761 Gerekmez şimdi bu dünya bana
Ey yiğit, bu nöbetle gelen devlet ya da

4762 Tanrımı yâd etmek yeterince sevindiren bir sevinçtir
Buyruklarını yerine getirmek yeterli bir avunçtur

4763 Yeterli olmazsa Tanrımın sevdiği işler
Savaşmak için düşmanım olan şeytan var

4764 Dileğim ondan, umudum ona
Güvendiğim o, sığındım Tanrıma

4765 Giymek için koyun yünü yeter, yiyeceğim arpa aşıyla
Tamam oldu dünya ey kardeş bana

4766 Ne der işit içten insanın sözünü
Mağarada yaşayıp günahtan sakınır kendini

4767 Dünyadan aldım kendi payımı
Kepektir yiyeceğim, giyeceğim koyun yünü yeterli

4768 Şekerden tatlıdır bana kepek yemeği
Bu beyaz giysim ipeklilerin dengi

4769 Karın doyuracak kadar yemeli bütün yiyecekleri
İster arpa ister darı olsun, doyurur açlığını

4770 Ölmeyecek kadar ye ey kardeş
Çok yersen yaradılışını bozar aş

4771 Zevk sefa sürme, zevkin bedeli çok katı
Kötü bir bataklıktır zevkin karşılığı

4772 Acı tatlı aşlar boğazın tadıdır
Boğaz tadı süren kişi hayvandır

4773 İnsanlar ipek elbise giymek ister
Örtünecek kadar giyinmek yeter

4774 Boğaz bir doyunca iki gün gider
Sırta giyilen giysi iki yıl kalır

4775 Bu ikisi için kendimi kul ederek
Yakışır mı bana kişi hizmetine girmek

4776 Yüce arştan altındaki toprağa değin
Ne varsa her biri muhtaçtır

4777 Yalnız bir Tanrı'dır muhtaç olmayan
Muhtaçlığı bilendir o, merhametli, bağışlayan

4778 Gönlümü bir Tanrı'ya bağladım doğru
Dilekçi olup diliyorum ben onu

4779 Varlığı kuşku duyulmaz oldu bana açıkça
Gönlüm inandı, dilim söyler onu

4780 Varlığını ikrar ediyorum gece gündüz uykusuz
Ama nerede arayacağım onu belirsiz

4781 Tanrımı diliyorum ben, gözümde uyku yok
Nişanını buluyorum ama onu gören yok

4782 Arayan uyumaz, durmadan ara
Arayıp bulamadım diye yaklaşmışken geri dönme

4783 Durup dinlenmeden ara, arayıp onu bulan yok
Arayıp bulamadım diye yan gelip yatmak yok

4784 Arayan dinlenmeden koşmalıdır
Dinlenip yatanlar aradığını bulamamıştır

4785 Durmadan arayanlar neler bulmazlar
Dinlenip yatarsa arzusuna kim kavuşur

4786 Beni o diledi en önce sevip
Şimdi ben onu diler oldum acele edip

4787 Beni önce o istedi ezelden
Şimdi onu tümüyle isteyenim ben

4788 Böyle Tanrımı nasıl sevmeyeyim
Onu arayıp bulmak için nasıl acele etmeyeyim

4789 Bunaldığım zaman bana o yardım eder
Bela ve kaygı geldiğinde beni o kurtarır

4790 Beni o seçti ilk önce dileyip
Şimdi ben onu diler oldum gönülden isteyip

4791 Beni o yarattı, doğrudur bu sözüm
Beni o yetiştirdi, böylece büyüdüm

4792 Vazgeçtim bu halktan Tanrı'ya sığındım
O korur beni her şeyden

4793 Yalnız kalsam bana Tanrımın yâdı yeter
Söylemek için Tanrımın adı yeter

4794 Avunacağım, sığınacağım, desteğim, dayanağım
O bir Tanrı'dır, açlığımda tokluğumda beni gözeten

4795 Ne der dinle arınmış kişi
Tanrı'ya gerçekten ulaşmış kişi

4796 Gönüldeki sırrımı açarım ben sana
Dilek ve arzuyla uçarım ben sana

4797 Güveneceğim, avunacağım, sığınacağım sensin Tanrım
Her şeyden üzüldüm, kaçarım ben sana

4798 O dünyadaki yerin bu dünyada durur
Bu dünyayı bırakmayınca onu kim bulur

4799 Yüzüstü bırakıp bu dünyayı, ondan uzaklaşıp
Böylelikle ahreti elde edip

4800 Dönek dünyayı sıkıca elinde tutup
Nasıl bulunur bengi dünya yatıp

4801 Tehlikelidir bu dünya, şerbeti zehir onun
Temizini ara bütün yenilir içilir şeylerin

4802 Koyuver dünyanın dilek ve arzusunu
Ahirette iyi bir yer edinmek için

4803 Hakikat bil bunu ey Ögdülmiş'im
Sana kendi bildiğimi söyleyeyim

4804 Şu dört şeyden kopmayınca kişi
İyice yapamaz öbür dört işi

4805 Tam bırakmayınca insan dünya işini
Ey inanılan, yapılmaz ahiret işi

4806 İnsanlardan uzak olmadıkça kardeş
Tanrı hizmetiyle uğraşılamaz

4807 Heves ve arzunun boynu sıkılmayınca
Bedenin doğruluk yoluna giremez

4808 İnsan bütün dünya sevgisini çıkarmalı gönlünden
Gerçek Tanrı sevgisinin girebilmesi için

4809 Zindandır bu dünya Müslümanlar için
Zindanda erinç arama, düzelt gönlünü

4810 Bedenin isteklerine uyma, bunun için çabala
Böylece girebilirsin doğru yola

4811 Bu geçici zamanını, gününü boşa geçirme
Geri gelmez geçen gecen yine

4812 Geçen gününü boşa geçirirsen pişman olursun
Yaşamını boşa harcarsan tekrar bulamazsın

4813 Ne der işit bak bilgi denizi
Gönlü alçak ama yüksek kendisi

4814 Diyardan diyara göçen kişi
Yükünü önden gönderirse iyi olur işi

4815 Göçmezden önce yükünü gönderirse
Göçüp gittiği yerde parlar gözü

4816 Gerek önden gönder göçünü gerek gönderme
Kendin göçeceksin sonunda, aymaz olma

4817 Gerek bey ol gerekse kulu
Uzun sürmez, ölüm bekliyor, tuttu yolu

4818 Gerek bin yaşında ol gerek on sekiz
Bir gün öleceksin, bırak iyi adınla iz

4819 Gerek zengin ol gerek yok yoksul
Yaşamını kemirir bu geçen gün, ay, yıl

4820 Başın göğe değse, büyüse adın
Gidip yatacağın yer kara yer katıdır

4821 Yaşamı elde edip boşa geçiren zamanını
Kendini ateşe atmıştır, o tam bir hayvandır

4822 Esenlik bulup ömrünü boşa harcayan
Ne çirkin bir yaşam sürer ey kardeş

4823 Benim kaygımı sen çekme ey kardeş
Sen kendi kaygını çek döküp gözünden yaş

4824 Bu dünya işi tam bir tuzaktır
Tuzağa düşme seni kıstırır

4825 Bugün gelir devlet, dilediğin gibi davranır
İnanma ona, seni yine bırakır

4826 Aymaz olma, ölümü uzak sanma
Pusudan çıkar gibi ansızın çıkar karşına

4827 Binlerce aymaza ölüm baskın yapmıştır
Birçok topluluğu ölüm dağıtmıştır

4828 Ne der işit şimdi uyanık gönüllü
Ölüme aymaz olma, dokunur zararı

4829 Birçok topluluğu bak dağıttı ölüm
Ölümü düşününce çeşme gibi akar gözyaşım

4830 Ben diyerek göğe yükselmek isteyenin benliği kalmadı
Silahlı ordular da ona karşı bir yarar sağlamadı

4831 Aymaz olma, dirilik belli etmeden gider
Bu zaman ve gün geri gelmeksizin geçer

4832 Erinçle avunup boşa geçirme gününü
Bu kuta inanma, o dönek ve kabadır

4833 Ben büyüğüm diyeni tuttu ölüm
Ben uluyum diyeni yendi ölüm

4834 Ölüm bozdu birçok kent ve ülkeyi
Ölüm yıktı birçok saray, köşk ve evi

4835 Nice bin diri öldü, yerin altında saklanır
Bizim gelmemizi bekleyip yatar

4836 Bakagör onları sen aç gözünü
Beyi kuldan ayırabilir mi özün

4837 Ululuk ölüme yarar sağlamadı
Ölümden kaçan bir geçit bulamadı

4838 Değerli peygamberleri iletti ölüm
Kim bulabilir ona karşı ilaç, ot ya da dolum

4839 İnanılmaz bu cefacı dünyaya
Dönektir, tavrı vefasız ve küstahtır

4840 Nasıl geçerse geçsin onun günü çabuk geçer
İyi kötü, eğri doğru hepsi gider

4841 İnsan tok olsa da geçer aç olsa da geçer
Ne beye yüz verir ne zengin kul seçer

4842 Ne erinci uzun sürer ne zahmetleri
Öyleyse neye gerek bunca gürültü patırtı

4843 Çok güzel söylemiş tavrı, davranışı ile
Gönlü birbirine denk, bilgisi geniş bilge

4844 Biraz mutlu olunca insan unutur kendini
Mavi gökten yukarı yükseltir sözünü

4845 Nice yürekli, göğsünü geren, kendine güvenir erin
Ölüm ezdi göğsünü, çıkarttı gözünü

4846 İşte sana tam, içten bağlılığım
Söyletti bana bunları ey eli açığım

4847 Kim bu hâli tam olarak bilirse
Ona oluvermez bu dünya yakın

4848 Yitirdim yiğitliği, ilerledi yaşım
Misk gitti, kâfur örtündü başım

4849 Kuşkusuz ölüme hazırlanmanın zamanı
Bugünden sonra ey iyi insan geldi

4850 Ölüm kaygısı tuttu, gitti sevinç
Ölümden sonra acaba olacak mı erinç

4851 Ben bu kaygı ve endişe içindeyken
Ey temiz yüreklim, nasıl hakana varayım

4852 Hakana benden yarar olmaz
Yararlı olsun dese, yarar bulamaz

4853 Eğer öbür dünya için istiyorsa beni
Beni vardı sayıp yürüsün doğru

4854 İnsanoğlunu şimdi güçlü Tanrı
Yarattı iki iş için ve verdi bu adı

4855 Cehennemde yanmak ya da cennette bey olmak
Saygınlık vermek için ya da ucuz kılmak

4856 Ağırlık istiyorsan deyiverdi yolunu
Ucuzluk yolunu da gösterdi o

4857 Şimdi gerekir kula kendi kulluğunu
Tam olarak yaparak bulması Tanrı tevfikini

4858 Eğer Tanrı'dan tevfik bulursa kulu
Bütün iyiliklere açılır yolu

4859 Çaba gösterip yeterince tapınmalı
On binlerce iyiliğe böylece açılır kapı

4860 Buydu işte benim bildiklerim
Söyledim sana ey arkadaşım

4861 Sizlere benden yararlı sözler gerekir
Bu sözlerim benden daha yararlıdır

4862 Eğer ahireti istersen yolu budur
Eğer dünyayı istersen sen bunu daha iyi bilirsin

4863 Oluverdi evren, geliverdi kut
Ne gibi arzuların varsa onlar da gelecektir

4864 Bende başka ne var size yarayacak
Ey iyi arkadaşım size yararlı olacak

4865 Bıraksın hakan beni Tanrı'ya
Duacı olayım ona iyilikle

4866 Bilgi diyorsa bildiğim bunlar
Duyduklarını ona deyiver

4867 Sözümü tutun, eğer tutmazsanız bugün
Düşünmediklerinizin tümü başınıza gelecektir yarın

4868 Şu sözü iyi söylemiş bilgi denizi
Bu sözü işine tutanın kızarır benzi

4869 Bugün bu sözüm bak sana eş olur
Yarın orada bakarsın sana iyi karşılık olur

4870 Boş bulunma, çabala sözümü işine tut
Eğer tutmazsan işte bu söylediklerim olur

4871 Hakandan dile benim özrümü
Çaresini bul, yap gereğini

4872 Gidip gelirken zahmet oldu sana
Bunun karşılığını Tanrı versin, gün gibi parla

4873 Ey kardeş kırılmasın gönlün bana
Beni yakınlığından ayrı tutma

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi:
Şimdi anladım doğruluk yolunu

İşittim sözünü dikkatle dinledim
Sözümü kestim şimdi, sözünü denkledim

Doğru söyledin gerçek budur
Bundan başkası hep eğri yoldur

Doğruluk sendedir benimki oyun
Oyunu bırakıyorum, eğiyorum boyun

Gideyim ben şimdi, esen kal sen
Her iki dünya mutluluğuna erişen insan

Ey kardeş, Tanrı tevfik ve güç versin sana
Duada unutma beni, gönlünden çıkarma

Benim için de Tanrı'dan dilekte bulun
Tanrı uyandırıp gönlümü açıversin

* * *

Sözünü kesti, ayağa kalktı
Esenleşti, evine doğru yollandı

Atına bindi, evine geldi
İnip eve girdi, bir süre dinlendi

Yedi içti, biraz düşündü
İşittiği sözleri uzun uzun tarttı

Güneş bağladı yüzüne kara yüz bağını
Dünya kara yer tozuyla doldu

Saçını çözdü Rumi kızı, yüzünü örttü
Dünya kara saç rengini aldı

Göğün her tarafı zenci yüzüne döndü
Uçan kondu, yürüyen durdu

Yıkanıp yatsı namazını kıldı
Yatağını yaptı, yattı

4888 Uyuyup gitti, biraz sonra uyandı yine
Tepeden kaymıştı Merih kenara

4889 Yine baktı Ülker'in başı yana kaymıştı
Doğudan Akrep kalkıp yükselmişti

4890 Yine yattı biraz ama uykusu gelmedi
Nöbetçi kişi gibi gözünü yummadı

4891 Uykusuz yattı, düşündü, biraz uyudu
Gökyüzü tuttu kâfura boyandı

4892 Abir[50] serpilmiş gibi gök aydınlandı
Mızrak gibi ışınlar yerden kalktı, yayıldı

4893 Güneş yükseldi, yerden toz kalktı
Dokuz al tuğu yaklaşmaya başladı

4894 Ögdülmiş kalktı, yıkandı
Namaz kıldı, dua etti

4895 Kızıl mızraklar ufukta görününce
Kalktı saraya gitti, doğru içeri girdi

* * *

4896 İşitti hakan bak ona açtı yol
O içeri girdi, hakana kavuşturdu kol

4897 Hakan işaret edip oturacak yer gösterdi
O edeple gösterilen yere geçti

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

4898 Hakan biraz durup açtı sözünü
Dedi: Söyle ne yaptın ey alçakgönüllü

4899 Ne der kardeşin, ne oldu işin
Ne oldu dileğin, geliyor mu arkadaşın

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

4900 Yanıt verdi Ögdülmiş, söylenenleri
Konuşulanları dosdoğru anlattı

50 Abir: Baharat ve güzel kokulu otlardan yapılan beyaz renkli toz halinde parfüm ya da ilaç

İkisi arasında geçen sözleri
Olduğu gibi hakana arz etti

* * *

Hakan durdu biraz düşündü
Gönlü kırıldı, gözünden yaş yuvarlandı

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

Dedi: Kardeşin doğru söylemiş
Söz bu sözdür, açıkça demiş

Bugün biz kendimizi zorladığımız gibi
Onu da zorluyoruz öç alır gibi

Geçicidir bu dünya kalıcı değil
Kalan yaşam da yine belli değil

Kuşkusuz bize doğru yaklaşıyor sonsuz dünya
Erinç ya da zahmet getirse de uzun sürmez

Sonsuzluk erinç bulduğun yerdedir
Orada insanın yolu, yeri iyi olur

Aymazlıktan uyanmıştır senin kardeşin
Onu biz çağırmakla buraya getiremeyiz

Hevese tutsaktır bizim bu varlığımız
Boşu boşuna geçip gitti günümüz

Ne der işit şimdi gönlü diri
Sana iyi sözlerle verir öğüdü

Heves ve nefis düşmandır eğer bulursa güç
Yeterlidir kuşkusuz sana bu eski öç

Heves ve nefis dirilirse ölür bu gönül
Gönül ölürse ibadet kalır ey oğul

Bizim gönlümüz ölmüş olmalı bugün
Heves ve nefsin boynu olunca kalın

Ululuk, büyüklük, bu devlet günleri
Uzun sürmez ey gönlü doğru

Erinci az bu dünyanın emeği çoktur
Sövgüsü de var, çok baş ağrıtır

Çok güzel söylemiş bilgili kişi
Dünyayı sınayarak ilerlemiş yaşı

Ululuğa fazla sevinip güvenme
Ululuk arttıkça artar baş ağrısı bile

Sevinç neredeyse sonunda bela vardır
Erinç neredeyse bin emek ile

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

Yine dedi hakan, ey Ögdülmiş'im
Buydu onu çağırma amacım

Bana iyiliklerde sebep olsaydı
Ey yiğit, gönlüm canlanır mıydı

Direndi buraya gelmeye
Eş dost, arkadaş yüzü görmeye

Dediklerinin tümü doğru
Zorlamak olmaz şimdi onu

Sana da çok zahmet oldu, koşturup
Dilinle söyledin fazlaca yorulup

Bekleyip görelim yine ey eli açık
Ne olacak sonunda hâl, zaman ne gösterecek

Kara gece içindedir olacak işler
Ey iyi arkadaşım, onu ancak parlak güneş aydınlatır

Kuruludur bu zamane yayı
Arada yararı dokunur, arada zararı

Tanrı hükmüne bırak bütün işlerini
Zamanı gelince açılır, yoluna girer ey diri

İnsan hangi işi yapıp da sonuç alamazsa
Koyuvermeli bir süre onu ey derin bilgili

Bu dünya böyledir, peşine düşersen senden kaçar
Koyuverirsen eğer sana yol açar

4930 Biraz zaman verelim, onu sınayalım
Ne olacak sonunda görelim

4931 Belki bir gün ister bizi
Düşünür, yeterli görür kendini

* * *

4932 Buraya gelince hakan sözünü kesti
Ögdülmiş kalktı, yavaşça çıktı

* * *

4933 Bu konuşmanın üzerinden birkaç gün geçtikten sonra
Hakan iyice düşündü, baktı bu işin önüne sonuna

68
Hakan Kün Toğdı'nın Odgurmış'ı Üçüncü Kez Çağırdığını Söyler

4934 Çağırdı hakan bir gün Ögdülmiş'i
Sana bir iş daha düştü dedi

4935 Çağırdım kardeşini, bana gelmedi
Bu isteğim yerine gelmedi

4936 Ben bu dileğimden vazgeçtim
Sonra başka bir yol düşündüm

4937 Bugünkü dileğim şudur benim
Bir yüzünü göreyim onun

4938 Ben gideyim veya o bana gelsin
Ey mutlu insan, ziyaret için

4939 Bana gelsin, bir öğüt, nasihat versin
Yine yerine dönsün, işlerini yapsın

4940 Bana yararı dokunsun, ona zararı yok
Varlığımdan süzülsün bütün bulanıklık

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

4941 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Gerçekten
Yerindedir bu söz ey kutlu insan

4942 Bu işi yapayım hakan istiyorsa
Çağırayım onu yine, buyurursa buraya

4943 Varayım, bu sözünü ona söyleyeyim
Hakan gitmesin, ben onu getireyim

4944 Yine bir mektup bağışlasın hakan
Okusun, sana inansın o temiz insan

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

4945 Hakan, şimdi niye gerekli bu mektup dedi
Mektuptan güvenilir sensin ey zeki

4946 Mektup güvenilmez kişiye verilir
Senden daha güveniliri kim bulur

4947 Ne der işit Yağma beyi
Her türlü iş için yeterlidir aklı

4948 Elçi güvenilirse mektuba ne gerek var
Güvenilir insansa hazırlığa ne gerek var

4949 Kendi sözünü söyle, onun sözünü işit
Ey zeki insan, bir de mektuba ne gerek var

4950 Bu iş öyle ağır gelecek gibi
Bir iş değil ya da korkup kaçacak gibi

4951 Neye gerek bunca söz, hazırlık ya da mektup
Ey zeki insan sana güveniyorum, sensin bana mektup

4952 Bana gelsin, görüşsün yine gitsin
Onu zorlama, bunu istemem

4953 Bu hacet için ben gönderiyorum seni
Onu zorla çağırma, çağır iyilikle

4954 Buraya gelmezse ben oraya gideyim
Yüzünü görüp yine döneyim

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

4955 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Dilek
Yerine gelir, olursa Tanrı destek

4956 Ben de yine çaba göstereceğim
Bu arzu ve dileğin olması için

4957 Hakan erinçle yaşasın, esen olsun
Tanrı bütün dileklerini versin

* * *

4958 Kalkıp çıktı, atına bindi, geri döndü
İnip girdi evine, giysilerini çıkardı

4959 Kızıl gökyüzü soldu, oldu sarı
Dünya oldu altın rengi gibi

4960 Güneş sürdü yüzüne sarı safran
Kendine mine rengini çaldı cihan

4961 Bütün dünyayı tuttu sevgililerin kaşı
Dünya oldu zenci, habeş derisi gibi

4962 Yedi içti, yıkandı, kıldı namaz
Döşek koydu yattı, uyudu biraz

4963 Sarı bülbül öttü, sesi şakıdı
Ögdülmiş sıçrayarak uyandı, uykusu gelmedi

4964 Uyanık yattı biraz onu dinleyerek
Avundu o sese hayran olarak

4965 Uykusu gitti, gece fazlaca uzadı
Günün ağarmasını arzuyla bekledi

4966 Gök yırttı giydiği kara gömleği
Açıldı parlak yüzü, kaldırdı peçeyi

4967 Gülerek baktı yükselip seçkin kız yüzü
Aydınlandı dünyanın hem güneyi hem kuzeyi

4986 Doğageldi güneş, yükselip gösterdi yüzünü
Aydınlattı dünyanın hem koyaklarını hem ırmaklarını

4969 Ögdülmiş kalktı, yıkandı, giyinip kuşandı
Namaz kıldı, başarılı olmak için dua etti

* * *

4970 Atını tuttu, bindi bir oğlan ile
Kardeşine doğru yola çıktı sevine güle

4971 Onun evinin yakınlarında atından indi
Sonra yürüdü kapısına geldi

4972 Vurdu kapıya yavaşça elini
Kardeşi duydu, kapıya çıktı

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

4973 Odgurmış görür görmez Ögdülmiş'i
Dedi: Ey kardeşim, uzattın işi

4974 Emek verip kendini zorlamak niçin
Neye karşılık bana bu öcün

4975 Yürü gel girelim de açıkla
Niye geldin yine bu yana

* * *

4976 Bu iki kardeş eve girdi
Zahit kardeşine kaşını çattı

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

4977 Gelen kardeşi dedi: Ey iyi kalpli
Kaşını çatma, önce dinle beni

4978 Senin dediklerini eksizsizce
Hakana ilettim ve yalvardım

4979 Dinledi hakan bu sözlerin tümünü
Dediklerini duydu, çok düşündü

4980 Bırakıverdi şimdi seni ey kardeş
Bundan başka bir dileği var

4981 Beni sözcü yaptı bu işte sana
Ey kahraman, sen beni utandırma

4982 Her şeyin bir sınırı var, dengi belli
Ey ünlü, kaçırma işin ölçüsünü

4983 Ne der işit akıllı dili
Her şeye yansıyan bu sözdür ey ünlü

4984 Hiçbir işte kaçırma sen ölçüyü
Ölçüyü kaçırırsan bozuldu say onu

4985 Her işin ölçüsü, dengi var
Her şey dengiyle esen olur

4986 Hakan vazgeçti şimdi önceki dileğinden
Bir ziyaret için çağırıyor, bunu reddetme sen

4987 Gidip buluş onunla ya da o gelsin
Ey yüce gönüllü, yüzünü bir görsün

4988 Bunun zararı yok sana ey kardeş
Benim sözümü dinle bir ey bağrı taş

4989 Hakan çok iyi bir sultandır, bağışlayıcı olduğundan
Yoksullar, suçlular onu canı gibi sever

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

4990 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Bu sözün
Akla yakın oldu ey gönlü düzgün

4991 Müslüman kardeşi Müslüman kardeş
Ziyaret eder ey gönlüme eş

4992 Bu söze eğerim ben boyun
Ziyaret edeyim onu ben bugün

4993 Bundan önce varmadım ben ona
Kendi yararını istediği için benden yana

4994 Onu bıraktı, tuttu doğruluk yolunu
Ben de bu yola giriyorum, ona yardım edeceğim, bil bunu

4995 Gideyim hakana, hakan gelmesin
Ben emek çekeyim, o zahmet etmesin

4996 Hakan halkın büyüğü, ilin beyi
Değer vermeli ona, saygı göstermeli

4997 Böylece tavrını düzeltir, doğrultur sözünü
Arıtır ilinden kötülerin izini

4998 Ne der işit ey bilgisi deniz
Akıllı, ılımlı, gönlü yüce, ediz

4999 Raiyyete[51] vaciptir beyin buyruğu
Değer vermeli işitip küçüğü, ulusu

5000 Değer vermeli beyin kendisine ve sözüne
İsterse Hindu olsun, satın alınmış gümüş karşılığı

5001 Şimdi ben hakanın emrine uyarım
Onu yakında ziyaret ederim

5002 Yürü şimdi, dönüp hakana ilet sözümü
Geleceğimi söyle, budur sözüm

5003 Parlak dünya yüzüne örtünce örtü
Ey eski düşkün, ben gelirim oraya

5004 İnsanlar gündüz görürlerse beni peşime takılırlar
Beni konuşarak kendilerini ateşe atarlar

5005 Yürü git şimdi sen evde bekle
Ben sana gelirim, biraz yatma

5006 İlk önce ben sana geleyim varıp
Ne yapmak gerektiğini birlikte düşünelim yorumlayıp

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

5007 Sevindi Ögdülmiş, dedi: Bu cevap
Çok güzel oldu hem de çok sevap

5008 Şimdi kalkıp hakana gideyim
Bunları diyeyim, duysun sevinsin

* * *

5009 Benden sonra sen de tutup sözünü
Umulan zamanda bulun orada

5010 İkisinin de sözü uydu bir söz üzerine
Ögdülmiş yüzü gülerek kalkıp çıktı sevinçle

* * *

5011 Yine dedi ki: Ey kardeş
Sözünden dönme ey gönlüme eş

51 Raiyyet: Bir hükümdara bağlı olan halk

5012 Güneş yere inip yüzünü gizledikten
Dünyanın yüzü kömür gibi bir deriye döndükten sonra

5013 Seni beklerim evde, gel bana
Yararlı olan neyse onu hazırlarım sana

* * *

5014 Atına bindi, geldi hakana oradan kalkıp
İnip girdi hakanın yanına yol isteyip

5015 İletti hakana konuşulan sözleri
Sevindi hakan, açıldı kaşı gözleri

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

5016 Hakan dedi: Bu iyi bir başarı
Sözünde dursun senin dediğin gibi

5017 Yine dedi hakan, ne zaman gelir
Nerede buluşacağım ben onunla ey bilir

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

5018 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Gece
Aydınlık dünyanın benzi kararınca iyice

5019 Benim evime gelmek üzeredir
Ne zaman gel dersen o sana gelir

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

5020 Hakan dedi: Çok emek verdin
Senin emeğine Tanrı karşılık versin

5021 Buydu hastalığımın çaresi
Sevindirdin şimdi benim gönlümü

5022 Sen evde bekle, gelince duyur bana
Çağırmak için birini yollarım sana

5023 Kardeşini al, bana gel kalkıp
Ziyaret kılayım yüzünü görüp

5024 Buna benzer şimdi şu bilge sözü
Ne der işit bu derin konuda

5025 Kişi gönlü sürekli arar arzusunu
Avutur dileğini buluncaya kadar kendini

5026 Eğer arzu ve dileğini tam anlamıyla bulursa
Onları gönlünden çıkarır, keser sözünü

* * *

5027 Ögdülmiş başüstüne dedi, çıktı
Gelip evine girdi

5028 Güneş yere indi, yüzünü gizledi
Kara bir bulut dünyayı kapladı

5029 Dünya dulluk giysisini giydi
Gök şeytan yüzü gibi karardı

5030 Bütün canlılar sustu, yumdu gözünü
Birçoğunun kesildi sesi

69
Odgurmış'ın Ögdülmiş'e Geldiğini Söyler

5031 Kalkıp geldi evinden Odgurmış
Bekleyip karşıladı onu Ögdülmiş

5032 Selamlaşıp el sıkıştılar
Bu iki temiz kalpli insan eve girdiler

5033 Ögdülmiş aş içki çıkardı, onu ağırladı
Hakana haber vermeye birini yolladı

5034 İşitti hakan hemen cevap verdi
Çağırdı onları, yakınlık gösterdi

70
Hakan Kün-Toğdı'nın Odgurmış'la Görüştüğünü Söyler

5035 İkisi de kalkıp hakana gitti
Görüp kalktı hakan, yürüdü, karşıladı

5036 Görünce onu hakan selam verdi
Karşılık verdi zahit, selama durdu

5037 Hakan el sıkıştı zahitle
Konuştu hakan sevine güle

5038 Ona kendine yakın bir yer gösterdi
İçtenlik ve saygıyla onu ağırladı

5039 Dedi: Ey Odgurmış, çok emek çektin
Buraya yürüyerek gelmişsin

–Odgurmış'ın hakana cevabı–

5040 Yanıt verdi Odgurmış, dedi ki: Gözüm
Seni görünce emeği unuttu özüm

5041 Kendim isteyip geldim sana
Nasıl emek olur ey hakan bana

5042 Kişi öz dileği için yürürse varıp
Ulaşır hemen dileğine, yolda kalmaz yorulup

5043 Ne der işit Böke yabgusu
Aklıyla yayılmış dünyaya ünü

5044 Gönlün arzuladığı uzak yer yakın olur
İnsan dileğini kendisi için hazırlanmış bulur

5045 Gönlüyle yola çıkarsa kişi arzulayıp
Ulaşır arzusuna hemen yakınlaşıp

5046 Gönülsüz nereye doğru atılsa ayak
O yer nice yakın olsa da olur uzak

5047 Yaya yürüyen insana bu zahmet olur
Gönülle yürüyünce zahmet gider

5048 Gönlümle geldim sana ey hakan
Neden zahmet olsun ey bilgisi yeterli insan

5049 Gönül kimi severse, dilerse bakın
Nice uzak yer olsa da olur yakın

–Hakanın Odgurmış'a sorusu–

5050 Hakan dedi: Her şeyden önce sana
Soracak bir sorum var, onu açıkla bana

5051 Sen şimdi gönlünle geldin bana
Velakin ey yiğit, nasıl oldu bu iş böyle

5052 Bilirsin selamın erdemi çok ulu
Önce selam veren açar bu yolu

5053 Beni gördüğünde selam vermedin
Bu erdemin sevabını neden istemedin

–Odgurmış'ın hakana cevabı–

5054 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Selamı
Bilerek önce vermedim, sana saygımdan

5055 Selamdır insana selametin yolu
Selam veren atar bunun temelini

5056 Selam kişiye verir eminlik ve aman
Verilen selamdan ötürü emin olur can

5057 Buna benzer geldi şimdi şu söz
İşit bunu sen ey gönlü düz

5058 Aman verir insana selam veren
Selamet bulur selamı alan

5059 Selam selamettir kişi şerrine
Selametlik alır yanıt veren selama

5060 Büyükler vermeli küçüğe selamı
Tamamlamak için verilir karşılığı

5061 Küçük tutar ve uygularsa ulular sözünü
Selametle yaşar, kurtulur özü

5062 Küçük emin olmalı ulunun şerrinden
Selamet bulmalı umup hayrından

5063 Benden hakana nasıl gelir şer
Küçüğüm ben, küçüğün ne zararı var

5064 Hakanın eli bütün halka uzanır
Düğümlenirse yüzü ne isterse yapar

5065 Dikkat et, halk beye vermez selam
Bunun manası için ey bilgisi tam

5066 Beni önce sen hizmetine istedin
Yanına çağırdın, çok arzuladın

5067 Bunu istemedim ben, sözünü dinlemedim
Bu aldatıcı dünyaya inanmıyorum

5068 Şimdi ziyaret için çağırdın
Bu gece ben bundan geldim

5069 Yine de çekiniyordum senden
Selamınla aman buldum ben

5070 Yine önceki söylediğine dönecek diye
Korkuyordum, çekiniyordum senden

5071 Tamamıyla inandım şimdi sana gerçekten
Bana ancak iyilik gelebilir senden

–Hakanın Odgurmış'a cevabı–

5072 Hakan bir bey için en kötüsü
Söylediğinden dönmektir dedi

5073 Ululuk görmesin o eli halkın üstünde olan
Dönerse verdiği sözünden

5074 Dünyaya egemen olmasın o kişi
Dili yalancıysa ve tavrı öfkeli

5075 O bey nasıl olur halka ulu
Dili yalan söyler bak eli kuru

5076 Bundan daha iyisini bilge söylemiş
Sözünden dönenden kut kaçar demiş

5077 İnsanın kötüsü yalancı olandır
Kötünün kötüsü sözünden cayandır

5078 Ne güzel söylemiş doğru sözlü insan
Doğru sözlü insanın ödülünü Tanrı versin

5079 Sözü doğru olmalı beyin, sözünden caymamalı
Sözünden dönene erkek dememeli

5080 Söylediği sözden dönmez erkek olan
Sözünden döneni sen dişi san

–Odgurmış'ın hakana cevabı–

5081 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Hakan
Bu iyi davranışlar için aracı oldu

5082 Tanrı artırıversin hakan senin
Bu iyi tavırlarla davranışlarını

5083 Halk içinde seçkindir bu beylerin özü
Özü gibi seçkin olmalı tavırları, sözü

5084 Bilgili bilgi verdi ve şöyle dedi
Bey iyi ve dürüst olursa zenginleşir halkı

5085 Ne der işit ak saçlı er
Görmüş geçirmiş, uzun yaşlı er

5086 Ey dünyayı elinde tutan, tavrını doğru tut
Geldiği gibi yine gider kut

5087 Çaba göster bırakmak için iyi bir ad
Vefa göstermez kut, seni kılar yad

5088 Kötülük yapma sen ey eli halka uzanan
Hep iyilikle olsun tavrın, sözün

5089 Bu beylik, ululuk yüz çevirir sana
Ey yiğit, yalnızca iyilik yüz çevirmez sana

5090 Bugün iyilik kazan, halkın yükünü yüklen
Yarın iyilik gelir bundan, geçip gider zaman

5091 Tipi yeli gibidir bu dirilik günü
Güvenilmez kut bir gün bırakır seni

–Hakanın Odgurmış'a cevabı–

5092 Hakan dedi: Ey büyük bilge, dinle
Dileğim iyilik yolunu göstermen bana

5093 Seni bunca ısrarla arar olduğum
Buydu dileğim benim ey gönlümü doyuran

5094 Bana öğüt ve görüşlerini söyle
Böylece belki ulaşır elim iyiliğe

5095 Etrafımda birçok insan var, boğaz ağırlığı
İçlerinde doğru dürüst, içten bağlı olan yok ey açık elli

5096 Bu beyler bütün arzu ve dileklerini bulurlar
Ama gönüllerine sığacak bir yardımcı bulamazlar

5097 Kapıda çok insan dolaşır durur
Yararlı olan yok bana ey bilir

5098 Ey açık elli buna benzeyen şu beyti
Anlamak istersen bunu oku

5099 Dolaşan çoktur insanım diye
Arasan yararlı olanı hani

5100 Yapar bir kişi bin kişinin işini
Binlerce insan toplansa yapamaz onu

* * *

5101 Yine dedi hakan, ey Odgurmış
Tanrı'nın fazlını kendinde toplamış

5102 Adına yaraşır biçimdedir bütün tavırların
Tanrı sana dileklerinin tümünü ve kut versin

5103 Tanrı'nın sana verdiklerinden bana da ver payımı
Dirilsin gönlüm, nefsim olsun ölü

–Odgurmış'ın hakana cevabı–

5104 Yanıt verdi Odgurmış, ey bey dedi
Dışımı görüyorsun sen insanların övdüğü gibi

5105 Eğer bilseydin içimi ey kudretli
Bugün bin sövgüyle sürerdin beni

5106 Bana verildiğinden beri bu zahit adı
Bu adım bana oldu ibadet yıkıcı

5107 Beni batıran bak bu adımdır
Bu adım için nefis bana bey olur

5108 Dükkânı çok bezedim insanlar görsün diye
Yarar yok dükkânda satış olmayınca

5109 Dışına bakma sen ey hakan kişinin
Kişinin içini gör, gizli işlerini

5110 Nice güzel görünse de kavunun dış yüzü
Kokusu, biçimi ya da rengi

5111 İçinde tadı olmazsa o kavunun
Onu dışarı atmak gerekir ey çevik insan

5112 Ne der işit şimdi uyanık gönüllü
İçini beze, dışını sırlayıp boyama

5113 Her nesneyi yükselten şey içten gelir
İçi olmazsa dışı yaramaz, kalır

–Hakanın Odgurmış'a cevabı–

5114 Yanıt verdi hakan, dedi: Ey süzülmüş insan
İçin de dışın da her bakımdan düzgün

5115 Özün yükünü hafifletti bu dünyayı koyup
Yakalandım ben ona şimdi ağır yük yüklenip

5116 Bu dünya işi meşgul kıldı beni
Tanrı'ya tapınmaya elim değmez hani

5117 Bana bir öğüt ver, onu tutsun özüm
Kut getirsin sözün, tümüyle arınsın özüm

–Odgurmış'ın hakana cevabı–

5118 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Beyler
Bütün iyiliklere iyilikle erer

5119 Tanrı kulları içinde benden kötü
Kimse olamaz ey bilgi ırmağı

5120 Benden daha kötü bir Tanrı kulunu
Eğer sorarsan ey hakan o benim yine

5121 Nasıl yararı olur sözlerimin
Yararı olur mu ki söyleyeyim

5122 Yine ben Tanrımdan umut kesmedim
Günahlarımı bağışlayandır o bir Tanrım

Ne der işit günahkâr kulu
Günahlarını bilip özrünü diler dili

Günahkâr, cefalı kulunum senin
İyice bakarsan ben tümüyle günahım

Senden başka yok sığındığım Tanrım
Günahkârım, bağışla, destekle kulunu

–Hakanın Odgurmış'a cevabı–

Yanıt verdi hakan, dedi: Ey uyanmış
Güzel bedenin güzel tavırla süslenmiş

Kendini daha kötü bildiğin için
Halk içinde ister istemez iyi oluyorsun

Gönlünü, dilini arıttı özün
Bana bir öğüt ver, yararlı olsun sözün

Ey iyi tavırlı, her işi doğru olan insan
Bana içten bir öğüt ver

Tanrı bütün iyilikleri vermiş sana
Bu iyilik yolunu sen aç bana

Ey iyi kişi öğüt ver bana
Yanıtını verir Tanrı yarın sana

71
Odgurmış'ın Hakana Öğüt Verdiğini Söyler

Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Hakan
Tanrı seni tüm dileklerine ulaştırsın

Bu kof ve boş dünya çok eski
Nice bey kocattı, yaşlanmaz kendi

Senin gibi birçok beyi sevip vazgeçti
Sana da hazırlandı, vazgeçecektir şimdi

Sen ona güvenip gönül bağlama
Vefa göstermez, güvenilmez ona

5136 Benden öğüt almana ne gerek var
Ey diri, feleğin ibreti sana yeter

5137 Senden önceki dünya beyleri
Hani nereye gitti, hani onların gücü

5138 Onlar nereye gitti, iyi bak düşün
Sana da sıra gelecek, o gün yakın

5139 Sana geldi şimdi bu beylik sırası
Uzun kalmaz, işini ona göre yap yürü

5140 Onlara ne olduysa yararlı
Bugün sen onu yap, yarın bulursun tadını

5141 Neye pişman oldu ölürken onlar
Sen ondan uzak dur, iyilik düşün

5142 Ne iyi söylemiş bilge bilgili
Bilgili sözü inci, yakut gibi

5143 Ölümlü doğan kimse kalmaz diri
Ölüme hazırlan, tavrını tutma iri

5144 Ey ölümü bilip de aymaz davranan
Geçer bu dirilik, ondan al payını

5145 Aymazlıkla yürüyen ey arzuların kulu
Ölüme basılma, gelecektir seni almaya

5146 Bakagör geçmiş günlerini bugün
Tamamı oldu düş gibi, bunu iyi düşün

5147 Eğer kendin yaptınsa iyilik
Bundan yarar sağladın kendine, bengilik

5148 Eğer boşa geçirdiysen yaşamını
Pişmanlıkla gece gündüz durmadan inle

5149 İstemekle bulunmaz dirilik sürekli
Yine geri gelmez yiğitlik gücü

5150 Bu bulduğun zamanı bari geçirme boşa
Tapınmak için acele et, kendini ölüme hazırla

5151 Ey hakan bakagör, senden önceki
Bey babandı, ilde güçlü olan Türk

5152 Hazine, maiyet, ordu sahibi olup
Yaşadı bir süre dileğini bulup

5153 Ölüm tuttu sonunda iletti onu
Yarar sağlamadı o büyük ünü

5154 Atan öldü gitti sana verdi pend[52]
Ata pendini tutarsan olur şeker kand[53]

5155 Şimdi buna benzer işte şu söz
Yarar sağlar tutarsan, olur sana iki göz

5156 Atan öldüğü zaman
Sana dedi ki: Oğul, gör de uyan

5157 Ölüm tuttu, gidiyorum, sana da gelir sıra
Kendinden sonra iyi ad bırakmak için çabala

5158 Atanın ananın ölümü tümüyle
Oğula kıza penddir, bunu anlayıp benimse

5159 Atanı ananı ölüm koymadı
Seni mi koyar bak yetince zamanı

5160 Onlara cefa kıldı dünya direnip
Sana mı vefa kılacak tavrını değiştirip

5161 Değerli tut diriliği, gerekli işlerde kullan
Paylaştır malını insanlara, kendine sevap kazan

5162 Geçici günler içinden gerekeni al
Geçirir seni zaman, tedbirini al

5163 Kendin yüklendin bunca halkın yükünü
Uyanık ol, boş bulunma, sakınarak yürü

5164 Etrafına toplanmıştır bir sürü aç kurt
Koyunları iyi gözet ey ilci yiğit

---

52 Pend: Öğüt

53 Kand: Şeker, şekerli içecek

İlinde biri gece kalırsa aç
Onu senden sorar Tanrı, gözünü aç

Meşale gibi yanıyorsun sen bugün hakan
Işığın başkaları adınadır ey temiz yürekli insan

Yaşamın sonuna yaklaşırsan, ilerlerse yaşın
Ne yararı olur sana bu kişilerin

Kendini ateşe atma başkaları için
Kendini yakma zorla, görerek gözün

Ululuk, büyüklük, bu beylik tümü
Kalır ölüm gelip çalarsa kapını

Doğru ol, doğrulukla yap töreyi
Beyliğinin ömrü uzun olur bundan ötürü

Ne iyi bilgi verdi bilgisi ulu
Bu sözü işine tutup yürü bu yolu

Büyütmek istersen beyliğinin kökünü
Töre verirken tut doğruluk yolunu

Öteki dünyayı elde edeyim dersen
Yine doğruluk yolunu tutmalısın, bu sözüm kesin

Ey ben beyim diyen, kibirlenme
Vefasızdır bu dünya devleti, ona gönül verme

Bu dünya kutuna inanma, o kötüdür
Güvenilmezdir, tavrı dönektir

Ey hakan, bu köşk, bu saray, bu şehir
Senin için ancak bir konak yeridir

Senden öncekiler uğrayıp geçtiler
Yerleşmediler, öncekiler gibi göçtüler

Bu taht ve saray sana geldi şimdi
Kendinden önce gönder göçünü

Bugün burada yapma köşk ve saray
Seni burada koymaz bu geçen yıl, gün, ay

5180 Sen yatacağın yeri gör, o belli
Onu iyiliklerle süsle ey ünlü

5181 Bu saraya bugün benim diyebilirsin
Gerçekte dikkat edersen övünemezsin

5182 Dinle bu saray sana ne der
Dikkat edersen çok doğru söyler

5183 Sen bana diyorsun, benimdir benim
Nasıl dersin, nasıl senin

5184 Senden sonrakiler sana çık diyor
Onlar da diyor ki benimdir benim

5185 Karanlık bu dünya ey dünya beyi
Karanlıkta bulunmaz kaygıdan başkası

5186 Karanlıkta sen artık sevinç bekleme
Sevincin yeri cennet, avuncun da

5187 Bu aldatıcı erinci erinç sayma
Ya da geçici sevince sevinç deme

5188 Böyledir bu devlet duramaz, kaçar
Derilmiş malının tümünü o saçar

5189 Orayı sonsuza dek yaşanacak yer olarak düşün
Bu dünya malını bırak, oraya yüzünü dön

5190 Erinç, dilek ve arzuları bırak, bengi olanı dile
Bu bengi erince ulaşılır emek ile

5191 Tanrı fazlına bir dikkat et, düşün
Nice iyilik kıldı, buna bir bakın

5192 Kalabalık halk üzerinde uzun kıldı elini
Dilek ve arzularını verdi, yürüttü sözünü

5193 Senin gibi olan Tanrı kullarını
Sana muhtaç kıldı, görüyorsun bunları

5194 Bunun şükrünü kılmalı bugün ey hakan
Tanrı'nın yarattıklarına karşı iyi ol ey temiz yürekli

5195 Doğruluk için Tanrı buraya dikti seni
Doğru ol, doğrulukla yaşa haydi

5196 Akılla işle bütün işlerini
Hevesine tutsk olma, gönlünü tut diri

5197 Merhametli ol bütün halk üzerine
Töreye göre davran büyüğe küçüğe

5198 Halkın tavrı densiz olup bozulursa
Görüp bırakma, bastır kısa zamanda

5199 Ne der işit bilgisi deniz gibi
Bilgiyle işle işini, kızart benzini

5200 Bugün iyi olsun dersen herkes
Kendin iyi ol ey ilin büyüğü

5201 Bütün bulanıklıkları süzeyim dersen
Kendini arıt, halkın süzülür nasılsa

5202 Bu beyler baştır, nereye giderse başı
Oraya gider izleyenlerin hepsi

5203 Halk bozulursa onu beyler düzeltir
Eğer bozulan beyse onu kim düzeltir

5204 Sen tavrını düzenle, eylemini doğru tut
Halkın tavrı düzelir, kendini avut

5205 Kendine yaraşanı yapmak istersen
Yaraşmayana yaklaşma, kesin bu sözüm

5206 Küstahlara katılma, fesata uyma
Bu ikisinden kara bulaşır insana

5207 Yararsız, yavuz şeylerle karşılaşmak istemiyorsan
Kesin olarak söylüyorum, yararsız şeylere yaklaşma

5208 Rahatla avunma sen, içme içki
Geçit vermeyen denizdir bu ikisi

5209 Tavrını doğru tut, davranışın temiz olsun
Akıl yoldaşın, danışmanın bilgi olsun

5210 Gönlünü, dilini doğru tut, erdemini ulu
Özünü unutma, şaşırma yolunu

5211 İçinden büyüklenip kibirlenme
Askerim çok diyerek göğsünü germe

5212 Nice gür göğüslü, kendine güvenen eri
Ölüm yere gömdü, toprakla örttü üzerini

5213 Yine güzel söylemiş bilgili büyük
Bilgili sözünü tutanın karşılaşacağı hep iyilik

5214 Hazinem çok diye malına güvenme
Hizmet edenim çok diye böbürlenme

5215 Gücüne güvenerek göğsünü gerenler
Çare bulamadılar bir sineğe bile

5216 Bir işte olma kızgın, öfkeli
Eğer öfkelenirsen ol dilsiz gibi

5217 Eğer din işi değilse acele işleme işi
Acele işten yarar bulamaz kişi

5218 Açıverirsen elini, acele et, hemen ver
Cezalandırıp değnek vurmayı biraz geciktir

5219 Aceleci, zevzek olmasın tavrın, sözün
Serin ol, serin davranana derler düzgün

5220 Eli açık ol, halkına mal paylaştır, yedir
Cimri olursa beylerin adı kötüye çıkar

5221 Büyük söyleme, sıkı tut dilini
Büyük söz soğutur insanın gönlünü

5222 Tatlı söylesin herkese dilin
Yüzün ak, alnın açık olsun

5223 Halkın seçkinisin, seçkin olsun tavrın
Gönlünü, dilini doğru tut, doğru olsun yolun

5224 Kara halk iyi olursa onun iyiliği
Ancak kendine olur ey halkın gözbebeği

5225 Eğer iyi tutarsa bu beyler tavrını
Bütün ülke bin türlü sevinçle dolar

5226 Eğer olursa beylerin tavrı kötü
Kötüler güçlenir, iyi izleri bozar

5227 Kötü olma, adını kötü kılma
Kötüleri bastır, hoşgörülü davranma

5228 Kötülük zehirdir yeme bu zehri
Zehir yiyenin olmaz mutlu bir yaşamı

5229 Akıllı her kimse onu tut kendine yakın
Bilgili sözünü tut, gözet hakkın

5230 Bütün dürüst, doğru, iyi adlı kişileri
Kendine yakın tut, onlara ver işini

5231 Bu aldatıcı dünyanın tavrı dönektir
Aymazlığa düşme sakın yolu kaygandır

5232 Bezenir, hazırlanır, gönlünü alır
Gönül verirsen eğer yüzünü çevirir

5233 Ölümü unutma, isteklerini kısa tut
Ölüme basılma ey ilci kut

5234 Uyuma bu gafletle ey hakan
Esrime bu beylikle ey iyi insan

5235 Bugünkü erincinle avunma sakın
Yarınki erincini dile, iyi bakın

5236 Onun sevinci uzundur, erinci boldur
Erinç olunca işte böyle olmalıdır

5237 Erinç ve iyilik istiyorsan yürü, iyi ol
Bol nimet içinde yaşa, bengi ol

5238 Ne der işit bilgi edinmiş er
Bilgisiyle ilde ağır olmuş er

5239 Tanrı verirse izzet, yoktur sonu
Bol rahmet içindedir özünün rahatı

5240 Eğer ondan kaçarsan ucuzluk hazırdır
Ucuzluk cezasına kimin yeter takati

5241 Ey hakan otacısın sen bugün
Halkın da hasta, sana ihtiyaç duyan

5242 Kimi gücünü, erincini yitirmiştir
Kimi yoksullukla kıvranmaktadır

5243 Bazısı aç, bazısı da çıplaktır
Bazısı da kaygıyla inlemektedir

5244 Sendedir bak bunların ilacı
İyileştir ve ol onların kamı

5245 Eğer vermezsen sen ilacı ya da otu
Halk için olursun yaşamı yıkan biri

5246 Senden sorar yarın bir Tanrı
Hazırla kendini kurtaracak cevabı

5247 Yaşam çabuk geçer, bu beylik kalır
Sana gerekli olan iyi adındır

5248 Tarladır bu dünya ey hakan
Neyi ekerse onu biçer bu elin

5249 Yürü, iyilik yap, iyilik ek
Sana verir sonsuz iyilik

5250 Ne der işit büyük ilci bey
Bu beylik işini bilen, yol gösteren bey

5251 Ey bey olan, halkına ulu
Kurtulmalık olarak küçük tut gönlünü, dilini

5252 Ey ülkenin başı, ey üstün elli
Sen bütün işlerinde önce işlet bilgini

5253 Bilgiyle işle her türlü işi
Bütün güzel işler bilgiden gelir

5254 Geçicidir bu dünya kalımlı değil
Sen yitip gitmeyecek bir iyilik yap

5255 Kalır dünya, sonunda doğan ölür
Kötü ya da iyi diye adı kalır

5256 Kötüye katılma, kötü seni yakar
Adın iyi olursa iyi izin kalır

5257 Ey hakan, çaba göster, uyanık dur uyanık
Aymaz kişiye başkalarının zararı dokunur

5258 Bu beyliğin kökü tedbirli ve uyanık olmaktır
Bir dünya daha istersen o da bunlarla bulunur

5259 Aymaz olma, aymaz olursan bu beylik gider
Aymaz insan her iki dünyada ağlar

5260 Hasım edinme kendine, yine dökme kan
Bu iki günahla ağlar çıkarken can

5261 Harama katılma, sıkıca gözet kendini
Haram yiyenin yeri cehennemin dibi

5262 Bağışlayıcı ol bütün insanlar üzerine
İnsanların zararını isteme, yolunu şaşırma

5263 İçki içme, fesada katılma, uzak dur
Bu ikisi köşk, saray ve kaleleri yıkar

5264 Ölmek için doğar her doğan insan
Adıyla iz bırakır ölen insan

5265 Bir tutamlık yaşam tükenir biter
İster iyi ister kötü olsun bak adı kalır

5266 Avunçla oyalar bu dünya seni
Aymaz olma, uyutmasın gaflet günleri

5267 Bu gaflettir bak uyutan kişiyi
Uyuyan insan bırakır tüm işini

5268 Bu gaflete insan hiç düşmeseydi
Melek olup yalnızca ibadet ederdi

5269 Çok güzel söylemiş bilgili sözü
Bunu anla şimdi ey gönlü çözülü

5270 Hep gaflettendir bu sevinç ve tarab[54]
Bu gafletle kendini nasıl yok eder insan acep

5271 Aymaz olma, uyutmasın seni gaflet uykusu
Beni bu gaflet uykusundan koru ya Rab

5272 İlinde keskin tut gözünü kulağını
Herkese ulaştır bağışlayıcılığını

5273 Sana olur sonunda bu Tanrı sorusu
Tanrı sorusudur günahların ağı

5274 Bakadur ne der günahtan sakınan kişi
Günahtan sakınanın sözünü tutanın düzelir işi

5275 Ey başıboş dolaşan, halkın pervasızı
Tanrı sorusu var, hazırla cevabını

5276 Ey gönlünce dolaşan, günahkâr, ayıplanan insan
Soracaktır sana Tanrı bunu bir gün

5277 Ey yiyip içerek yaşamını boşa geçiren
Çıkış yolunu ara, hesaba hazırlan

5278 Soracaktır Tanrı bak her şeyi
Kaçıp kurtulacak yerin var mı hani

5279 Ey hakan, kılıç ve sopa sendedir
Bu sopa ve ceza kötüler içindir

5280 Kötüler kötülüklerini bırakmazsa
Sen de cezalarını ver, sopan hazır olsun elinde

5281 Kötüler değnekle yola gelmezse
Sen kendini onlardan korumaya çabala

5282 Hakanın kötü olması dünyayı bozar
Engel olan çıkmazsa yolundan şaşar

5283 Sen iyilik yap, değer ver iyiliğe
Bütün halkın iyi olur ey ünlü

5284 Oyunla avunma, koru kendini
Erince sevinme, günün az kaldı

54 Tarab: Şenlik

5285 Töreyi doğruluk üzerine kıladur
Töreyle beylik ayakta durur

5286 İnsan gücü yettiğince çaba göstermeli
İhmal ettiklerinin özrünü Tanrı'dan dilemeli

5287 Ne der işit halkın başı
Töreyle ilde yayıldı ünü

5288 Ey bey, çaba göster takatinin dengince
Töre yap, halka hakkını ver gücün yettiğince

5289 Eğer kusurun olursa yine özrünü dile
Her gün tövbe et, dilinle bunu yinele

5290 Sen altın gümüşle çok hazine toplama
Ne bulursan ver, paylaştır bolca

5291 Ölüm yakaladığında, sen gittikten sonra kalır
Oğul kız bunu kötü yolda harcar

5292 Malını dirilikte, önden göndermeye çalış
Bu yükten kurtul, sevap kazan yerine

5293 Ne iyi söylemiş halkın beyi
Halkın büyüğü, kişilerin yeği

5294 Ey hazine kuran dünya beyi
Kendinden sonra hazine bırakma, yürü

5295 Erinci başkasına, tasası sana
Düşmesin ey kocamış soylu

5296 Ey zengin olan halkın seçkini
Azalt bu zenginliği, sevap al dolu

5297 Vefasız dünyaya gönül bağlama
Cefa kılar sonunda, ona uyma

5298 Ey halkın önde geleni olan bey
Önceden bırak bu beyliği, kendine yer hazırla

5299 Ey gözü aç, fazlaca ileriyi düşünen er
Ölüm yakalamadan neyin varsa ver

5300 Ölüm yakaladıktan sonra bu malın yararı yok
Durakalan malın sana tadı yok

5301 Ey hakan ibadet et, az ye yemeği
Sözü az söyle, öğren bütün erdemleri

5302 Fakir, dul, yetimi gör, kolla
Bunları gözetirsen tam olur töre

5303 Dedikoducuyu kendine kılma yakın
İftiracıyı kendinden uzak tut, sakın

5304 Bu türlü kişilerden zarar görür insan
Zararlı kişiyi sen düşman bil düşman

5305 Açgözlü insana verme ilde elini
Kuşku duyma bozacağından ilerlemiş ilini

5306 Çaba göster cehennemden uzaklaştırmak için kendini
Hep iyilik yap, seni gözetir Tanrı

5307 Bugünkü gününden yarınki günün
İyi olsun, hem de yarınki gecen

5308 Çok güzel söylemiş bilgili ve tavrı düzgün
Yapacağın işi yazmış olan insan

5309 Yarın bugün için sorgu günüdür
Yarını düşünen dosdoğru yürür

5310 Aymaz olma, uyanık dur, uyuma uyan
Uyuyan gözü uyanık tut, unut bu uykuyu

5311 Bu din dalı, dünya dalına karşıdır
Uyuşmaz iki gün, yolları kesişir

5312 Zor bu dinin dünyayla birleşmesi
Kavuşmaz ikisi bunu bilmeli

5313 Birisi yaklaşsa birisi kaçar
İkisini de bir tutan yolunu şaşırır

5314 Dünya tipi yeli gibidir, yağmur sanki
Gelir gürler biraz ama çabuk kesilir sesi

5315 Gelir kut, kapıda bir kalabalık toplanır
Gönül bağlarsan eğer topladığını başkalarına verir

5316 Zenginleştim derken seni yoksul ediverir
Değerliyim ben derken seni ucuz kılıverir

5317 Dünyanın tokluğu tümüyle açlıktır
Onun erinci, sevinci hep emek vermektir

5318 Ey hakan, bu nefsin düşmandır, sıkı tut onu
Dilediğini verme ona tattırma bu zevki

5319 Hepsinden daha kötü düşmanın budur
Ona iyilik yaparsan sana kötülük eder

5320 Vefa gösterirsen karşılığı, yanıtı cefa
Cefa edersen o gösterir vefa

5321 Bu nefsine değer verme, değerli olur can
Bilgi bey olur bak akıl olur han

5322 Bu dünya bir düşmandır, nefsin bir düşman
Her yere yayılmıştır ağı bu iki düşmanın

5323 Bu kuta güvenip yükseltme gönlünü
Pek inanma diriliğe, çevir yüzünü

5324 Büyüklük, ululuk, bunlar geçicidir
Bu devlet ateşi bir gün söner

5325 Ne der işit aslı büyük
İçten insanın sözünü tutmanın yararı büyük

5326 Bu beylikle sen kibirli olma
Özünü sakın, göğsünü germe fazla

5327 Bu iğrenç dünyayı sürünenlere bırak
Tanrı orada bir yığın nimet verir sana

5328 Ey hakan, sen ara şu üç kişiyi
Ondan sonra ver bu üçüne işi

5329 Bunlardan biri özenli, temiz bir kadı
Günahtan sakınarak halka yararlı olmalı

5330 İkincisi vekâlet edecek biri hakana
Halk erinç bulup onunla rahat yaşasa

5331 Üçüncüsü olmalı seçkin bir vezir
Halkına ne gelirse ondan gelir

5332 Bu üç işin adamı olursa doğru
Halk erinç bulur, aydınlanır günü

5333 Düzene girer ilin, zenginleşir halkın
Sana iyi dua artar o zaman

5334 Yararsız kişiler olursa bu üç işte
Yararsız olur bütün il gün işi de

5335 Şimdi aklıma geldi buna benzer bir sözüm
İşit bunu sen ey güzel yüzlüm

5336 Bir beye tutup yol gösteren vezirdir
İli, halkı ve hizmetlileri yönetir

5337 Eğer ters tarafa çekerse yuları vezir
Her şey ters olur, söylemek istediğim budur

5338 Bu dünya kurulu bir sofra gibi
Yaşayan bu insanlar ne kadar yer ondan

5339 Bizden önce yaşayıp giden kuşaklar
Yedi, doydu, kandı, ölüp yattılar

5340 Büyük bir kalabalık ulu günü bekleyerek yatıyor
Çağırıyorlar bizi, kuşkusuz onların yanına varacağız

5341 Başka bir kuşak da karındakiler
Bizden sonra bu sofradan yiyecek olanlar

5342 Bu kuşak bizim kalkmamızı bekliyor
Ey oğlum, öbürleri de bizim gelmemizi bekliyor

5343 Bugün bize düştü bu sofranın yemeği
Daha ne kadar verir ki yemeği giyimi

5344 Çağırırlar ölüp yatanlar bizden önce
Sürerler karındakiler kalk diye

5345 Birisi kovar bak birisi çağırır
Bu ikisi arasında kim erince ulaşır

5346 Ey hakan boş bulunma, düşünme uzun uzun
Burada uzun kalınmaz ey tavrı düzgün

5347 Harama katılma sakın ey hakan
İyi bil, gönlünü karartır haram

5348 Günahtan sakınayım dersen ey güçlü insan
Helal ye, helalden al payını

5349 Ne der işit helal yiyen er
Günahtan sakınan, hep helal arayan er

5350 Helal yiyen işlemez Tanrı'ya yazık[55]
Helal ye, helal olsun yarınki azık

5351 Kimin boğazındaki, sırtındaki olursa arı
Temizlenir onun bütün günahları

5352 Arılık istersen arıt boğazını
Boğazını arıtanın nehirler gibi olur nimeti

5353 Kendi çıkarını düşünme, halkın çıkarını düşün
Halkın çıkarı içindedir kendi çıkarın

5354 Ne der işit Uluğ Kent beyi
Her iş için aklı yeterli

5355 Kuttur bey halkına, halk bundan mutlu olmalı
Mutlu olmak için halkın karnı tok olmalı

5356 Bu beyler denizdir dibi incili
Denize yaklaşıp zenginleşmeli

5357 Bu beyler içinde altın gümüş madeni olan dağdır
Gümüş madenini kazan çok zengin olur

5358 Bey cömertlikle halkına yararlı olmalı
Dünya halkına ondan tokluk gelmeli

5359 Güneş gibi parla ey ilin büyüğü
Halk senden bulsun yiyip içeceğini

---

55 Yazık: Günah

5360 Emanet yükledi Tanrı boynuna
Gözet bu emaneti, sorulur sana

5361 Ey hakan bakagörsün bir kendine gözün
Sen üzerinde nice şeyleri toplamışsın

5362 Denizdeki cevher tükenmez sana
Dibindeki inci bitmez sana

5363 Yağız yer altındaki altın gümüşü
Derleyip kurarsın sen hazineleri

5364 Bu dağlar altından çıkan cevheri
Kazmakla yetiremezler sana ey arı

5365 Yağız yer üstünde biten ekini
Derleyip doldurursun sen ambarını

5366 Uçan, yürüyen, su içindeki balık
Kurtulamaz senden ey sarp tavırlı

5367 Dünyayı gezinir ilden ile kervanlar yürüyüp
İpekli, sırmalı kumaşları, samur kürkleri alırsın toplayıp

5368 Kasab, tuzi, rumi[56] kumaşları gibi seçkin şeyleri dünyanın
Sana gelse bile dolmaz hazinen, ambarın

5369 Arap atı, tazı, binek atlar, yaban arkunu[57] ile
Ahırların doldu, doymaz bu açgözlülük hani

5370 Toplandı on binlerce seçme dişi deve
Ovada kalabalık at sürüleri, ahırda katır

5371 Tut ki ova ve dağlarda dolaşan koyun sürüleri
Ya da kul, cariye ve hizmetliler ey iyi huylu

5372 Ya kuzeyde dolaşan yaban sığırı sürüleri
Ya da düzde gezinen öküz ve inekler

5373 Kayalarda yürüyen dağ keçileri ve tekeleri
Kurtulamaz senden ey yiğit tavırlı

---

56 Kasab: İnce dokumalı keten; Tuzi: deri; Rumi: Anadolulu

57 Arkun: Yaban aygırıyla evcil kısraktan olan cins at

5374 Yaban sığırları, dağ keçileri, erkek dişi ak geyikler
Sana tükenmez birer yiyecektir ey tavrı iyi

5375 İster yaban eşeği ister ak teke olsun
Tutup getirirler sana ey yiğit insan

5376 Kurt, tilki, aslan, ayı ya da domuz
Ölür avda tümü, senden kurtulamaz

5377 Kuğu, korday veya turna, ördek
Ya da toy veya yügdik, toylıç veya kaz

5378 Havada uçan karakuş sürüleri
Ey bozkurt senden geçemez

5379 Uçarı uçurmaz senin kuşların
Yürürü yürütmez senin kaplanın, itin

5380 Atalı atasız kalır, yalnız
Analı anasız ölür, öksüz

5381 Dünyada bulunan bütün bunların hepsi
Senin için tükenmez, sen tükenirsin ey güçlü yiğit

5382 Her biri boğazım, sırtım için deyip
Bütün dünyayı topladın, bırakıp gideceksin ölüp

5383 Sonuçta ne yararı var toplamanın dünya malını
Ecel can toplar bak kazır kökünü

5384 Dikkat edersen bütün bunlar açgözlülüktür
Tamahla acıkmış insanlar nasıl doyar

5385 Ne der işit gözü tok kişi
Bu göz tokluğudur zenginliğin başı

5386 Bütün dünyayı elde etse bile gözü aç kişi
Ona zengin demek olmaz, imkânsız bu

5387 Yoksul diye söylerler, yoksul kimdir
Nice zengin olsa da açgözlü yoksuldur

5388 Gözü aç kişiye zengin olmanın yararı yok
Açgözlüyü bağışla ey gönlü tok

5389 Açgözlüye yetmez bütün bu dünya malı
Var olan yeter diyen mutlulukla yaşadı

5390 Gözü aç kişinin mala doymaz gözü
Meğer içine dolmayınca kara yer tozu

* * *

5391 Bunlardı ey hakan benim bildiklerim
Ne düşünüyorsam onu söyledim

5392 Ben söyledim, sen dinledin
Yeterli olursa açılır gönül gözün

5393 Sözümü tutarsan yarın çok yararı dokunur
Eğer tutmazsan bu sana yük olur

5394 İşit akıllı dili ne der
Öğüt verir sana dinlersen eğer

5395 Nasihat kişiye yarar getirir
Nasihat lokmasını dileyen yer

5396 Eğer bu lokmayı yemeyi bilmezse
Karışma koyuver, bırak kor yesin

–Hakanın Odgurmış'a cevabı–

5397 Bu sözleri işitti hakan ağladı
Dedi: Ey insanların seçkini, iyisi

5398 Sen huzurlusun ey gönlü uyanık şimdi
Bu beylik benim için yıkım oldu

5399 Ben şimdi bilindim, açıldı gözüm
Beni ateşe atmış benim bu özüm

5400 Doğruluktan ayrılmış özüm ey ulu
Deyiverdin şimdi doğruluk yolunu

5401 Dua kıl ey Odgurmış şimdi bana
Tanrı tevfik versin iyilikten yana

–Odgurmış'ın hakana cevabı–

5402 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Ey bey
Tanrı tevfik versin dileğine değ

5403 Çabala, aklınla bastır hevesini
Hevesine yenilen kişinin boşa geçer yaşamı

5404 Seni mahveden bu beden tadıdır
Bedenin tüm tavrı sana katıdır

5405 Çok geçkindir bu dünya, yaşlı
Çok beyleri geçirdi bu sert tavırlı

5406 Çok bey kocattı, senin gibi erleri
Seni de uzun tutmaz bu diri

5407 Onlar gitti, bu yer sana kaldı
Hazırlık yap, boşa geçirme zamanını gününü

5408 Ölümü unutma ey hakan uyan
Kuşku duyma sana da geleceğinden

5409 Özünü unutma ey hakan sakın
Eğer özünü unutursan dibine bakın

5410 Kim unutursa bu iki şeyi
Ondan uzaklaşır doğruluk yolu

5411 Ne der işit özünü bilmiş er
Hevesini aklına tutsak kılmış er

5412 Ölümü unutma, mezarın yurdundur
Özünü unutma savı yurdundur

5413 Meniden türemiştir özün, ben deme
Ben dersen eğer işte mevkin bellidir

5414 Pusuda durur bu görünmez ölüm
Çıkmak isterse karşıma, hiç unutmaz yolum

5415 Yaşayan birine başka hiçbir eziyet olmasa bile
Yeterdi bakmak bu acı ölüme

5416 Yeterlidir yine bu ölümden sonra
Ölüp çürümek kara yer katında

5417 Görülecek nice işler var bundan başka
Onu tümüyle görürsün ölüm yol açınca

5418 Bu hâli bilir de akıllı kişi
Nasıl uyur erinçle, nasıl yer aşı

5419 Ne der işit bilgi verici
Bilgiyle himmeti ulu tutucu

5420 Büyük tut bu himmeti, ediz tut gönlünü
Koyuver bu dünyayı, ondan vazgeç

5421 Zindandır bu dünya, içi dolu yılan
Onu bırak, aydınlık ve gerçek dünyaya ulaş

5422 Duru canın kalıbı bu kara yerin tıkacı
Kara yer bunlarla örtünür ey hazine tavırlı

5423 Bu dünya zindandır, karanlık bir kuyu
Her zaman bela ve mihnetle dolu

5424 Ne erinç istersin sen zindanda durup
Ne arzu edebilirsin sen gönlüne, aklına uyup

5425 Koyuver bir avuç kara toprağı
Ulu, bengi diyarı iste, neye gerek bu sanrı

5426 Bu yükselen toz dumandan yukarıda tut özünü
Duru, bengi diyarı iste, sen aç gözünü

5427 Nice bin yaşasan da sen sonun ölüm
Zamanı gelince yakalar seni ey günüm[58]

5428 Nice artsa dünya malı, baş ağrıları
Daha çok artar ey yiğit evladı

5429 Nice bin yaşayıp er dilese dilek
Yine de tamamlanmaz istenen dilek

5430 Ne der işit temiz tavırlı
Bu zamane okuyla gönlü yaralı

5431 Tam bin yıl yaşasa bile dileğinin tamamını
Bulamaz insan gerekenlerin tamamını

5432 Dileğini dileyen tamamını diler
Ancak dileği tükenirse gerçekten tamamı biter

58 Gün: Güneş

5433 Sözün yararı olmaz çok söylemekle
Ya da söze şaşırıp çok dinlemekle

5434 Sözün yararı şudur bak işittiğin sözü
Alıp işine tutmak ve doğrultmak özünü

* * *

5435 Çok söyledim sözü, tümünü işittin
Sözümü işine tut, ondan yararlan

5436 Dilim kendini tutamadı, çok söyledi
Sözüm eksilmedi, değeri eksildi

5437 Tanrı tevfik versin sana ey hakan
Birçok iyiliğe değdirsin elini

5438 Dileğini versin Tanrı, gözetsin seni
Duada unutma ey hakan beni

* * *

5439 Sözünü kesti ve ayağa kalktı
Hakan tuttu, biraz daha otur dedi

5440 Çıkardı yiyecek içecek türlü aşı
Dedi: Azıcık tat ey iyi kişi

5441 Elini uzattı Odgurmış biraz aldı
Yiyeceklerden birkaçını yedi içti

5442 Elini çekti aştan, fazla yemedi
Şükretti Rabb'e, adını andı

* * *

5443 Ayağa kalktı Odgurmış, selam verdi
Hakan da ayağa kalktı, karşılık verdi

5444 Kalkıp çıktı Odgurmış oradan yürüyüp
Uğurlamaya çıktı hakan arkasından gidip

5445 Esenleşti hakanla, el sıkıştı
Hakan kaygıyla kalakaldı

* * *

5446 Kalkıp gitti oradan dağa doğru
Onunla yürüdü kardeşi, elini öptü

5447 Geri çevirdi kardeşini bak Odgurmış
Esenleşti onunla, döndü Ögdülmiş

5448 Ögdülmiş gelip evine girdi
Ama kaygıdan gözüne uyku girmedi

* * *

5449 Doğudan güneş başını yukarı kaldırdı
Dünyanın her tarafı kuğu rengine döndü

5450 Güneş çıktı, göğsünü yukarı kaldırdı
Dünyanın her yeri kâfur saçılmış gibi doldu

5451 Melek yüzü gibi parladı dünya
Gökyüzü kâfur saçılmış gibi oldu

* * *

5452 Yine çabucak döşekten kalkıp
Yıkandı, secdeye vardı gönlünü doğrultup

5453 Giyindi, atlandı, evden çıkıp
Yine saraya vardı oraya gidip

5454 İnip girdi sarayın içine yürüyüp
Çağırdı hakan, bu göründü girip

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

5455 Hakan önce Odgurmış'ı sordu
Ne kadar kalmıştı, ne zaman gitmişti

5456 Yine dedi hakan, ey Ögdülmiş'im
Acı oldu şimdi bana yediğim aşım

5457 Bugünden sonra nasıl yaşarım
Kalkmaz artık, çöküp gitti omzum

5458 Ne gerek var beyliğe, bunca insanın yükü
Bu kaygı, endişe gönlümün kökünü üzdü

5459 Eratsız olamaz halkı yöneten
Ya da bir bey, beylik işini gören

5460 Eratı tutmak için mal davar gerekir kuşkusuz
Bunlar olmazsa er onun etrafına toplanmaz

5461 Ne der işit ordunun başı olan er
Yaşamını verip beyin işini işleyen er

5462 Hazine ve erattır beylerin gücü
Bu ikisiyle er alır kendi öcünü

5463 Bu ikisiyle bey büyüklük bulur
Bu ikisi bir arada olunca beyin tacı büyür

5464 Erat toplamak için çok mal gider
Mal almak için bil ki güç gerekir

5465 Bir sırtım ve bir boğazım var
Bunca insanın yükünü yüklenmek zor

5466 Ne kadar yoksul olsa da insan kalmaz aç
Alır bu ölüm yaşayandan öç

72
Ögdülmiş Hakana İl Yönetmenin Töresini Söyler

5467 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Bütün işleri için önden önlem alsın

5468 Çıkmasın dilinden yararsız, kötü söz
Ey bilgi ırmağı, Tanrı razı olmaz

5469 İsteyip almadın sen bu beylik gücünü
Tanrı verdi fazlıyla, bu belli

5470 Bu beyliği sana lütfederek verdi
Bunun şükrünü kıl ey geniş bilgili

5471 Gönlün doğru, özün duru olarak Tanrı'ya tapın
Halkına iyi davran, içten ve yakın

5472 Hevesini akılla bastır uyutup
Bu nefsinin bilgiyle başını ez tutup

5473 Ne der işit bilgi verici
Bilgiyle nefsini, hevesini basıcı

5474 Bedeninin doğru olması için sık hevesin boynunu
Heves ölürse düzelir bedenin eğriliği

5475 Çaba göster, hevesinin kulu olma
Heves, nefis bu ikisi din hırsızı

5476 Ey hakan nasıl oldu da böyle aciz duruma düştün
Her türlü iyiliği yapacak güç var elinde

5477 Neden bu kadar bunalıyorsun
Neden yaşamı kendine zehir ediyorsun

5478 Hazinen dolu, eratın, adamların var
Bütün işlerinde yol gösteren bilgin, aklın var

5479 Eratını sevindir hazine payıyla
Onlardan kendine bin dilek dile

5480 Ne der işit savaşçı, cesur er
Altın gümüş veren düşmanını yener

5481 Eğer her zaman üstün olmasını istersen elinin
Eratı sevindir, erlerini övüver

5482 Eratı sevindir, sonra söyle istediğini, sevindir yine
İsteklerin yerine gelir, düşman eğer boynunu

5483 Eratı çok kalabalık tut, yine sevindir
Onlar da sana bir gün sevgili canını verir

5484 Erat ve ordu ile ez bu kâfir düşmanı
Tanrı'dan güç dile sen gönlü arı

5485 Askeri, silahı çevir kâfire
Kâfirle dövüşen ölmez ölse de

5486 Onların evini barkını yak, kır burkanını[59]
Yerine mescit yap, cemaat toplansın

5487 Tutsak et oğlunu kızını, kul cariye
Hazine kur ondan aldığın servetle

5488 Müslümanlığı aç, yay şeriatı
Adın ve kendin olsun iyi

59 Burkan: Buda heykeli, put

5489 Müslümanı yakma, dokunma ona
Tanrı durur bunun karşısında

5490 Müslüman Müslümanla kardeştir
Kardeşinle savaşma, iyi geçin her zaman

5491 Töre kur halka erinç bulsunlar
Sana da iyi duacı olsunlar

5492 Tanrı bundan ötürü sevinç verir sana
Ey kahraman, senin olur her iki dünya

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

5493 Hakan dedi: Bu sözleri güzel söyledin
Ben de bunları yapmak istiyorum

5494 Hani bununla uğraşacak adamım
Sen yardım et bana bunlar için

5495 Önce il düzene girmeli, halk süzülüp durulmalı
İç ve dış işlerin yürütülmesine dikkat etmeli

5496 Seni sevenleri sevindir bak elini açıverip
Seni sevmeyenleri ilinden sür yere serip

5497 Bunlardan da önce ili düzene sokmak gerek
Bu iç dış meyhanelerden arıtmak gerek

5498 Halka yasayla düzen vermeli
Temizlemeli ildeki yararsız yerleri

5499 Hani huzur, il işlerini yapamaz oldum
İş iş üstüne oldu, yumulmaz gözüm

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

5500 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Ey bey
Her şeyle kendin ilgilenirsen uzamaz işler

5501 Ne diye uzatıyorsun yapacağın işini
Uzatma, işini yap, bu yaşın geçer

5502 Bugün yapılmayan işe yarının işi eklenir
İş iş üzerine binince yığılır kalır

5503 Bugünkü işini bırakma, kalmasın yarına
Yarın da işin olursa yapılmadan kalır

5504 Yapadur, süzedur bu il işlerini
Halkın, özünün erince kavuşması için

5505 Kötü olma, kötülüğü kötülere uygula
Kötülerin hepsini ilinden temizle

5506 Doğru ol, doğruluk yap, doğru tut tavrını
Kötü, eğri böylece değiştirir kendini

5507 Bu ters tavırlı, bu kötü kişilerin
Elini kolunu bağlamadıkça onarılmaz işin

5508 Kötüyü yaklaştırma kendine, zararı dokunur
Doğrularla yaşa sen, uyanık ol

5509 Ne der işit gönlü doğru ve düz
Gönlü, dili, davranışı, bütün tavırları uz

5510 Kötüye katılma, doğrulukla yürü
Doğrunun eğriyle günü kararır günü

5511 Kim kötülük yaparsa bozguna uğrar
Doğruya doğru ol doğruluk günü

5512 Ey hakan, sana erattan başka çare yok
Eratla beyler süzer bulanıklığı

5513 Erat toplamalı, yığmalı, eli açık davranmalı
Yoksulu zenginleştirmeli, doyurmalı açı

5514 Hizmetli olanlar bir şeyler umar
Hizmetli umudunu keserse durmaz gider

5515 Ey hakan, bu hizmetliler birkaç türlüdür
Onları seçe ayıra tut, yolda yanılmasınlar

5516 Onlardan biri diler yüz suyu
Ona yüz suyu ver, tatsın mutluluğu

5517 Başka bir öbek de diler mal davar
Feda etsin canını, ona davar ver

5518 Başka biri hem mal ister hem yüz suyu
Hem at hem giysi ister hem sözünün geçmesini

5519 Eğer alp atıcı erse gümüş ver ona
Kılıç vursun açsın kent ve ülkeleri sana

5520 Bilgili, akıllı, temiz yürekli erse
Değer ver, bağışta bulun, ona uzat elini

5521 Kötü ve zorba biriyse yükseltme onu
Yetki verme ona ilde, ağlatır seni

5522 Yükseltme, zengin etme kötü ve acımasızı
Ağı kılar kuşkusuz sana otu, ilacı

5523 Ne der işit Böke yabgusu
Zenginleşirse baş eğmez halkın yufkası

5524 Kötüyü zenginleştirme ey tavrı güçlü
Kötüler zenginleşirse daha da bozulur tavrı

5525 Eli darlığa düşen iyi de yine
Tavrını bozar bak kötüleşir o da

5526 Bunalınca iyi tavırlı kişi
Tavrı bozulur, iyi olduğu gibi

5527 Kötüye değer vermezsen düzeltir hâlini
Değer verirsen iyiye onun daha iyi olur tavrı

5528 İçten bağlı kişiyi tut kendine yakın
Utanmazı özünden uzak tut, sakın

5529 Yararlı kimdir, yararsız hangisi
Ey büyük bilge, sen ayıra seçe tut onları

5530 Seni seveni ve sevmeyeni iyi seç
Sevene sevimli ol, düşmana ateş

5531 Kendinden uzak tut sevinmeni istemeyen kişiyi
Sevdirme, ona verme yapılacak işini

5532 Güvenilirle haini birbirine karıştırma
Yararlıyı yararsızı bir tutma

5533 Bir işi iki kişiye söylemesin dilin
Yapılmadan kalır, bozulur işin

5534 İşini iş bilen kişilere ver
İş yapmayı bilmeyen üzülür, kaygı çeker

5535 Hizmettir diye olur olmaza verme işini
Özüne yararlı olduğu için tut kişiyi

5536 İlin yararıyla birlikte kendi yararını da dile
Başkalarının yararını düşünme, onlara bağlanma

5537 Kişi gönlüne bakma, o kendi yararı için düşünür
İlin yararını dile, kendini bozma zorla

5538 Sana kim yararlıysa sen de ona yararlı ol
Yararsız kişiyi kendinden uzak bulundur

5539 Değerli tut sen yararlı kişiyi
Ona ver ey hakan gerekli işini

5540 Ey hakan, senin yapacağın işler bunlar
Bunları yaparsan ilin düzene girer

5541 Adın iyi olur, kurtulur özün
Sen gittikten sonra kalır adın, sözün

5542 Zenginleşir halk, il düzenlenir, yükselir
İstediğin kadar hazine toplanır

5543 Ne der işit içten kişi
Bak sözüne denktir içtenliği

5544 Eğer bir ilin beyi doğru olursa
Zenginleşir o il, gün doğar halkına

5545 Halkının zenginliği zenginlik olur beye
Dilersen onu tut, dilersen bunu

5546 Ülke, kent içinden hırsızları arıt
Yolcu ve kervanı yolda emin yürüt

5547 İç ilden götür halka zorbalık edenleri
Dışarıdan arıt yol kesen şakileri

5548 Kötüyü cezalandırarak onun tavrını değiştir
Kötüye kötülük yaraşır, layığı budur

5549 Kötünün ya zindanda ya zincirde olması gerek
İyinin rahat edebilmesi için ey sarp yürek

5550 Sonra kaç türlüdür halkı bu ilin
Bunları ayır ki açık olsun yolun

5551 Onlardan biri bilge ve bilginlerdir
Bu bilgeler insana mutluluk getirir

5552 Ağırla bunları, yap ne derlerse
Şeriat yolunu tut, eğil önlerinde

5553 Bunların hakkını geri bırakma, içeceğini yiyeceğini
Veredur, bunalmasınlar ey büyük ilci

5554 Gönül huzuruyla öğretsinler
Bilgisizler de onlardan öğrensinler

5555 Bunlardan sonra muhtesipler[60] gelir
Bunların eli güçlü olmalıdır

5556 Ki fasık ve başıboşları sıkı tutsunlar
Mescitleri cemaatle dolu tutsunlar

5557 Başka bir sınıf da sana hizmet edenler
Engel olmazsan bunlardır sana karşı gelecekler

5558 Bunlar yük altına girmezler, bunların yükünü
Sen yüklenmelisin, emeklerinin karşılığı

5559 Bunlardan başka kaldı kara halk
Bunları töreyle yönet, iyi bak

5560 Bunlar da üç türlüdür, bunları ayrı tut
Zorlama, zorlarsan il için olur felaket

5561 Bunlardan birisi şu zenginlerdir
Ey tavrı güçlü, halk içinde güçlü olan bunlardır

5562 Bunlardan sonra gelir orta hâlli kişiler
Yapamaz zenginlerin işini bu orta hâlliler

60 Muhtesip: Kolluk gücü, zabıta

5563 Yoksullar gelir bunlardan sonra
Onları gözetmeli hepsinden önce

5564 Yüklememeli zenginlerin yükünü orta hâllilere
Bu orta hâlliler bozulur ve sarsılır yoksa

5565 Yoksullara yüklememeli orta hâllilerin yükünü
Yoksul ölür acından, kırılır kökü

5566 Yoksulu gözetirsen orta hâlli olur
Orta hâlli biraz soluk alır, zenginlik bulur

5567 Yoksul orta hâlli olursa orta hâlli zenginleşir
Zenginleşince orta hâlliler ilin zengin olur

5568 İl ilerler, halkın erince ulaşır
Bundan ötürü sana iyi dua artar

5569 Ne der işit Uç-Ordu hanı
Ey ölümlü insan dile iyi adını

5570 Kimin iyi adıyla çıkarsa canı
Eksilmez onun ardından iyi duası

5571 Ölüp kim anılırsa iyi duayla
Yine dirilik bulur, yeniden doğar o

5572 Gerek yer üstünde dur gerek yer altında
Ün salmışsa özün bu iyi adınla

5573 Ad iyi olmalı, öz ölümlüdür
Ölür öz, adı kalırsa insan ölümsüzdür

5574 Raiyyetin üç hakkı var sende
Bu haklarını öde, kendini zora düşürme

5575 Birisi ilinde arı tut gümüşü
Ayarını gözet ey bilgi küpü

5576 Bir diğeri doğru yasa yap halkına
İzin verme birinin diğerini zorlamasına

5577 Üçüncüsü bütün yolları emin tut
Eşkıyaların hepsini arıt

5578 Ödemiş olursun raiyyet hakkını
Ey açık elli, bundan sonra isteyebilirsin kendi hakkını

5579 Halkın üzerindeki üç hakkını
Onlardan iste, aç kulağını

5580 Biri buyruklarına değer versinler
Ne istersen onu hemen yapsınlar

5581 İkincisi hazine hakkını ödesinler
Ey eli açık, zamanında versinler

5582 Üçüncüsü düşmanına düşman olsunlar
Sevdiğin kimse onu sevsinler

5583 Böylece ödemiş olursun onların hakkını
Onlar da ödemiş olur kendi hakkını

5584 Böyle olmalı beyin yürüdüğü yolu
Raiyyet de işte böyle olmalı ey ulu

5585 Halk böylece görür beyinin iyiliğini
Beyi erince kavuşur ve yürütür ününü

5586 Ey hakan, budur kutun, bu belli
Sana her iki dünyadan verir payını

5587 Bundan sonra bilge ve âlimler kalkıp
Halka bilgi versinler iyice dikkat edip

5588 Yine eli güçlü olmalı muhtesibin
Cemaati gezip kötüleri toplaması için

5589 Satıcı gözetsin emanetlerini
Veredursun ustalar nasihatlerini

5590 Tarımcılar tarım için çalışsınlar
Yine yılkıcılar hayvanlarını çoğaltsınlar

5591 Erat kaldı şimdi, sana hizmet edenler
Düşmana, kurda bunlardır karşı koyanlar

5592 Sevindir bunları bağışlayacağın mal ile
Dikkat et, başka bir işe katma, kattınsa al

5593 Yararlarının dengince ağırla onları
Mallarını çoğalt sen, artır güçlerini

5594 Düşmana, kurda karşı silahlarını hazırlasınlar
Dosta can, düşmana ölüm olsunlar

5595 Böylece belli olur, seçilir bütün dostların
Süzülür, ilerler bütün işlerin

5596 Sen her iki dünyada iyilik bulursun
Tanrımın sevinci olur özünün bulduğu

5597 Doğruluk budur bak, doğru ol doğru
Dileğine kavuşturur doğruluk seni

5598 Tanrı seni sever doğru olduğun için
Doğruluktan ayrılma halka kızdığın için

5599 Ne der işit ey gönlü parlak
Bunun manası bu sözü doğrular bak

5600 Doğruluk sayesinde gök ayakta durur
Yayılmaz olduğu için yerde ot, yem biter

5601 Sen sağa sola yayılma, doğru dur, gönlünü tut doğru
Doğru olan her iki dünyada bulur doğruluğu

5602 Ey hakan, buydu benim bildiklerim
İçimde dışımda ne varsa sana söyledim

5603 İki dünyada da yararlı olan sözler
Buydu, bunları deyiverdim

5604 Bu dünya erinci ile iyi ad
Sana dünyayı ve ahireti sağlar, buna göre hareket et

5605 Bu dünya malının tümü kalacaktır
Adını iyi kıl, özün ölecektir

5606 Bilgi çok güzel söylemiş buna benzeterek
Sözü manasıyla yansıtarak

5607 Adım iyi olsun, özüm ölsün
Diri ölür sonunda, adım kalsın

5608 Yapabildiğin kadar iyilik yap, iyi ad dile
Özün bengi, adın diri olsun

* * *

5609 İşitti bunları hakan çok sevindi
Gönül gözü parladı, buldu tadını

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

5610 Çok alkışladı hakan övdü Ögdülmiş'i
Dedi: Söyledin sen kendi bildiklerini

5611 Tanrı tevfik versin bugünden sonra
Senin bu sözlerini tutayım dikkatle

5612 Senin gibi bir yardımcıyı bana verdi Rab
Umuyorum öbür dileklerimi de verir diye

5613 Tanrı versin bütün arzu ve dileklerini
Bütün arzularımı yerine getirdin ey iyi fal

5614 Bugünden sonra sen içtenlikle
Ey gönlüme yakın, yardım et bana

5615 Güveniyorum, sana tam olarak inanır özüm
Sözünü gizleme benden ey görklü yüzlüm

5616 Benim güneş gibi parlayan günümsün
Ben şimdi bütün kusurlarımı seninle görüyorum

5617 Çok güzel söylemiş gönül sahibi er
Gönlü, dili bir ve insana yakın olmuş er

5618 Gönlün kime inanıyorsa onu kendine ayna tut
Kendini görmek için sen onu karşında tut

5619 İçten kişi insana ayna olur
Ona bakarak insan tavrını, yanlışını düzeltir

5620 Kimin gönlü kime yakın olursa
Tam anlamıyla güvenir ona

5621 Güvenilir kişiye açmalı sözü
Güvenilir kişi söylediğinde tutmalı sözü

* * *

5622 İşitti bak Ögdülmiş hakanın sözünü
Sevindi, başüstüne dedi, ışıdı gözü

5623 Sözünü kesti hakan huzur bulup
Oradan çıktı Ögdülmiş kalkıp

* * *

5624 Hakan o günden sonra rahatını bırakıp
İlini düzenledi ve düzeltti çok emek verip

5625 Kötüleri uzaklaştırdı bak iyilerin hepsini
Özüne yakın kıldı, onların yolunu açtı

5626 Düzenlendi halk ve süzüldü ili
Susup erince kavuştu yıl, ay, günlerce dili

5627 Yaşamın tadı arttı ilin düzeni ile
Erinçle avundu halk sevine güle

5628 Hakan da ağırladı Ögdülmiş'i
Güvendi, ona verdi bütün işleri

* * *

5629 Ögdülmiş bir süre böyle çalıştı
Endişe ve kaygıdan yorgun düştü

5630 Kendine bakınca gördü yaptıklarını
Anladı yaşamı ve gençliğini boşa geçirdiğini

5631 Açıldı parlayarak gönül gözü
Gönlünü tümüyle arıtmak istedi

73
Ögdülmiş'in Geçmiş Yaşamına Acıyarak Tövbeye Döndüğünü Söyler

5632 Dedi: Ömrümü geçirdim oynaya güle
Yaşamım boşa geçti bu gafletle

5633 Yaşama gücüm vardı, gitti
Dirgen tutan elim değneğe kaldı

5634 Pişmanlıkla dedi: Kötü günlere geldim
Gençlik tükendi, geçti, kararır gecem

5635 Arzu ve nimetleri yedim öküz gibi
Bilip bilmeden yaşadım öküz gibi

5636 Dedi: Ben ömrümü geçirdim oynaya güle
Günümü geçirdim aymazlık içinde

5637 Yiğitlik gücüm vardı, benden gitti
Acıyorum gençliğime yana tüte

5638 Yaşam uçmak üzere, yaklaştı ölüm
Ölüme çare yok ya da kurtuluş yolum

5639 Saçım sungur tüyü gibi kırlaştı
Sakalım yazdan kalan kuru ota benzedi

5640 Otuz iki dişim vardı beyaz inciler
Kırıldı ipi, saçıldı birer birer

5641 Görürdü bu gözler bir günlük yeri
Karardı, göremez önündekini

5642 Uzağı işitirdi kulaklarım da
Bugün başladım işaretle konuşmaya

5643 Karaydı kuzgun tüyü gibi başım
Kuğu kondu başıma, ilerledi yaşım

5644 Yüzümü döndüm Tanrı'ya bugün
Haykırarak ağlamalıyım günahlarım için

5645 Artık yüzümü Tanrı'ya dönmeliyim
Günahlarımın özrünü dilemeliyim

5646 Şimdi yararsız şeyleri bırakmalı
Gönlüm bulanıklıktan süzülüp arınmalı

* * *

5647 Özü tövbe kılmak istedi kalkıp
Tanrı'ya sığınarak günahlarından kurtulup

* * *

5648 Yine birden düşündü, dedi: Acele etmeyeyim
Acelecilik zararlıdır, bunu yapmamalıyım

İlk önce bu iş için danışmak gerek
Yararsız şeyleri bırakmak gerek

Her işi yakın bildiğin birine danışarak yapmalı
Danışmayan insan sonunda pişman olarak ağlar

Ne der işit insanlara Tanrı'dan haber getirici
Bütün yapılacak işlerin danışmaktır çaresi

Danışmak gerekirse kendi yakınına danış
Danışmakla çözülür her türlü iş

Danışırsa onarır kişi öz işini
Danışmayan kişinin pişmanlık olur sonu

Ben şimdi kardeşimin yanına varayım
Bu işi ben ona danışayım

Yararlı derse bu işi yapayım
Yararsız derse vazgeçeyim

Kişi öz işini kendi bilmezse görüp
Başkasına sormak gerek danışıp

Danışırsa o kişinin bilgisi genişler
Danışmaya bilgi de girerse o iş elde edilir

Ne der işit danışan kişi
Danışmakla düzeltir kişi öz işini

Nasıl bir iş yaparsan yap, insanlara danış
Danışmaz kişilere katılma, onlardan uzaklaş

Hangi işe girişirsen giriş, danıştıktan sonra yap
Dilediğin dileklerine danışarak eriş

* * *

Gece yattı, sabah kalkıp yıkandı
Atına bindi, hakana doğru gitti

Yürüyüp girdi hakana doğru yol isteyip
Yer verdi hakan onu ağırlayıp, görüp

–Ögdülmiş'in hakana sorusu–

Hakana şöyle dedi: Ben bugün
Kardeşime gidip gelmek istiyorum

İzin verirseniz eğer gideyim
Ziyaret edip hemen döneyim

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

Hakan dedi: Git, benden de selam
Götür ona sen ey bilgisi tam

Unutmasın o duada beni
Tanrı'ya doğruca ulaştırdığında sırrını

Tanrı'dan affını istesin günahlarımın
Belki duayla bağışlar beni Kerim

* * *

Ögdülmiş başüstüne dedi, çıktı
Sevinçle evine geldi

Dünyanın yüzü oldu altın rengi gibi
Güneş safrana çevirdi yakut rengini

Gök kaşını çattı, kararttı yüzünü
Tutup bağladı insanların gözünü

Namaz kıldı, yattı döşeğe girip
Biraz uyudu sonra uyanıp

Biraz uyudu, biraz uyanık kaldı
Aklına gelen düşünceler onu uyutmadı, kalktı

Döşek koydu, yattı, uzunca uyudu
Kendi kendine sıçrayarak uyandı

Yumulmadı artık iki gözü
Uyuyamadı, endişeyle sıkıldı içi

Bakınca gördü Öndün[61] yıldızının doğduğunu
Hızla yükselip yerden alev gibi olduğunu

61 Öndün: Öncü

5676 Sonra Yıldırık[62] ve Aygır[63] yıldızı parladı
Erentir[64] dizildi, kendini gösterdi

5677 Seher kuşu kalktı, göğe ağdı
İbrani suresi okur gibi ötmeye başladı

5678 Başını kaldırdı, doğuya doğru baktı
Güneşin yerden kopup yukarı ağdığını gördü

5679 Güneşin ışıkları yerden yukarı doğru budaklandı
Gökyüzü alev, ateş gibi oldu

5680 Sevgilisi gülmüş gibi dünya parladı
Endişe azaldı, sevinçler çoğaldı

5681 Kalktı, yıkandı, namazını kıldı
Atına bindi, dağa doğru yollandı

5682 Gidip indi, yavaşça çaldı kapıyı
Kardeşi açtı, bırakıp tapınmayı

* * *

5683 Selam verdi onu görünce Ögdülmiş
Yanıt verdi ona Odgurmış

5684 Kalkıp eve girdiler el sıkışarak
Kardeşi sordu, açtı dilini bak

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e sorusu–

5685 Dedi: Ey kardeşim niye geldin ki
Sana geleli ben bir ayı geçmedi

5686 Düşük görüyorum senin gönlünü
Sararmış gördüm kızıl benzini

5687 Nasıl bir kaygın var, bu güç hâlin ne
Aç dilini de sen bana söyle

---

62 Yıldırık: Güney yarımkürede parlak bir yıldız
63 Aygır: Akyıldız, Çoban Yıldızı
64 Erentir: Erendiz, Jüpiter

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

5688 Yanıt verdi, Ögdülmiş kardeş dedi
Okuyla vurdu felek, gönül başını eğdi

5689 Zamane aydınlatırsa öğütleriyle
Gönül ölmüş olsa bile olur dipdiri

5690 Uyumuştu bu gönlüm aymazlıkla
Zamane öğüdü beni uyandırıverdi

5691 Gönül gözüyle bakıp kendimi inceledim
Doğru yoldan ayrıldığımı gördüm

5692 Yaşam bitiyor, yüküm ağırlaştı
Günahlarım oldu, yanlıştan dönmeli

5693 Kişilere hizmet ettim yaşamım boyunca
Tanrı hizmeti kaldı gafletle uyuyunca

5694 Ahiret karşıma çıktı, dirilik gider
Dirilik tükenir bak bu dünya kalır

5695 Gençlik için istemiştim dünyayı
Gençlik tükendi şimdi gereksiz dünya

5696 Geçiyor işte bugünkü günüm
Gelecek geceyi bulur mu özüm

5697 Saçım oldu bahardaki gülef otu gibi kuru
Sakalım oldu sungur tüyü gibi alacalı

5698 Çalışmam gerek yarınki işimin
Ey zeki, istediğim gibi olması için

5699 Buna benzer geldi şimdi şu söz
Bu sözü işine tut ey gönlü düz

5700 Bu geçmiş yaşama pişman olur özüm
Nasıl geçer ki kalan günlerim ay yüzlüm

5701 Boşa geçti hep gençlik günlerim
Boşa geçmesin bari gelecek günüm

5702 Yarınki işler için bugünden hazırlan
Bana böyle söyledi bilgili, zeki insan

5703 Bugün yap, aymaz olma, bu ibadet işini
Bugün yaparsan hazır olursun yarın için

5704 Yedim içtim öküz gibi, dolaştım boşa
Acıktırıp susatayım ben bu bedeni acele

5705 Çok arzu ve nimet yedi semirdi
Bugün zayıflatayım, zamanı geldi

5706 Çok yattı istediği gibi erinçle
Bugün dursun şimdi ayağının üzerinde

5707 Hasım kıldı kendisine birçok kişiyi
Sevinçli kılayım onları, düzelteyim bu işi

5708 Birçok kişiye elimi, dilimi uzattım
Onun özrünü kılsın bugün bu dilim

5709 İnsanları ezip geçerek çok dolaştım
Ey seçkin insan, şimdi kendimi ayaklar altına almalıyım

5710 Tanrımdan kaçmış bir asiyim, kaçağım
Kendi boyunca günahlara gömüldü varlığım

5711 Bugün tövbeye dönmeliyim
Tanrımdan bu özrü dilemeliyim

5712 Ölüm yakalamadan ibadet etmeliyim
Ölüm yakalarsa ibadet kalır kuru

5713 Ne der işit, dinle derin bilgiliyi
Sana öğüt verir şimdi ey gönlü katı

5714 Ölüm gelmeden önce dön kendini toparla
Pişmanlık yarar sağlamaz ölüm yakalayınca

5715 Ölümü unutma, hazırlan tövbeye
Aymaz olma, ölüm gelir yapışır yakana

5716 Gençlik zamanında yerine getir ibadeti
Kocalık gelince gider insanın bütün gücü

5717 Yaşamı değerli tut, acele et ibadet için
Dikkatli ve uyanık ol ölüm yakalamadan

5718 Ölüm yakalamadan önce uyanık ol, sakın
Ölüm yakalarsa yararı bulunmaz bunun

5719 Ben şimdi sana geldim oradan kalkıp
Bu iş için bir fikir ver iyice düşünüp

5720 Sen şimdi candan kardeşim olarak
Ey kahraman, söyle ne yapmam gerek

74
Odgurmış'ın Ögdülmiş'e Fikir Verdiğini Söyler

5721 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Kardeş
Dinle sözlerimi ey gönlüme eş

5722 Tanrı iyi niyetli kılmış seni
Gönlüne göre versin, ışıtsın gözünü

5723 Bu iş için tek bir bilgi yeterli değil
Yapılacak türlü iş var, elini değdir

5724 Onlardan birini diyeyim işit
Yararlı görürsen kendine ona göre hareket et

5725 Bugün orada durmak sana iyilik
Yine burada durmak bana iyilik

5726 Senin bugün ile yararın çoktur
Bozulursa bu yarar yerini beddua alır

5727 Hakan seni ilde yetkili kıldı
Sen iyiliklerle büyüttün adını

5728 Halk erince kavuştu, düzeldi ili
Durmadan dua eder raiyyetin dili

5729 Ne der işit yararlı kişi
Yararlı kişidir kişilerin başı

5730 İnsanlar içinde insan denilenler
İnsanlara yararı olanlardır

5731 Yararsız kişiler insanların sevilmeyenidir
Yararlı kişinin yararı bütün ili doldurur

5732 Gönlünden iyi niyetle davranırsa kişi
Dünyada dilediği gibi yürür işi

5733 İyi niyetle davranan iyi olur
Nice olmasa da sevabını bulur

5734 Eminlik ve töre ülkeye huzur getirir
Gerek hakan gerek halk senden memnun olur

5735 İyi töre ve yönetim eksiksiz kuruldu
Hile ve kötülükler ilden yitip gitti

5736 Bunları bırakıp buraya gelirsen
O işler bozulur, pişman olursun sen

5737 Değiştirilir bu konulan âdet, töre
Bozulur ilin, kalmaz bir yapı bile

5738 Senin yerine bir kötü konar
Bir erinç vermez, halkı ağlatır

5739 Kötü yola yöneltir hakanı kötü
Kötülerin işini yapar, bırakır kötü izi

5740 Bir Tanrı bunu senden sorar
Tanrı sorar, bir de iyi ad bırakmak var

5741 Kötülük yapma, kötü töre kurma
Kötülük yapana değer verme

5742 Ne der işit gönlü, davranışı doğru
Sana öğütledi bak unutma bunu

5743 Kötüye katılma, kötü töre yapma
Kötülük yapana sen uyuverme

5744 Sen iyilik yap, iyi töre kur
Kötülük görmeden yaşa her iki dünyada

5745 Tanrı sana iyilik verdi
Bütün iyiliklere değdirdi elini

5746 Niye bozuyorsun bu iyilikleri
Zararı dokunur sana ey gönlü diri

5747 İlin yararını bozup, kendi yararını koyup
Ne iyilik umuyorsun sen buraya gelip

5748 Ben burayı yeğlememin nedenini
Açıklayayım sana ey güzel yüzlü

5749 Dünya ve devletin ne olduğunu görmedim
Dilek ve arzulara gönül vermedim

5750 Halka katılarak onlarla birlikte yürümedim
Ya da beylerin tavrını bilmedim

5751 Ben görmedim bu dünya malını
Ya da iyi kötü insanların hâlini

5752 Bu hâli bilir de nereye gidersem
Çok kötü olur tapınmayı bırakırsam

5753 Kişi görmedik olursa altın gümüşü
Görüp bulunca yaptığından alır bin sövgü

5754 Ne der işit şimdi satıcılar başı
Dünyayı gezen Hıtay kervanı başı

5755 Yoksul, malsız yaşayan kişi
Zenginleşirse bırakır iyi tavırlarını

5756 Yoksul sonradan bulup zengin olursa
Ondan gider hemen doğruluk yolu

5757 Bu kut bulmadık er eğer kutu bulursa
Bozulur tavrı, felaket olur ülkeye

5758 Eli bulmadık bulursa ilde bir mevki
Uzatır halka hem elini hem dilini

5759 Sen şimdi bütün dünya ve devleti elde ettin
Gönlünü bastırıp arzu ve heveslerini yendin

5760 Gözün doydu, gönlün de huzur bulup
Yürüyorsun iyi yolda hakanla bir olup

5761 Bütün bunlar Tanrı fazlıdır sana
Bütün iyilikleri verdi ve yüzünü güldürdü

75
Doğruluğa Doğruluk, İnsanlığa İnsanlık Yapmayı Söyler

5762 Buraya kadar anlattığım bir türlüsüydü
Açıklayayım, dinle diğerini de

5763 Belki kapalı kaldı ya da unuttun
Ne yarar görüp de bu işi tuttun

5764 Bilirsin bu dünyada övgü alanlar
Ey kutsal insan, vefası olan kişiler

5765 Dünya kurulduğundan beri yasa ve âdet var
Bunun göstergesi insanlara iyilik yapmaktır

5766 Kişi iyiliğe iyilik yapar
Bir iyiliğe on yanıt alır

5767 Kimin aslı olursa atadan arı
Ondan gelir ile iyilik ve yarar

5768 Ana hırsızlık suyunu alırsa gizlice
Ondan doğan oğul il için yıkım olur

5769 Bakagör sen şimdi hakanın iyiliğini
Ondan nimet buldun, yiyeceğini giyeceğini

5770 Bu erdem, bilgi, anlayışın tümüne
Sebep oldu hakan ve açıldı kapı

5771 Seni ad, unvanla ulu kıldı
Sana iyiliğe o açtı kapıyı

5772 Unuttun mu bu iyilikleri
Bunlara yanıt verilmez mi ey gönlü diri

5773 Ey kardeş ben sözü iri söyledim
Kızma, gücenme, gönlün kırılmasın

5774 Doğru söz serttir, gönüle acı gelir
Sindirirsen onun yararı sana tat verir

5775 İri söze kızma eğer söylendiyse
Doğru söz iri olur, öfkelenme

5776 Buna benzer şimdi benim sözüm
Dinle bunu sen ey güzel yüzlüm

5777 Doğru söz açıktır, sindirmeli onu
Faydası arkadan gelir, tatlıdır sonu

5778 Doğru söz gönüle verir acı
İri söz doğru olur, doğru söz hani

5779 Sen küçüktün, erken öldü baban
Bilgi, erdem öğrenip kızarmadan rengin

5780 Hakan aldı bak eğitti seni
Ondan aldın şimdi sen insan adını

5781 Bu kul cariye, at aygır, bu yer su hepsi
Hakandan geldi ve sana açıldı devlet kapıları

5782 Her türlü nimet ve iyilikleri buldun
Yayıldı adın ilde ünlü oldun

5783 Yaraşır mı şimdi sana böyle uzak durup
Yüz çevirerek ona düşman gibi olup

5784 Tam yararlı olacakken ondan kaçmak
Ayrı durup onun gönlünü acıtmak

5785 Hakan sana birçok iyilik yaptı
Bunların yanıtını vermen gerekmez mi

5786 İnsanlar gördükçe övsünler, alkışlasınlar seni
Adın dolaşsın ilde vefalı diye

5787 Ne der işit insanların iyisi
İnsanlıktır insan olmanın göstergesi

5788 İnsanlık yap ey er, insan ol ve yüksel
İnsan böyle tanımladı insanlık yolunu

5789 İnsan ol, insana insanlık göster
İnsan adı övülmüştür, bunu özüne al

5790 Sana iyilik eden hakanı yanıtla
İyi ol, yanıtını iyilikle hazırla

İyiliğe yanıt veren kişidir insanların iyisi
Halkın seçkini ve insanlık simgesi

Küçük bir oğlandın, bilgisiz, kaba
Seni o destekledi, yüceltti mutlulukla

Feda et ona şimdi canını, tenini
Uyuyup yatma, gece gündüz yap onun işini

O iyiliğin yanıtı olarak bu iyiliği hazır tut
Tanrı da sana verir iyi yanıt

Ne der işit gönlü yakın olan
İçten bağlılıkla insanlık kılan

Kimin aşını yersen yap onun işini
Bağlılığını artırır, helal ye aşını

Tuz ekmek hakkını gözetip veren
İnsana insanlar verir başını

Bütün dilek ve arzularını buldun, girdin iyi yola
Bugün iyilikle yararlı ol sen ona

Sırmalı kumaş giydin, ipekle örttün özünü
Hasetçiler seni görünce gözleri kamaştı

Sen şimdi hakana iyi ad kazandır
Görüp sinsin düşmanlar, boyun eğsin yabancılar

Binlerce arzu ve nimete ulaştın huzur içinde
Boynunu enseni kalınlaştırdın bir boğa gibi

Bu gücü kullan şimdi hakanın işinde
İyi dua artsın, uzun yaşa

Dünya malını topladı özün, oldu zengin
Arap atlarına bindin yine oldu tazı ve tayların

Hakana feda et, işlet bu malı
Onun dilekleri olsun ve gülsün yüzü

Hakan tahtına otursun bugün huzur bulup
Düşmanı yer öpsün uzaktan başını eğip

5806 Yetkili kıldı elini, geçerli kıldı sözünü
Seven sevmeyen hepsi sana çevirdi gözünü

5807 Sen şimdi iyi duanı artır arkadaşım
Senin olsun devlet, uzun olsun yaşın

5808 İnsanın aslı böyle iyilik yapar
Onun adı dünyada sonsuza kalır

5809 Şu Arapça söz ne iyi söylenmiş
Kişinin aslını bilmek için yolu açmış

5810 Kişinin aslına yaptığı tanıktır
Yaptığı neyse aslı da odur

5811 Kimin aslı iyiyse tavrı sağlamdır
Kötünün aslına kendi tavrı tanıktır

5812 Hakan tavrını değiştirirse ey alçakgönüllü
Onu iyi yola çevir, deyiver bildiğini

5813 Bütün iyiliklere hakan baş oldu
Bu iyilikleri bırakıp dışlama kendini

5814 Danıştın sen şimdi inanıp bana
Bildiklerimin tümünü söyledim sana

5815 Benim dediklerimle kendi bildiğini
Birlikte değerlendir, kolaylaştır işini

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

5816 Sevindi Ögdülmiş, kardeş dedi
İnsanlık dediğin böyle olmalı

5817 İyi söyledin bu sözleri bugün
Çözülmüş oldu benim için düğüm

5818 Ne kadar örtülüydü bu sözler bana
Açtın bu örtüyü anlattıklarınla

5819 Ben vazgeçtim şimdi bu arzu ve dilekten
Tanrı arka ve destek oluversin

5820 Gözetsin Tanrım beni, gönlümü doğru tutsun
Tavrımı, davranışlarımı doğruluk üstüne tutsun

5821 Sen de duayla yardımcı ol bana
Unutma beni, tutundum sana

* * *

5822 Sözünü kesti, ayağa kalktı
Esenleşti kardeşiyle, atına bindi

5823 Evine geldi, indi, yürüyüp girdi
Yedi içti, biraz dinlendi

5824 Güneş bıraktı zülfünü, parlak yüzünü kapadı
Gök dul giysisi giydi, belini bağladı

5825 Güneş çözmüş olmalı ki örgülü saçını
Sincap, samur rengi oldu dünyanın içi

5826 Döşek koydu yattı, biraz dinlenince
Uyudu bir süre tatlı, sakince

5827 Uyanınca bakıp gördü kaldırıp başını
Gök genç bir kızın gülümsemesi gibi dişini araladı

5828 Güneş başını kaldırdı, yüzünü açtı yine
Dünyanın her tarafı döndü akkuş rengine

5829 Ögdülmiş hemen yerinden kalktı
Yıkanıp tan namazı kıldı, aş tattı

5830 Atına binip gitti yine saraya
İnip girdi doğru hakanın yanına

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

5831 Hakan Odgurmış'ı sordu ondan
Dedi: Rahat mı esen mi o olgun insan

5832 Ne der, beni hatırlar mı duasında
Dua Tanrı'dan amandır belaya

5833 Duayla insan bulur iyiliği
Duayla bulur insan cenneti, sonsuzluğu

5834 Dünyada olmasaydı bu iyi dua
Bu kötü yer çoktan yuvarlanırdı çukura

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

5835 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu sözü
Kusursuz bilginizle doğru buyurdunuz

5836 Kardeşim yalnız bugün orada
Dualarında bizi düşünür kaygıyla

5837 Bizden daha aymaz başka kim var
Günahı biz işleriz, o dua eder

5838 O bugün hakana içten bağlılıkla
Gönlü yakın olarak, dilinden eksilmez dua

5839 Ondan daha içten bağlı başka kim var
Kendi kaygısını bıraktı bizimkini düşünür

5840 Bizden daha aymaz kimdir ey hakan
Boşa geçti zamanımız, ibadete değmedi elimiz

5841 Bedenimizi arzu ve nimetlerle semirtip
Erinçle avunur özümüz yatıp

5842 Bu beden ölecek sonunda, yiyecek onu kurt, yılan
Pişmanlığın yararı yok çıkıp giderken can

5843 Ne der işit akıllının sözünü
Buna göre davran yeter ey kuzu

5844 Bedenin semirmesini yılan, kurt bekler
İçinin sevinmesi konuktur geçer

5845 Bu yaşam düş gibi geçer gider
Yaşamın geçtiğine geçen günler tanıklık eder

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

5846 Yanıt verdi hakan, dedi: Ey bilge
Neler yapmalı, nasıl korumalı onu

5847 Senden daha bağlı birisi yok bana
İnanıp güveniyorum şimdi sana

5848 Ben şimdi ev içinde aymazlıkla yatıyorum
İşimin hepsi dışarıda ey bilgisi tam

5849 Gözüm sen, kulağım sensin, gör, işit
Ne densizlik görürsen, bırakma düzelt

5850 Gerekirse eğer benim yardımım
Bana söyle, o işe çare bulayım

5851 Ne yapar erat birbiri ile
Boşa uğraştırma beni onlarla, sevincimi dile

5852 Halktan uzak olsun zorbanın eli
Bilgisiz ve kötü ölsün, kalsın bilgili

5853 Varlıklı olsun halk, ilerlesin ilim
Onun şükrünü etsin benim bu dilim

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

5854 Yanıt verdi Ögdülmiş, ey bey dedi
Tanrı yardım etsin ey insanların iyisi

5855 Dileğim budur bak bana gereken bu
Açıversin Tanrı doğruluk ve iyilik yolunu

5856 Erince kavuşsun hakan, mutlulukla yaşasın
Bütün zahmetler ve baş ağrıları bana kalsın

5857 Sana feda ettim şimdi özümü
Sen erinçle yaşa ey ulu ilci

5858 Bir tek isteğim var senden bugün
Onu gerçekleştir ve sevinçle övün

5859 Bilirsin kimi kendine yakın tutarsa beyler
İnsanlar onun varını yoğunu çekiştirirler

5860 Ne kadar iyi tutsa da beni özün
Gammazcı gammazlarsa düğümlenir yüzün

5861 Ne der işit kahraman alp eri
Bilip söylemiş bak bu öğütleri

5862 Ettir bu insanın gönlü, bozulur, kokar
Onu çok iyi gözetmeli ey tavrı kadir

5863 Nice olgun, iftiraları dinlemez biri olsa da
İftiracı araya girince insan serin kalamaz

5864 Nice iyi, akıllı, uyanık bir bey olsa da
Gammazcı yakın olursa zararından kurtulamaz

5865 Gönül beydir, bu beden kul, esir
Söylenen sözlerle arada soğur, arada ısınır

5866 İnsan tabiatı birbirine uymayan dört düşmandan oluşur
Biri güldürür, biri sesini yükseltir, kavga çıkarır

5867 Biri acele ederse biri sakinlik ister
Biri gülerse biri ağlamaya başlar

5868 Sevinçli dediğinde endişe getirir
Endişeli dersen sevinç güldürür

5869 Şundan çekinirim ben ey kutlu hakan
Gammaz gammazlarsa beni, bu it insan

5870 Vazgeçip benden ağırlaşır gönlün
Boşa gider hizmetim, çevrilir yüzün

5871 Senden dileğim, isteğim budur
Beni kim gammazlarsa önce bana sor

5872 Sonuna dek irdele, soruştur
Belirtilere göre kararını ver

5873 Sana kim gammazlık ederse dinle sözünü
Bunun yalan olup olmadığını araştır, dibini, kökünü

5874 Çok güzel söylemiş insanların önde gideni
Sözü dinle ama her söze gönlünde yer verme

5875 Bundan daha güzel söylenmiş işte şu söz
Bunu işine uygula ey kutlu öz

5876 Sözün hepsini dinle gerekeni al
Gereksiz sözü sen yine orada sal

5877 Sözü dinle, yalan mı doğru mu irdele
Doğruyu özüne al, yalanı kına

5878 Bu yalancı kişilerle bozulur dünya
Ey güçlü insan, tam doğru kişileri kolla

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

5879 Yanıt verdi hakan, dedi: Ey gerçek insan
Uygun görüldü istediklerin

5880 Sana kişilik verdi güçlü Tanrı
Gönlün, dilin ve davranışınla adın doğru oldu

5881 Senden bana hiçbir kötülük gelmedi
İyilik ana sütüyle sana verildi

5882 Bana seni çekiştiren kişileri
Düşmanım gibi bilirim ey geniş bilgili

5883 Hiç dinler miyim onların sözünü
Söyleseler bile çok ya da azını

5884 Nasıl olur bir hakan ilinde ulu
Ayıramazsa birbirinden iyiyi kötüyü

5885 Nasıl söz geçirebilir halkına
Doğruyu eğriyi ayırt edemezse

5886 Nasıl bir ili yönetir o kara bahtlı
Sınanmış kişileri sınarsa yine

5887 Nasıl arzusuna kavuşur o adalet dağıtıcı
Ayırt edemezse yalanla doğruyu

5888 Tam bir Tanrı bağışısın sen bana bugün
Seninle çözüldü nice sıkı düğüm

5889 Hizmet ettin bana bağlılıkla
Tuz ekmek hakkını ödedin bana

5890 Senin yaşamını sürdürebilmen için
Şimdi sana iyi yanıt vermeliyim

5891 Ne der işit insanların iyisi
Doğrulukla halk arasında yayılmış ünü

5892 İnsanların iyisi kimdir, insanların başı
İyilik yapandır her zaman insanlara karşı

5893 İnsanları yanıtla insanlıkları dengince
Yanıtladığı için insan insan adını aldı

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

5894 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Bilgiyle yönetsin, ili erince ulaşsın

5895 Tanrı her iki dünyada iyilik versin
Arzu, dilek, umduğu ne varsa ayağına gelsin

5896 Oluversin, evren istediğince dönsün
Uyuversin felek, dilediğince olsun

5897 Ey gönlü doğru, alçakgönüllü insan
Diri ol, esen dur, kutla yaşa

5898 Bana senden geldi bütün iyilikler
Saygınlık, zenginlik, yiyecek ve giyecekler

5899 İşte ben sıkıca bağladım hizmet kuşağını
Tanrı tevfik versin ey derin bilgili

5900 Yine dedi Ögdülmiş, kutlu hakan
Dünyaya yaydı Tanrı senin adını

5901 Sen iyi ad dile, Tanrı sana verdi kut
Kutunu bulduğunda gönlünü iyi tut

5902 Adının iyi olarak kalmasını istersen
Şu dört şey gerekli, unutmamalısın

5903 Biri kavli bütün, dili doğru olmak
İkincisi ile hayırlı töre yapmak

5904 Üçüncüsü eli bol ve açık olmak
Halka merhametli davranmak

5905 Dördüncüsü düşmana boyun eğdirmek
Ülkeyi yönetmek için cesur olmak

5906 Hangi bey bu dört işi tam yapmazsa
Çöküntü başlar ilde ondan sonra

5907 Budur işte beyliğin kökü, temeli
Budur iyi beylerin yolu, izi

5908 Bu yolu bozma sen, bu izden yürü
Buydu senden öncekilerin yaptığı

5909 Hangi bey bu yolu bırakıp başkasını tutarsa
Bozar beyliğini o, onaramaz bir daha

5910 Ağır tut ey hakan şu üç türlü insanı
Açıklayayım sana, bana ver kulağını

5911 Biri alp atıcı, tunç yürekli eren
Kılıcıyla ile yararlı olan

5912 İkincisi büyük, bilge devlet adamı
Onun danışmanlığında düzenlenir ilin işi

5913 Üçüncüsü uyanık, usta bir yazıcı
Gelir gideri bilir, doldurur hazineyi

5914 Seçerek tut bunları sen, diğerlerinden ayrı
Değer ver, bağışta bulun, yararlarının dengi

5915 Böylece düzenlenir bütün işlerin
Toprakların çoğalır, genişler yerin

5916 Adın iyi olur, ün kazanır özün
Dünya halkı görmek ister yüzünü

5917 Yine ne güzel söylemiş insanların bilgesi
Kişi ölse bile ölmez bak adın iyisi

5918 Ne güzeldir bak adı iyi olup
Ölüp gitse bile gitmez bak adı ölüp

5919 Diri bil kim ölürse iyi adla
Nice yatsa da çürüyüp yer altında

5920 Dirilik dileme, iyi ad dile
Adın iyi oldukça yaşarsın övüne güle

5921 Yaşam nedir, iyilik nasıl olur
Ey büyük bilge bana deyiver

5922 İyilik gerçekte tam doğruluktur
Yaşam iyiliğin ta kendisidir

5923 Kim iyi tavırlıysa o canlıdır
Kim kötü tavırlıysa yaşayan ölüdür

5924 Dünya geçicidir, geçmeyen iyi tavır
Ve o iyi tavrın çizdiği yoldur

5925 Dönek dünya senden çevirirse yüzünü
Sana gereken yaptığın iyiliklerdir ey kuzu

5926 Avunma bu dünyayla ey hakan
Vefa göstermez o, iyice bil bunu

5927 Oyun gibidir bu dünya işi
Ayağını istesen o verir başını

5928 Oyuna katılma ey güçlü insan
Boynun bağlanır oyuna katılırsan

5929 Dikkat edersen güzel yazılmış kitapta
Ey gönlü tetik bu sözü unutma

5930 Bu dünya işi oyundur oyun
Oyuna katılma, gerekli mi oyun

5931 Tanrı hükmüne göre yap kulluğunu
Eğer yapmazsan hazır tut boynunu

* * *

5932 Bunlardı ey hakan benim bildiklerim
Sana içimdekini, dışımdakini söyledim

5933 Sözümü tutarsan tut, eğer tutmazsan
Kendin görürsün kuşkusuz, bana güvenmezsen

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

5934 Hakan dedi: Tevfik diliyorum ben
Tanrı'dan gönlümü yöneltip bu iş için

5935 Dilerse Tanrı yardım eder, destek verir
Bana örtülü olan şeyleri sen göster

5936 Çabala dışarıdaki bütün işlere bak
Uyanık ol, gözünü kulağını keskin ve tetikte tut

5937 Gücünün yettiği şeyleri kendin yap, güvenme bana
Eğer yarıda kalırsa yardım ederim sana

* * *

5938 Sözünü kesti hakan, sustu dili
Ögdülmiş yavaş ve sessizce kalkıp çıktı

5939 Atına bindi, gelip döndü evine
İnip girdi içeri, üstündekileri çıkardı

5940 Gece yattı, ertesi sabah yine atlanıp
Kalkıp saraya girdi attan inip

5941 Sıkı bir çaba gösterdi Ögdülmiş bundan sonra
Bütün işlerini yaptı, üşenmedi ayağına

5942 Halk erince kavuştu, dünya düzene girdi
Hakan rahatladı ve bununla avundu

5943 İli iyi dua ve sözlerle doldu
Adı sonsuz ve unutulmaz oldu

5944 Ne iyidir bak bu iyi yasa
Beylik yasayla durur ayakta

5945 Böyle bir bey olursa halkın başında
Sonsuz olur halkın ve ilin mutluluğu

5946 Halk da itaatkâr olursa, dürüst tavırlı
Ondan ötürü parlar beylerin güneşi

5947 Bu beyler gücünü Tanrı'dan alır
Halk iyi olursa bey de iyi olur

5948 Kötü olursa halkı bey kötülük yapar
Kötülere ancak kötülükle engel olunur

5949 Halk tavrını düzeltirse beyi de düzeltir
Davranışını düzeltirse beyler, temiz insanlar ili durultur

* * *

5950 Aylar günler böylece geçti
Dünya güzelleşti, halk zenginleşti

5951 Toz duman dağıldı, açıldı tan yeri
Bütün bulanık işler süzüldü, düzene girdi

5952 Şükretti hakan Tanrı'ya yine
Tanrı'yı övdü ve okudu sena

76
Odgurmış'ın Hasta Olup Ögdülmiş'i Çağırdığını Söyler

5953 Bu günlerde bir gece bu Ögdülmiş
Yatarken başını yastığa koymuş

5954 Kapıdan bir gürültü ve ses geldi
Birini gönderip, git bak dedi

–Hizmetlinin Ögdülmiş'e cevabı–

5955 Hizmetli baktı, dedi: Kapıda birisi var
Söyleyeceklerim var, gireyim diye yol ister

–Ögdülmiş'in hizmetliye sorusu–

5956 Yine dedi: Git sor bakalım
Söyleyeceği neymiş, kimmiş, ne diyecekmiş

–Hizmetlinin haberciye sorusu–

5957 Yine çıktı hizmetli ve sordu
Nereden gelmiş ve nedir dileği

–Habercinin hizmetliye cevabı–

5958 Bu er dedi: Odgurmış yolladı beni
Diyeceklerim var, göreyim kardeşi hani

–Hizmetlinin Ögdülmiş'e cevabı–

5959 Dönüp girdi, dedi söylenenleri
Kardeşinin onunla bir haber gönderdiğini

–Ögdülmiş'in haberciye sorusu–

5960 Kalkıp geldi Ögdülmiş, ona yol verdi
Bu er girdi, sonra selam verdi

5961 Sordu nereden geliyorsun diye
Dileğin nedir ey bilge söyle

–Habercinin Ögdülmiş'e cevabı–

5962 O dedi ki: Beni Odgurmış yolladı
Gelsin bir göreyim diye seni çağırdı

5963 Ağırlaştı gönlü, inleyerek yatıyor
Ey gönlü yakın, gidip onu bir gör

–Ögdülmiş'in haberciye cevabı–

5964 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hele
Ne varsa yiyelim, gideriz birlikte

–Habercinin Ögdülmiş'e cevabı–

5965 Onaylamadı haberci, dedi: Kardeşinin hâli
Kötüdür ey bilgem, görünür gibi yolu

5966 Ben hemen gideyim, senden önce
Ey doğru insan, sen gel arkadan

* * *

5967 Kapıdan yine aceleyle geri döndü
Ögdülmiş ellerini ovuşturarak şaşırıp kaldı

5968 Kalkıp eve girdi, çok kaygılıydı
Sevinci gitti, kaygısı oldu ulu

5969 Biraz yattı ama uykusu gelmedi
Gecesi yıl kadar uzadı, bir türlü bitmedi

5970 Gözünü yumdu uyumak isteyip
Uykusu uçup gitti gözünden uzaklaşıp

5971 Yine kalktı, biraz oturdu
Sarı tan atmaya başladı, yayını kurdu

5972 Çiçeklikte bülbül garip garip şakıdı
Bunu duyan sevdalıların gönlü yandı

* * *

5973 Ögdülmiş atına bindi, kardeşine gitti
İçeri girip öptü elini, yüzünü

5974 Kardeşini gördü, uzanıp yatmış
Abasını döşenmiş, başını koluna yaslamış

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a sorusu–

5975 Ne oldu ey kardeş sana diye sordu
Seni gördüm, gönülden üzüldüm şimdi

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

5976 Dedi: Ey kardeşim yolum göründü
Ben gidiyorum, ölüm tuttu elimi

5977 Senin bir yüzünü göreyim diye
Sana zahmet oldu, çağırdım buraya

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

5978 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Ey can
Hastalıkla karşılaşır yaşayan her insan

5979 Kötü şeyler düşünme, söyleme böyle
Hastalık kefaret olur günahlara

5980 Dinle ne der bilgili sözü
Bilgidir gideren gönülden tozu

5981 Hastalık günahlara kefaret olur
Günahsız kişi var mı bana deyiver

5982 Kişi hastalanır, bütün günahları dökülür
Ey yiğit, günahlarını döken kişi kurtulur

5983 Herkes günah işler, çok ya da az
Günahsız kişi bu dünyada çok az

5984 Hastalığın iyi olur, esenlik bulursun
Günahlarından arınıp sevap bulursun

5985 Neden kötü şeyler söylüyorsun
Ey gönlü düzgün, öleceğini ne biliyorsun

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

5986 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Sebep
Ölümü düşümde gösterdi bana Rab

5987 Düşümde bana bu açıklandı
Ölürüm ey kahraman, bu anlaşıldı

5988 Tanrı yapacağı iyi kötü kazayı
Gece yatınca gösterir uykuda

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

5989 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu sözün
Yine iyiye varmaz ey gönlü düzgün

5990 İnsan her hastalıktan ölseydi
Yeryüzünde kalmazdı yaşayan kişi

5991 Diriyken insanoğlu her zaman hastalanabilir
Bütün hastalıklar ölümle sonlanmaz

5992 Uyuyup yatan insan düş görür
Onu en iyi düş yoranlar bilir

77
Ögdülmiş Odgurmış'a Düş Yorumunu Söyler

5993 Bu düş ilmini çok iyi bilmeli
Ondan sonra düşü yorumlamalı

5994 Çok türlü olur bu düş yorumu
Hepsini bilmek gerek ey iyi huylu

5995 Bilgisize deme, açma düşünü
Bilene söyle ve geciktirme

5996 Geceki düşün yorumu başka
Yine gündüz görülenin anlamı başka

5997 Bu düş ilminin bak koşulu çoktur
Bunu bilen biri yorumlamalıdır

5998 Düşü gördüğünde kendi gönlüne göre yormamalı
Yine değme insana bunu söylememeli

5999 Düşün her biri de düş diye yorumlanmamalı
Bu düşün yorumu çoktur ey bilge

6000 Düşünü yorma, yorarsan bilgiyle yor
Kıyaslayarak anlamını yeterli gör

6001 Kişinin gördüğü düş yoruma varır
Yoramazsan düşünü yararsız kalır

6002 Ne der işit, deniz kadar bilgili
Bu sözü örnek alanın kızarır benzi

6003 Yoruma varır düş, düşünü iyi yor
Dibini, aslını bilerek akılla yor

6004 Nasıl yorarsan düşü onun gibi olur
Kötü yorma düşünü, sana zararı olur

6005 Çok düş var ki yiyip içmeye dayanır
Yararsız yenilince densiz gelir

6006 Bazı düşler de bağlıdır yılın faslına
Unsurlardan biri güçlenip varır aslına

6007 Mevsim baharsa ve insan çok gençse
Her şeyi kızıl ve yeri kara görürse

6008 Onun kanı güçlenmiştir belli ki
Bir parça kan aldırmasını söylemeli

6009 Mevsim yazsa, düş gören gençse
Sarı, al ya da öğütülmüş bir şey görmüşse

6010 Safrası güçlenmiş olur ey bilge
İçini boşaltıp yemeli helva

6011 Mevsim güzse, insan yaşlıysa
Kara dağ veya çukur görürse

6012 Sevdası güçlenmiştir ey kardeş
İlaç içip beynini arıtsın arkadaş

6013 Mevsim kışsa, yine düş gören yaşlıysa
Akar su veya buz, kar, dolu düşlemişse

6014 Güçlenmiştir onun balgamı
Sıcak şeyler yiyip içmektir ilacı

6015 Bir diğeri de karışık düşlerdir
Ey onurlu kişi, bu düşe yorum yoktur

6016 Bir şey düşünüp yatan onu görürse düşünde
Uygun bir yorum yapılmaz ona da

6017 Başka bir düş de şeytandan gelir
Bunu gören insan suyla yıkanır

6018 Yine kendi mesleğini görürse insan düşünde
Ey cesur insan yorumlanmaz o da

6019 Bunları bilerek akıl yürütmeli
Ayırmalı, seçmeli öyle yorumlamalı

6020 Ne der işit düşü yorumlayan bilge
Onun sorması gerek düşü kim gördüyse

6021 Bilip bilmeden yorma düşü görünce
Nasıl yorumlanırsa düş çıkar öylece

6022 Üzülürsen düşte bunun karşılığı sevinçtir
Sevinç görülürse kaygıdır, insanı ağlatır

6023 Tek türlü olmaz bu düş yorumu
Bunu iyi düşün ey iyi huylu

6024 Kara halkın düşünün yorumu ayrı
Ayrıdır beylerin düşü bak ayrı

6025 Sevindiğini görürse biri düşünde
Düşünce ve kaygı bekler onu gerçekte

6026 Yine insan düşte ağlayıp üzülürse
Huzurla avunur, sevinir binlerce

6027 Yine öyle düş olur ki yorumu onun
Başkası içindir yararı olmaz senin

6028 Kişiye göre yorulur şimdi bu düş
Akıl ona uygun olanı yakıştırır

6029 Düş olur, onu gören sağlık bulur
Aynı düş başka birini hasta eder

6030 Bunların hepsini bilmeli ey kardeş
Ondan sonra yorumlamalı düşü arkadaş

6031 Nasıl oldu senin düşün, bana açıkla
Onu yorayım ben bak ayıra seçe

78
Odgurmış Ögdülmiş'e Gördüğü Düşü Söyler

6032 Yanıt verdi Odgurmış, açtı dilini
Dedi: Ben söyleyeyim, sen de gönülden dinle

6033 Merdiven gördüm, elli basamaklı
Karşımda duruyordu, yüksek ve yassı

6034 Yukarı çıktım basamakları birer birer
Başına dek saydım ne kadar

6035 Başında bir atlı bana su verdi
Ben kana kana içtim suyu, tükendi

6036 Ondan sonra göğe uçtum yükselip
Belirsiz oldum gözden kaybolup

79
Ögdülmiş'in Odgurmış'ın Düşünü Yorumladığını Söyler

6037 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu düş
Çok iyi bir düş, yararı geniş

6038 Niye kötü yorumladın düşü kendine
Ey gönlü sabırlı, düş varır yoruma

6039 Düşte yükselmek saygınlık demektir
Yükseldiğin kadar saygınlık bulacağını gösterir

6040 İnsan nice yükselirse düşte o kadar yükselir kutu
Saygınlığı artar, bulur yüz suyu

6041 Merdivene çıkar gibi yükselir onun kutu
Ululukla anılır ilde adı

6042 İşte bu söze tanıktır şu söz
Düş yorucu düşü böyle yorup bıraktı

6043 Merdiven düşte büyüklük demektir onun dengince
Saygınlık bulur insan basamak sayısınca

6044 Nice yükselirse onca saygınlık bulur
Dünya malı, kut ve mutluluktan payını alır

6045 Verilen suyu senin alıp içmen
Senin ve neslinin yaşamının uzun olması

6046 Uçup, göğe yükselip yukarı ağmak
Tanrı'nın dileğini vereceği demek

80
Odgurmış'ın Bu Düşü Başka Türlü Yorumladığını Söyler

6047 Yanıt verdi Odgurmış, dedi: Düşümün
Yorumu bu değil ey arkadaşım

6048 Yatıp sen görseydin bu düşü
Yorumu söylediğin gibi olurdu

6049 Senin bütün çaban bu dünya içindir
Dünyayı dileyen dünyayı bulur

6050 Ben kaçtım bu dünyayı bırakıp
Burada duruyorum bak emek çekip

6051 Benim düşümü tam yorumlamadın
Dinle, bu düşü sana ben yorayım

6052 Yüksek basamaklı merdiven gördüğüm
Ey kardeş, onu yaşam olarak yorumladım

6053 Merdivenin başına kadar yükseldim
Yaşımı tükettim, yaşamı bitirdim

6054 Başına çıkınca o atlı gelip
Bana verdiği suyu içtim alıp

6055 O atlıdır bak atalıları
Atasız bırakan ey tavrı arı

6056 O atlıdır bak bozan düzenlenmiş işleri
Yürütmeyen canlıları, dirileri

6057 Verilen suyun tümünü içmemi
Yaşama yordun sen, uzattın ömrümü

6058 Yaşam olur su, dediğin gibi
Yarım içersen eğer kalırsa yarısı

6059 Yarım içip suyu, koysaydım yarım
Yarısı kalmış olurdu yaşamımın

6060 Verilen suyu içtim tümüyle
Tükettim yaşamı, sen kal esenlikle

6061 Ne der işit akıllı bilge
Büyüklerin sözünü temel almalı söze

6062 Düşte bir kaptaki su içilirse yarım
Tükendi yarısı, kaldı yarısı yaşamın

6063 Eğer içilirse suyun tamamı
Tükendi dirilik, kazıldı mezarın

6064 Yukarı uçup benim gittiğim
Mavi göğe yükselip boşluğa girdiğim

6065 Canın kalıbından süzülerek çıkması
Yerine dönmemek üzere uçması

6066 Şimdi bana Tanrı'nın düşte gösterdiği
Ey kahraman, ölüme hazırlanmam gerektiği

6067 Böyle olur bu düşün yorumu
Sen başka türlü yorumladın onu

6068 Sen iyi kılmak istersin gönlümü
Ölüm karşıma geldi, yok bunun ilacı

6069 Dikkat et şimdi ey gönlü diri
Ölüm tepeye çevirdi kara toprakları

6070 Nice köşk, konak ve bezekli sarayı
Ölüm bozup yıktı hey, ıssız bıraktı

6071 Nice kendine güvenen beyleri
Bakagör ölüm yere soktu

6072 Nice güçlü bileğin topladıklarını
Ölüm tuttu, saçtı, dağıttı

6073 Şaşılmaz ölüme, doğan insan ölür
Bütün soluk alanlar ölümlü doğar

6074 Şaşılacak olan bu ölümlü bedenin
Ölümü unutarak söz etmemesi ondan

6075 Aymazdır bu insan öleceğini bilir
Uyanamaz aymazlık uykusundan

6076 Ölüm haktır bak kaçış yok ondan
Ölümden sonra acaba ne olacak hâlim

6077 Endişem bu ey gönül arkadaşım
Ölümden sonra Tanrı işimi düzenlesin

6078 Var olanla yetinip geçirdim günümü
Erinç, emek geçti, gecem de sonsuz olmadı

6079 Elimi kısa tuttum, mal davar toplamadım
Heves ve arzulara gönül vermedim

6080 Bugünü düşünerek üzerimdeki yükleri
Hafifletmek ve günahlarımı gidermek istedim

6081 Ne der işit bilgi verici
İçtenlikle insana öğüt verici

6082 Aymaz olma, çabala yükünü azalt
Yolun kıldan incedir, özünü doğrult

6083 Bugün yatma, emek ver, işini yap
Geçici emeklerini sen göçerken unutursun

6084 Yine dedi: Ey içten kardeşim
Ben gidiyorum, sen ardımdan gelirsin

6085 Sana birkaç ağız sözümü söyleyeyim
Ben gidince onları unutma sen

6086 Yaşarken sana bir iyiliğim olsun
Ben gidince bu sözlerim kalsın

81
Odgurmış'ın Ögdülmiş'e Öğüt Verdiğini Söyler

6087 Diyeceğim şudur ey kardeş, aymaz olma
Yaşamını kötü geçirme boşuna

6088 İyi ol, iyilik yolunu yitirme
Bu yol eriştirir bil ki arzu, dileğe

6089 Merhametli ol bütün canlılar üzerine
İbadet et Tanrı'ya, bir olsun dilin gönlünle

6090 Dünya endişesini kısa tut, ibadetin olsun uzun
Acele ettiğinde sakin ol, kızdığında düzgün

6091 Ölümü unutma, hazırlığını kıl
Özünü unutma, aslını, dibini bil

6092 Karartma dünyanı cimrilik edip
Kalır bu mal, sen gidersin pişmanlıkla inleyip

6093 Tanrı hükmüne razı ol, ne gelirse kabullen
Halkına yararlı ol, oluverirse zaman

6094 Doğru söyle, kavlin bütün olsun
Küstah olur kavli yalan kişiler

6095 Güler yüzle, tatlı sözle tavrını iyi tut
Oluverir zaman, geliverir kut

6096 Açık elle, alçakgönülle tuz ekmek yedir
Kişi ayıbını açma sen örtüp gider

6097 Hevesini bastır, öfken gelirse engel ol
Bedeninin, özünün eğri yola gitmesine engel ol

6098 Kendine yararlı olma, halka yararlı ol
Halka yük yükleme, kendin yükçü ol

6099 Kendin için dağıt malını davarını
Ey ulu bilgili, sevindir halkı

6100 Kişilerin seçkini bak insanları kurtarır
Onların sevinci için sevgili canını feda eder

6101 Çok güzel söylemiş bak seçkin, bilgili
Akıllı ve düşüncesi dolu

6102 Yararlı kişidir insanların seçkini
Merhametli kişidir halkın saygı gösterdiği

6103 Bak insanlık adı iki şeyle anılır
Biri içten olmak, biri eli açıklıkla mal vermektir

6104 Akıl bundan daha yeğ olanını söyler
Akıl yolunu tutmanın yararı çoktur

6105 Eli açık diye söylerler, nedir el açıklığı
Eli açık olan canını feda edip öder insanın hakkını

6106 Eli açıklık gümüş dağıtmak değildir
Eli açıklık canını halk için feda etmektir

6107 Akıtırsa eli açık er halka mal davar
Onun etrafına halk koşarak toplanır

6108 İki şeyle durur dünyada insanın adı, ünü
Biri mal davar sahibi olmak, biri yüz suyu

6109 Bu ikisini bulup insan bin yıl yaşasa bile
Sonunda ölüm gelince değişir hâli

6110 Kara halk hizmet ederse beyler büyür, yükselir
Üzengi varsa insan yuları sıkı tutar

6111 Dünyanın, devletin hâli budur
Bunlar bulunmaz, bulununca bey kocamış olur

6112 Kendin göçeceksin, adın göçecektir
Son gününde seni göçürecek ölüm gelecektir

6113 Göçecek kişi köşk ve saray yapmaz
Yürüyen kişi aylarca, yıllarca yolda kalmaz

6114 Ey kardeş, bu yolu geçmiş bil özünü
Fazla sevinçli kılma yüzünü

6115 Geçicidir bu dünya, kalımlı değil
Ölümlüdür insan, günü belli değil

6116 Hazırlanmış durur bu ölüm tırmığı
Aymazlıkla yürürken saplanır insana çengeli

6117 Bu dünya bir aştır, bu aşı yiyenin
Adını sen ver, cesaretim yok benim

6118 Dilek ve arzu peşinde koşma, nefsine engel ol
İnsanları çekiştirme, dilini dilsiz kıl

6119 Ne der işit ey gönlü uyanık
Bu sözü işine tutarsan dokunmaz zararı

6120 Dilek ve arzu peşinde koşmanın çoktur tadı
Bu tat için yarınlık soru var, çok katı

6121 Tatlıya tatsız, lezzetliye acı var
Yokuşa iniş, yüksekliğe batış var

6122 Tam bir kız gibidir bu dünyanın edası
Seni aldatmasın ey düzgün tavırlı

6123 Senin gibilerin hepsini yele verdi
Görüp geçirdi hakan gibi birçok beyi

6124 Gözünü açtı, baktı ve uzattı elini
Aymaz olma sen ey alçakgönüllü

6125 Ne verdiyse yine alacaktır
Ne topladıysa yine saçacaktır

6126 Nice gülse yüzüne, bir gün yine ağlatır
Nice düzeltse bile, bir gün bozar dağıtır

6127 Tavrı cefadır, kabadır davranışı
Aydınlığı azdır, çoktur tozu dumanı

6128 Bezenir, insana kendini güzel gösterir
Gönül verirsen ayak diretir

6129 Önce şekerle besler sonra kin, ağı verir
Ey büyük bilge, kararsız kut işte böyledir

6130 Ne der işit günahtan sakınanların başı
Bunu iyi düşün ey devlet sahibi kişi

6131 Geride kalacak dünyaya sakın gönül verme
Cefacıdır o ey iyi huylu

6132 Çok güzel söylemiş bak seçkin bilgili
Çok akıllı ve idraki dolu

6133 Kararsız kuta kapılıp yönünü şaşırma
Değişken tavırlı kuta inanma

6134 Bu dünya gölgedir, devletse güneşi
Gölge bir yerde durmaz sürekli

6135 Dinini ağır tut, bu dünyayı ucuz
Ağırlık kazandırır dinin ey bilgisi deniz

6136 Erinçle avunma, sevinme sakın
Tanrı'yı yâd ederek ibadet etmeye bakın

6137 Esrikleştirmesin devlet seni ey kardeş
Ayıldığında kuşkusuz gözün dolar yaş

6138 Ne der işit bu halkın beyi
Sınayarak söylemiş sözünü, aklı yeterli

6139 Kimi esritirse devlet gelip
Kara yer altında ağlar yüreği yarılıp

6140 Ululukla esriyip kim kendini kaybederse
Kara yer altında cezasını çeker sonunda

6141 Yiğitlik ya da zenginlik, kut esrikliği
İçki esrikliğinden beter ey kudretli

6142 İnsan içki içer, esrik olur
Uyuyunca geçer, kalkınca ayılır

6143 Bu devlet esrikliğinden ayılamaz
Ölüm yakalamadıkça uyur, uyanmaz

6144 Adın oldu kul, kılma beylerin işini
Özünün kulluğunu kıl ey iyi kişi

6145 Çok kalmaz dirilik günü
Uzağa gitmez ululuk ünü

6146 Nice bin yaşasa da beden ölümlüdür
Bedende birbirine ulaşmış unsurlar ayrılacaktır

6147 Dinle şimdi buna benzeyen şu sözü
Gönlüne al onu, çevirme yüzünü

6148 Dileklerini, arzu ve nimetlerin tümünü bulsan da
Ölümsüzlük veren yaşam suyunu bulup içsen de

6149 Uzanıp elinle yıldızları tutsan da
Başın göğe değse de yerdesin yine

6150 Doğrusunu söyleyeyim sana ey kardeş
Ne diye gizleyeyim senden ey gönüldeş

6151 Nasıl sevmez insan bu dünya malını
Türlü nimetleri, yüzü, tavrı güzelleri

6152 Erinç, arzu ve nimetlerin bırakınca hepsini
Dönek dünya bana bu kapıları kapadı

6153 Tanrı'dan uzaklaştırır bu dünya insanı
Engel olur, yaptırmaz bu iyi işleri

6154 Bundan korktuğu için bilge dünyayı koyup
Yeryüzünü gezinir yürüyüp, zahmet çekip

6155 Kimi dağda gezinir, mağaradır evi
Yiyeceği ot kökü, içtiği yağmur suyu

6156 Kimi biyabanda[65] yürür gezinip
Tanrı'ya karşı bu korku ve kaygıdan sızıp

6157 Kimi ucu eğri büğrü örüm[66] giyer
Kimi gözünden yaş saçarak gezer

6158 Kimi yemez aş, kendini zayıflatır
Kimi gece yatmaz ayakta durur

6159 Böyle yaşar uyanmış kişiler
Biz uyuyup kalmışız, aymazların başıyız

6160 Sen şimdi gözet özünü ey kardeş
Senin oldu dünya, sen oldun baş

6161 Heveslerini bastır, aklınla nefsinin boynunu kır
Er olmanın nişanı, aklın belirtisi budur

---

65 Biyaban: Çöl, sahra

66 Örüm: Örülmüş şey, çul

6162 Bu ikisiyle insan kendini zorla yok eder
Kim bunların esiri olursa onun zahmetini çeker

6163 İşte gidiyorum ben bugün ayrılıp
Senin de yolun bu, izle beni iyilik kılıp

6164 Kötüye katılma, tavrını iyi tut
Kötü her iki dünyayı kılar felaket

6165 Ne der işit gönlü olgunlaşmış kişi
Ölümden önce işini yapmış kişi

6166 Ey kötülüğe erkek deve gibi yürekli kişi
Kötülük yapma, zehirdir kötülüğün yemi

6167 Ey geniş yetkiyle insanları yöneten kişi
Ölüm gelmek üzere, hemen bul otunu, ilacını

6168 Ey ben diyen insan, beni bırak beni
Ölüme hazırlan, o diyor ki seni seni

6169 Ey açgözlü, eli sıkı, bu dünyanın kulu
Ölüm hazırlanıyor bak tutmak için seni

6170 Ey kardeşim ben üzgün gidiyorum
Bugün iki şeye artık acıyorum

6171 Biri Tanrı ibadeti artık kalır
İkincisi Tanrı adı dilden gider

6172 Bugün ya da yarın tut ki yumuldu gözüm
Sizlerin duasına muhtaçtır özüm

6173 Duada unutma beni ey kardeş
Ben gittikten sonra sen de arkamdan geleceksin, yanaş

6174 İşte görüyorsun benim hâlimi
Sana ibret olsun, al önlemini

6175 Ölüm geldi, götürüyor, ben bunalmış gidiyorum
Sana da gelecek benden sonra, hazırlan

6176 Bugün ben üzüntüyle ayrılıp gidiyorum
Ne zaman kavuşacağımızı güçlü Tanrım bilir

6177 Ne der işit ölümlü kişi
Ölürken uluyarak yere çalmış başını

6178 Ölüyorum ben, pişmanlıkla çeşme gibi akar gözyaşım
Tatlı şeyleri tatsız kılıyor bu ölüm

6179 Ölümden sonra insanı iki yol bekler
Bu ikisinden hangisine varacak acaba yolum

6180 Yine dedi: Ey içten kardeşim
Benim kaygımla gönlünü yaralama sen

6181 Ağlama, gönlünü üzme benden sonra
Gönlüne hâkim ol, dua etmeye çabala

6182 Ağlama fazla, tut özünü
Bu iş Tanrı'nın emri, kes sözünü

6183 Haydi git şimdi, evine var
Düşünce, kaygıyla gönlümü etme dar

6184 Gerekli sözlerin tümünü söyledim
Unutma sözümü ey gönlü düzgün

6185 Hakana götür benden selam
Bu son selamımdır ey bilgisi tam

–Ögdülmiş'in Odgurmış'a cevabı–

6186 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Kalkıp
Nasıl gideyim ben seni bırakıp

6187 Ağır hastalıkla sen yalnız
Ne yaparsın ey soyu temiz

–Odgurmış'ın Ögdülmiş'e cevabı–

6188 Yine dedi Odgurmış, şimdi yürü
Benim için kaygı çekme ey yavru

6189 Tanrımı yâd etmek yeter avunmam için
Bak Tanrı bırakmaz beni, görülür işim

6190 Tanrı kimi iyi tutarsa, kollarsa
Her şey iyi olur sonunda ona

6191 Çok güzel söylemiş doğru sözlü er
İşini önceden görmüş, keskin gözlü er

6192 Tanrı kime kılarsa inayet, basut[67]
Onun olur dünya, oluverir kut

6193 Tanrı fazlı kime gelirse tümüyle
O her iki dünyayı elde eder, hep iyi hâlde

6194 Tanrı onu terk ettikten sonra ey yiğit oğul
İster olsun it, isterse bozkurt

6195 Sözünü kesti Odgurmış, dedi: Kardeş
Yürü git, esen ol, gözünden dökme yaş

* * *

6196 Kalktı, kucakladı Ögdülmiş Odgurmış'ı
Öpüp ağladı, yere döküldü gözyaşı

6197 Kalkıp üzüntüyle oradan çıktı
Atına bindi, evine doğru yola koyuldu

6198 Gelip girdi evine düşüncelerle
Sevinci gitti, gönlü doldu kaygılarla

6199 Ne tuhaftır şu insanoğlu
Sevinci azdır, çoktur kaygısı

6200 İstediğini bulursa sevinç güldürür
Eğer kaygılıysa üzüntü ağlatır

6201 Sevdiğini bulup görünce sevinir güler
Ayrıldığında kaygılarıyla kalır

6202 Arada avutur kavuşma, sevindirir
Arada ayrılık acısı ağlatır

6203 Dünyada ayrılıktan daha kötü olan nedir
Ayrılık kaygısı denizden derindir

6204 Yaşayanlar ayrılsa da kavuşur yine
Birbirini arayıp bulurlar isterlerse

---

67 Basut: Yardım, destek

6205 Ölüm ayrılığı hepsinden kötü
Ölüme çare yok, silah da durduramaz onu

6206 Her şeyin firakı[68] yakın ya da uzaktır
Ölümün firakı uzak bir firaktır

6207 Şimdi buna benzeyen şu beyti oku
Okursan açılıverir öbür manası

6208 Ölüm firakı her şeyden katıdır
Ölüm firakı yüzünden şu gören göz yaş döker

6209 Yaşayanların ayrılığında umut var: Kavuşmak
Ölene kavuşmak kuşkusuz uzak

* * *

6210 Yedi içti Ögdülmiş, biraz rahatladı
Kalkıp namazını kıldı

6211 Güneş yere indi, yüzünü gizledi
Gökyüzü karşısına geldi, onun izini izledi

6212 Döşek koydu, yattı, uykusu gelmedi
Endişe ve kaygıdan gözünü yummadı

6213 Kalkıp çıktı kapıya, gözyaşı döktü
Dünyanın benzi habeş yüzüne döndü

6214 Yine döndü eve, döşeğe girdi
Yatıp durdu biraz, bıraktı endişeyi

6215 Yüzünü gizledi yere Rumi kızı
Dünyanın benzi oldu zenci yüzü

6216 Uykusu gelmedi kalktı, baktı yine
Ülker yere inmişti, baktı aydınlanan güne

6217 Gözünü göğe dikti, uzunca bakadurdu
Kara gece bir türlü aydınlanmak bilmiyordu

6218 Biraz uyudu, yine uyandı
Başını kaldırdı, mavi göğe baktı

---

68 Firak: Ayrılık

6219 Karakuş[69] yıldızı doğudan kalktı yükseldi
Düşman ateş açmış gibi kıvılcım saçtı

6220 Yitiken[70] yıldızı başını kaldırdı
Yıldırık eğildi aygır burcuna doğru

6221 Erentir başını indirdi, yere yaklaştı
Güneş başını kaldırdı, parlak yüzünü açtı

* * *

6222 Ögdülmiş kalktı yine yıkandı, tarandı
Namaz kıldı, bildiği duaları okudu

6223 Dünyanın yüzü altın rengine döndü
Alev gibi oldu, kızardı benzi

6224 Giyindi hemen atını tutup
Yine saraya gitti evden çıkıp

6225 İnip girdi saraya hemen yürüdü
Hakan çağırınca gönlünü toplayıp girdi

6226 Hakan dikkatle bakınca bu Ögdülmiş'in
Düşük gördü gönlünü bu iyi kişinin

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

6227 Hakan sordu: Ne bu hâlin, şimdi ne oldu
Düşünceli gördüm seni ey iyi huylu

6228 Nasıl bir yük yüklendi gönlüne bugün
Bunun nişanını görüyorum, alnındaki düğüm

6229 Kızıl benzin neden böyle soldu
Dünya sana ne gibi endişeler verdi

6230 Daha kut çevirmedi senden yüzünü
Dönek dünya ve devlet parlatır gözünü

6231 Olumlu döner şimdi evren sana
Dilediğin gibi doğar ay, gün, zaman ey tonga

---

69 Karakuş: Jüpiter

70 Yitiken: Yedi Kardeşler, Büyükayı

6232 Sana düğümlemedim ben kaşımı gözümü
Güler yüzlü davranıyorum, sevindirdin özümü

6233 Sana kim verdi bu kaygıyı
Nedir bu hâlin, bileyim söyle nedir derdin

6234 Ey oğul, bu zamanda nasıl kaygı bu
Ey sakin insan, bana açıkla bunu

6235 Sen emek ya da kaygı içindeyken
Nasıl olur da sevinebilirim ben

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

6236 Yanıt verdi Ögdülmiş, açtı sözünü
Anlattı kardeşinin hastalığını, ne olduğunu

6237 Kendisinin gittiğini ve neler gördüğünü
Deyiverdi nasıl öğütte bulunduğunu, neler söylediğini

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

6238 Gönlü yaralandı hakanın, yuvarlandı gözyaşı
Dedi: Çok yazık, o iyi bir kişi

6239 Tanrı onun canını bağışlasın
Ruhunu bedeninden ayırmasın

6240 Yine dedi: Hâli nasıldır onun
Nasıl bırakıp geldi onu gönlün senin

6241 Onu kim gözetip hastalığına bakar
O hastalıkla yalnız nasıl yatar

6242 Neden kalmadın orada biraz durup
Onu kime koydun bu hâlde görüp

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

6243 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu sözü
Ona söyledim ben ey derin bilgili

6244 Beni geri çevirdi, sözümü dinlemedi
Sözüne karşı durdum gücüm yetmedi

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

6245 Hakan dedi: Tanrı onu gözetsin
Şifa verip ayağa kaldırsın

6246 Tanrı'ya bağlamıştır o gönlünü
Ey oğul, boş bırakmaz elbet bir Tanrı onu

6247 Hangi kul herkesten çevirip yüzünü
Yaratan Tanrı'ya sığınırsa özü

6248 Kuşkusuz gözetir onu bir Tanrı
Dileğini verir ve iyi olur adı

6249 Şimdi buna benzeyen şu sözü işit
Gönlüne al ve her işinde hatırla

6250 Tanrı'ya sığın, her şeyden ayrıl
Gönlünü, dilini temiz tut, tavrını düzelt

6251 Tanrı dileklerinin tümünü verir
Şeytanla sıkı savaş, Tanrı'ya yönel

6252 Hakan yine dedi ki: Ögdülmiş'e
Düşünce ve kaygılarla yorulma boşa

6253 O iyi bir insandır, iyilerin başı
Eğer ölürse bu Tanrımın işi

6254 Bize de gelir sıra yarın ey bilge
Sorulur ne yaptın, yaşamı nasıl kullandın diye

6255 Yazık boşa geçen gençliğimize
Yazık kötüden kötü gönlümüze, düşüncemize

6256 Geçen gençliğimiz bugün oldu düş
Nasıl geçtiyse yanıtı gelir öyle

6257 Bu kalan ömrü boşa geçirmemeli
Heves ve arzulara gönül vermemeli

6258 Ne olursa olsun sonunda bu öz ölecektir
Ölümden sonra bin pişmanlık vardır

6259 Bugünden sonra sen halkın arasında
Dur ve çekilen güçlükleri anla

6260 Kendinle birlikte kurtar beni de
Tanrı yanıt verecektir bu iyi yola

6261 Ne der işit tavrı ılımlı olan
Tanrı kullarına merhamet gösteren insan

6262 Kim iyilik yaparsa iyiliktir yanıtı
Tanrı ona iyilik verir ey insan, parlatır gözünü

6263 Kim kötülük yaparsa kendine yapar
O kötülüğün yanıtı da kötü olur

6264 Kötülük istersen git kötülük kıl
O kötülüğün yanıtı seni inletir, bunu bil

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

6265 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Hakan
Bu türlü öğüt verip durdukça

6266 Tümü iyi olur yapılan yasaların
Elinden tutuverir Tanrı, sürer beyliğin

6267 Hakan çok yaşasın, kutu sürsün
Feda olsun canım, tenim, özüm bütün

6268 Ölümlü insan için iyi addan başkası değil değerli
Bu adını canlı tutsun güçlü Tanrı

6269 Hazırlanmış durur bu ölüm tutmak için seni
Sen uyuyup yatarak aymazlık uykusuna bırakma kendini

6270 Çok güzel söylemiş bilgilinin dili
Budur günahtan sakınanların yolu

6271 Bu görünmez ecel pusuda bekler
Umut içindeki aymazları baskına uğratır

6272 Ezelden yazılmış ecel erişince
İyi kötü hepsi toprak olur

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

6273 Hakan dedi: Tanrı bugünden sonra
Bana yardım etsin yapayım yasa

* * *

6274 Sözünü kesti hakan durup
Yürüyüp çıktı Ögdülmiş oradan kalkıp

6275 Ögdülmiş yine birkaç gün sabretti
Endişe ve kaygıyla öylece dolaştı

6276 Endişesi kardeşi içindi, kaygı duyup
Sarı kıldı benzini, kendini üzüp

6277 Durup sabredemedi kardeşi için
Yine gidesi geldi onu görmek için

6278 Kalkıp gitti hakana doğru, yürüyüp
Çağırdı hakan, bu göründü girip

–Ögdülmiş'in hakana sorusu–

6279 Ögdülmiş hakana dedi: Ben bugün
Gideyim kardeşime doğru varayım

6280 Nasıldır hâli, onu göreyim
Yaşıyor mu acaba benim kardeşim

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

6281 Hakan dedi: Gitsen yararı olur
Kardeşlik, yakınlık böyle yapılır

6282 Yürü git, benim tarafımdan da sor hatırını
Hastalığı nasıl bak, avut gönlünü

* * *

6283 Ögdülmiş başüstüne dedi, oradan çıktı
Evine geldi, indi, biraz dinlendi

6284 Biraz yedi içti, yine atına bindi
Kaygıyla kardeşine doğru gitti

6285 Yaklaşınca inip yürüdü
Kapıya gelip seslendi

82
Kumaru, Ögdülmiş'e Odgurmış'ın Öldüğünü Söyler

6286 Kardeşinin müridi Kumaru çıkarak
Selam verdi gözü yaş saçarak

6287 Yürüyüp yanına geldi, dedi: Ey kardeşim
Sabır versin Tanrı, gönlünün başını eğmesin

6288 Kardeşin göçüp gitti, bıraktı dünyayı
Sen sağlıkla kal ve uzun yaşa

6289 Ağlama sen, şimdi soğukkanlı ol
Yaşamdan çıkış yok ölümden başka

6290 Doğan ölür, sevgili can gider
Ne bey ne kul ne peygamber kalır

6291 Bizim için de hazırlanmış bekler bu ölüm
Ölüme çare yok ya da sıkı bir dolum

* * *

6292 Ögdülmiş bunu duyunca bağırıp ağladı
Vurundu, dövündü, gözyaşlarını akıttı

83
Kumaru'nun Ögdülmiş'e Başsağlığı Dilediğini Söyler

6293 Kumaru dedi ki: Soğukkanlı olmalısın
Tanrı hükmüne gönlünle, dilinle, aklınla uymalısın

6294 Ölüm herkese gelir bir gün
O öldü, şimdi sen ölüme hazırlanmalısın

6295 Neden böyle ağlıyorsun ey oğlum
Kim vurdu ya da sövdü, ne zarar gördün

6296 Tanrı ona verdi ölümlü bir can
Yine geri aldı, çıkıp gitti can

6297 O artık geri gelmez buraya
Sen de ben de gideceğiz oraya

6298 Dedi: Dur, kardeşinin mezarını gör
Ziyaret edip öyle geri dön

84
Ögdülmiş'in Odgurmış'a Yas Tuttuğunu Söyler

6299 Kalkıp giti, gördü kardeşinin mezarını
Kucaklayıp ağladı, gözyaşlarını yağmur gibi saçtı

6300 Dedi: Kalkıp bana bak ey kardeşim
Yüzünü göreyim, uçsun özlemim

6301 Özleyip seni görmeye gelmiştim
Giderken yüzünü bana neden göstermedin

6302 Ey gönlümün tacı, sevgili cana can
Sensiz nasıl geçer bu yaşam

6303 Seni yatıp da düşümde mi gördüm
Görürken yitirdim, uzaklaştın silindin

[Metin eksik]

85
Hakanın Ögdülmiş'e Başsağlığı Dilediğini Söyler

6304 İşitti hakan, çıkıp geldi evden
Ona başsağlığı diledi gönülden

6305 Hakan akıllı ol dedi Ögdülmiş'e
Duayla yardımın olur ona bu işte

6306 Tanrı bağışlasın o Odgurmış'ı
Gidersin onun işlediği günahları

6307 Bu kaygı için Tanrı sabır versin
Tanrı senden razı olsun, cehennemden korusun

6308 Kapını kapamışsın sen yolunu kesip
Yüzünü gizlemişsin ağzını kilitleyip

6309 Böyle bir tavır sana yakışmaz
Akıllı böyle bir yolu yürümez

6310 Bana söyle, kim sana uyguladı güç
Ya da kim öfkelendirdi, kim aldı öç

6311 Tanrı hüküm verdi kardeşin üzerine
Yürüttü kazasını, sen kendini toparla

6312 Neden ağlıyorsun, bu feryat niye
Bu iyi bir tavır değil, böyle yapma

6313 Doğan ölür, yükselen iner
Yürüyen durur, veren alır

6314 Kardeşinin ölümü sana olsun pend
Serin tut kendini, sevap alırsın, şekerin olur kand

6315 Ölümü görünce hayatta kalanın
İbret alması gerekir, hani alan

6316 Ölenin öğüdüne bak, diyor gör beni
Ölüm yakaladı, gittim, seni de yakalar şimdi

6317 Şimdi buna benzeyen şu beyti oku
Okuyup iyice al gönlüne

6318 Senden önce ölüp gidenler binlerce
Öğüt verip derler ki işte bak bana

6319 Aymazlıkla yaşadım, çok avundum
Ölüm tuttu gittim, sıra gelir sana da

* * *

6320 Sordu hakan sonra Odgurmış'ı
Nasıl öldüğünü ve bu konuda neler bildiğini

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

6321 Anlattı hakana neler gördüğünü
Ölürken neler vasiyet ettiğini

6322 Kalkıp çanakla değneği aldı
Hakanın önüne koydu ondan kalanları

6323 Dedi: İşte kardeşimin bana bıraktıkları
Buydu onun olan bütün malı

6324 Hakan alsın bunlardan birini
Hem bugün hem yarın uğur getirir

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

6325 Hakan uzandı, aldı değneği eline
Dedi: Bu kalıt uğur versin bana

6326 Sen bu çanağı al, kardeşinin özlemini
Bununla giderirsin, hatırlarsın yüzünü

* * *

6327 Ögdülmiş uzanıp aldı çanağı
Gönlü sızladı, gözünden yaşlar yuvarlandı

* * *

6328 Hakan dedi: Bak bu ibrettir bugün
Düşünceli ve akıllı birisi için

6329 O öyle yaşadı, yaşamı sona erdi
Ondan artakaldı bunlar ve dünya ey temiz kalpli

6330 Ne der işit alçakgönüllü
Akılla uzatan işe elini

6331 Çok olsa da artmaz bu dünya malı
Nice az olsa da yeter olunca kendi dengi

6332 Bu dünyanın sıkıntısı bin, birdir erdemi
Nasıl geçirirse insan öyle geçer bu

6333 Bolluğun ne yararı var ölümden sonra
Onu yiyen sevinir ancak senden sonra

6334 Kardeşin koyup gitti dünya malını
Kendi dengince giyindi, arpa yedi

6335 Geçirdi yaşamı ve bundan ölmedi
Hazır yiyicilere de malını koymadı

6336 Çabaladı gece gündüz, hafifledi yükü
Geçip gitti ondan dünya emeği

6337 O düzenledi işini bak kurtuldu bugün
Bizim iş ne olacak, çözülmez bu düğüm

* * *

6338 Hakan öğüt verdi bin iyi sözle
Gönlünü, içini boşalttı, konuştu uzunca

6339 Yine saraya döndü hakan kalkıp
İnip girdi evine düşünceli olup

* * *

6340 Bu Ögdülmiş birkaç gün yas tuttu
Kaygısı geçince yüzü biraz güldü

6341 Unuttu bu kaygı ve düşüncelerini
Yedi içti, güldü, yine sevindi

6342 Çok güzel söylemiş halkın başı olan er
Bilgiyle il gün işini işleyen er

6343 Kaygı ve düşünce seni ne kadar bunaltsa da
Yine gülersin bir gün, gözün ne kadar ağlasa da

6344 Dünyanın kanunudur bu çok eskiden beri
Kötülük, iyilik bir gün geçer ne kadar yıllansa da

6345 Yasını geçirdi bak Ögdülmiş'e
Görevine bakadurdu, sarıldı işine

6346 İstekle çalışmaya başladı
Tan vaktinde gitti, işini işledi

–Hakanın Ögdülmiş'e sorusu–

6347 Çağırdı hakan bir gün Ögdülmiş'i
Sordu halkın hâlini, il gün işini

6348 Dedi: Nasıl ilin hâli, halkın hâli ne
Nasıl geçer şimdi onların günü

6349 Benim bütün işlerimde gözüm kulağım sensin
İşlerin çözümünü senden isterim

6350 Birkaç gün kaygı, endişe çektin
İşler nasıl acaba, pek ilgilenemedin

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

6351 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Ey bey
Halkın hâli iyi, sana dua ederler

[Metin eksik]

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

[Metin eksik]

6352 Bir de söz, boğaz ve göz, şehvet ateşi
Bunlardır insanın ibadetinin engeli

6353 Kim boğazını tutarak az konuşursa
Yararsız şeylerden uzak durursa

6354 Heves ve arzularına üstün gelirse
Öfkelendiğinde kendini tutabilirse

6355 Akıllı odur, bilgili odur
Bunları yapan akıllı, başarılı olur

6356 Akıllı kişilerin sözleri övülecek sözlerdir
Doğru ve düz olur o, kendini belli eder

6357 Yararsıza yaklaşmaz onlar, uzaklaştırırlar kendilerini
Gereksizi görmez, yumarlar gözlerini

–Hakanın Ögdülmiş'e cevabı–

6358 Hakan dedi, çok güzel söylediğin bu söz
Yararlı bu sözün, içten ve öz

[Metin eksik]

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

[Metin eksik]

6359 Sefacı ve küstahtır bu beden
Tut kendini, cefa kıl sefaya

6360 Nice iyilik yapar ve severse bedenini bir insan
Bedeni o kadar kötülük yapar, kılar cefa

6361 Yine güzel söylemiş insanların seçkini
Onun sözü cefacı bedenin otu, ilacı

6362 Kime vefa kıldınsa onun cefasına hazırlan
Cefacı cefasını bir gün gösterir

6363 Kimi iyi tuttuysan ondan korkadur
Seni kötülüğüyle bir gün inletir

6364 Ey hakan, şu üç şeyin semizi yavuzdur
Biri it, biri av kuşu, biri bedenindir

6365 Aç bırakarak bunları yola getirmek gerek
Böylece yola girer ve boyun eğerler

6366 Yolunu denetlemezsen kuş avını yakalamaz
İt tok ve semiz olursa avını avlamaz

6367 Beden doyar ve kanarsa olur deve gibi
Yaptığın iyilikleri önüne katarak kaçar

6368 Kuşun avlamazsa bir ördektir zararı
İtin bırakırsa avını zararı bir kakımdır

6369 Bedenin deve gibi olursa, büyütürse boynunu
Seni ateşe sürükler, ağlatır acı acı

6370 Bak yiyeceği olmayan yoksul insanlar mutludur
Var olanı yeterli görüp gönül zenginliğiyle yaşar

6371 Sırtına bir şey giyip boğazını doyurursa aşı
Tanrı'ya ibadet eder ve düzenler ahiret işini

6372 Ululuk, bu devlet, bu kut kişiyi
Güvendirir, ağırlar, bıraktırır işini

6373 Gurur Tanrı'dan uzaklaştırır kulu
Akıllı yürümez bu yanlış yolu

6374 Yoksul da ölür zengin de ölür
Kara yere giren iki bez götürür

6375 Yoksul ölürse kurtulur, biter zahmeti
Zengin ölürse malı kalır ama götürür onun yükünü

6376 Buna benzer şimdi şu söz gerçekten
Kendi payını al bu sözden

6377 Ey nimet sahibi ölüm mihnetindir
Ey mihnet sahibi ölüm nimetindir

6378 Yoksul ölür, kurtulur emek vermekten
Zengin yakalanınca ölüme korkmalı hesap vermekten

–Hakanın Ögdülmiş'e sözü–

6379 Yine dedi hakan, bu dünyanın içi
Yılanı, çıyanı ile zehir dolu

6380 Yiyecek aşı az, zehri çok
Yine övgüsü az, sövgüsü çok

6381 Akıllının uzanıp alacağı az
Bilgilinin istekle yiyeceği az

6382 Bilgisize bu dünya cennet gibidir
Erinçle avunur, bunalmadan yürür

6383 Akıllı insan için dünya dikenle doludur
Yere basınca ayağına batar, sakınmalıdır

6384 Zehirdir bilgili insana dünyanın içi
Bu yüzden aş yiyemez, kesilir gücü

6385 Ondan kaçtı zahit oğlunu kızını koyup
Bundan bıraktı dünyayı âbid ibadet edip

6386 Bugün biz kapılıp gitmişiz buna
Tanrı gözetsin bizi bu beladan

–Ögdülmiş'in hakana cevabı–

6387 Yanıt verdi Ögdülmiş, dedi: Bu söz
Akılla söylendi ve tümüyle doğru

6388 Dikkat edersen dünyanın tavrı
Doymak bilmez bir canavar gibi

6389 İnsanı eliyle besler, kendi semirtir
Sonra onun etini yer, onu zayıflatır

6390 Dikkat edip yeterince görürsen dünyanın hâlini
Şaşırıp kalırsın anlarsan onu

6391 Adem'le Havva dünyaya indiler
Gelip dünya içinde çoğaldılar

6392 Onlardan bu zamana kadar
Ne insanlar geldi geçti, ne beyler beyi

6393 Kimi bilge doğdu, kimi alp atıcı
Kimi yiğit, güçlü, kaya gibi dikti

6394 Kimi akıllı, kimi bilge
Kimi deli, aptal, kimi tembeldi

6395 Nice peygamber geldi, nice elçi
Tanrı hükmüyle insanlara yol gösterdi

6396 Kimi az yaşadı, kimi uzun
Kimi büyük sözlerle yükseldi

6397 Kimisi yaratan Tanrı'ya karşı durup
Düşman gibi ok attı, yayını kurup

6398 Oku bu beyti, ne der işit
İyice anla şimdi ve tavrını düzelt

6399 Gerek bilge ol, gerek bin yaşa
Tutup eline al dünyayı, erinçle yaşa

6400 Sonunda ölür özün kara yer olup
Ölüm yakalarsa götürür, sonra pişman olma

6401 Nice iyiler, bilgeler geldi
Arayıp bulamadılar sonsuz yaşamı

6402 Bugün bak nasıl doğmamış gibi olup
Kara yer altında yatarlar ölüp

6403 Dünyaya ne türlü ne çeşitli kişiler geldi gör
Yağız yer onları yedi yuttu gör

6404 Kurulu saray, köşk ve evlerini koyup
Yağız yere döşenip yatarlar bekleyip

6405 Uyur mu, sesi yok, duyulmaz soluğu
Nasıldır hâlleri, bilen hani

6406 Onların hepsi muhtaç bugün iyiliğe
Elleri yetişmez yiyeceğe giyeceğe

6407 Pişmanlıkla yatarlar bak inleyerek
Bin arzuyla iyiliklerini dileyerek

6408 Tanrı verdi bize bugünü
Boşa geçirmek olmaz bu bulunmuş zamanı

6409 Tanrı tevfik versin bugünden sonra
Bütün iyilikler için ey iyi töre

* * *

6410 Ögdülmiş hakanı övdü, dedi ki
Ey bilge bey, uzun olsun yaşamın

6411 Dünya kalmasın sensiz kuru
Tanrı kesmesin senin neslini

6412 Arzun, dileğin neyse hepsi için
Tanrı sana kapıları açıversin

6413 Neyse arzu ve dileğinin tümünü
Versin sana Tanrı ey açık elli

6414 Sevinçle, avunçla uzun yaşa
Ey tavrı düzgün erinç içinde

6415 Senin gibi kişiler ölür de
Kara toprakta yatarsa kemikleri sızlar

6416 Ne yapalım, Tanrı bu dünya işini
Böyle yaratmış ey ilcibaşı

6417 Nice ölse de ölmüş sayılmaz senin gibi biri
Özün iyiliklerden aldı payını

6418 Gerek öl, gerek çok yaşa, uzun
İyilikle dünyada anılır adın, sözün

6419 Sevenin çok olsun, sevmeyenlerin
Birer birer saçılsın, genişlesin memleketin

* * *

6420 Yer öptü, kalkıp çıktı, kesti sözünü
Atına bindi, çevirdi evine yüzünü

6421 Gelip atından indi, evine girdi yürüyüp
Yedi içti, yattı biraz dinlenip

6422 Yine kalktı ertesi gün, işe başladı
Buyruk verdi, baktı, kendi de çalıştı

6423 Gönlünü, dilini doğru tuttu, düzenledi tavrını
Bütün eğriler onu görüp düzeltti huylarını

6424 Düzenlendi dünya, arttı iyi dua
Kutu günden güne arttı iyi duayla

* * *

6425 Onlar gitti, kaldı iyi adları
Yitip gitmez bu adın hürmeti

6426 Dikkat et şimdi bu türlü kişi
Kişi mi olur, bu meleklerin işi

6427 O zaman kişi idiyse onlar
Deyiver nedir bugünkü insanlar

6428 Eğer biz insansak ey bilge
Onlara kuşkusuz melek demeli

6429 Onların tavrını, sözünü, yaptığını
Bıraktığı iyi izleri dinleyip mutlu olmalı

6430 Akıllı anlar, bilgili bilir
Ölür can kuşkusuz, bu dünya kalır

6431 Bulduğun zamanı boşa geçirmeden
İbadet et, budur sana yararlı olan

6432 Bundan yüce öğüt başka ne olur
Senden öncekiler ölür, bunu göz görür

6433 Kalır köşk, konak ve sarayların tümü
Onu sürekli tutamaz bu can ey ulu

6434 Nice saray ve köşkleri, nice kaleleri
Ölüm bozdu bak kara toprağa çevirdi

6435 Nice kent, ulus, bağ, çiçeklikleri
Kuruttu bu ölüm ey canlı kişi

6436 Kalır saray, konak ve köşkler sana
Alıp tutarsın sen, bu bend deyip bana

6437 Büyük ordusu olan dünya beyi hani
Orduyu bıraktı kara yere girdi

6438 Hani o yerim az diyen açgözlü
Çok il aldı ama elinde tutamadı

6439 Hani o göz diken başkasının yerine
İnleyerek yatar bir kulaç yerde

6440 Hani o Müslüman kanı dökücü
Nasıl girdi yere, hani onun gücü

6441 Hani o insanlara iftira eden kişi
Bu iftiracıyı nasıl oldu da toprak içine aldı

6442 Hani o dünya için didinen insan
Durakaldı dünya, o ölüme karşı koyamadı

6443 Hani o mal davar koymayan
İki bezden başkasını götüremedi

6444 Hani o çok yer isteyen kişi
Kara yere döşendi, bitti işi

6445 Bu türlüdür bütün dünyanın hâli
Akılla bak ki açılsın kapı

6446 Erinci emek, sevinci üzüntü
Ağırı ucuzluk, avuncu sıkıntı

6447 Ne düşerse payına yüklen, sızlanma
Erinç de emek de geçer yine

6448 İşit ne der bilgi verici
Ey emekle birlikte sen sabır kılıcı

6449 Ey nimet sahibi buna şükret yeğdir
Ey mihnet sahibi sabır kıl, eğil

6450 Sabır kılarsan mihnet olur nimetin
Şükredersen nimet artar, bunu bil

* * *

6451 Dikkat edersen ey bilge bugün
Değişik oldu tümü işlerin

6452 Bilgili ucuz oldu, kollar kendini
Akıllı dilsiz oldu, açmaz ağzını

6453 Çoğaldı ilde bu başıboş kişiler
Kaldıramaz başını iyi insanlar

6454 Şarapla yüz yıkayıp namazı koyan
Bak yiğit adını aldı, yürütür gücünü

6455 Fesat, fısk[71] sahibi eren adını aldı
Şarap içmeyenin adı oldu eli sıkı

6456 Namazı, orucu bırakmayan kişi
Münafık sayıldı ey ilcibaşı

6457 Helal tümüyle gitti, haram çoğaldı
Haram yiyenin gönlünü kara kir kapladı

6458 Helalin adı kaldı, onu gören yok
Haram kapışıldı, ona doyan yok

6459 Hani bu harama haram diyen
Haramı bırakıp helal yiyen

6460 Günahtan sakınır denecek kim var
Güneş gibi parlayan doğruluk günü var

6461 Haramla karardı artık gönül
Helali nerede arayıp bulmalı ey oğul

6462 Buna benzer geldi şimdi şu söz
Bunu iyi dinle ey gönlü düz

71 Fısk: Doğru yoldan sapma, günah işleme

6463 Haramla gönlüm oldu kara kir
Bilgiyi işe tutmaz özüm yüzde bir

6464 Bedenim eğilemez, heves tutsak aldı
Tapınmaya değmez elim, işte açtım sırrımı

6465 Dünyanın tavrına bak değişik oldu
Kişi gönlü ile dili birbirini tutmaz oldu

6466 Vefa gitti halktan, cefa aldı yerini
Güvenip inanacak insan bulunmaz oldu

6467 Vefa gitti halktan, yerini cefa aldı
İnanacak, dayanacak insan az bulunur oldu

6468 Yakınlık, kardeşlik, akrabalık uzaklaştı
İçten, iyi bir arkadaşlık kalmadı

6469 Küçükte edep yok, uluda bilgi
Kabalık çoğaldı, incelik silindi, yitti

6470 Yakınlık varsa eğer yaranmak için
Hani doğru iş yapanlar Hak için

6471 Emanetin adı var, hani koruyan
Nasihatin sözü var, hani tutan

6472 Hani Tanrı buyruğuna uyan kişi
Hani uygunsuzluğu yasaklayan kişi

6473 Satıcı götürdü emanetlerini
Ustalar vermez oldu nasihatlerini

6474 Bilgili söyleyemez doğru sözünü
Dişiden utanma gitti, örtmez yüzünü

6475 Doğru gitti, geldi nice eğrilik
Hani, kalmadı bir kişi tanrılık

6476 İnsanlar paranın kulu oldular
Gümüş kimdeyse ona boyun eğdiler

6477 Cemaat çoktu bu mescitler az
Çoğaldı mescit, cemaatler az

6478 Ne der işit düşünen kişi
Bunu gönlüne al iyilerin başı

6479 Hani doğrulukla davranan hani
Hani Tanrı işini yürüten hani

6480 Dünya baştan aşağı bozuldu
Görüp de şaşıran var mı bunu

6481 Müslümanlar karıştı, birbirini yiyor
Tam bir huzur bulan kâfirler yatıyor

6482 Kapış karma oldu Müslüman malı
Hani ayrı tutan haramı, nerede

6483 Fesatçı, isyancı sesi gece uyutmaz
Hani ilm-i Kuran sesi duyulmaz

6484 Gönüller katılaştı, dil yumuşadı
Doğruluğun kendi gitti, kokusu kaldı

6485 Atalık eder bak ataya oğul
Oğul bey olmuş, ata oldu kul

6486 Yaşam zorlaştı, endişe çoğaldı
Hırs ve tamah arttı, sevinç azaldı

6487 Yoksul, dul ve yetimi kollayan yok
Dünya değiştirildi, şaşıran yok

6488 Çok güzel söylemiş bilgisi geniş bilge
Dünyayı sınamış eli geniş kimse

6489 Dünyanın sonu geldi, töre bozuldu
İyiler kötülere bakarak bozuldu

6490 Akıllı anlar, bilgili bilir
Yıl, ay, gün geçtikçe dünya bozuldu

6491 Oğul kız bıraktı babaya saygıyı
İnsana sövgü oldu yaşlı adı

6492 Önceki töreler değiştirildi
Karayla beyaz bir sayılır oldu

6493 Bunlar hep ulu günün belirtisidir
Belirtiler görününce gelecek olan gelir

6494 Güçlü Tanrı imanımızı gözetsin
Fitne, bela, kötülük izlerini silsin

* * *

6495 Yıl dört yüz altmış ikiydi
Bu sözleri yazdım, kitap bitti

6496 Aklımın yettiği sözleri yazdım
Okusun akıllı, payını alsın

6497 Hangi yoldan ve nasıl yürüyeceğini
Deyiverdim, sen sağlam at temelini

6498 Bu hem din hem de dünya yolu
Bu yoldan yürü, yolda azma ey ulu

6499 Eğer dünyayı istiyorsan yolu işte bu
Eğer ahireti istiyorsan işte izi bu

6500 Tanrı güç verir, sen yap kulluğunu
Hangisini seçersen seç, arama üçüncü yolu

6501 Tanrım ben bu söze başlarken
Dileğim neydi sen biliyordun

6502 Kendim için ünlü bir ad istemedim
Uzak ya da yakın, insanların iyiliğini istedim

6503 Okuyan okudukça beni hatırlayıp
Bana bir dua eder mi diye düşünüp

6504 Dileğim buydu, umduğum bu
Okuyan bana bir dua gönderir belki

6505 Dilimin söylediğini elim yazdı
Ölür bu el, dil ey alçakgönüllü

6506 El, dil nişanı bu kitabı
Ey zeki insan bitirip sana bıraktım şimdi

6507 Unutma beni ey okuyan canlı
Ben dünyayı bırakıp düşünce yere

* * *

6508 Ey bengi, muhtaç olmayan Tanrım, sensin ulu
Sen bağışla bu muhtaç kulunu

6509 Yolunu kaybetmiş bir kulum, çoktur günahım
Sen bağışla günahlarımı Tanrım

6510 Kulunum, Tanrım sensin, kulun adı kuldur
Tanrım sen bağışla tanrılık kıladur

6511 Kulunum ben, Tanrım sensin ey gafur[72]
Beni bağışla, günahlarımı geçir

6512 Yine bağışla bütün müminleri
Doğudan batıya değin ey arı

6513 Küstahım ben, küstahtan küstahlık gelir
Bağışlayansın sen, günahlarımı geçir ey bilir

6514 Miskten misk kokusu gelir
Pelidden[73] kötü koku çıkar

6515 Umduğum sensin, sensin umudum
Umudumu kesmeyeceğim senden ey umduğum

6516 Günahkâr kulunum ben, yaptığım cefa
Vefalı Tanrım sen bana göster vefa

6517 Cefadan cefa gelir ey Tanrım
Vefada vefadan başka bir şey göremedim

6518 Suçunu bağışla bütün müminlerin
Onlarla birlikte bağışla beni

6519 Yüz binlerce selamım ulaşsın peygambere
O iyi kılavuza, doğru yolu gösterene

6520 Onun dört arkadaşına da benden durmadan
Ulaştır ey Tanrım binlerce selam

72 Gafur: Çok bağışlayan, Tanrı
73 Pelid: Pis, kirli

EKLEME ÜÇ KISA BÖLÜM

1
Gençliğe Acıyarak Yaşlılığını Söyler

6521 Geçen bulut gibi gençliği geçirdim
Tipi yeli geçer gibi yaşamı tükettim

6522 Acırım gençliğime, acırım gençliğime
Tutamadım ben onu çabuk kaçırdım

6523 Yine gel ki şimdi gençlik bana sen
Avcumda tutayım, ipekler sırmalar döşettim

6524 Yazık bu gençliğe hani nereye gitti
Ne kadar arattım yine de bulamadım

6525 Yaşama tat veren, canı sevindiren
Gençlikten iyi şey yokmuş bunu anladım

6526 Küçüklük tadını, gençlik erincini
Yitirdim ben şimdi, tutarken kaçırdım

6527 Yaşlılığın zararı yok doğru dursaydım
Ama yaşamı boş yere geçirdim

6528 Üzülüp acırım sana ey gençlik
Bütün güzelliğimi sen uzaklaştırdın

6529 Tam erguvan gibi kızıldı benzim
Bugün safran tohumu ektim

6530 Misk gibi kara başıma kâfur örttüm
Dolunay gibi yüzümü nereye götürdüm

6531 Parlak yaz gibiydim binlerce çiçekli
Hazan mı düşürdüm hepsini kuruttum

6532 Kayın gibi, ok gibiydi bedenim
Yay gibi eğri oldu, eğildim, büküldüm

6533 Yaşamı boşa geçirdim, avundum
Pişmanlıkla gözden kanlı yaş akıttım

6534 Çocukluğu geçirdim, gençliği yitirdim
Günümü kararttım, kendimi çökerttim

6535 Yemek içmekse yedim içtim öküz gibi
Dilek sürmekten yana tozu dumana kattım

6536 Nice kuş avladım avundum, sevindim
Kuş gibi uçan atları ağımdan kaçırdım

6537 Arkadaşlarıma, koldaşlarıma sevgili can gibiydim
Düşmanlarımı ise tosun gibi sıçrattım

6538 Kızıp sövdüm şimdi nice insana
Günahsıza el kaldırdım, dil uzattım

6539 Göğüs gerdim anca düşmanı yenmiş er gibi
Kibirli davranıp kaya gibi sertleştim

6540 İçip yatmış gibi uyuyup uyandım
Yoldan çıktığımı gördüm, Tanrı'dan utandım

6541 Tanrı'ya hizmet kaldı, kişiye hizmet ettim
Dünya işleriyle uğraştım, yolumu şaşırdım

6542 Nice dilek ve arzuyla yürüdüm ben
Kudurmuş kurt gibi dünyayı uluttum

6543 İnsanları tutup zorla paralarını aldım
Kimini yere serdim, kimini yerdim, canını acıttım

6544 Bana Rabbim dese neden böyle yaptın
Ne diyebilirim, utanacak hâle düştüm

6545 Hangi delinin tavrı bundan kötü olur
Geçen günle avunup yaşamı boşa geçirdim

6546 Sevinç geçti, zahmet de yine geçecekti
Boşa geçti günler, aylar, pişmanlıkla doluyum

6547 Tutalım kisra[74] ya da kayzer[75] oldum
Ya da Şeddad-u Ad[76] gibi cennet yaptım

6548 Dünyayı elimde tuttum İskender gibi
Tam Nuh'un yaşı kadar yaşadım, yaşattım

6549 Haydar gibi yıldırım kılıçlı
Ya da Rüstem gibi dünyada ünlü

6550 Ya İsa gibi olup göğe ağdım
Ya Nuşinrevan gibi adalet dağıttım

6551 Ya hazinem Karun'unki gibi dolu
Ya ashab-ı Res[77] gibi demir kent yaptırdım

6552 Ne yararı var, sonunda hepsi toprağa girdi
Durakaldı dünya, iki bez götürdüm

6553 Yalın gelmiştim, yalın gireceğim yere
Neden kendimi dünyaya bunca ısıttım

6554 Geçicidir dünya, geçti tipi yeli gibi
Geçici dünyanın üzüntüsü altında kaldım

6555 Yaşamımda ne gibi bir iyilik yaptım
Yaşarken tarlaya iyi ne ektim

6556 Ne ektimse onu biçtim sonunda
Ne biçtimse ondan tat aldım

6557 Gençliği uğurladım, yaşlılığa geldim
Yine yanıldım şimdi, sözü niye dağıttım

6558 Uzun geceyle yatma sen, Tanrı'ya tapın
Uyuma, durma ağla, günahlara battım

---

74 Kisra: İran şahlarına verilen ad

75 Kayzer: Roma ve Bizans imparatorlarına verilen ad

76 Şeddad: İrem bağlarını yaptıran Yemen hükümdarı

77 Ashab-ı Res: Peygamberlerini reddettikleri için helak oldukları rivayet edilen bir halk

6559 Yılan, kurt, böcek yemi olacak bedenimi
Bu nimetlerle ben ne diye besledim

6560 Ey uyuklayan beden, uyan, durma ağla
Tanrı'ya tapın yoksa ben yok olurum

6561 Yaşlılık kavurdu, gençlik uzaklaştı
Tadım gitti, gidilecek yolu ancak buldum

6562 Kocamış dünya aldattı birçok halkı
Ben hangisindenim, niye dünyayı bunca sevdim

6563 Ya Rab, uyandırıver beni ey Tanrım
Beni kovma, ben gönlümü arıttım

6564 Sensin yalnızca sen günahlarımı bağışlayan
Günahlarımın sayısını ben bile unuttum

2
Zamanın Bozukluğunu, Dostların Cefasını Söyler

6565 Kalkayım, gideyim, dünyayı gezeyim
Vefalı kim var dünyada bulayım

6566 İnsan bulunmaz oldu, nerede arayayım
Aramakla bulunursa onu bir göreyim

6567 Bütün arzularımı buldum, insan bulamadım ben
Eğer bu arzumu bulursam yüzüne bir bakayım

6568 Vefa azaldı, cefa doldu dünya
Vefa kimde varsa azıcık alayım

6569 Eğer vefalı, eli açık birini bulursam
Sırtımda taşıyayım, gözüme süreyim

6570 Eğer vefalı bir insan bulamazsam
Dağda yaban geyikleriyle yaşayayım

6571 Yiyeceğim ot kökü olsun, yağmur suyu yeter
Bir kum yığınında geceleyip çul giyeyim

6572 Ya da vahşi olup çöllerde koşayım
İnsanlardan uzaklaşıp dünyadan yiteyim

6573 Eğer olmazsa dünyayı bırakıp
Nehir gibi akayım, tipi gibi yükseleyim

6574 Tanrım bunaldım, vefasıza düştüm
Vefalı kim varsa sevgili canımı vereyim

6575 Adı kaldı insanın, insan tavrı gitti
Bu tavır nereye gitti, arkasından koşayım

6576 İçten kişi yok dünyada, aradım
İçten olmayana nasıl gönül bağlayayım

6577 Kimi kendime gözüm gibi yakın tuttumsa
Düşman çıktı şeytan gibi, ben şeytanı ne yapayım

6578 Kimi sevdimse can gibi sevgili tuttum
Cefa geldi ondan, artık kimi seveyim

6579 Kişinin gönlündekine tanıktır dili, sözü
Gönül, dil alaca oldu kime güveneyim

6580 Bugün kendime kimi eş edineyim
Ya da kime güvenip kime dost diyeyim

6581 Gönlümü kime verip sıkıntımı kime açayım
Bunaldım ben şimdi biraz söyleyeyim

6582 Arkadaş, koldaşımda umduğumu bulamadım
Kardeşim yabancı gibi, nasıl açılayım

6583 Eğer güvenmek, bütünlük antla olacaksa
Bu andı tutan kim, ona er diyeyim

6584 Tuz ekmek hakkı deyip gözeten var mı
Onu gümüş, cevher, altına boğayım

6585 Sevince, kaygıya eşlik eden konu komşu hani
Her şeyimi ona bırakayım, ben evden çıkayım

6586 Arkadaş, koldaş diye inanılacak kim
Onu bey yapıp ben ona kul olayım

6587 İnsan bulamadım ben yalnız bunalıyorum
Düşünceden eriyorum, ben de sevinip güleyim

6588 Nasıl bozuldu halk, neden âdetlerini bıraktı
Nasıl bir zamana düştüm ya da nerede durayım

6589 Deli ya da budala mı oldum veya bunadım
Neler söyledim ben deyiver bir anlayayım

6590 Ya da sevda güçlenip beynimi mi etkiledi
Gözüme mi görünür, ben bir hap içeyim

6591 Bana mı rastladı bu tür kişiler
Yahut ben mi ters biriyim, değişeyim

6592 Yanarım yanarım, nerede o insanlar
Dünyada vefa adı bırakanlar, onları öveyim

6593 Onların koyduğu önceki töreyi, davranışı
Bugün görseydim de ben sevinseydim

6594 Yoksa deyiversin önceki töreyi
Doğrular başa geçsin, küstahları süreyim

6595 Bütün iyiler gitti, töreyi de götürdüler
İnsan artığı kaldı, ne iyilik bulayım

6596 Bu insana benzeyenlerin hepsi insansa
Melek miydi öncekiler ne bileyim

6597 Onlar gitti, ben kaldım bunlarla
Nasıl davranayım, nasıl anlaşayım

6598 Nice söylesem de tükenmez bu söz
Bunca yeter şimdi, diyeceğin yoksa gideyim

6599 Kendime daha yararlı bir şey bulamadım
Ulusu, kentleri bırakıp insanlardan kaçayım

6600 Adımı bilmesinler, beni görmesinler
Arayıp bulmasınlar, sözümü keseyim

6601 Akrep gibi sokarlar, sinek gibi emerler
Köpek gibi ürürler, hangisine vurayım

6602 Usandım ben şimdi, küstahlara düştüm
Pişmanlıkla gece gündüz nice yük taşıyayım

6603 Üzüntüsü, cefası bana gelmesin diye
Küstah, kaba insanlardan uzaklaşayım

6604 İlahi göster sevgili savcının yüzünü
Yine dört arkadaşının yüzünü göreyim

3
Kitap Sahibi Yusuf Ulu Hacib Kendisine Öğüt Verir

6605 Bilgi bil, kendine yer edin başköşeyi
Sağlam bir kalkandır insana bilgi

6606 Bilgisiz yürek, dil neye yarar
Bilgiyle su gibi herkese yara

6607 Nice bilsen de yine ara
Bilgi bulunur bak araya sora

6608 Bilirim ben dersen bilgiden uzaksın
Bilgisiz sayılırsın bilgiyi ara

6609 Bilgi ucu dibi olmayan bir denizdir
Serçe emerek ondan ne kadar su alabilir

6610 Bu bilgiyle kendi başın döner
Bilemez kendini kendinden uzak

6611 Bilgi bil, adam ol, yücelt kendini
Ya da hayvan adını al, insanlardan uzaklaş

6612 Bilgilinin gülmez düşünceden yüzü
Bilgisiz sevinir, güler katılarak

6613 Bilgi bilen nasıl güler
Bilgisiz keçi gibi debelenerek gider

6614 Bilgili köstekli olur, kalkıp yürüyemez
Bilgisiz dileğinin ardından koşar

6615 Ey bilge kösteklisin, bilgisiz yürür
Bilgisiz kösteklenirse kösteğini sıkı tut

6616 İşte bilgi dileyerek uzattım elimi
Karıştırdım, sıraladım, dizdim sözü söze

6617 Yaban geyiği gibi şu Türkçe sözü
Yavaşça tuttum, yaklaştırdım kendime

6618 Okşadım, sevdim, gönül verdi hemen
Yine de korkuyor bazı yerde

6619 Uzanıp tuttuğumda sürdürdüm sözü
Geliverdi sonra kokusu buraya

6620 Sözü doğru söyledim, sert ve acı
Doğru söze dayanan insan akıllı

6621 Okuyana fazla ağır gelmesin diye
Açıklayıp yorumlayarak kendi özrümü istedim

6622 Doğru sözden başkasına söz deme
Doğru eğri farkı sanki akla kara

6623 Yıl dört yüz altmış ikiydi tam
Ben bu sözleri söylediğim zaman

6624 Bu sözleri tam on sekiz ayda söyledim
Sözü topladım, derledim, ayırdım, seçtim

6625 Yaydım türlü çiçek gibi güzel kokar
Anlatıp bitirdim, işte burada

6626 Sözü kim tüketir nice söylese
Akar gider durmadan pınarlar arasından

6627 Ey Yusuf, gereken doğru sözü söyle
Gereksiz sözü gizle, zararı dokunur

6628 Çok söyledin sözü, tadı kaçmasın
Çok sözden insan bıkar, usanır

6629 Güvenilmez bu dünyaya dönek, kararsız huylu
Akıllı kendinden uzaklaştırır onu

6630 Sen şimdi sıkı yapıştın bu dünyaya
Vazgeç gönül, kes ilgini burayla

6631 Güvenme dünyaya, ondan daha güvenli
Tanrı'ya sığın, yalvar sıkıca

6632 Çok halkları aldattı bu dönek dünya
İnsanlar doğru yoldan çıktı, gör iyice

6633 Senin için hazırlandı, bezenip güler
Fazla sevme, gülme katılırcasına

6634 Dünyayı elinde tutan nice dünya beylerini
Ölüm aldı gitti, gözüyle dua istercesine

6635 Gençlik boşa geçti, yazık günüme
Biter bu yaşam pişmanlık ve kaygıyla

6636 Binlerce yıl yaşasan da sonu ölüm
Nice toplasan da dünya kalır arkanda

6637 Sana sığındım Tanrım, sen gözet
Uyandır beni bu gaflet uykusundan

6638 Utanmaz kulunum ben günahım çok
Sensin olgun olan ve bağışlayan

6639 Günah işledim, senden kaçtım
Bugün sığınarak geldim sana yalvararak

6640 Ey kusurlu öz, neyine güvendin
Göz göre göre kime dayandın

6641 Yolunu düzelt şimdi, doğru yürü
Her iki dünyada bul başköşeyi

6642 Sevinçten süzülmüş bütün bu dünya
Bunu bırak da bak öbür dünyaya

6643 Dilini kıs, boğazını tut, uyuma fazla
Gözünü yum, her şeye kulak verme

6644 Ya Rab, bağışla bütün müminleri
Sonsuz rahmetinden onları yoksun kılma

6645 Binlerce selam gönder savcımıza
Ve onun dört doğru arkadaşına

Kaynakça

Arat, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig I Metin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007

Arat, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig II Çeviri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998

Arat, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig Sözlük*, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979

Batur, Suat, *Divanü Lügati't-Türk, İnceleme-Seçki*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2008

Caferoğlu, Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1968

Dilaçar, Agop, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1972

Kanar, Mehmet, *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Derin Yayınları, İstanbul, 2005

http://kutuphane.tbmm.gov.tr

Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi

1. J. Austen, GURUR VE ÖNYARGI, Çev. H. Koç
2. Novalis, GECEYE ÖVGÜLER, Çev. A. Cemal
3. O. Wilde, MUTLU PRENS -Bütün Masallar, Bütün Öyküler-, Çev. R. Hakmen - F. Özgüven
4. H. C. Andersen, SEÇME MASALLAR, Çev. M. Alpar
5. KEREM İLE ASLI, Haz. Çev. İ. Öztürk
6. H. James, YÜREK BURGUSU, Çev. N. Aytür
7. R. M. Rilke, DUINO AĞITLARI, Çev. Z. Aksu Yılmazer
8. H. de Balzac, MODESTE MIGNON, Çev. O.Rifat - S. Rifat
9. F. G. Lorca, KANLI DÜĞÜN, Çev. R. Hakmen
10. Şeyh Galib, HÜSN Ü AŞK, Çev. A. Gölpınarlı
11. J. W. von Goethe, YARAT EY SANATÇI, Çev. A. Cemal
12. Platon, GORGİAS, Çev. M. Rifat - S. Rifat
13. E. A. Poe, DEDEKTİF (AUGUSTE DUPIN) ÖYKÜLERİ, Çev. M. Fuat - Y. Salman - D. Hakyemez
14. G. Flaubert, ERMİŞ ANTONIUS VE ŞEYTAN, Çev. S. Eyüboğlu
15. G. Flaubert, YERLEŞİK DÜŞÜNCELER SÖZLÜĞÜ, Çev. S. Rifat - E. Gökteke
16. C. Baudelaire, PARİS SIKINTISI, Çev. T. Yücel
17. Iuvenalis, YERGİLER, Çev. Ç. Dürüşken - Alova
18. YUNUS EMRE, HAYATI VE BÜTÜN ŞİİRLERİ, Haz. A. Gölpınarlı
19. E. Dickinson, SEÇME ŞİİRLER, Çev. S. Özpalabıyıklar
20. A. Dumas, fils, KAMELYALI KADIN, Çev. T. Yücel
21. Ömer Hayyam, DÖRTLÜKLER, Çev. S. Eyüboğlu
22. A. Schopenhauer, YAŞAM BİLGELİĞİ ÜZERİNE AFORİZMALAR, Çev. Mustafa Tüzel
23. M. de Montaigne, DENEMELER, Çev. S. Eyüboğlu
24. Platon, DEVLET, Çev. S. Eyüboğlu - M. A. Cimcoz
25. F. Rabelais, GARGANTUA, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol - A. Erhat
26. İ. A. Gonçarov, OBLOMOV, Çev. S. Eyüboğlu - E. Güney
27. T. More, UTOPIA, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol - M. Urgan
28. Herodotos, TARİH, Çev. M. Ökmen

29. S. Kierkegaard, KAYGI KAVRAMI, Çev. T. Armaner
30. Platon, ŞÖLEN - DOSTLUK, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
31. A. S. Puşkin, YÜZBAŞININ KIZI -Bütün Romanlar, Bütün Öyküler-, Çev. A. Behramoğlu
32. A. S. Puşkin, SEVİYORDUM SİZİ, Çev. A. Behramoğlu
33. G. Flaubert, MADAME BOVARY, Çev. N. Ataç - S. E. Siyavuşgil
34. İ. S. Turgenyev, BABALAR VE OĞULLAR, Çev. E. Altay
35. A. P. Çehov, KÖPEĞİYLE DOLAŞAN KADIN, Çev. E. Altay
36. A. P. Çehov, BÜYÜK OYUNLAR, Çev. A. Behramoğlu
37. Molière, CİMRİ, Çev. S. Eyüboğlu
38. W. Shakespeare, MACBETH, Çev. S. Eyüboğlu
39. W. Shakespeare, ANTONIUS VE KLEOPATRA, Çev. S. Eyüboğlu
40. N. V. Gogol, AKŞAM TOPLANTILARI, Çev. E. Altay
41. Narayana, HİTOPADEŞA, Çev. K. Kaya
42. Feridüddin Attâr, MANTIK AL-TAYR, Çev. A. Gölpınarlı
43. Yamamoto, HAGAKURE: SAKLI YAPRAKLAR, Çev. H. C. Erkin
44. Aristophanes, EŞEKARILARI, KADINLAR SAVAŞI VE DİĞER OYUNLAR, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
45. F. M. Dostoyevski, SUÇ VE CEZA, Çev. M. Beyhan
46. M. de Unamuno, SİS, Çev. Y. Ersoy Canpolat
47. H. Ibsen, BRAND - PEER GYNT, Çev. S. B. Göknil - Z. İpşiroğlu
48. N. V. Gogol, BİR DELİNİN ANI DEFTERİ, Çev. M. Beyhan
49. J. J. Rousseau, TOPLUM SÖZLEŞMESİ, Çev. V. Günyol
50. A. Smith, MİLLETLERİN ZENGİNLİĞİ, Çev. H. Derin
51. J. de La Fontaine, MASALLAR, Çev. S. Eyüboğlu
52. J. Swift, GULLIVER'İN GEZİLERİ, Çev. İ. Şahinbaş
53. H. de Balzac, URSULE MIROUËT, Çev. S. Rifat - S. Rifat
54. Mevlânâ, RUBAİLER, Çev. H. Â. Yücel
54. Seneca, MEDEA, Çev. Ç. Dürüşken
56. W. Shakespeare, JULIUS CAESAR, Çev. S. Eyüboğlu
57. J. J. Rousseau, BİLİMLER VE SANAT ÜSTÜNE SÖYLEV, Çev. S. Eyüboğlu
58. M. Wollstonecraft, KADIN HAKLARININ GEREKÇELENDİRİLMESİ, Çev. D. Hakyemez
59. H. James, KISA ROMANLAR, UZUN ÖYKÜLER, Çev. N. Aytür - Ü. Aytür
60. Mirze Elekber Sabir, HOPHOPNAME (Seçmeler), Çev. İ. Öztürk
61. F. M. Dostoyevski, KARAMAZOV KARDEŞLER, Çev. N. Y. Taluy
62. Şudraka, TOPRAK ARABACIK (Mriçchakatika), Çev. K. Kaya
63. J. J. Rousseau, DİLLERİN KÖKENİ ÜSTÜNE DENEME, Çev. Ö. Albayrak
64. D. Diderot, AKTÖRLÜK ÜZERİNE AYKIRI DÜŞÜNCELER, Çev. S. E. Siyavuşgil
65. J. P. Eckermann, YAŞAMININ SON YILLARINDA GOETHE İLE KONUŞMALAR, Çev. M. Kahraman
66. Seneca, PHAEDRA, Çev. Ç. Dürüşken

67. M. de Unamuno, ABEL SANCHEZ -Tutkulu Bir Aşk Hikâyesi- TULA TEYZE, Çev. Y. Ersoy Canpolat
68. W. Shakespeare, PERICLES, Çev. H. Koç
69. L. N. Tolstoy, SANAT NEDİR, Çev. M. Beyhan
70. W. Shakespeare, III. RICHARD, Çev. Ö. Nutku
71. Mevlânâ, DÎVÂN-I KEBİR, Çev. A. Gölpınarlı
72. T. De Quincey, BİR İNGİLİZ AFYON TİRYAKİSİNİN İTİRAFLARI, Çev. B. Boran
73. W. Shakespeare, ATİNALI TIMON, Çev. S. Eyüboğlu
74. J. Austen, AKIL VE TUTKU, Çev. H. Koç
75. A. Rimbaud, ILLUMINATIONS, Çev. C. Alkor
76. M. de Cervantes Saavedra, YÜCE SULTAN, Çev. Y. Ersoy Canpolat
77. D. Ricardo, SİYASAL İKTİSADIN VE VERGİLENDİRMENİN İLKELERİ, Çev. B. Zeren
78. W. Shakespeare, HAMLET, Çev. S. Eyüboğlu
79. F. M. Dostoyevski, EZİLENLER, Çev. N. Y. Taluy
80. A. Dumas, BİNBİR HAYALET, Çev. A. Özgüner
81. H. de Balzac, EVDE KALMIŞ KIZ, Çev. Y. Avunç
82. E.T.A. Hoffman, SEÇME MASALLAR, Çev. İ. Kantemir
83. N. Machiavelli, HÜKÜMDAR, Çev. N. Adabağ
84. M. Twain, SEÇME ÖYKÜLER, Çev. Y. Salman
85. L. N. Tolstoy, HACI MURAT, Çev. M. Beyhan
86. G. Galilei, İKİ BÜYÜK DÜNYA SİSTEMİ ÜZERİNE DİYALOG, Çev. R. Aşçıoğlu
87. F. M. Dostoyevski, ÖLÜLER EVİNDEN ANILAR, Çev. N. Y. Taluy
88. F. Bacon, SEÇME AFORİZMALAR, Çev. C. C. Çevik
89. W. Blake, MASUMİYET VE TECRÜBE ŞARKILARI, Çev. S. Özpalabıyıklar
90. F. M. Dostoyevski, YERALTINDAN NOTLAR, Çev. N. Y. Taluy
91. Prokopios, BİZANS'IN GİZLİ TARİHİ, Çev. O. Duru
92. W. Shakespeare, OTHELLO, Çev. Ö. Nutku
93. G. de Villehardouin - H. de Valenciennes, IV. HAÇLI SEFERİ KRONİKLERİ, Çev. A. Berktay
94. UPANİSHADLAR, Çev. K. Kaya
95. M. E. Han Galib, GALİB DÎVÂNI, Çev. C. Soydan
96. J. Swift, ALÇAKGÖNÜLLÜ BİR ÖNERİ, Çev. D. Hakyemez
97. Sappho, FRAGMANLAR, Çev. Alova
98. W. Shakespeare, KURU GÜRÜLTÜ, Çev. S. Sanlı
99. V. B. Ibañez, MAHŞERİN DÖRT ATLISI, Çev. N. G. Işık
100. H. James, GÜVERCİNİN KANATLARI, Çev. R. Hakmen
101. G. de Maupassant, GEZGİN SATICI, Çev. B. Onaran
102. Seneca, TROIALI KADINLAR, Çev. Ç. Dürüşken
103. H. de Balzac, BİR HAVVA KIZI, Çev. B. Kuzucuoğlu
104. W. Shakespeare, KRAL LEAR, Çev. Ö. Nutku
105. M. Shikibu, MURASAKİ SHİKİBU'NUN GÜNLÜĞÜ, Çev. E. Esen

106. J. J. Rousseau, EMILE, Çev. Y. Avunç
107. A. Dumas, ÜÇ SİLAHŞOR, Çev. V. Yalçıntoklu
108. İ. S. Turgenyev, RUDİN - İLK AŞK - İLKBAHAR SELLERİ, Çev. E. Altay
109. L. N. Tolstoy, SİVASTOPOL, Çev. M. Beyhan
110. J. W. von Goethe, YAŞAMIMDAN ŞİİR VE HAKİKAT, Çev. M. Kahraman
111. L. N. Tolstoy, DİRİLİŞ, Çev. A. Hacıhasanoğlu
112. H. de Balzac, SUYU BULANDIRAN KIZ, Çev. Y. Avunç
113. A. Daudet, PAZARTESİ HİKÂYELERİ, Çev. S. E. Siyavuşgil
114. W. Shakespeare, SONELER, Çev. T. S. Halman
115. K. Mansfield, KATIKSIZ MUTLULUK, Çev. Oya Dalgıç
116. Ephesoslu Hipponaks, BÜTÜN FRAGMANLAR, Çev. Alova
117. F. Nietzsche, ECCE HOMO, Çev. M. Tüzel
118. N. V. Gogol, MÜFETTİŞ, Çev. K. Karasulu
119. Nizamü'l-Mülk, SİYASETNAME, Çev. M. T. Ayar
120. H. de Balzac, TILSIMLI DERİ, Çev. V. Yalçıntoklu
121. F. M. Dostoyevski, STEPANÇİKOVO KÖYÜ, Çev. N. Y. Taluy
122. G. Sand, THÉRÈSE VE LAURENT, Çev. V. Yalçıntoklu
123. W. Shakespeare, ROMEO VE JULIET, Çev. Ö. Nutku
124. F. Nietzsche, TRAGEDYANIN DOĞUŞU, Çev. M. Tüzel
125. Ovidius, AŞK SANATI, Çev. Ç. Dürüşken
126. P. J. Proudhon, MÜLKİYET NEDİR?, Çev. D. Çetinkasap
127. H. de Balzac, PIERRETTE, Çev. Y. Avunç
128. L. N. Tolstoy, KAFKAS TUTSAĞI, Çev. M. Beyhan
129. N. Copernicus, GÖKSEL KÜRELERİN DEVİNİMLERİ ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
130. N. V. Gogol, TARAS BULBA VE MİRGOROD ÖYKÜLERİ, Çev. Ergin Altay
131. W. Shakespeare, ONİKİNCİ GECE, Çev. S. Sanlı
132. A. Daudet, SAPHO, Çev. T. Yücel
133. F. M. Dostoyevski, ÖTEKİ, Çev. T. Akgün
134. F. Nietzsche, PUTLARIN ALACAKARANLIĞI, Çev. M. Tüzel
135. É. Zola, GERMINAL, Çev. B. Onaran
136. J. O. y Gasset, KİTLELERİN AYAKLANMASI, Çev. N. G. Işık
137. Euripides, BAKKHALAR, Çev. S. Eyüboğlu
138. W. Shakespeare, YETER Kİ SONU İYİ BİTSİN, Çev. Ö. Nutku
139. N. V. Gogol, ÖLÜ CANLAR, Çev. M. Beyhan
140. Plutarkhos, LYKURGOS'UN HAYATI, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol
141. W. Shakespeare, YANLIŞLIKLAR KOMEDYASI, Çev. Ö. Nutku
142. H. von Kleist, DÜELLO -Bütün Öyküler- Çev. İ. Kanteımir
143. L. de Vega, OLMEDO ŞÖVALYESİ, Çev. Y. Ersoy Canpolat
144. F. M. Dostoyevski, EV SAHİBESİ, Çev. T. Akgün
145. W. Shakespeare, KRAL JOHN'UN YAŞAMI VE ÖLÜMÜ, Çev. H. Çalışkan

146. H. de Balzac, LOUIS LAMBERT, Çev. O. Rifat - S. Rifat
147. Mahmûd-ı Şebüsterî, GÜLŞEN-İ RÂZ, Çev. A. Gölpınarlı
148. Molière, KADINLAR MEKTEBİ, Çev. B. Tuncel
149. Catullus, BÜTÜN ŞİİRLERİ, Çev. Ç. Dürüşken - Alova
150. Somadeva, MASAL URMAKLARININ OKYANUSU, Çev. K. Kaya
151. Hafız-ı Şirazî, HAFIZ DÎVÂNI, Çev. A. Gölpınarlı
152. Euripides, YAKARICILAR, Çev. S. Sandalcı
153. W. Shakespeare-J. Fletcher, CARDENIO, Çev. Ö. Nutku
154. Molière, GEORGE DANDIN, Çev. S. Kuray
155. J. W. von Goethe, GENÇ WERTHER'İN ACILARI, Çev. M. Kahraman
156. F. Nietzsche, BÖYLE SÖYLEDİ ZERDÜŞT, Çev. M. Tüzel
157. W. Shakespeare, KISASA KISAS, Çev. Ö. Nutku
158. J. O. y Gasset, SİSTEM OLARAK TARİH, Çev. N. G. Işık
159. C. de la Barca, HAYAT BİR RÜYADIR, Çev. B. Sabuncu
160. F. Nietzsche, DİONYSOS DİTHYRAMBOSLARI, Çev. A. Cemal
161. L. N. Tolstoy, ANNA KARENİNA, Çev. A. Hacıhasanoğlu
162. G. de Maupassant, GÜZEL DOST, Çev. A. Özgüner
163. Euripides, RESOS, Çev. S. Sandalcı
164. Sophokles, KRAL OİDİPUS, Çev. B. Tuncel
165. F. M. Dostoyevski, BUDALA, Çev. E. Altay
166. W. Shakespeare, KRAL VIII. HENRY, Çev. H. Çalışkan
167. D. Diderot, KÖRLER ÜZERİNE MEKTUP - SAĞIRLAR ÜZERİNE MEKTUP, Çev. A. Cemgil - D. Cemgil
168. T. Paine, AKIL ÇAĞI, Çev. A. İ. Dalgıç
169. W. Shakespeare, VENEDİK TACİRİ, Çev. Ö. Nutku
170. G. Eliot, SILAS MARNER, Çev. F. Kâhya
171. H. de Balzac, MUTLAK PEŞİNDE, Çev. S. Rifat - O. Rifat - S. Rifat
172. W. Shakespeare, BİR YAZ GECESİ RÜYASI, Çev. Ö. Nutku
173. A. de Musset, MARIANNE'İN KALBİ, Çev. B. Tuncel - S. Eyüboğlu
174. F. M. Dostoyevski, ECİNNİLER, Çev. M. Beyhan
175. A. S. Puşkin, BORİS GODUNOV, Çev. Ö. Özer
176. W. Shakespeare, HIRÇIN KIZ, Çev. Ö. Nutku
177. İ. S. Turgenyev, DUMAN, Çev. E. Altay
178. Sophokles, ELEKTRA, Çev. A. Erhat
179. J. Austen, NORTHANGER MANASTIRI, Çev. H. Koç
180. D. Defoe, ROBINSON CRUSOE, Çev. F. Kâhya
181. W. Shakespeare - J. Fletcher, İKİ SOYLU AKRABA, Çev. Ö. Nutku
182. Platon, SOKRATES'İN SAVUNMASI, Çev. A. Çokona
183. L. N. Tolstoy, İNSAN NEYLE YAŞAR?, Çev. K. Karasulu
184. N. V. Gogol, EVLENME - KUMARBAZLAR, Çev. K. Karasulu
185-1. F. Nietzsche, İNSANCA, PEK İNSANCA, Çev. M. Tüzel
185-2. F. Nietzsche, KARIŞIK KANILAR VE ÖZDEYİŞLER, Çev. M. Tüzel
185-3. F. Nietzsche, GEZGİN VE GÖLGESİ, Çev. M. Tüzel
186. A. P. Çehov, AYI -Dokuz Kısa Oyun-, Çev. Tansu Akgün

187. J. M. Keynes, PARA ÜZERİNE BİR İNCELEME, Çev. C. Gerçek
188. H. Fielding, JOSEPH ANDREWS, Çev. F. B. Aydar
189. C. Brontë, PROFESÖR, Çev. G. Varım
190. Kalidasa, MALAVİKA VE AGNİMİTRA, Çev. H. D. Can
191. W. Shakespeare, NASIL HOŞUNUZA GİDERSE, Çev. Ö. Nutku
192. Aiskhylos, ZİNCİRE VURULMUŞ PROMETHEUS, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
193. E. Rostand, CYRANO DE BERGERAC, Çev. S. E. Siyavuşgil
194. É. Zola, YAŞAMA SEVİNCİ, Çev. B. Onaran
195. F. M. Dostoyevski, KUMARBAZ, Çev. K. Karasulu
196. S. Kierkegaard, FELSEFE PARÇALARI YA DA BİR PARÇA FELSEFE, Çev. D. Şahiner
197. Cicero, YÜKÜMLÜLÜKLER ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
198. D. Diderot, RAMEAU'NUN YEĞENİ, Çev. A. Cemgil
199. W. Shakespeare, KRAL V. HENRY, Çev. H. Çalışkan
200. L. N. Tolstoy, KREUTZER SONAT, Çev. A. Hacıhasanoğlu
201. S. Kierkegaard, BAŞTAN ÇIKARICININ GÜNLÜĞÜ, Çev. N. Beier
202. Aisopos, MASALLAR, Çev. İ. Çokona
203. W. Shakespeare, CYMBELINE, Çev. Ö. Nutku
204. Aristoteles, ATİNALILARIN DEVLETİ, Çev. A. Çokona
205. V. Hugo, BİR İDAM MAHKÛMUNUN SON GÜNÜ, Çev. V. Yalçıntoklu
206. D. Diderot, FELSEFE KONUŞMALARI, Çev. A. Cemgil
207. W. Shakespeare, VERONALI İKİ SOYLU DELİKANLI, Çev. Ö. Nutku
208. Molière, İNSANDAN KAÇAN, Çev. B. Tuncel
209. L. N. Tolstoy, ÜÇ ÖLÜM, Çev. G. Ç. Kızılırmak
210. Stendhal, KIRMIZI VE SİYAH, Çev. B. Onaran
211. Feridüddin Attâr, İLÂHİNAME, Çev. A. Gölpınarlı
212. D. Diderot, KADERCİ JACQUES VE EFENDİSİ, Çev. A. Cemgil
213. V. Hugo, NOTRE DAME'IN KAMBURU, Çev. V. Yalçıntoklu
214. W. Shakespeare, CORIOLANUS'UN TRAGEDYASI, Çev. Ö. Nutku
215. Euripides, MEDEA, Çev. A. Çokona
216. W. Shakespeare, TROILUS VE CRESSIDA, Çev. S. Eyüboğlu - M. Urgan
217. H. Bergson, GÜLME, Çev. D. Çetinkasap
218. W. Shakespeare, KIŞ MASALI, Çev. Ö. Nutku
219. Homeros, İLYADA, Çev. A. Erhat - A. Kadir
220. Homeros, ODYSSEİA, Çev. A. Erhat - A. Kadir
221. W. Shakespeare, KRAL IV. HENRY - I, Çev. H. Çalışkan
222. W. Shakespeare, KRAL IV. HENRY - II, Çev. H. Çalışkan
223. L. N. Tolstoy, İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ, Çev. M. Beyhan
224. W. Shakespeare, AŞKIN EMEĞİ BOŞUNA, Çev. Ö. Nutku
225. W. Shakespeare, AŞK VE ANLATI ŞİİRLERİ, Çev. T. S. Halman
226. C. Goldoni, SEVGİLİLER, Çev. N. Adabağ - L. Tecer
227. F. M. Dostoyevski, BEYAZ GECELER, Çev. B. Zeren
228. Sophokles, ANTİGONE, Çev. A. Çokona

229. W. Shakespeare, TITUS ANDRONICUS, Çev. Ö. Nutku
230. L. N. Tolstoy, ÇOCUKLUK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
231. M. Y. Lermontov, HANÇER -Seçme Şiir ve Manzumeler-, Çev. A. Behramoğlu
232. Sophokles, TRAKHİSLİ KADINLAR, Çev. A. Çokona
233. W. Shakespeare, II. RICHARD, Çev. Ö. Nutku
234. Sun Zi (Sun Tzu), SAVAŞ SANATI, Çev. P. Otkan - G. Fidan
235. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - I, Çev. Ö. Nutku
236. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - II, Çev. Ö. Nutku
237. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - III, Çev. Ö. Nutku
238. J. W. von Goethe, ALMAN GÖÇMENLERİN SOHBETLERİ, Çev. T. Tayanç
239. W. Shakespeare, WINDSOR'UN ŞEN KADINLARI, Çev. H. Çalışkan
240. GILGAMIŞ DESTANI, Çev. S. Maden
241. C. Baudelaire, ÖZEL GÜNCELER - APAÇIK YÜREĞİM, Çev. S. Maden
242. W. Shakespeare, FIRTINA, Çev. Ö. Nutku
243. İbn Kalânisî, ŞAM TARİHİNE ZEYL, Çev. O. Özatağ
244. Yusuf Has Hacib, KUTADGU BİLİG, Çev. A. Çakan
245. L. N. Tolstoy, İLKGENÇLİK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
246. Sophokles, PHİLOKTETES, Çev. A. Çokona
247. K. Kolomb, SEYİR DEFTERLERİ, Çev. S. Maden
248. C. Goldoni, LOKANTACI KADIN, Çev. N. Adabağ
249. Plutarkhos, THESEUS - ROMULUS, Çev. İ. Çokona
250. V. Hugo, SEFİLLER, Çev. V. Yalçıntoklu
251. Plutarkhos, İSKENDER - SEZAR, Çev. İ. Çokona
252. Montesquieu, İRAN MEKTUPLARI, Çev. B. Günen
253. C. Baudelaire, KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ, Çev. S. Maden
254. İ. S. Turgenyev, HAM TOPRAK, Çev. E. Altay
255. L. N. Tolstoy, GENÇLİK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
256. Ksenophon, ANABASİS -On Binler'in Dönüşü-, Çev. A. Çokona
257. A. de Musset, LORENZACCIO, Çev. B. Günen
258. É. Zola, NANA, Çev. B. Onaran
259. Sophokles, AİAS, Çev. A. Çokona
260. Bâkî, DİVÂN, Çev. F. Öztürk
261. F. Nietzsche, DAVID STRAUSS, İTİRAFÇI VE YAZAR, Çev. M. Tüzel
262. F. Nietzsche, TARİHİN YAŞAM İÇİN YARARI VE SAKINCASI, Çev. M. Tüzel
263. F. Nietzsche, EĞİTİCİ OLARAK SCHOPENHAUER, Çev. M. Tüzel
264. F. Nietzsche, RICHARD WAGNER BAYREUTH'TA, Çev. M. Tüzel
265. A. de Musset, ŞAMDANCI, Çev. B. Tuncel - S. Eyüboğlu
266. Michelangelo, CENNETİN ANAHTARLARI, Çev. T. S. Halman
267. D. Diderot, RAHİBE, Çev. Adnan Cemgil
268. Edib Ahmed Yüknekî, ATEBETÜ'L-HAKAYIK, Çev. A. Çakan
269. İ. S. Turgenyev, BAŞKANIN ZİYAFETİ - PARASIZLIK - BEKÂR, Çev. N. Y. Taluy

270. Aristoteles, POETİKA -Şiir Sanatı Üzerine-, Çev. A. Çokona - Ö. Aygün
271. Hippokrates, AFORİZMALAR, Çev. E. Çoraklı
272. G. Leopardi, ŞARKILAR, Çev. N. Adabağ
273. Herodas, MİMOSLAR, Çev. Alova
274. Molière, HASTALIK HASTASI, Çev. B. Günen
275. Laozi, TAO TE CHİNG -DAO DE JİNG-, Çev. S. Özbey
276. BÂBİL YARATILIŞ DESTANI -Enuma Eliş-, Çev. S. F. Adalı - A. T. Görgü
277. M. Shelley, FRANKENSTEIN YA DA MODERN PROMETHEUS, Çev. Y. Yavuz
278. Erasmus, DELİLİĞE ÖVGÜ, Çev. Y. Sivri
279. A. Dumas, SAINTE-HERMINE ŞÖVALYESİ, Çev. H. Bayrı
280. Sophokles, OİDİPUS KOLONOS'TA, Çev. A. Çokona
281. A. Dumas, SİYAH LALE, Çev. V. Yalçıntoklu
282. A. Sewell, SİYAH İNCİ, Çev. A. Berktay
283. C. Marlowe, PARİS'TE KATLİAM, Çev. Ö. Nutku
284. F. Nietzsche, İYİNİN VE KÖTÜNÜN ÖTESİNDE, Çev. M. Tüzel
285. C. Marlowe, KARTACA KRALİÇESİ DİDO, Çev. Ö. Nutku
286. Hesiodos, THEOGONİA - İŞLER VE GÜNLER, Çev. A. Erhat - S. Eyüboğlu
287. Horatius, ARS POETICA -Şiir Sanatı-, Çev. C. C. Çevik
288. W. Shakespeare, ÇİFTE İHANET, Çev. Ö. Nutku
289. Molière, KİBARLIK BUDALASI, Çev. B. Günen
290. Semonides ve Altı İambos Şairi, ŞIIRLER VE BÜTÜN FRAGMANLAR, Çev. Alova
291. D. Defoe, VEBA YILI GÜNLÜĞÜ, Çev. İ. Kantemir
292. O. Wilde, ÖNEMSİZ BİR KADIN, Çev. P. D. Deveci
293. L. N. Tolstoy, EFENDİ İLE UŞAĞI, Çev. A. Hacıhasanoğlu
294. H. de Balzac, VADİDEKİ ZAMBAK, Çev. V. Yalçıntoklu
295. C. Marlowe, MALTALI YAHUDİ, Çev. Ö. Nutku
296. H. Melville, KATİP BARTLEBY, Çev. H. Koç
297. Cicero, YASALAR ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
298. E.T.A. Hoffman, MATMAZEL DE SCUDÉRY, Çev. G. Zeytinoğlu
299. SÜMER KRAL DESTANLARI, Çev. S. F. Adalı - A. T. Görgü
300. L. N. Tolstoy, SAVAŞ VE BARIŞ, Çev. T. Akgün
301. Plutarkhos, DEMOSTHENES - CICERO, Çev. İ. Çokona
302. Farabî, İDEAL DEVLET, Çev. A. Arslan
303. C. Marlowe, II. EDWARD, Çev. Ö. Nutku
304. Montesquieu, KANUNLARIN RUHU ÜZERİNE, Çev. B. Günen
305. Cicero, YAŞLI CATO VEYA YAŞLILIK ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
306. Stendhal, PARMA MANASTIRI, Çev. B. Onaran
307. A. Daudet, DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR, Çev. S. E. Siyavuşgil
308. Euripides, İPHİGENİA AULİS'TE, Çev. A. Çokona
309. Euripides, İPHİGENİA TAURİS'TE, Çev. A. Çokona
310. Pascal, DÜŞÜNCELER, Çev. D. Çetinkasap
311. M. de Staël, ALMANYA ÜZERİNE, Çev. H. A. Karahasan

312. Seneca, BİLGENİN SARSILMAZLIĞI ÜZERİNE- İNZİVA ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
313. D. Hume, İNSANIN ANLAMA YETİSİ ÜZERİNE BİR SORUŞTURMA, Çev. F. B. Aydar
314. F. Bacon, DENEMELER -Güvenilir Öğütler ya da Meselelerin Özü-, Çev. C. C. Çevik - M. Çakan
315. BABİL HEMEROLOJİ SERİSİ -Uğurlu ve Uğursuz Günler Takvimi-, Çev. S. F. Adalı - A. T. Görgü
316. H. Walpole, OTRANTO ŞATOSU, Çev. Z. Avcı
317. İ. S. Turgenyev, AVCININ NOTLARI, Çev. E. Altay
318. H. de Balzac, SARRASINE, Çev. A. Berktay
319. Farabî, MUTLULUĞUN KAZANILMASI, Çev. A. Arslan
320. M. Luther, DOKSAN BEŞ TEZ, Çev. C. Çevik
321. F. Rabelais, PANTAGRUEL, Çev. N. Yıldız
322. Kritovulos, KRİTOVULOS TARİHİ, Çev. A. Çokona
323. C. Marlowe, BÜYÜK TİMURLENK I-II, Çev. Ö. Nutku
324. Ahmedî, İSKENDERNÂME, Çev. F. Öztürk
325. M. Aurelius, KENDİME DÜŞÜNCELER, Çev. Y. E. Ceren
326. Cicero, DOSTLUK ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
327. DEDE KORKUT HİKÂYELERİ, Çev. A. Çakan
328. Aristophanes, PLOUTOS, Çev. E. Gören-E. Yavuz
329. É. Zola, HAYVANLAŞAN İNSAN, Çev. A. Özgüner
330. RİGVEDA, Çev. K. Kaya
331. S. T. Coleridge, YAŞLI DENİZCİNİN EZGİSİ, Çev. H. Koçak
332. A. Dumas, MONTE CRISTO KONTU, Çev. V. Yalçıntoklu
333. L.N. Tolstoy, KAZAKLAR, Çev. M. Beyhan

HASAN ÂLİ YÜCEL

KLASİKLER DİZİSİ

CCXLIV

YUSUF HAS HACİB

KUTADGU BİLİG